ГРАДАЦ

часопис
за књижевност
уметност и културу

113'114

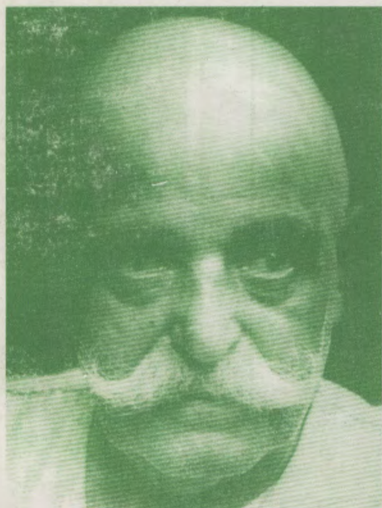

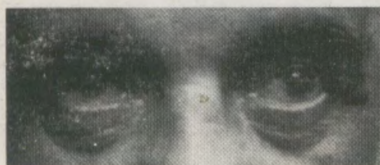

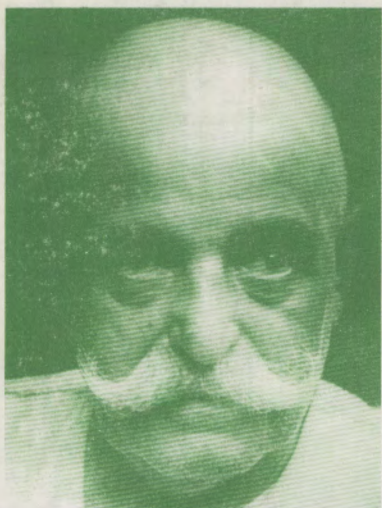

ГУРЂИЈЕВ

ГРАДАЦ

Часопис за књижевност, уметност и културу
Година 21/22.
1994/1995.

Редакција
Бранко Кукић, Милосав Мариновић, Милијан Милошевић, Радојко Николић и Миленко Пајић

Главни уредник
Бранко Кукић

Одговорни уредник
Милијан Милошевић

Дизајн
Миле Грозданић

Коректор
Србислава Вилимановић Станковић

Часопис издају
Дом културе Чачак и Уметничко друштво "Градац".

Штампа
Зухра Београд

Адреса редакције и телефон
Часопис **Градац**, Дом културе,
32000 Чачак, 032/25 070

На основу мишљења Министарства за културу број 413-572/-74-02 од 5. октобра 1975. не плаћа се порез на промет.

YUISSN 0351-0379.

Овај број делимично је финансирало
Министарство за културу Србије

113'114

□ САДРЖАЈ

Овај двоброј је приредио
Иван Нинић

■

Георгије Иванович Гурђијев

Георгије Иванович Гурђијев имао је изванредно богат и активан живот. Постоје два опречна мишљења о њему: да је био шарлатан и/или да је био најрепрезентативнији човек нашег времена. Парадоксалности његове личности бесконачно се умножавају: био је традиционалиста у време прогресивности, газда у доба феминистичке пробуђености, трагач за квалитетом у потрошачком добу обиља, херој у времену антихероја. У ствари, био је прави учитељ, гуру. Човек кога слушају. Гурђијев је аутор усмене традиције. Учитељ који је подучавао људе и просветљавао их. Али, оставио је за собом и значајан опус: четири књиге, једно балетско дело, триста клавирских комада, око сто светих игара, или како их је он назвао, покрета.

Када је умро, 12. новембра 1949. године у Паризу, у 77. години живота, његови ученици су широм света одали пошту свом Учитељу.

Рођен је на Кавказу у Александрополу 1872. године, граду који је тада био турски, али је Берлинским конгресом припао Русији. Отац му је био Грк, мајка Јерменка. Тај крај света је раскршће цивилизација, и до данас нерашчишћене историје и његове претпоставке о томе учиниле су га славним. Студирао је код познатог руског музичара, оца Борша, челника катедрале у Карсу. До своје 40. године путовао је интензивно и проучавао археологију и антропологију у Африци, Централној Азији и Далеком истоку. Гурђијев је веровао да је, путујући по Истоку, наишао на Доктрину која постоји само у усменој традицији. Студирајући ношње, песме, књиге, старе мапе осетио је дах Доктрине, која је у традицији и током историје често била прекидана. Трагајући за парчићима, намера му је била да реконструише целину и да је примени. У стара времена Доктрина је имала више метафизички карактер и била је преапстрактна. Гурђијев је покушао да мистични дух Истока укомпонује у научни дух Запада. Тим спојем је створио нови тип саге коју је манифестовао својом оригиналном методом.

Његови поступци се не могу мерити људским стандардима. Гурђијев је био тај који је одређивао стандарде. По њему, људско биће би могло да живи далеко пунијим животом него што то чини. Човек живи на полууспавани начин. И није свестан тога. И робови су живели свој робовски живот, не бивајући свесни да би могли да живе и другачије. Тај пунији живот човек би могао да оствари када би знао да користи потенцијалну енергију која постоји у људском бићу. То знање о скривеној енергији изгубљено је током историје. Било је познато у ранијим цивилизацијама, у пара-историји, у времену пре Потопа, и доба цветног а не данашњег, пустињског Египта, у заборављеним наукама. Гурђијевљева путовања по свету су, у ствари, трагања за пабирцима о тим минулим временима. Чудне физиономије, нестали језици, прашњаве манастирске библиотеке, хималајске, месопотамијске, малоазијске и египатске су теме и места његовог интересовања и проучавања. Стара братства су инспирисала и самог Гурђијева да и он створи једно, братство трагача за истином. Можда се то некоме чини аматерским, али он је умео да око себе окупи значајне интелектуалце и када је стекао утисак да су га његова проучавања довела до одређених закључака о смислу људског постојања и откривши методе за развој латентне снаге у људској психи, одлучио је да оснује 1910. године у Москви Институт за хармоничан развој људске психе. После Руске револуције Гурђијев је свој Институт преселио у Париз. Писци као Кетрин Мансфилд, А. Р. Ореџ, П. Д. Успенски, и многи други, лекари и научници, били су импресионирани његовим виђењем људске судбине и практичним методама проширивања људске свести. Ови методи су били доступни и познати само онима који су непосредно упознали његов рад. Тек пред смрт је Гурђијев дозволио да се његова дела објаве и тако постану доступна широј публици. Овај избор чланака о Гурђијеву управо има ту намеру.

Иван Нинић

■

Велзевулове приче унуку

Г. И. Гурђијев

□

Читалац ће имати прилику да се овде упозна с три поглавља прве од три књиге прве серије, под заједничким насловом **Велзевулове приче унуку** или **Објективно непристрасна критика човековог живота**, из обимног (десетотомног) Гурђијевљевог дела ALL AND EVERYTHING (**Све и Свја**). Друга серија, иначе, садржи три књиге под заједничким насловом **Сусрети са изузетним људима**, а трећа четири књиге с насловом **Живот је стваран само онда кад "Ја Јесам"**.

У првој књизи, објаснивши укратко структуру и циљ дела, уз "пријатељски савет" читаоцу како га ваља читати, Гурђијев износи разлоге који су га навели да се упусти у "пустоловину писања", и зашто је за "јунака" своје књиге изабрао "Великог Велзевула Лично", "упркос свим асоцијацијама које могу да се роде у читаочевом уму, захваљујући фамозном 'верском моралу' дубоко укорењеном у његов живот".

Гурђијевљеву космичку алегорију, у којој се људски живот на Земљи разматра са становишта бића из далеког света упознајемо, затим, кроз причу "премудрог Велзевула" који је, захваљујући својој изузетној интелигенцији, негда био у служби "нашег ВЕЧНОГА ГОСПОДА" на "Асполутном Сунцу", али је због свог младалачког, још незрелог и необузданог размишљања, видевши у управљању Светом нешто што му је изгледало "нелогично", а са чим није могао да се помири, са бројним својим истомишљеницима довео централно краљевство Мегалокосмоса готово на ивицу револуције, па су сви морали да буду прогнани у један од најудаљенијих делова Свемира, у соларни систем "Орс", који његови становници зову просто "Сунчев систем", а на планету Марс, с правом да прелазе и на друге планете, *али само у границама* тог сунчевог система.

Пошто је на Марсу провео готово читав свој век, изградивши тамо опсерваторију из које је могао детаљно да осматра околне планете, Велзевулу је она младалачка грешка опроштена, па је, као старац, могао да се врати на "рођену" планету Каратас, у систему "Асупаратсата" (Млечни Пут).

Путујући, сад ("223. године од постања Света по објективном рачунању времена, или што би овде на Земљи рекли, 1921. године од рођења Христовог"), свемирским бродом **Карнак** са планете Каратас на планету "Ревозврадендр" у соларни систем "Пандецнох", чије се сунце зове и "Поларна Звезда", да прекрати време застоја у путовању, Велзевул приповеда свом унуку, миљенику, о Сунчевом систему у коме је провео готово читав живот...*

* Преводиочева белешка

** Teskooano, телескоп (прим.прев.)

Глава 9.
УЗРОК ПОСТАЊА МЕСЕЦА

Велзевул овако отпоче своју причу:

"Пошто стигосмо на планету Марс, где смо били послани да живимо, стадосмо полако да се сналазимо на томе месту.

Још смо били потпуно обузети гужвом око сређивања свега споља потребног за мање-више подношљив живот усред те нама потпуно стране Природе, кад се, баш једнога од оних дана док бејасмо у највећем послу, читава планета Марс уздрма, а мало после тога осети се тако "загушљив смрад" да се испрва чинило како се све у Свемиру помешало са нечим, могло би се казати "неописивим".

Тек пошто је прошло доста времена и кад се тај смрад изгубио, могли смо да се повратимо и постепено утврдимо шта се збило.

Схватили смо да је узрок те грозне појаве била баш она планета Земља која је повремено прилазила веома близу нашој планети Марсу, и коју смо зато могли јасно да осматрамо, понекад, чак, и без 'Тескуана'.**

Из разлога које још нисмо могли да докучимо, та је планета, како се прочуло, 'прсла', па су се два комада од ње одвојила и отплутала у свемир.

Већ сам ти казао да се тај Сунчев систем у то време тек обликовао и да још није био потпуно 'стопљен' с оним што се зове 'Склад узајамног одржања свих космичких концентрација'.

Касније смо сазнали да је према том 'Општем космичком складу узајамног одржања свих космичких концентрација' у том систему морала да делује и једна такозвана 'широкоорбитална' комета чије је име 'Кондур'.

И баш та комета, премда је тада већ била потпуно згуснута, пролазила је, први првцати пут, своју 'комплетну путању'.

Како су нам неки одговорни Посвећени Појединци касније такође у поверењу објаснили, линија кретања поменуте комете

*** Закон Пада** (Закон светог Веноме): "Све што постоји на Свету пада на дно. Дно је, пак, за сваки део Универзума, његова најближа 'стабилност', а та 'стабилност' јесте место или тачка где се стичу све линије силе које долазе из свих праваца"... (стр. 66-67 изворника) (прим. прев.)

морала је да се укрсти са линијом на којој лежи путања планете Земље; али, због грешке у прорачуну неких Посвећених Појединаца задужених за питања Стварања света и Одржања света, подударило се време проласка обеју поменутих концентрација кроз тачку пресека линија њихових путања, па су се, због те грешке, планета Земља и комета 'Кондур' судариле, судариле тако жестоко да су се од тог удара, као што сам ти већ казао, два огромна комада одвалила од планете Земље и отплутала у свемир.

Овај удар изазвао је онако озбиљне последице зато што, због скорог настанка ове планете, атмосферски омотач који је морао да јој служи као одбојник у оваквим случајевима, није имао довољно времена да се потпуно обликује око ње.

И, дечко мој, и наша БЕСКОНАЧНОСТ је одмах обавештена о тој општој космичкој несрећи.

После тога извештаја, читава комисија састављена од Анђела и Арханђела, стручњака за послове Стварања света и Одржања света, под вођством Врховног Арханђела Сакакија, сместа је упућена с Пресветог Апсолутног Сунца у тај соларни систем 'Орс'.

Врховна Комисија дошла је на нашу планету Марс, пошто је ова била најближа планети Земљи, и с наше планете започела је истрагу.

Посвећени чланови Врховне Комисије одмах су нас умирили речима да је опасност које смо се прибојавали, од катастрофе ширих космичких размера, већ била прошла.

А Врховни Градитељ, Арханђео Алгаматант, био је тако добар да нам лично објасни да се, највероватније, овако збило:

Комади одваљени од планете Земље изгубили су замах проузрокован ударом пре него што су достигли границу оног дела свемира који је сфера те планете, па су зато, сходно 'Закону Пада'* ови комади почели да падају назад, према свом првобитном делу.

Али, нису могли даље да падају ка свом првобитном делу зато што су у међу-

*** Закон** (броја) **седам** или **Закон октава** (уп. П.Д. Успенски, **У потрази за чудесним**, Опус, Београд, 1989., стр. 157 и даље)

**** Закон тројства** (три силе, три принципа), Id., стр. 102-107. (прим. прев.)

времену потпали под космички закон назван 'Закон Привлачења' и били потпуно подвргнути његовом деловању, па су сад, због њега, морали да по правилним елиптичним орбитама обилазе око свога првобитног дела, баш као што је првобитни део, наиме планета Земља, кружила и кружи сопственом орбитом око свога сунца, чије је име 'Орс'.

И тако ће заувек чинити, осим ако нека нова непредвиђена катастрофа ширих размера то не промени, на било који начин.

'Слава случају...' закључи Његова Свемерљивост, 'свим овим није нарушен склад општег система кретања, и убрзо је био поново успостављен миран живот у соларном систему Орс'.

Али, упркос томе, дечко мој, кад је Врховна Комисија размотрила све расположиве чињенице, и све што би се могло збити у будућности, дошла је до закључка да, премда откинути комади планете Земље засад могу и сами да се одржавају у постојећем положају, ипак, имајући у виду такозвана 'Тастартунарна померања' које је Комисија предвиђала, они би у будућности могли да напусте свој положај и да изазову силне непоправљиве несреће и у том систему 'Орс' и у суседним соларним системима.

Зато је Врховна Комисија решила да предузме одређене мере с циљем да предупреди такву могућност.

Одлучили су да би у овом случају најбоље било да првобитни део, наиме планета Земља, својим откинутим комадима ради њиховог одржања, непрестано одашиље свете вибрације **'аскокин'**.

Та света твар може да се створи на планетама једино онда кад оба темељна космичка закона који на њима делују, свети 'Хептапарапаршинок'* и свети 'Триамазикамно'** функционишу, како се то каже, 'Илносопарно', што ће рећи, кад ти космички закони у датим космичким концентрацијама одступају узајамно независно, па се на њиховим површинама и манифестују независно – наравно, независно само у одређеним границама.

И тако, дечко мој, пошто је такво космичко дело било могуће извршити једино с дозволом ЊЕГОВЕ БЕСКОНАЧНОСТИ, Велики Арханђео Сакаки и још неколицина посвећених чланова Врховне Комисије упутише се сместа ЊЕГОВОЈ БЕСКОНАЧНОСТИ да га усрдно замоле да им да речену дозволу.

А онда, кад су већ поменути Посвећени Појединци добили дозволу ЊЕГОВЕ БЕСКОНАЧНОСТИ да спроведу Илносопарни процес и на тој планети, и пошто је тај процес спроведен под вођством истога Великог Арханђела Сакакија, од тога времена надаље и на тој планети, баш као и на многим другим, почело је да делује 'сагласје' захваљујући коме они откинути комади до дана данашњег постоје, а не представљају претњу катастрофом ширих размера.

Већи од та два комада звао се 'Лундерперзо', а мањи 'Анулиос', и уобичајена бића са три мозга која су се касније појавила и била формирана и на тој планети, у почетку су их звала тим истим именима: али, бића потоњих времена звала су их различито у различитим периодима, а у најскорија времена већи комад прозвали су Месец, али је име мањега постепено било заборављено.

Што се тиче бића која данас тамо живе, не само да уопште немају имена за тај мањи комад, него чак и не слуте да постоји.

Занимљиво је овде поменути да су бића на једном континенту те планете, који се звао Атлантида, а који је касније ишчезао, још увек знала за тај други комад и да су га исто звала **Анулиос**, али су га бића из последњег периода тога истог континента, у којима су учинци изазвани својствима органа званог 'Кундабафер' – о коме ћу, чини ми се, морати све подробно да ти испричам – већ били почели да се кристалишу и постајали су део њихове опште појаве, та су га бића, дакле, звала и **Кимеспаи**, што је њима значило 'Онај који ником не да да мирно спава'.

Бића са три мозга која данас живе на тој чудној планети не знају ништа о том некадашњем делу њихове планете, понајвише зато што га његове релативно мале димензије, а велика удаљеност путање његовог кретања, чине готово невидљивим њиховом оку, али и зато што им ниједна 'бака' никада није испричала да су некад давно знали за неки такав малени сателит своје планете.

Па, ако би га неки од њих случајно и видео кроз ону њихову добру, али, ипак, дечју играчку коју зову телескоп, не би на њега обратио пажњу, јер би га просто побркао са великим аеролитом.

Бића која данас тамо живе, вероватно га никад више неће ни видети, пошто је њиховој природи постало сасвим својствено да виде једино оно што није стварно.

Дајмо ми њима што им и следује: током последњих векова, они су, стварно, тако зналачки механизовали сами себе да уопште не виде стварност.

И тако, дечко мој, због свега што је речено, и на тој планети Земљи појавише се најпре, као што и треба, такозване 'Слике и прилике целине', или, како су их још звали, 'Микрокосмоси', а касније је из тих Микрокосмоса створено оно што се зове 'Одуристелнијска' и 'Полормедектичка' вегетација.

Још касније, како се, такође, обично догађа, у тим истим 'Микрокосмосима' почели су да се групишу различити облици онога што се зове Тетартокосмоси сва три система интелигенције.*

А међу овим последњима најпре се појавише баш они двоноги 'Тетартокосмоси' које си малопре назвао 'лenштинама'.

О томе како и зашто се при преласку темељних светих закона у 'Илносопарно' на планетама појављују 'Слике и прилике целине' и о томе који чиниоци доприносе формирању овог или оног такозваног 'система животне интелигенције', па и о свим законима Стварања света и Одржања света у општим цртама, причаћу ти посебно неки други пут.

Али, у међувремену, знај да су та бића са три мозга на планети Земљи, која тебе занимају, имала у себи, у почетку, исте могућности усавршавања функција за задо-

* Уп. Успенски, **У потрази за чудесним**, стр. 256. и даље (прим. прев.).

бијање Смисла живота какве имају и сви други облици Тетартокосмоса који се јављају широм Свемира.

Али, касније, баш у раздобљу кад и они, како то већ бива и на другим сличним планетама нашег пространог Свемира, бејаху почели постепено да се продуховљују оним што се зове 'нагон за животом', баш тад, на њихову жалост, снађе их тешка несрећа која Одозго није била предвиђена".

Глава 10.

ЗАШТО "ЉУДИ" НИСУ ЉУДИ

Велзевул дубоко уздахну и овако продужи причу:

"Пошто је на тој планети остварен 'Илносопарни' процес, прође годину дана по објективном рачунању времена.

Током тог периода, на тој планети су се постепено ускладили и одговарајући процеси инволуције и еволуције свега што се на њој појавило.

И наравно, у бићима са три мозга која тамо живе, постепено је почела да се кристализује одговарајућа подлога за стицање објективнога Разума.

Укратко, и на тој планети, тада је све било почело да се одвија уобичајеним, нормалним током.

И тако, дечко мој, да Врховна Комисија, под врховним вођством истога Арханђела Сакакија, на истеку године није поново тамо отишла, можда не би ни дошло до свих каснијих неспоразума у вези са бићима са три мозга која су се појавила на тој злосрећној планети.

Тај други силазак Врховне Комисије на ту планету био је проузрокован чињеницом да се, упркос предузетим мерама, о којима сам ти причао, у Разуму већине њених посвећених чланова још није било искристалисало чврсто уверење у немогућност било каквог нежељеног изненађења у будућности, па су сад хтели на лицу места да провере учинак тих мера.

И управо приликом тога другог силаска, Врховна Комисија одлучила је, за сваки случај, макар само ради сопственог осећања сигурности, да спроведе посебне додатне мере, међу којима и ону чије последице не само да су се постепено извргле у силну муку и за сама бића са три мозга која живе на тој злосрећној планети, него су, чак постале, да тако кажем, злоћудна рана читаве Васељене.

Треба да знаш да се, до тог другога силаска Врховне Комисије, у њима, постепено, већ било зачело – што је својствено бићима са три мозга – оно што се зове 'механички нагон'.

Посвећени чланови ове Врховне Комисије су тада закључили да, ако поменути механички нагон у двоногим бићима са три мозга која живе на тој планети може да се развије у правцу стицања Објективног Разума – као што се, обично, свуда дешава међу бићима са три мозга – онда се лако може догодити и да они прерано схвате прави разлог свога настанка и постојања, па да изазову гомилу невоља; кад схвате разлог свога постојања, наиме, да својим животом треба да одржавају комаде одваљене од њихове планете, а убеђени да то своје робовање дугују околностима које су им потпуно стране, могло би се догодити да не желе да и даље живе, па да, из принципа, сами себе униште.

И тако, дечко мој, због тога је Врховна Комисија одлучила тада, између осталог, да у општу конструкцију тамошњих бића са три мозга привремено угради посебан орган који би деловао тако да они, прво, стварност опажају збркано, и друго, да сваки споља понављани утисак кристалише у њима подлогу на којој се зачињу чиниоци који у њима буде осећања 'уживања' и 'задовољства'.

Па су, у ствари, уз помоћ Главног васељенског архи-хемофизичара, Анђела Луисоса, који је био члан те Врховне Комисије, на посебан начин постигли да у тамошњим бићима са три мозга, у подножју кичменог стуба, у корену репа – који су, у то време, и они још имали, а који је, штавише, у њи-

ховој општој конструкцији још имао нормалан изглед и изражавао, да тако кажемо, 'пуноћу свога дубоког значења' – израсте 'нешто' што је допринело да се у њима појаве особине о којима је било речи.

А то 'нешто' су тада најпре прозвали 'орган Кундабафер'.

Учинивши да у конструкцији бића са три мозга израсте тај орган, и видевши да би он могао да учини своје, Врховна Комисија састављена од Посвећених Појединаца на челу са Арханђелом Сакакијем, умирена и чисте савести врати се у средиште, а тамо, на планети Земљи, која је заголицала твоју машту, дејство тог задивљујућег и крајње оштроумног проналаска стало је од првога дана да се шири, и да се шири, што би мудри Мула Наср Един* казао – 'попут Јерихонских трубљи у крешченду'.

Сад, да би могао макар приближно да појмиш учинак својстава органа који је смислио и остварио неупоредиви Анђео Луисос – благословено да је вавијек име његово – нужно је да сазнаш нешто о различитим појавама бића са три мозга на тој планети, не само у периоду кад је тај орган Кундабафер још постојао у њиховој конструкцији, него и у каснијим раздобљима кад су, премда је тај орган са својим својствима у њима био уништен, ипак, из многих разлога, последице његових својстава стале да се кристализују у њима.

Али, то ћу ти касније објаснити.

Засад, мораш знати да је иста Врховна Комисија и трећи пут силазила на ту планету, три године касније по објективном рачунању времена, али јој је тада на челу био Велики Архи-Серафим Севохтартра, пошто је Врховни Арханђео Сакаки, у међувремену, заслужио да постане божански Појединац, што је и сад, наиме, један од четири Угаоника-Одржитеља читавог свемира.

И управо приликом тог трећег силаска, кад су посвећени чланови те треће Врховне Комисије темељитом истрагом јасно доказали да за одржање живота оних откинутих комада више није потребно да се спроводе разборито предузете мере пре-

* Или, како га још зову, Насредин Хоџа (Гурђијевљева примедба на стр. 9. изворника) – прим. прев.

[10]

дострожности, захваљујући помоћи истог оног Архи-хемичара-и-физичара, Анђела Луисоса, у конструкцији бића са три мозга која тамо живе, уништен је, између осталога, и поменути орган Кундабафер са свим његовим задивљујућим својствима.

Али, вратимо се причи коју сам започео.

Слушај сад! Кад се стишала пометња изазвана недавном катастрофом која је представљала претњу за читав тај сунчев систем, полако смо се, после тог изненадног прекида, вратили сређивању нашег новог простора на Марсу.

Мало-помало, сви смо се привикли локалној Природи и прилагодили постојећим условима.

Као што сам већ рекао, многи од нас за стално су се настанили на тој планети, на Марсу; други су, бродом **Прилика**, који је био стављен на располагање бићима нашега племена за међупланетарни саобраћај, или већ били отишли или су се спремали да оду да живе на другим планетама тог истог сунчевог система.

Али, ја сам, са мојим рођацима и некима од мојих најближих пратилаца, остао да живим на тој планети, на Марсу.

Да, морам да поменем да је у то време, о коме говори моја прича, мој први Тескуано већ био постављен у опсерваторију коју сам био саградио на Марсу, и баш тада сам се био потпуно посветио даљем организовању и развоју те моје опсерваторије, ради још прецизнијег осматрања удаљених концентрација наше простране Васељене и планета тог сунчевог система.

Међу објектима које сам тада осматрао, била је и та планета Земља.

Пролазило је време.

Процес живота почињао је полако да се успоставља и на тој планети и чинило се, по свему, да се животни процес одвија и ту баш као и на свим другим планетама.

Али, кад би се боље погледало, могло се јасно видети, прво, да је број тих бића са три мозга постепено растао, и друго, понекад је било могуће осматрати неке њи-

хове врло чудне појаве; у ствари, с времена на време, они су чинили нешто што бића са три мозга на другим планетама никад нису, наиме, одједном би, без икаквог смисла и разлога, почели једни другима да одузимају живот.

Понекад би се то међусобно уништавање живота дешавало не само у једној, него у више области истовремено, и не би трајао само један 'Дионоск', него више 'Дионоска', а понекад, чак, и пуну 'Орнакру' (Дионоск значи 'дан'; Орнакра значи 'месец').

Понеки пут се јасно могло запазити да им је, због тог њиховог ужасног процеса, број бића са три мозга рапидно опадао; али, с друге стране, у другим раздобљима, кад је долазило до затишја у тим процесима, њихов број је исто тако приметно растао.

Постепено смо се и навикли на ту њихову необичност, протумачивши себи да је, очигледно, из неких виших разлога, Врховна Комисија придодала и та својства оном органу, Кундабаферу; другим речима, видевши како се лако плоде та двонога бића, претпоставили смо да им је и то било смишљено дато, јер је било нужно да живе у тако великом броју због потреба одржања свекосмичког Хармоничног Кретања.

Да није било те њихове чудновате посебности, никад никоме не би пало на памет да има ичег 'сумњивог' на тој планети.

Током периода на који се односи све што је досад речено, посетио сам већину планета тог сунчевог система, и настањених и оних још ненастањених.

Мени лично су се, од свих, највише допала бића с три центра која живе на планети под именом Сатурн, а која споља уопште не личе на нас, него подсећају на птичје биће, гаврана.

Занимљиво је, узгред, запазити да, из овог или оног разлога, форма птичјег бића гаврана живи не само на већини планета тог сунчевог система, него и на већини оних других планета читавог нашег пространог Свемира, на којима се бића различитих система интелигенције појављују и задобијају планетарна тела различитих облика.

Вербално општење тих бића, гавранова, на тој планети Сатурну, донекле је слично нашем.

Али, што се тиче њиховога изговора, он је, по моме мишљењу, најлепши од свих које сам икада чуо.

Може се упоредити са појањем наших најбољих певача кад, свим својим бићем, запевају у молу.

А што се тиче њихових односа са другима, они се – не знам ни како да их опишем – могу појмити једино кад живиш међу њима и кад их лично доживиш.

Све што се може казати јесте да та птичја бића имају срце баш попут оних анђела најближих нашем ВЕЧНОМ ГРАДИТЕЉУ И СТВОРИТЕЉУ.

Живе строго у складу са деветом заповешћу нашега СТВОРИТЕЉА, наиме: 'Чини туђем оно што би своме'.

Касније ти, свакако, морам подробније испричати и о тим бићима са три мозга која су се појавила и живе на планети Сатурну, пошто је један од мојих истинских пријатеља током читавог периода мога изгнанства у том сунчевом систему био становник баш те планете, биће са спољним изгледом гаврана, а чије је име било 'Хархарк'"

Превео са енглеског
Милојко Кнежевић

Глава 11.

ЗАНИМЉИВА ЦРТА ОСОБИТЕ ПСИХЕ САВРЕМЕНОГ ЧОВЕКА

Вратимо се сада оним бићима са три мозга насталим на планети Земљи, која су те интересовала више од свега и која си назвао 'ленштинама'.

"Почећу тиме што ћу рећи како ми је драго што си тако далеко од тих бића са три центра која си назвао речју тако 'погрдном за њихово достојанство' и што је они вероватно никад неће чути.

Знаш ли ти, мали мој сироти дечаче, који још увек ниси свестан себе, што би ти они урадили, нарочито та бића која данас живе тамо, кад би чули како си их назвао?

Шта би ти урадили да си тамо и да те ухвате – обузет сам ужасом при самом помену тога.

У најбољем случају умлатили би те тако да се, као што наш Мула Наср Един каже, 'не би повратио ни до следећег пролећа'.

У сваком случају, светујем ти да кад год започињеш нешто ново, треба увек да благосиљаш судбину и преклињеш њену милост, да занавек буде на стражи и спречи бића са планете Земље да икада посумњају да си се ти, мој вољени и једини унуче, усудио да их назовеш 'ленштинама'.

Мораш да знаш да сам, за време док сам их посматрао са планете Марс, а и за време док сам био међу њима, проучавао психу ових чудних бића са три мозга веома пажљиво, тако да ја већ веома добро знам шта би они урадили било коме ко би се усудио да дâ такав надимак.

Наравно, ти си их тако назвао само у детињној наивности; али бића са три мозга са те планете, посебно она која данас живе, не разликују тако фине нијансе.

Ко их је назвао, зашто, и у којим околностима – свеједно је. Они су названи именом које сматрају погрдним – и то је сасвим довољно. Нијансирање је у таквим стварима, према разуму већине њих, напросто, како они кажу, 'пресипање из шупљег у празно'.

Ма како да је, ти си у сваком случају био изузетно нагао када си бића са три мозга која живе на планети Земљи назвао тако увредљивим именом; прво, зато што си учинио да стрепим за тебе, и друго, зато што си себи приредио претњу за убудуће.

Ситуација је ова: иако си, као што сам већ рекао, ти далеко, и они неће моћи да доспеју до тебе да те лично казне, а ако ипак некако неочекивано буду имали прилику да дознају чак и после двадесете руке како си их увредио, моћи ћеш одмах да будеш сигуран у њихову стварну 'анатему', а димензије ове анатеме зависиће од интереса којима су у датом тренутку заокупљени.

Можда је вредно описати ти како би се бића са Земље понашала ако би се десило да сазнају да си их увредио. Овај опис може послужити као врло добар пример за расветљавање чудноватости психе ових бића са три мозга која те занимају.

Изазвани једним таквим инцидентом, наиме, да си их ти увредио, чак и ако је, што се њих тиче у датом моменту све било прилично 'тупо', захваљујући одсуству било ког другог сличног апсурдног интереса, они ће, на претходно одабраном месту, са претходно позваним људима, сви наравно обучени у костиме посебно направљене за такве прилике, организовати оно што се зове 'свечани суд'.

Пре свега, за овај њихов 'свечани суд' изабраће између себе оно што се зове 'председник' и тек ће онда наставити са својим 'суђењем'.

За почетак, они ће те, као што тамо кажу, растурити, исећи на комаде, и не само тебе, него и твог оца, твог деду, па можда чак све до Адама.

Ако потом – наравно, као и увек, већином гласова – одлуче да си крив, осудиће те у складу са упутствима законика, који су, на основу пређашњих сличних 'луткарских игроказа', саставила бића звана 'стари фосили'.

Али, ако случајно, 'већином гласова' не нађу уопште ништа посебно злочиначко у твом делању – онда ће цело ово њихово 'суђење', стављено на папир и потписано од стране великог броја њих, бити отпослано – помислићеш у корпу за отпатке? о, не! – одговарајућим стручњацима; у овом случају ономе што се зове 'хијерархија' или 'свети синод', где ће исти поступак бити поновљен; само што ће ти сада судити тамошња 'важна' бића.

Тек ће на самом крају овог правог 'пресипања из шупљег у празно' доћи до главне ствари, наиме, да оптужени није доступан.

Али, управо овде се јавља начелна опасност за твоју личност, наиме, да када су,

изван сваке сумње, сасвим сигурни да не могу да те ухвате, они ће једногласно одлучити, ни мање ни више него, као што сам већ рекао, да те 'анатемизују'.

А знаш ли шта је то и како се то ради?

Не!

Почуј онда и згрози се.

'Најважнија' бића обзнаниће свим другим бићима да ће ти у свим њиховим установама, као што су оне које се зову 'цркве', 'капеле', 'синагоге', 'градске већнице' и тако даље, посебни службеници у посебним приликама уз одређене церемоније пожелети у мислима нешто попут овога:

Да изгубиш косу, или да пре времена оседиш, или да се храна у твом стомаку претвори у ексере, или да језик твоје будуће жене буде три пута дужи, или да се, кад год загризеш, твоја омиљена пита претвори у 'сапун' и тако даље и томе слично на исти начин.

Разумеш ли сада каквим си се опасностима изложио када си ове далеке чудаке са три мозга назвао 'лenштинама'?"

Пошто је завршио, Велзевул погледа са осмехом свог миљеника.

Глава 12.
ПРВО "РЕЖАЊЕ"

Мало касније, Велзевул поче да говори овако:

"Прича које сам се управо сетио, повезана са овим 'анатемама' које сам поменуо, може за почетак бити веома користан материјал да се схвати чудноватост психе бића са три мозга са те планете која су обузела твоју машту; штавише, ова прича ти може дати мало самопоуздања а и неку наду да, ако би ова чудна земаљска бића случајно сазнала како си их нагрдио и 'анатемисала' те, после свега из тога можда не би морало настати нешто 'и сувише лоше' по тебе.

Прича коју ћу ти испричати десила се сасвим недавно међу бићима са три мозга која данас живе тамо и настала је из следећих догађаја:

У једној од тих великих заједница мирно је живело једно обично биће које је по занимању било оно што се тамо зове 'писац'.

Мораш овде знати да се у прошлим временима још увек могло натрапати на бића тог занимања која су још увек измишљала и писала нешто заиста са̂ма: али у овим потоњим епохама 'писци' међу тамошњим бићима, нарочито међу бићима која данас живе, били су од оних који из многих већ постојећих књига само преузимају идеје и, подешавајући их, праве 'нову књигу'.

И они више воле књиге које су доспеле до њих од њихових врло удаљених предака.

Нужно је напоменути да су књиге које су написали тамошњи савремени 'писци', узете све заједно, главни узрок што разум свих других бића са три мозга све више постаје оно што пречасни Мула Наср Един зове 'глупости и бедастоће'.

И тако, мој дечаче:

Писац о коме сам почео да говорим био је писац попут свих осталих тамо, и не ништа посебно по себи.

Једном када је завршио ову или ону књигу, почео је да мисли о чему ће писати следеће, и имајући ово у виду, одлучио да потражи неку нову 'идеју' у књигама садржаним у његовој, како се то зове, 'библиотеци', какву је сваки писац тамо обавезан да има.

Док је тражио, књига звана 'Јеванђеље' допаде му у руке.

'Јеванђеље' је име које је тамо дато књизи коју су једном написале одређене особе зване Матеј, Марко, Лука и Јован о Исусу Христу, Гласнику наше БЕСКОНАЧНОСТИ на тој планети.

Ова књига нашироко кружи међу тим бићима са три мозга која номинално живе у складу са упутима овог Гласника.

Чим је ова књига доспела у руке овог писца, изненада му паде на памет: зашто и ја не бих направио 'Јеванђеље'?

На основу истраживања која сам морао да направим из мојих, сасвим другачи-

јих потреба, испоставило се да је он даље размишљао овако:

'Јесам ли ја ишта гори од оних древних варвара, Матеја, Марка, Луке и Јовице?

Ако ништа, културнији само него што су они икада били, и могу написати много боље 'Јеванђеље' за своје савременике.

А напросто је нужно написати баш 'Јеванђеље' зато што су савремени људи звани "енглези" и "американци" веома слаби према овој књизи, а курс њихових фунти и долара ових дана "нимало није лош"'.

Речено – учињено.

И од самог тог дана он је 'мудријашио' на свом новом 'Јеванђељу'. Али тек када га је завршио, и предао га у штампу, започели су сви даљи догађаји везани за ово ново 'Јеванђеље'.

У било које друго време, вероватно се ништа не би догодило, и ово његово ново 'Јеванђеље' једноставно би нестало у полицама библиотека тамошњих библиоманијака, међу мноштвом других књига које износе сличне 'истине'.

Али на срећу или на жалост овог писца, десило се да су нека бића која поседују моћ из те велике заједнице, у којој је он живео, управо имала лошу срећу у ономе што се зове 'рулет' и 'бакара' и стога стално тражили оно што они зову 'новац' од обичних бића из њихове заједнице, због чега су се, захваљујући овим претераним захтевима за новцем, обична бића из те заједнице наједном тргла из њихове уобичајене, како се то зове, тромости, и 'почела да се буде'.

Видевши ово, бића 'која поседују моћ' која су остала код куће узнемирила су се и предузела одговарајуће 'мере'.

А међу 'мерама' које су предузела било је и тренутно брисање са лица планете свега новог што је настајало у њиховој домовини, што би можда могло одвратити обична бића из њихове заједнице да продуже стање хибернације.

И управо у то време појавише се горе поменута 'Јеванђеља' тог писца.

У садржају овог новог 'Јеванђеља' бића 'која поседују моћ' нађоше нешто што је по њиховом разумевању такође могло да одврати обична бића из њихове заједнице од поновне хибернације: (и) они стога скоро тренутно одлучише да се 'отарасе и самог писца и његовог 'Јеванђеља' – јер су сада постали сасвим стручни у погледу тога како се 'отарасити' домаћих 'скоројевића' који нису гледали своја посла.

Али, из одређених разлога, према овом писцу нису могли да поступају на тај начин, и тако се узбудише, и почеше да се домунђавају како да поступе.

Неки су предлагали да напросто треба да га затворе тамо где 'пацови' и 'вашке' живе; други су предложили да се пошаље у 'Тимбукту'; и тако даље и томе слично; али на крају одлучише да анатемишу овог писца заједно са његовим 'Јеванђељем', јавно и до танчина у складу са свим правилима, и штавише са истом 'анатемом' са којом би без сумње анатемисали тебе ако би сазнали како си их увредио.

И тако, мој дечаче, чудноватост психе бића са три мозга која данас живе на тој особитој планети показала се у овом случају у томе што је, када су овај писац и његово 'Јеванђеље' били јавно анатемисани овом 'анатемом', исход по њега био, као што високо уважени Мула Наср Един каже: 'руже, само руже'.

Десило се следеће:

Обична бића те заједнице, видевши збрку коју су око овог писца направила бића која поседују моћ, постала су веома заинтересована за њега и помамно куповала и читала не само ово његово ново 'Јеванђеље' него и све књиге које је пре написао.

Због тога, као што се обично дешава са бићима са три мозга која живе на тој особеној планети, сва друга интересовања бића те заједнице постепено замреше, и они су говорили и мислили само о овом писцу.

И као што се такође дешава – док су га неки хвалили до небеса, други су га осуђивали; а исход ових дискусија и разговора био је тај да је број оних који су се зани-

мали за њега растао не само међу бићима из његове властите заједнице него и међу бићима других заједница такође.

А то се десило зато што су нека од бића која поседују моћ из те заједнице, обично џепова пуних пара, настављали да одлазе у друге заједнице, где се играо 'рулет' и 'бакара', и преносили своје разговоре који су се тицали овог писца, постепено инфицирајући бића других заједница овом афером.

Укратко, захваљујући чудноватости њихове психе, постепено је дошло до тога да је чак и данас, када је 'Јеванђеље' овог писца већ дуго заборављено, његово име познато скоро свуда као име 'одличног писца'.

Свега што он сада пише, они се дочепају и сматрају га пуним неоспорне истине.

Сви данас гледају у његове списе са истим дубоким поштовањем са којим су стари Халкиђани слушали пророчанства њихове свете 'пророчице'.

Занимљиво је овде приметити да ако данас упиташ било које тамошње биће о овом писцу, он ће знати за њега и наравно говориће о њему као о изузетном бићу.

Али, ако би упитао шта је он написао, испоставило би се да већина њих, ако наравно буду говорили истину, никада нису прочитали ниједну од његових књига.

Свеједно, они ће говорити о њему, расправљати и наравно фрфљајући инсистирати на томе да је он био биће са 'изузетним умом' и да је био изванредно добро упознат са психом бића која обитавају на планети Земљи".

Глава 13.

ЗАШТО СЕ У ЉУДСКОМ РАЗУМУ МАШТА МОЖЕ ОПАЗИТИ КАО СТВАРНОСТ

"Драги мој деда, буди тако добар и објасни ми макар и уопштено, зашто су та бића тамо таква да 'ефемерно' узимају за стварно."

На ово питање свог унука, Велзевул одговори овако:

"Тек су у последње време бића са три мозга са ове планете Земље почела да имају ову особеност у својој психи, а ова је посебност настала у њима само зато што је њихов доминантни део, који је у њима формиран као и у свим бићима са три мозга, постепено дозволио другим деловима њихове целокупне појаве да сваки нови утисак опазе без онога што се зове 'животна дужност Порткдолг', већ управо као да су, уопште узев, такви утисци опажени одвојеним независним локализацијама, које постоје под именом животни центри, присутним у бићима са три мозга, или, како бих рекао њиховим језиком, они верују све што се каже, а не оно што су они сами могли да препознају својим здравим разумом.

Уопште узев, свако ново разумевање се кристалише код ових чудних бића само ако Смит говори о неком или нечему на одређени начин; а онда ако Браун каже исто, слушалац је сасвим уверен да је то баш тако и да сигурно не може бити другачије. Захваљујући само овој посебности њихове психе и чињеници да је о поменутом писцу толико говорено на речени начин, већина тамошњих бића у садашње време сасвим је уверена да је он заиста велики психолог и да има неупоредиво знање о психи бића са те планете.

Али, у ствари, када сам ја био на тој планети последњи пут и, чувши за поменутог писца, отишао једном посебно да га видим, по сасвим другој ствари, он, по мом разумевању, није био ни налик осталим савременим тамошњим писцима, то ће рећи, крајње ограничен, и као што би наш драги Мула Наср Един рекао: 'неспособан да види даље од свог носа', него је, у погледу икаквог знања о стварној психи бића са те планете у стварним условима, засигурно могао бити назван чак 'тотално неписменим'.

Понављам да је прича о овом писцу веома карактеристичан пример који показује степен до кога је, у бићима са три мозга која ти се тако свиђају, посебно у онима која данас живе, реализација 'животне дужности Порткдолг' одсутна, и како њихова субјективна животна убеђења формирана њиховим властитим логичким размишљањи-

ма никада, пошто је то уопштено својство бића са три мозга, нису кристализована у њима, него су кристализована само она која искључиво зависе само од онога што други кажу о датом питању.

То је било само зато што су пропустили да реализују 'животну дужност Портқдолг', чија реализација једино омогућује да биће постане свесно изворне стварности, што су у поменутом писцу видели ово или оно савршенство које уопште и није било ту.

Ова чудна црта њихове опште психе, наиме, да су задовољни оним што Смит или Браун кажу, а да не покушавају да сазнају више, постала је укорењена у њима већ одавно, и сада они уопште више не теже да сазнају било шта што се може сазнати њиховим властитим активним размишљањем.

У вези са свим овим мора се рећи да не треба кривити нити орган Кундабафер који су имали њихови преци, нити његове учинке који су, захваљујући грешци неких Светих Појединаца, били кристализовани код њихових предака и касније почели да се преносе наслеђем са генерације на генерацију.

Него је њих саме лично требало кривити за то, и то због ненормалних услова спољашње обичне животне егзистенције које су они сами постепено установили и који су постепено у њиховој општој појави формирали управо оно што је сада постало њихов 'Зло-Бог' зван 'Само-смиривање'.

Али, све ово ћеш ти сâм, касније, добро разумети, када ти будем дао, као што сам већ обећао, више информација о тој планети која те је очарала.

У сваком случају, чврсто ти саветујем да убудуће у својим указивањима на бића са три мозга са те планете будеш веома пажљив, да их не увредиш ни на који начин; иначе – као што такође кажу тамо, 'Не играј се са ђаволом!' – могу сазнати да их награђујеш и врећаш и, да употребим још један од њихових израза, 'бацити те у кладе'.

А у овом случају неће шкодити сетити се опет једне од мудрих реченица нашег драгог Муле Наср Едина, који каже:

'Свашта! Шта све не може да се деси на овом свету. Бува може да прогута слона'."

Велзевул намераваше да каже нешто више али у том тренутку бродски послужитељ уђе и, прилазећи, предаде му "етерограм" на његово име.

Када Велзевул заврши са слушањем садржаја поменутог "етерограма" и бродски послужитељ оде, Хасеин се поново окрете Велзевулу са следећим речима:

"Драги деда, молим те настави да причаш о бићима са три центра која настају и постоје на тој интересантној планети званој Земља".

Велзевул, погледавши поново свог унука посебним осмехом, и начинивши чудан покрет главом, настави да говори овако:

Глава 14.
ПОЧЕЦИ ИЗГЛЕДА КОЈИ НЕ ОБЕЋАВАЈУ НИШТА ВЕСЕЛО

"Прво ти морам рећи да су бића са три мозга на тој планети у почетку такође имала појаве сличне онима које су уопште узев поседовала сва бића са три центра звана 'Кешапмартнијци' настала на свим одговарајућим планетама у целини нашег великог Свемира; и она су такође имала исто, како се то зове, 'трајање егзистенције' као и сва друга бића са три мозга.

Све различите промене у њиховим појавама почеле су већином после друге несреће која се десила овој планети, за време које је главни континент те злосрећне планете, који је тада постојао под именом 'Атлантида', ушао у планету.

И од тог времена надаље, мало-помало они су сами створили услове спољашње животне егзистенције захваљујући којима је квалитет њихових зрачења стално ишао од лошег ка горем, Велика Природа била је принуђена да постепено трансформише њихове обичне појаве уз помоћ различитих компромиса и промена, како би регулисала квалитет вибрација које су

они исијавали и које су биле захтеване углавном због очувања добробити пређашњих делова те планете.

Из истог разлога, Велика Природа је постепено повећала број тамошњих бића тако да у данашње време она сада живе на свим земљама формираним на тој планети.

Спољашње форме њихових планетарних тела начињене су слично, и наравно, с обзиром на величину и њихове друге субјективне посебности, сви су обучени, било као ми, у складу са утицајем наслеђа, са условима у тренутку зачећа и са другим факторима који уопште узев служе као узроци за настанак и формирање сваког бића.

Они се такође међу собом разликују по боји њихове коже и по облику њихове косе, а ове потоње посебности одређене су њиховим појавама, баш као и свугде другде, ефектима оног дела планетарне површине где дата бића настају и где се формирају док не доспеју у доба одговорних бића, или како они кажу, док не постану 'одрасли'.

Што се тиче саме њихове опште психе и њених фундаменталних црта, без обзира на ком су делу површине њихове планете настали, ове црте у свима њима имају тачно исте особитости, међу њима такође и оно својство тамошњих бића са три мозга, захваљујући коме се једино на тој чудној планети у целој Васељени дешава тај ужасни процес међу бићима са три мозга који се зове 'процес узајамне деструкције егзистенција', или, како се зове на тој злосрећној планети, 'рат'.

Осим ове главне посебности њихове заједничке психе, у њима – без обзира где су могле настати и постојати – постоје потпуно кристализоване функције, које су неминовно постале део њихове опште појаве, под именом 'егоизам', 'самољубивост', 'таштина', 'понос', 'уображеност', 'лаковерност', 'сугестибилност', и многа друга својства потпуно ненормална и потпуно неприкладна уз суштину било ког бића са три мозга.

Од ових ненормалних животних посебности, посебност њихове психе која је најстрашнија за њих лично јесте она која се зове 'сугестибилност'.

О овој крајње чудној и јединственој психичкој посебности објаснићу ти једном посебно."

Рекавши ово, Велзевул се замисли, овог пута дуже него обично, а потом, окренувши се свом унуку, рече:

"Видим да те бића са три мозга која су настала и која живе на чудној планети званој Земља веома интересују, и пошто ћемо током нашег путовања бродом **Карнак** хтели–не хтели морати да причамо о многим стварима тек да би нам прошло време, рећи ћу ти све што могу управо о овим бићима са три мозга.

Мислим да ће бити најбоље за твоје јасно разумевање чудноватости психе бића са три мозга насталих на планети Земљи, ако ти испричам о мојим личним силасцима на ту планету по њиховом реду, и догађаје који су се тамо десили за време ових мојих силазака, којих сам ја са̑м био сведок.

Но, ја лично сам посетио површину планете Земље све укупно шест пута, и свака од ових мојих личних посета проузрокована је различитим скупом околности.

Почећу са мојим првим силаском".

Глава 15.
ПРВИ СИЛАЗАК ВЕЛЗЕВУЛА НА ПЛАНЕТУ ЗЕМЉУ

"На ту планету Земљу", Велзевул поче да прича, "сиђох по први пут због младог бића из нашег племена које је имало несрећу да се баш запетља са тамошњим бићима са три мозга, а последица је тога била да је упао у врло глупу аферу.

Једном је у моју кућу на планети Марс дошло неколико бића из нашег племена, која су такође становала тамо на Марсу, са следећим захтевом:

Рекоше ми да је један од њихових младих рођака, пре 350 марсовских година,

отишао да живи на планету Земљу, и да му се недавно тамо десио један, за све нас, његове сроднике, веома непријатан догађај.

Даље ми рекоше:

Ми, његови сродници, и они који су тамо на планети Земљи и ови који су овде на планети Марс, намеравали смо испрва да се сами позабавимо тим непријатним догађајем, нашим властитим снагама. Али, упркос свим нашим напорима и мерама које смо предузели нисмо били у могућности да за сада урадимо било шта.

И пошто смо сада коначно уверени да нисмо у стању да сами средимо ову непријатну ствар, усуђујемо се да Вам засметамо, Ваша Преосвећености, и преклињемо Вас да будете тако љубазни да нам не ускратите Ваш мудри савет како да пронађемо излаз из ове несрећне ситуације.

Даље ми испричаше детаљно у чему се састојала несрећа која их је допала.

Из свега што ми рекоше видех да је догађај био непријатан не само за рођаке овог младог бића, него да се могао показати неугодним и за бића целог нашег племена.

Тако да нисам могао а да не одлучим одмах да предузмем нешто да им помогнем да среде ову њихову тешкоћу.

Испрва сам покушао да им помогнем остајући на планети Марс, али када постадох сигуран да ће бити немогуће ишта учинити са планете Марс, одлучио сам да се спустим на планету Земљу и тамо, на лицу места, пронађем неки излаз. Следећег дана после ове моје одлуке, узех са собом све неопходно што сам имао при руци и одлетех тамо на броду **Прилика**.

Могу те подсетити да је брод **Прилика** био брод којим су сва бића нашег племена била пребачена у тај соларни систем и као што сам ти већ рекао, био је остављен ту на употребу бићима нашег племена у сврху међупланетарног саобраћања.

Матична лука овог брода била је на планети Марс; а врховна управа над њим дата ми је од Горе.

Тако сам ја управо овим бродом први пут сишао на планету Земљу.

Наш брод се, у овој мојој првој посети, приземљио на обале баш оног континента који је током друге катастрофе ове планете потпуно нестао са њене површине.

Овај континент звао се 'Атлантида' и већина бића са три мозга, а слично и већина бића нашег племена, тада су живела само на њему.

Пошто сам се спустио, отишао сам право из брода **Прилика** у град именом 'Самлиос', смештен на поменутом континенту, у коме је то несрећно биће нашег племена, које је било узрок мог силаска, имало место свог пребивања.

Град 'Самлиос' тада је био велики град, и био је главни град највеће заједнице на планети Земљи.

У истом том граду живео је поглавар те велике заједнице који се звао 'краљ Аполис'.

И управо се са истим овим краљем Аполисом наш млади, неискусни земљак упетљао.

И у самом овом граду 'Самлиосу' сазнао сам све детаље ове ствари.

Сазнао сам, наиме, да је пре тог догађаја наш несрећни земљак из неког разлога био у пријатељству са тим краљем Аполисом, и често био у његовој кући.

Како се показало, наш млади земљак је једном, током разговора, за време посете кући краља Аполиса, начинио 'опкладу' која је управо била узрок свега што је следило.

Прво мораш знати да су у заједници којој је краљ Аполис био поглавар, и град Самлиос где је он живео били у том периоду највећи и најбогатији од свих заједница и градова који су тада постојали на Земљи.

За одржавање свег овог богатства и сјаја краљу Аполису била је потребна велика количина онога што се зове 'новац' и велика количина рада од стране обичних бића те заједнице.

Нужно је приметити управо овде да у периоду мог првог силаска на ту планету

орган Кундабафер више није био у бићима са три мозга која тебе занимају.

А само се у некима од тамошњих бића са три мозга десило да су различити учинци својства тог за њих штетног органа већ почели да се кристализују.

У периоду на који се ова моја прича односи, један од учинака својстава овог органа који је већ био потпуно кристализован у већини тамошњих бића, био је онај учинак својства који им је, док је сам орган Кундабафер још увек функционисао у њима, омогућио да веома лако и без икаквог 'жаљења савести' не извршавају драговољно икакве дужности које су преузели или које су им биле дате од стране надређеног. Него је свака дужност коју су испуњавали била испуњавана само из страха и поимања спољашњих 'претњи' и 'присила'.

Управо је у овом учинку овог својства, који је већ био потпуно кристализован у неким тамошњим бићима тог периода лежао узрок целог овог инцидента.

И тако, мој дечаче, ево како је то било. Краљ Аполис који је био крајње савестан у погледу дужности које је преузео у сврху одржавања величине заједнице која му је поверена није штедео ни свој рад ни своје богатство, а у исто време је то исто захтевао од свих бића те заједнице.

Али, као што већ рекох, пошто је поменути учинак органа Кундабафер био у то доба чврсто искристализован у некима од његових поданика, морао је да употреби сваку могућу врсту 'претњи' и 'присиле' како би из сваког извукао све што је потребно за величину поверене му заједнице.

Његови су методи били тако разнолики и у исто време тако разумни да чак и они његови 'поданици' у којима су поменути учинци били већ кристализовани нису могли а да га не поштују, иако су његовом имену додали, наравно њему иза леђа, надимак 'Најлукавији'.

И тако, мој дечаче, ова средства помоћу којих је краљ Аполис тада од својих поданика добијао оно што је било потребно за одржавање величине поверене му заједнице чинила су се нашем земљаку, из овог или оног разлога, неправедна, и он је, како се причало, често постајао веома огорчен и узнемирен, кад год је чуо за неки нови изум краља Аполиса за прибављање оног што је било потребно.

И једном, док је разговарао са самим краљем, наш наивни млади земљак није могао да се уздржи, него му је у лице изразио своју огорченост и своје погледе на то 'бескрупулозно' владање краља Аполиса према својим поданицима.

Не само да се краљ Аполис није разбеснео, као што се то често дешава на планети Земљи кад неко забада нос тамо где не треба, нити га је зграбио за крагну и избацио, него је разговарао с њим о томе и расправљао о разлозима његове 'строгости'.

Разговарали су дуго и резултат целог њиховог разговора био је 'опклада', то ће рећи да су направили уговор, ставили га на папир, и потписали то својом крвљу.

Између осталих ствари у овом уговору било је укључено и то да ће за добијање свега оног што је нужно од својих поданика краљ Аполис бити обавезан да употребљава само оне мере и средства која ће назначити наш земљак.

А у случају да сви његови поданици не допринесу све што је у складу с обичајем било захтевано, онда би наш земљак постао одговоран за све, и он се обавезао да ће за ризницу краља Аполиса набавити колико год буде потребно у сврху одржавања и даљег увеличавања главног града и целе заједнице.

И тако, мој дечаче, краљ Аполис заиста, од самог следећег дана, веома часно испуни обавезу коју је у складу са уговором преузео; и он вођаше цело управљање земљом тачно у складу са назнакама нашег младог земљака. Резултат владавине ове врсте, међутим, показао се врло скоро као сасвим супротан од онога што је очекивао наш тупавко.

Поданици ове заједнице – у начелу, наравно, они у којима су се поменути учинци својстава органа Кундабафер већ кристализовали – не само да су престали

да уплаћују у ризницу краља Аполиса оно што је било захтевано, него су постепено почели да разграбљују оно што је било стављено пре.

Пошто је наш земљак преузео на себе да обезбеди оно што је било потребно, и штавише, потписао то преузимање властитом крвљу – а ти знаш, зар не, шта добровољно преузимање обавезе, посебно када је потписано крвљу, значи за припадника нашег племена – он је наравно ускоро почео да надокнађује ризници све што је недостајало.

Прво је дао све што је он сам имао, а потом све што је могао добити од својих најближих, који су пребивали тамо на планети Земљи. И када је исцедио своје најближе тамо, обратио се за помоћ најближима који су обитавали на планети Марс.

Али, ускоро је и на планети Марс такође све пресушило а ризница града Самлиоса захтеваше све више и више; нити се крај њеним потребама назирао.

И управо тада сви рођаци овог нашег земљака постадоше узнемирени и стога одлучише да се обрате мени са молбом да им помогнем да изађу из неприлике.

Тако, мој дечаче, када стигосмо у поменути град дочекаше ме сва бића из нашег племена, и стари и млади, који су остали на тој планети.

Увече истог дана беше сазвана скупштина да се посаветује и да пронађе некакав излаз из ситуације која је настала.

На овај наш скуп такође беше позван и сâм краљ Аполис са којим су наши старији земљаци већ претходно имали много разговора о тој ствари са овим циљем у виду.

На овој нашој првој скупштини, краљ Аполис, обраћајући се свима, рече следеће:

'Непристрасни пријатељи!

Ја лично сам веома жалостан због овога што се десило и што је донело толико невоља за све окупљене овде; и потресен сам целим бићем што је ван моје моћи да вас испетљам из ваших евентуалних тешкоћа.

Морате знати, заиста', настави краљ Аполис, 'да је машинерија владавине моје заједнице која је била припремана и организована током многих векова, у данашње време радикално измењена; вратити се старом поретку већ је немогуће без озбиљних последица, наиме, без оних консеквенци које несумњиво морају изазвати огорченост већине мојих поданика. Садашња ситуација је таква да ја сâм нисам у стању да поништим оно што је било створено без проузроковања поменутих озбиљних последица, и ја вас стога молим да ми у име Правде помогнете да изађем на крај са тим.

Даље', додао је потом, 'ја се горко кајем, у вашем присуству, јер сам и ја увелико крив за све ове недаће.

А крив сам јер сам требао да предвидим шта ће се десити, јер сам живео у овим условима дуже него мој опонент и ваш сродник, наиме, онај с којим сам направио уговор који вам је познат.

Право речено, било је неопростиво што сам ризиковао улажење у такве услове са бићем које, иако је можда много умније него ја, ипак, није толико вично таквим пословима као што сам ја.

Још једном вас молим све, и посебно Ваше Преосвештенство, да ми опростите и помогнете ми да изађем из ове тешке неприлике, и омогућите ми да пронађемо неко решење из ситуације која је створена.

Како сада ствари стоје, ја сада могу да урадим само оно што ћете ви назначити.'

Пошто је краљ Аполис отишао, одлучисмо исте вечери да између нас одаберемо неколико искусних старијих бића која би требало да, те исте ноћи, одвагну све чињенице и направе груби план за даље делање.

Ми остали се тада разиђосмо, договоривши се да треба да се скупимо следеће вечери на истом месту; али на овај други наш скуп краљ Аполис није био позван.

Када се окуписмо следећег дана, један од старијих, изабран претходне ноћи, известио је прво следеће:

Размишљали смо и расправљали читаву ноћ о свим детаљима овог жалосног догађаја, и дошли смо једногласно до зак-

ључка да, пре свега, нема другог излаза него да се врате пређашњи услови владавине.

Даље, сви смо се, такође једногласно, сложили да ће повратак на пређашњи поредак владања заиста неизбежно изазвати револт грађана заједнице, и да ће, наравно, уследити све последице тог револта које су већ постале неизбежне у таквим околностима током недавних времена на Земљи.

И наравно, као што је то тамо такође постало уобичајено, многи од тих такозваних бића 'која поседују моћ' те заједнице тешко ће патити, могуће чак до степена њиховог потпуног уништења; а изнад свега, чинило се немогућим да би краљ Аполис могао избећи такву судбину.

Стога смо размишљали како би, ако је могуће, смислили нека средства за одвраћање речених несрећних последица барем за самог краља Аполиса.

А имали смо велику жељу да смислимо таква средства зато што је, протеклог дана, на нашој генералној скупштини, сâм краљ Аполис био веома искрен и пријатељски настројен према нама, и ми бисмо сви били крајње жалосни ако би он сâм патио.

Током наших даљих размишљања дошли смо до закључка да би било могуће избећи пропаст краља Аполиса само ако током поменутог револта испољавање беса побуњених бића ове заједнице не би било управљено на самог краља него на оне око њега, то јест, оне које тамо зову његова 'администрација'.

Али, онда се међу нама јавило питање, хоће ли они који су били близу краљу бити вољни да преузму на себе последице свега тога?

И дошли смо до категоричког закључка да се они засигурно неће сложити, зато што ће они, извесно је сматрати да би краља једино требало кривити за све то, и да отуда он сам треба да плати за то.

Дошавши до свих ових речених закључака коначно смо једногласно одлучили следеће:

Да бисмо спасли барем краља Аполиса од онога што се неизбежно очекује, морамо уз пристанак самог краља заменити сва бића те заједнице која сада држе одговорне положаје, бићима нашег племена, тако да сваки од ових потоњих, током врхунца ове 'психозе' маса мора преузети на себе део предвиђених последица.

Када је један од нас, кога смо изабрали, завршио свој извештај, наше је мишљење брзо формирано; и једногласна одлука је донета да се уради баш као што су старија бића нашег племена саветовала.

И стога смо прво послали једног од старијих међу нама краљу Аполису да му изложи наш план, са којим се он сложио, још једном понављајући своје обећање, наиме, да ће учинити све у складу са нашим упутствима.

Одлучисмо тада да не одлажемо више и да од следећег дана почнемо да замењујемо све чиновнике нашим властитим.

Али, после два дана испоставило се да није било довољно бића из нашег племена која обитавају на планети Земљи да замене све чиновнике те заједнице; и ми стога одмах послаcмо **Прилику** натраг на планету Марс по наша бића тамо.

А у међувремену краљ Аполис вођен двојицом наших старијих бића, поче под различитим изговорима да замењује чиновнике нашим бићима, најпре у самом главном граду Самлиосу.

И када је неколико дана касније наш брод **Прилика** стигао са планете Марс са бићима нашег племена, начињене су сличне замене и у провинцијама, и ускоро су свуда у тој заједници оно што се зове одговорни положаји били заузети бићима нашег племена.

И када је све било измењено на овај начин, краљ Аполис, свагда под вођством ових наших старијих бића, започе поновно успостављање пређашњих правила за управљање том заједницом.

Скоро од самих првих дана поновног успостављања старог закона, ефекти на општу психу бића те заједнице у којима су учинци поменутог својства штетног органа

Кундабафер већ били чврсто кристализовани, почеше, као што се очекивало, да се показују.

Очекивано незадовољство због тога расло је тако из дана у дан, док се једног дана, не дуго после тога, није десило управо оно што је одвајкада недвосмислено било присутно у тамошњим бићима са три мозга у свим потоњим периодима, а то је, да с времена на време изазову процес који они сами данас зову 'револуција'.

И за време њихове револуције из тог времена, као што је то тамо такође постало својствено овим појавама са три мозга нашег Великог Универзума, они су уништили велики део својине коју су створили током векова, од чега је много тога што се зове 'знање', које су они стекли временом, такође било уништено и изгубљено заувек, а и животи тих других бића, сличних њима, која су већ наишла на средства ослобађања од учинака својстава органа Кундабафер, такође беху уништени.

Крајње је занимљиво запазити овде једну веома запрепашћујућу и незамисливу чињеницу.

А то је да су за време њихових последњих револуција те врсте, скоро сва тамошња бића са три мозга или барем поразна већина која је почела да запада у такву 'психозу' увек из овог или оног разлога уништавала животе управо оних других бића сличних њима, која су се, из овог или оног разлога, нашла случајно мање или више на трагу средстава за ослобађање од кристализације учинака својства тог штетног органа Кундабафер који су, нажалост, њихови преци поседовали.

Тако, мој дечаче, док је процес ове њихове револуције текао својим током, само краљ Аполис живео је у једној од својих палата у предграђу града Самлиоса.

Нико га није ни такао, зато што су наша бића уредила својом пропагандом да сва кривица буде, не на краљу Аполису, него оних око њега, то јест, како се зову, његове администрације.

Штавише, бића која су запала у ту психозу чак су 'патила од туге' и заиста жалила свог краља, говорећи да се, зато што је 'сироти краљ' био окружен тако несавесним и незахвалним потчињенима, ова нежељена револуција и десила.

И када је револуционарна психоза сасвим спласла, краљ Аполис се вратио у град Самлиос и поново уз помоћ наших старијих бића, постепено почео замењивање наших земљака било његовим старим потчињенима који су још били живи, било тако што је изабрао потпуно нове од других његових поданика.

А када је ранија политика краља Аполиса према његовим поданицима била поново успостављена, онда су грађани ове заједнице наставили да пуне трезор новцем као и обично и извршавали упутства свог краља, и послови заједнице доспели су поново у пређашњи већ установљени темпо.

А што се тиче нашег наивног, несрећног земљака који је био узрок свега тога, за њега је све то било тако болно да није могао дуже да остане на тој планети која се показала тако катастрофалном за њега, него се вратио са нама на планету Марс.

Касније је он тамо постао одличан судски извршитељ за сва бића нашег племена."

Превео са енглеског
Душан Ђорђевић Милеуснић

Глава 16.

О РЕЛАТИВНОМ ПОИМАЊУ ВРЕМЕНА

После кратке паузе, Велзевул овако настави причу:

"Пре него што ти испричам нешто више о бићима са три мозга која су заголицала твоју машту, а која живе на планети Земљи, апсолутно је неопходно, по моме мишљењу, да би имао јасну представу о чудноватости њихове психе и, уопште, да боље разумеш све што се тиче те чудне планете, пре свега да стекнеш тачну представу

о њиховом рачунању времена, и о томе како се осећај постојања онога што се зове 'процес протока времена' у животу бића са три мозга на тој планети постепено мењао, па и о томе како тај процес данас тече у животу тамошњих бића са три мозга.

То ти се мора објаснити, јер ћеш једино тада моћи себи јасно да представиш и да схватиш тамошња збивања о којима сам ти већ причао и она о којима ћу ти тек причати.

Најпре, мораш да знаш да, одређујући Време, бића са три мозга која живе на тој планети, као основну јединицу за рачунање времена узимају 'годину', баш као и ми, и да такође, попут нас, дефинишу трајање 'године' временом одређенога кретања своје планете у односу на неку другу коначну космичку концентрацију; значи, узимају за то онај период током кога њихова планета, у своме кретању – дакле, у процесу 'Пада' и 'Привлачења' – направи оно што се зове 'Крентонална револуција' у односу на њено сунце.

То је слично нашем рачунању 'године', за нашу планету Каратас, дакле, период времена између најближег приласка сунца 'Самос' сунцу 'Селос' и следећег таквог његовог приласка.

Стотину тих својих 'година', бића на земљи зову 'столеће'.

А ту своју 'годину' деле на дванаест делова, и сваки од тих делова зову 'месец'.

За одређење трајања тог свога 'месеца' узимају време оног заокруженог периода током ког већи комад – који се одвојио од њихове планете, а који сад зову Месец – захваљујући истом космичком закону 'Пада' и 'Привлачења', направи своју 'Крентоналну револуцију' у односу на њихову планету.

Мора се поменути да се дванаест 'Крентоналних револуција' тога Месеца не подудара у потпуности са једном 'Крентоналном револуцијом' њихове планете око њеног сунца, па су морали да праве свакакве компромисе при рачунању тих својих месеци, тако да све заједно, мање-више, одговара стварности.

Даље, те своје месеце деле на тридесет 'обданица' или, како они обично кажу, 'дана'.

А дан рачунају као период времена током ког њихова планета изврши своју 'пуну ротацију' у спровођењу поменутих космичких закона.

При том имај на уму да они веле 'дан је' кад у атмосфери њихове планете – баш као и на свим другим планетама на којима је, о томе сам ти већ говорио, спроведен такозовани 'Илносопарни' космички процес – периодично наступи 'Трогоаутоегократски' процес који ми зовемо 'кштатсавахт', а они ту космичку појаву зову 'дневна светлост'.

Што се тиче другог, супротног процеса, који ми зовемо 'кладацахт', они га зову 'ноћ' и тада веле 'мрак је'.

И тако, бића са три мозга која живе на планети Земљи, најдужи период протока времена називају 'столеће', а то њихово 'столеће' садржи стотину 'година'.

'Година' има дванаест 'месеци'.

'Месец' просечно има тридесет 'дана'.

Даље, 'дан' деле на двадесет четири 'сата', а један 'сат' на шездесет 'минута'.

А 'минут' деле на шездесет 'секунди'.

Али, пошто начелно, дечко мој, још не знаш ништа о изузетној чудноватости космичке појаве Времена, најпре морам да ти кажем да истинска Објективна Наука тај космички феномен формулише овако:

Време само по себи не постоји; постоји само свеукупност учинака изазваних свим космичким појавама присутним на датом месту.

Време као време, ниједно биће не може ни да појми разумом нити да осети било каквом спољашњом или унутрашњом животном функцијом. Оно се не може осетити чак ни највишим степеном нагона који се јавља и постоји у свакој мање-више независној космичкој концентрацији.

О Времену се може судити једино ако неко пореди стварне космичке појаве које се збивају под истим условима на истом месту где се Време запажа и разматра.

Нужно је напоменути да су, у Великом Универзуму, све космичке појаве без изузетка, где год да настају и где год се показују, само узастопне, закону подвргнуте 'Фракције' целине неке појаве која изворно настаје на 'Пресветом Апсолутном Сунцу'.

И следствено томе, све космичке појаве, где год да се дешавају, имају смисао 'објективности'.

А те узастопне, закону подвргнуте 'Фракције', одвијају се, у сваком погледу, па чак и у смислу њихове инволуције и еволуције, у складу са главним космичким законом, светим 'Хептапарапаршиноком'.

Само и једино Време нема смисао објективности, зато што није резултат дељења било ког коначног космичког феномена. А и не исходи ни из чега, него се увек стапа са свим и свачим и бива самодовољно независно; зато у читавом Свемиру једино оно може да буде звано и уздизано као 'Идеално јединствена субјективна појава'.

Тако, дечко мој, само и једино Време, или како га понекад зову, 'Херопас', нема извора од кога би зависила његова појава, него попут 'Божанске љубави' вазда тече, као што сам ти већ казао, независно, само од себе, и складно се стапа са свим појавама присутним на датом месту и у датим творевинама нашег Великог Универзума.

Опет ти кажем, бићеш у стању јасно да разумеш све што сам ти управо испричао, тек кад ти, као што сам обећао, касније будем посебно објаснио све о темељним законима Стварања света и Одржања света.

Дотле, упамти и ово: како Време нема извора из кога настаје, и не може као сви други космички феномени у свакој космичкој сфери да васпостави своје стварно присуство, поменута Објективна Наука има, зато, за проучавање Времена, стандардну јединицу, сличну оној која се користи за тачно одређивање густине и квалитета – у смислу оживљавања њихових вибрација – свих космичких супстанци уопште присутних на сваком месту и у свакој сфери нашег Великог Универзума.

А још од давнина та стандардна јединица за дефинисање Времена јесте момент онога што се зове свети 'Егокулнатснарнијски осећај' који се јавља у Пресветим Космичким Појединцима који бораве на Пресветом Апсолутном Сунцу, кад год се поглед наше ЈЕДНОБИТНЕ БЕСКОНАЧНОСТИ усмери ка свемиру и директно их додирне.

Та стандардна јединица установљена је у Објективној Науци зато да би се могле тачно дефинисати и упоређивати разлике у градацијама процеса субјективних осећаја различитих свесних Појединаца, али и онога што се зове 'различита темпа' међу разним објективним космичким феноменима који настају у различитим сферама нашег Великог Универзума, а кроз које се остварује све што је створено у свемиру, и велико и мало.

Главна особеност процеса протока Времена у животу космичких створења на различитим скалама устројства јесте у томе што га она сва опажају на исти начин и у истој секвенци.

У међувремену, да би могао макар и приближно да предочиш себи ово што сам ти управо казао, узећемо као пример процес протока Времена у било којој капљици воде у бокалу који стоји на оном столу.

Свака капљица воде у том бокалу, сама у себи, такође је читав један засебан свет, један од светова 'Микрокосмоса'.

У том малом свету, као и у другим космосима, такође настају и живе, релативно независни, бескрајно мали 'појединци' или 'бића'.

За бића тог инфинитезималног света, такође, Време тече у истој секвенци у којој га осећају и појединци у свим осталим космосима. И та инфинитезимална бића, као и бића у космосима свих других 'скала', имају сопствене доживљаје коначног трајања свега што опажају и што се збива око њих, и исто као остали, осећају проток Времена поредећи трајање појава око себе.

Баш као и бића других космоса, и она се рађају, расту, сједињују и раздвајају, што су све 'последице секса'; и она болују,

пате, и коначно, као и све што постоји, а у чему се Објективни Разум још није усталио, бивају заувек уништена.

У читавом животном процесу тих малених бића у том најмањем свету, коначно Време пропорционалног трајања такође произлази из свих околних феномена који се манифестују у датој 'космичкој скали'.

И код њих је Време тачно одређенога трајања потребно за процесе њиховог настанка и формирања, као и за различите догађаје у процесу њиховог живота, све до коначног уништења.

У читавом трајању животног процеса бића у тој капљици воде морају да постоје и одговарајуће, тачно одређене секвенце, које се називају 'периоди' протока Времена.

Потребно је одређено време за њихове радости и туге, и укратко, за сваку другу врсту нужних животних искустава, све до онога што се зове 'тренуцима лоше среће' или, чак, до периода 'жеђи за самоусавршавањем'.

Понављам, процес протока Времена и код њих има своју хармоничну секвенцу, а та секвенца произлази из збира свих појава које их окружују.

Трајање процеса протока Времена, уопштено гледано, опажају и осећају на исти начин сви досад поменути космички Појединци, и све потпуно формиране такозване 'инстинктивизоване' целине, само, с извесном разликом која произлази из различитости у конструкцијама и стањима тих космичких појава у датом тренутку.

Ипак, дечко мој, мора се напоменути да, упркос томе што дефиниција протока Времена у различитих појединаца који живе у некој независној космичкој целини, није објективна у општем смислу, опет, за њих саме, има објективно значење, пошто они протицање Времена опажају сходно потпуности свога властитог устројства.

Она иста капљица воде, коју смо узели као пример, може да ти помогне да јасније разумеш моју мисао.

Премда је, у смислу опште Космичке Објективности, читав период процеса протока времена у тој истој капљици за саму ту целину субјективан, ипак, бића која живе у капљици воде опажају дати проток времена као објективан.

За објашњење овога могу да послуже такозвани 'хипохондри' који живе међу бићима са три мозга на планети Земљи која је заголицала твоју машту.

Тим се Земљанима, хипохондрима, врло често чини да Време пролази бескрајно споро и дуго, и да се, како они сами веле, 'вуче феноменално досадно'.

И тако, баш на исти начин, могло би понекад изгледати некоме од инфинитезималних бића која живе у капљици воде – наравно, под претпоставком да и међу њима има таквих хипохондара – да се Време вуче преспоро и 'феноменално досадно'.

Али, у ствари, са становишта осећања трајања времена твојих љубимаца са планете Земље, читав животни век тих 'бића-Микрокосмоса' траје само неколико њихових 'минута', а понекад, чак, само неколико 'секунди'.

Сад, да би још боље разумео Време и његову чудноватост, могли бисмо да упоредимо твој узраст са бићем одговарајућег узраста, које живи на планети Земљи.

А за то наше поређење морамо и ми да узмемо ону исту стандардну јединицу Времена коју, као што сам ти већ казао, Објективна Наука користи за такве прорачуне.

Имај на уму, пре свега, да је према подацима са којима ћеш се такође упознати кад ти будем посебно објашњавао темељне законе Стварања света и Одржања света, Објективна Наука установила и то да, уопште узев, сва нормална бића са три мозга, међу њима, наравно, чак и бића која живе на нашој планети, Каратас, свето 'Егокулнатснарнијско' дејство, којим се дефинше Време, осећају четрдесет девет пута спорије него што то исто свето дејство осећају посвећени Појединци који бораве на Пресветом Апсолутном Сунцу.

Према томе, процес протока Времена за бића са три мозга на нашој планети, Каратас, тече четрдесет девет пута брже него на Апсолутном Сунцу, а требало би тако

да тече и за бића која живе на планети Земљи.

Такође је изачунато да током периода Времена у коме се сунце 'Самос' максимално приближи сунцу 'Селос', који период протока Времена се сматра 'годином' за планету Каратас, планета Земља, у односу на своје Сунце, 'Орс', направи три стотине и осамдесет девет својих 'Крентоналних револуција'.

Из тога следи да је наша 'ѓодина' према конвенционалном објективном рачунању времена, три стотине и осамдесет девет пута дужа од оног периода Времена који твоји љубимци сматрају и зову својом 'годином'.

Можда ти неће бити незанимљиво да знаш да ми је све ове прорачуне делимично објаснио Велики Архи-Градитељ Свемира, Његова Мерљивост, Арханђео Алгаматант.

НЕКА МУ БУДЕ ДАТО ДА ДОСТИГНЕ САВРШЕНСТВО СВЕТОГА АНКЛАДА...

Објаснио ми је то кад је, приликом прве велике несреће која је задесила ту планету земљу, дошао на Марс као један од посвећених чланова треће Врховне Комисије, а исто ми је, док сам путовао кући, делимично објаснио и капетан свемирског брода **Свеприсутни**, са којим сам током тога путовања више пута пријатељски разговарао.

Мораш знати и да си ти, као биће са три мозга које живи на планети Каратас, још увек само дванаестогодишњи дечак, и, у погледу Бића и Разума, исто си што и дечак од дванаест година на планети Земљи, који још није формиран и не познаје самога себе – животно доба кроз које пролазе сва тамошња бића са три мозга у процесу одрастања до Бића одговорног за свој живот.

Све 'особине' читаве твоје психе – оно што се зове 'карактер', 'темперамент', 'склоности' и, укратко, све споља видљиве посебности твоје психе – управо су исте као и у тога још незрелог и поводљивог тамошњег бића са три мозга у узрасту од дванаест година.

И тако, премда из свега што је казано следи да си ти, према нашем рачунању времена, тек као дванаестогодишњи дечак на планети Земљи, који још није формиран и не познаје самога себе, ипак си, према њиховом субјективном поимању и осећају постојања протока Времена, а по њиховом рачунању, већ живео, не дванаест, него пуних четири хиљаде шест стотина и шездесет осам година.

Захваљујући свему што сам казао, имаш довољно материјала да расветлиш неке од оних чинилаца који су касније проузроковали да нормално просечно трајање њиховог живота почне постепено да се скраћује, и да је оно сад, у објективном смислу, већ постало готово 'ништа'.

Истини за вољу, то постепено скраћивање просечног трајања животнога века бића са три мозга на тој злосрећној планети, које је коначно свело њихов пун животни век 'ни на шта', није имало само један, него много, и то врло различитих узрока.

А у тој множини различитих узрока, први и главни је, наравно, то што је Природа, на одговарајући начин, морала постепено и Себе да прилагођава, да би њихов изглед мењала ка оном који сада имају.

А што се тиче свих осталих узрока, Правда захтева да ти, пре свега, нагласим да се на тој злосрећној планети ти узроци можда не би никад ни јавили, да није било оног правога узрока из кога су, по моме мишљењу, сви они, углавном, и проистекли, премда, наравно, крајње постепено.

Све ово ћеш боље разумети док ти будем даље причао о тим бићима са три мозга, а дотле, казаћу ти само о првом и главном узроку, наиме, зашто и како је Сама Велика Природа била принуђена да пажљиво мотри на њихов изглед и да им обликује такву нову спољашњост.

Најпре ти морам рећи да у Свемиру, уопштено гледано, постоје две 'врсте' или два 'принципа' трајања живота.

Прва врста или први 'принцип' живота бића, назван 'Фуласнитамнијски', својствен је животу свих бића са три мозга, насталих на било којој планети нашег Великог

Универзума, а основни циљ и смисао постојања тих бића је да кроз њих мора да се изврши трансмутација космичких супстанци неопходних за оно што се зове 'Свекосмички трогоаутоегократски процес'.

А у складу са другим принципом постојања живе, уопштено речено, сва бића са једним и са два мозга, где год да настану...

А смисао и циљ живота тих бића јесте у томе да се кроз њих трансмутују космичке супстанце потребне, не за циљеве свекосмичког карактера, него само за тај соларни систем, или чак само за ту планету у којој и на којој настају та бића са једним и са два мозга.

У сваком случају, за даље расветљавање чудновате психе бића са три мозга која су заголицала твоју машту, мораш да знаш и то да је, у почетку, пошто је орган Кундабафер са свим својим својствима уклоњен из њиховога устројства, трајање њиховог живота било у складу са 'Фуласнитамнијским' принципом, што значи да су морали да живе све дотле док се у њима не оформи и потпуно усаврши оно што се зове 'Кесђан-тело' или 'Астрално тело', како су они сами касније почели да зову тај део свога бића – за који, узгред буди речено, данашња бића тамо знају само по чувењу.

И тако, дечко мој, кад су касније, из разлога о којима ћеш сазнати кроз све што ти даље будем причао, почели да живе крајње абнормално, што ће рећи готово неумесно за бића са три мозга, и кад су, због тога, с једне стране престали да шире вибрације које је Природа тражила за одржање откинутих делова њихове планете, а, с друге стране, захваљујући главној посебности њихове чудновате психе, стали да уништавају бића других облика на својој планети, смањујући тиме постепено број неопходних сврсисходних извора, тад је Сама природа била принуђена да промени устројство тих бића са три мозга, и да га усклади са другим принципом, наиме, принципом 'Итокланос', то јест да и њих устроји на исти начин као и бића са једним и са два мозга, тако да се успостави равнотежа вибрација неопходних за постизање квалитета и квантитета.

Што се тиче значења принципа 'Итокланос', и то ћу ти једном посебно објаснити.

А дотле, упамти ово: иако су главни разлози за скраћивање животнога века бића са три мозга на тој планети проистекли из узрока који нису зависили од њих, ипак, иза свега тога, главна подлога за све тужне догађаје били су – и данас, нарочито, и даље бивају – абнормални спољни услови обичнога живота, које су они сами успоставили. Због тих услова, њихов животни век је, до дана данашњег, бивао све краћи и краћи, и сад је већ скраћен дотле да је, данас, разлика између трајања животног процеса бића са три мозга на другим планетама у читавом Свемиру и трајања животног процеса бића са три мозга на планети Земљи постала иста као и разлика између стварне дужине њиховог живота и животнога века инфинитезималних бића у оној капљици воде коју смо узели као пример.

Сад разумеш, дечко мој, да је и Врховни Херопас, Време, било принуђено да направи неке очигледне апсурде у конструкцији тих несрећних бића са три мозга која су настала и живе на тој злосрећној планети Земљи.

А захваљујући свему што сам ти управо објаснио, можеш себе да ставиш у такав положај да схватиш, премда немилосрдног, ипак, и у свему, просто Херопаса".

Изговоривши ове последње речи, Велзевул ућута; а кад се опет обрати унуку, дубоко уздахнувши, рече:

"Ех... драги дечко мој!

Касније, кад ти будем више испричао о бићима са три мозга с те злосрећне планете Земље, и сам ћеш разумети и изградити сопствено мишљење о свему.

И ти ћеш потпуно разумети да, премда су главни разлози за читав хаос који сада влада на тој злосрећној планети Земљи били извесни 'пропусти' Одозго, од стране неких Посвећених Појединаца, ипак су главни узроци за развој каснијих зала једино ти абнормални услови обичнога жи-

* О Времену уп. Успенски, **У потрази за чудесним**, нарочито поглавље XVI, стр. 391-416 (прим. прев.).

вота које су они сами постепено успостављали и које и даље успостављају, до дана данашњег.

У сваком случају, дете моје, кад сазнаш више о тим твојим љубимцима, не само да ћеш, опет ти кажем, јасно видети како је жалосно кратко постепено постало трајање живота тих несрећника у поређењу са нормалним животним веком који је још од давнина био утврђен као закон за све врсте бића са три мозга у читавом нашем Универзуму, него ћеш схватити и да је у тим несрећницима, из истих разлога, постепено ишчезавао сваки нормалан осећај за постојање било ког космичког феномена, тако да га данас у њима готово више и нема.

Иако су се бића на тој злосрећној планети појавила пре много деценија, по објективном конвенционалном рачунању времена, не само да још увек немају осећај постојања космичких појава, примерен свим бићима са три центра у читавом нашем Универзуму, него у Уму тих несрећника нема чак ни приближне представе о стварним узроцима тих појава.

Ни приближно тачну представу немају чак ни о оним космичким појавама које се дешавају око њих, на њиховој властитој планети" *.

Превео са енглеског
Милојко Кнежевић

Глава 17.

АРХИ-АПСУРД

По тврђењу Велзевула, наше Сунце нити сија нити греје

"Да би, мој драги Хасеине, у међувремену стекао приближну представу и о томе како далеко та функција која се зове 'инстинктивно осећање стварности', која је својствена сваком бићу са три мозга целог нашег Велико Универзума, у потпуности већ недостаје у бићима са три центра који живе на планети Земљи, а посебно код оних из најновијих времена, биће, мислим, довољно, за почетак, ако ти објасним како они разумеју и себи објашњавају зашто на њиховој планети периодично долази до оних космичких феномена које они зову 'дан', 'тама', 'топло', 'хладно' и тако даље. Сва бића са три мозга са те планете, без изузетка, која су достигла доба одговорног бића, па чак и она многа и различита 'мудријашења' која постоје тамо и која они називају 'науке', категорички су сигурни да сви поменути феномени стижу на њихову планету потпуно, тако да кажемо, 'готови', 'д-и-р-е-к-т-н-о' са њиховог Сунца... и као што би Мула Наср Един рекао у таквим случајевима, 'хокус-покусом'.

Оно што је најчудније у овом случају, јесте да, осим извесних бића која су тамо постојала пре Трансапалинске пертурбације, апсолутно никаква сумња што се тиче ове њихове сигурности, никада, до сада, није се ушуњала ни у једног од њих.

Не само да ниједан од њих – имајући разум који, иако чудан, ипак некако подсећа на здраву логику – никада до сада није посумњао у узроке поменутих феномена, него ниједан од њих није показао, што се тиче ових космичких феномена, чак ни то посебно својство њихове заједничке психе, које је такође постало својствено бићима са три мозга само те планете, и које се зове 'машта'."

Рекавши ове последње речи, Велзевул, мало после, са горким осмехом, настави да говори следеће:

"Ти, на пример, имаш нормалну појаву бића са три мозга, и унутар твоје појаве намерно је 'уграђен', споља, 'Оскиано', или, као што они тамо на Земљи кажу, 'образовање', које је засновано на моралности утемељеној једино заповестима – ЈЕДНО-БИЋА САМОГ и Најсветијих Појединаца око Њега. Па ипак, ако би случајно био тамо међу њима, не би био у стању да у себи спречиш процес 'Нерхитрогул', то јест, процес, који се, опет доле на Земљи,

зове 'унутрашњи смех који се не може сузбити', то ће рећи, нећеш моћи да се уздржиш од таквог смеха, ако на овај или онај начин, они буду јасно осетили и разумели, без икакве сумње, да не само ништа попут 'светла', 'таме', 'топлоте', и тако даље, не долази на њихову планету са Сунца, него да је њихов такозвани 'извор светлости и топлоте' скоро увек ледено хладан попут 'ћосавог пса' нашег високо штованог Муле Наср Едина.

У стварности, површина њиховог 'Извора топлоте', попут свих обичних сунаца нашег Великог Универзума, можда је више прекривена ледом него површина онога што они зову 'Северни пол'.

Заиста, сâмо ово 'срце топлоте' радије би позајмљивало топлоту, макар само мало, од неког другог извора 'космичке супстанце' него што би слало део властите топлоте било којој другој планети, посебно оној планети која је, иако припада његовом систему, ипак услед одвајања од ње целе једне стране, постала 'нахерено чудовиште' и сада је већ извор 'непријатне срамоте' за тај јадни систем 'Орс'.

Али, да ли ти сâм, дечко мој, уопште знаш како и зашто се у атмосфери одређених планета за време трогоаутоегократских процеса, на њима догађају они 'кштацавахт', 'клдацахт', 'таинолаир', 'паичакир', и други такви феномени, које твоји миљеници зову 'дан', 'тама', 'хладно', 'топло' и тако даље?", Велзевул упита Хасеина.

"Ако не разумеш јасно, мало ћу ти то објаснити.

Иако сам обећао да ћу ти, само касније, детаљно објаснити све фундаменталне законе стварања света и одржавања света, појавила се ипак нужност да, макар само накратко, додирнемо питања која се тичу ових космичких закона, не чекајући на посебан разговор који сам обећао.

А то је нужно, како би могао да будеш у стању да разумеш све о чему сада говоримо, а такође и да би оно што сам ти већ рекао могло да буде оваплоћено у теби на прави начин.

Нужно је рећи, пре свега, да све у Универзуму, и оно створено намерно и оно што се касније аутоматски рађа, постоји и одржава се, искључиво на основу онога што се зове 'општи трогоаутоегократски процес'.

Овај Највећи општи космички трогоаутоегократски процес актуелизовало је наше БЕСКРАЈНО ЈЕДНО-БИЋЕ, када је наше Највеће и Најсветије Апсолутно Сунце већ постојало, а на којем је наш СВЕМИЛОСНИ БЕСКРАЈНИ СТВОРИТЕЉ имао и још увек има главно место Свог постојања.

Овај систем, који одржава све настало и постојеће, био је актуелизован од стране нашег БЕСКРАЈНОГ СТВОРИТЕЉА како би оно што се зове 'размена супстанци' или 'реципрочно храњење' свега што постоји, могло да се догађа у Универзуму и да отуда немилосни 'Херопас' не би могао да има своје штетне ефекте на Апсолутно Сунце.

Овај исти Највећи општи космички трогоаутоегократски процес актуелизује се увек и у свему, на основу два фундаментална космичка закона, од којих се први зове 'фундаментални првостепени Свети хептапарапаршинок' а други 'фундаментални првостепени Свети Триамазикамно'.

Услед ова два света космичка закона, прво је из супстанце зване 'Етерокрилно', под одређеним условима, настало оно што се зове 'кристализације'; а из ових кристализација, али касније, и такође под одређеним условима, формиране су разне велике и мале, више или мање независне, космички дефинисане формације.

И управо су се унутар и под овим космички дефинисаним формацијама десили процеси онога што се зове инволуција и еволуција већ формираних концентрација и поменутих кристализација – наравно такође у складу са два поменута фундаментална света закона – и сви резултати добијени из тих процеса у атмосферама, и даље, уз помоћ самих ових атмосфера, измешали су се и остварили поменуту 'размену материје' у сврху Највећег опште космичког Трогоаутоегократа.

Етерокрилно је та прво-изворна супстанција којом је цео Свемир испуњен, и која је основ за настанак и одржање свега што постоји.

Не само да је ово Етерокрилно основа за настанак свих космичких концентрација без изузетка, и великих и малих, него се и сви космички феномени уопште одвијају током неке трансформације у овој истој фундаменталној космичкој супстанци као и током процеса инволуције и еволуције различитих кристализација – или, као што твоји миљеници кажу, оних активних елемената – које су стекле и још увек настављају да стичу своје првотно настајање из те исте фундаменталне прво-изворне космичке супстанце.

Имај овде на уму да управо због овога поменута Објективна Наука каже да је 'све без изузетка у Васељени материјално'.

Такође мораш знати даље, да само једна космичка кристализација, која постоји под именом 'Сveприсутни Окиданок', стиче своје првотно настајање – иако је она такође кристализована из Етерокрилна – из три Света извора светог Теомертмалогоса, то јест, из еманације најсветијег Апсолутног Сунца.

Посвуда у Свемиру, овај 'Свеприсутни Окиданок' односно 'Свеприсутни активни елемент' учествује у формирању свих, и великих и малих, настајања, и уопште, фундаментални је узрок већине космичких феномена и, посебно, феномена који се одвијају у атмосферама.

Да би био у стању да разумеш, барем приближно, такође и што се тиче овог Свеприсутног Окиданока, морам ти рећи, пре свега да се други фундаментални космички закон – Свети Триамазикамно – састоји од три независне силе, то ће рећи, овај се свети закон манифестује у свему, без изузетка, и свуда у Свемиру, у три одвојена независна аспекта.

А ова три аспекта постоје у Васељени под следећим називима:

Први, под називом, 'Свето-потврђујући';

Други, 'Свето-поричући'; и

Трећи, 'Свето-помирујући'.

И због тога такође, у погледу овог светог закона и његове три независне силе, поменута Објективна Наука има, међу својим формулацијама, посебно што се тиче овог светог закона, и следећу: 'То је закон који увек истиче у последицу и постаје узрок следећих последица, и увек функционише помоћу три независне и потпуно карактеристичне манифестације, латентне у њему, у својствима ни виђеним ни опаженим'.

И наш свети Теомертмалогос, то јест, првотна еманација нашег Најсветијег Апсолутног Сунца, задобија управо ову исту законитост у свом првотном настајању; и, током свог даљег остваривања, даје резултате у складу с тим.

И тако, мој дечаче, Свеприсутни Окиданок добија своје првотно настајање у простору спољашњем самом најсветијем Апсолутном Сунцу, мешањем ове три независне силе у једну, и током својих даљих инволуција, он се одговарајуће мења, с обзиром на оно што се зове 'Оживљавајућост Вибрација' у складу са његовим пролажењем кроз оно што се зове 'Стопиндери' или 'центри гравитације' фундаменталног 'општег космичког светог Хептапарапаршинока'.

Понављам, међу многим другим већ одређеним кристализацијама, Свеприсутни Окиданок увек неисцрпно учествује и у великим и у малим космичким формацијама, било где и под ма којим спољашњим окружујућим условима који могу настати у Свемиру.

Ова 'општа космичка Јединствена Кристализација' или 'активни елемент' има неколико посебности својствених једино овом елементу, и углавном захваљујући овим посебностима које су му својствене, већина космичких феномена се дешава, укључујући између других ствари, речене феномене који се дешавају у атмосфери одређених планета.

Од ових посебности својствених једино Свеприсутном Активном Елементу, има неколико, али је, за тему нашег разговора, довољно ако се упознамо само са два.

Прва посебност је да се, када се нова космичка јединица концентрише, 'Свеприсутни Активни Елемент' не меша, као целина, са таквим новим настајањем, нити

се као целина трансформише у било које одређено одговарајуће место – као што се догађа са сваком другом космичком кристализацијом у свим поменутим космичким формацијама – него се тренутно када као целина уђе у било коју космичку јединицу, одмах у њему појављује оно што се зове 'Ђартколм', то ће рећи, он се распршава у три фундаментална извора из којих он добија своје првотно настајање, и само тада ови извори, сваки одвојено, дају почетак за независно концентрисање три одвојене одговарајуће формације, у оквиру дате космичке јединице. И на тај начин, овај 'Свеприсутни Активни Елемент' остварује, у почетку, у сваком таквом новом настајању, изворе за могућу манифестацију свог властитог светог закона Триамазикамно.

Мора се засигурно такође приметити да у свакој космичкој формацији, поменути одвојени извори, и онај за опажање и онај за даљу употребу овог својства 'Свеприсутног Активног Елемента' у сврху одговарајућег остваривања, постоје и настављају да имају могућност функционисања, све док дата космичка јединица постоји.

И тек када поменута космичка јединица бива потпуно уништена ови свети извори светог Триамазикамно, локализовани у свет 'Свеприсутном Активном Елементу Окиданоку', поново се мешају и поново се трансформишу у 'Окиданок', али сада имају други квалитет Оживљавајућости Вибрација.

Што се тиче друге посебности 'Свеприсутног Окиданока', једнако својствене само њему, а коју такође нужно баш сада морамо расветлити због дате теме нашег разговора, моћи ћеш то да разумеш, само ако нешто знаш у вези са фундаменталним космичким другостепеним законом, постојећим у Васељени, под називом 'Света Ајејојуоа'.

А овај космички закон је у томе да се у оквиру сваког великог и малог настајања, када је у директном додиру са еманацијама било самог Апсолутног Сунца или било ког другог сунца, дешава оно што се зове 'кајање', то јест процес, када се сваки део који је настао из резултата било ког Светог Извора Светог Триамазикамно, такорећи 'буни', и 'критикује' пређашње неподесне перцепције и тренутна манифестовања неког другог дела његове целине – дела добијеног из исхода неког другог Светог Извора истог фундаменталног светог Космичког Закона Триамазикамно.

А овај свети процес 'Ајејојуоа' односно 'кајања' такође се увек одвија са 'Свеприсутним Активним Елементом Окиданок'.

Посебност овог потоњег током овог светог процеса јесте у томе што се, за време директног деловања било светог Теомартмалогоса било еманације било ког обичног сунца око целине његове појаве, овај Активни Елемент распршује на своја првотна три дела који онда постоје скоро независно, а када поменуто директно делање престане, ови делови се опет измешају и потом наставе да постоје као целина.

Узгред, овде ти се, мислим, такође мора рећи нешто о једној занимљивој чињеници коју сам приметио, која се десила у историји њихове егзистенције с обзиром на чудноватост психе обичних бића са три мозга са те планете која је обузела твоју машту, у вези са оним што они зову њихове 'научне спекулације'.

А то је, да сам током мог многовековног посматрања и проучавања њихове психе имао прилику да неколико пута констатујем да, иако се 'наука' међу њима појавила скоро од самог почетка њиховог настанка, и, може се рећи, периодично, попут свега другог тамо, израсла до више или мање високог степена савршенства, и иако су током овог и других периода, многи милиони бића са три мозга, тамо званих 'научници', настајали и опет бивали уништени, са једним изузетком ипак, извесног Кинеза званог Чун Кил Тез, о којем ћу ти касније причати детаљно, да, наиме, ниједном од њих тамо није на памет пала мисао да између ова два космичка феномена које они зову 'еманација' и 'радијација' има икакве разлике.

Ниједан од тих 'жалосних научника' никада није помислио да је разлика изме-

ђу ова два космичка процеса управо иста као она коју је високо штовани Мула Наср Един једном изразио на следећи начин:

'Они су тако слични као браде чувеног Енглеза Шекспира и не мање чувеног Француза Армањака'.

За даље разјашњење феномена који се одигравају у атмосферама а с обзиром на 'Свеприсутни Активни Елемент' уопште, мораш знати и такође запамтити, да се током периода када се захваљујући светом процесу 'Ајејојуоа', 'Ђартколм' јавља у Окиданоку, онда повремено од њега ослобађа пропорција чистог – тј. апослутно неизмешаног – Етерокрилна који засигурно улази у све космичке формације и тамо служи, тако рећи, за повезивање свих активних елемената ових формација; а после тога, када се његова три фундаментална дела поново измешају онда се поменута пропорција Етерокрилна поновно успоставља.

Сада је такође нужно додирнути, наравно поново укратко, још једно питање, наиме, какав однос 'Свеприсутни Активни Елемент Окиданок' има са општом појавом сваковрсних бића, и који су космички резултати остварени услед тога.

Нужно је дотаћи ово питање углавном зато што ћеш онда имати још једну веома упадљиву и расветљавајућу чињеницу за боље разумевање разлике између различитих система интелигенције код бића, наиме, системе зване 'једномождани', 'двомождани' и 'тромождани'.

Прво знај да, уопште, свака таква космичка формација звана "мозак" прима своју формацију од оних кристализација за чији је настанак, у складу са светим Триамазикамно, потврђујући извор једна или друга од одговарајућих светих сила фундаменталног светог Триамазикамно, локализованих у Свеприсутном Окиданоку. А даље остваривање истих светих сила одвија се помоћу појава бића, управо помоћу ових локализација.

Једном ћу ти у будућности посебно објаснити сам процес настанка ових одговарајућих животних интелигенција у појавама бића, али у међувремену, разговарајмо, додуше не детаљно, о резултатима које Свеприсутни Окиданок остварује помоћу ових животних интелигенција.

Свеприсутни Активни Елемент Окиданок улази у појаве бића кроз све три врсте животне хране.

А то се дешава зато што, као што сам ти већ рекао, овај исти Окиданок обавезно учествује у формацији свих врста продуката који служе као све три животне хране, и увек је садржан у појави ових продуката.

Тако је, мој дечаче, главна посебност Свеприсутног Окиданока, у датом случају, у томе што се процес 'Ђартколм' одвија у њему унутар појаве сваког бића али не тако да је у контакту са еманацијама неке велике космичке концентрације; али чиниоци овог процеса у појавама бића или су резултати свесних процеса 'дужности Парткдолг' самих бића – те процесе ћу ти такође објаснити детаљно касније – или оног процеса Саме Велике Природе који постоји у Свемиру под именом 'керкулнонарнијанско остваривање', што значи 'постизање захтеване свеукупности вибрација прилагођавањем'.

Овај процес се одвија у бићима потпуно без учешћа њихове свести.

У оба случаја када Окиданок уђе у појаву бића а процес Ђартколм се одвија у њему, онда се сваки од његових фундаменталних делова меша са оним перцепцијама које њој одговарају у складу са оним што се зове 'сродне вибрације' и које су присутне у бићу у том тренутку, и даље, ови делови су концентрисани на одговарајућој локализацији, то јест, у одговарајућем мозгу.

А ова мешања зову се 'Импулсакри'.

Нужно је приметити даље да ове локализације односно мозгови у бићима служе не само као апарати за трансформисање одговарајућих космичких супстанци у сврху Највећег општекосмичког Трогоаутоегократа, него и као средства за бића на основу којих је њихово свесно самоусавршавање могуће.

Овај циљ зависи од квалитета концентрисаности појаве 'Импулсакрија', или, како се другачије каже, наталожености у поменуте одговарајуће животне интелигенције.

Што се тиче квалитета Импулсакрија, међу директним заповестима наше СВЕОБУХВАТНЕ БЕСКРАЈНОСТИ постоји чак посебна заповест, која се веома строго извршава од стране бића са три мозга наше пространe Васељене, и која се изражава следећим речима: 'Увек пази на оне перцепције које могу да упрљају чистоту твог мозга'.

Бића са три мозга имају могућност да лично усаврше себе, зато што су у њима смештена три центра њихове опште појаве односно три мозга, у којима су после тога, када се обавља процес Ђартколм у Свеприсутном Окиданоку, наталожене три свете силе светог Триамазикамно, и стичу могућност за своја даља, овог пута, независна остваривања.

Управо је у овоме поента, наиме, да бића, имајући овај тромождани систем, могу, свесним и намерним испуњавањем дужности Парткдолг, из овог процеса Ђартколм у Свеприсутном Окиданоку, искористити његове три свете силе за своје властите појаве, и довести их до онога што се зове 'секронуланзакнијанско стање'; то ће рећи, они могу постати такве индивидуе које имају властити свети закон Триамазикамно и отуда могућност да у своје опште појаве свесно унесу, и обложе се њиме, све то 'Свето' које, узгредно, такође помаже остваривању функционисања у овим космичким јединицама Објективног односно Божанског Разума.

А оно најстрашније у томе, мој дечаче, јесте управо то што, иако у тим бићима са три мозга, која су те заинтересовала и која живе на планети Земљи, настају и присутна су у њима, све до времена њиховог потпуног уништења, ове три независне локализације односно три животне интелигенције, кроз које су, одвојено, све три свете силе светог Триамазикамно, које они могу такође искористити за своје властито самоусавршавање, трансформисане и настављају да се даље одговарајуће остварују, ипак, углавном због нерегуларних услова обичног животног постојања установљених њима самима, ове могућности лепршају узалуд.

Занимљиво је приметити да се поменуте животне интелигенције налазе у истим деловима планетарног тела ових бића са три мозга која настају на планети Земљи као код нас, наиме:

1. Мозак предодређен Великом Природом за концентрисање и даље остваривање прве свете силе светог Триамазикамно, званој Потврђивање Светог, смештен је и налази се у глави.

2. Други мозак, који трансформише и кристалише другу свету силу светог Триамазикамно, наиме, Порицање Светог, смештен је у њиховим општим појавама, такође као код нас, дуж целе дужине леђа у ономе што се зове 'кичмени стуб'.

3. Али, што се тиче места концентрације и извора за даље манифестовање треће свете силе светог Триамазикамно, наиме, Измирења светог – спољашња форма ове животне интелигенције у тамошњим бићима са три мозга нимало не подсећа на нас.

Мора се рећи да је код примордијалних бића са три мозга оданде, ова поменута животна интелигенција била смештена у истом делу њиховог планетарног тела као код нас, и имала је спољашњу форму потпуно сличну нашој; али из много разлога које ћеш моћи да разумеш током мог даљег говора, Велика Природа била је присиљена да мало-помало регенерише овај мозак и да му да форму коју сада има у данашњим бићима.

Ова животна интелигенција код данашњих бића са три мозга није смештена у једној општој маси, као што је својствено појавама свих других бића са три мозга нашег Великог Свемира, него је смештена у деловима, у складу са оним што се зове 'специфично функционисање', а сваки такав део смештен је на различитом месту у њиховом целом планетарном телу.

Али иако, у својој спољашњој форми, овај њихов животни центар сада има различито смештене концентрације, сва његова одвојена функционисања ипак су међусобно одговарајуће повезана, тако да укупан збир ових расутих делова може да функционише тачно онако како он, уопште узев, и треба да функционише.

Они сами ове одвојене локализације у њиховој општој појави зову 'нервни чворови'.

Занимљиво је приметити да је већина од ових одвојених делова ове животне интелигенције у њима смештена баш на оном месту њиховог планетарног тела где би таква нормална животна интелигенција требало да буде, наиме, у пределу њихових груди, а свеукупност ових нервних чворова у њиховим грудима, они зову 'соларни плексус'.

И тако, мој дечаче, процес Ђартколм у Свеприсутном Окиданоку одвија се у појави сваког од ових твојих миљеника, и у њима се, такође, све његове три свете силе мешају, независно, са другим космичким кристализацијама, и одговарајуће се остварују, али пошто су, углавном услед већ поменутих ненормалних услова животног постојања постепено успостављаних од стране њих самих, потпуно престали да испуњавају дужност Парткдолг, онда се, следствено томе, ниједан од тих светих извора свега постојећег, са изузетком једино поричућег извора, не оваплоћује за њихове властите појаве.

Кристализације које настају у њиховим појавама из првог и из трећег светог извора служе, скоро потпуно, само општем космичком Трогоаутоегократском процесу, док за облагање њихових властитих појава постоје само кристализације другог дела Свеприсутног Окиданока, наиме, 'Порицања Светог'; и отуда већина њих остаје са појавама које се састоје само од планетарног тела, и тако су, они сами, заувек уништени.

Што се тиче свих посебности својствених свеприсутном и свуда прожимајућем Активном Елементу Окиданоку самом, и такође што се тиче даљих резултата које ове посебности остварују, имаћеш потпуну представу о њима тек пошто ти објасним мање-више детаљно, као што сам већ обећао, фундаменталне законе Стварања и одржавања света.

Али, у међувремену, рећи ћу ти о оним објашњавајућим експериментима који се тичу ове Свеприсутне космичке кристализације којима сам ја лично присуствовао.

Али, морам ти рећи да сам био сведок ових поменутих објашњавалачких експеримената, не на тој планети Земљи која ти је обузела машту – нити су их твоји миљеници правили – већ на планети Сатурн где их је правило биће са три мозга, које је скоро све време мог егзила у том соларном систему било мој прави пријатељ, о коме сам недавно обећао да ти испричам мало детаљније."

[**Belzebub's tales to his grandson, All and Everything**, First Series, First Book, ARKANA, (Penguin Group), London, 1985]

Превео са енглеског

Душан Ђорђевић Милеусник

■

Гурђијев

Луј Пауелс

□

Пјер Лазарев и Жан Полан, два међусобно најразличитија могућа човека, замолила су ме да се прихватим овог посла.

Пјер Лазарев, који је основао **Пари соар**, а сада је уредник **Франс соара**, **Ела** и **Франс диманша**, веома је активан човек с многостраним интересовањима. Жан Полан, пак, уредник **НРФ**-а и љубитељ ретких предмета, мистериозна је и уздржана особа.

Пјер Лазарев отворио је ову тему док смо вечерали у једном ресторану у Боа де Булоњ. Ту је био и оркестар који је изгледао као да продужава буку телефона, телепринтера и штампарских машина. Јели смо брзо; између залогаја он је повлачио дуге димове своје стално припаљене цигарете, бацајући поглед с једног предмета на други док се врпољио на столици, и говорећи врло брзо храпавим гласом.

Жан Полан је говорио о томе једног пролећног јутра, након партије "була" у усамљеним вртовима Арен де Литеса. Били смо у његовом купатилу. Ходали смо на врховима прстију да не бисмо узнемирили удварање две златне рибице које су се уплитале у подножју његовог кревета. Из његових полуотворених усана излазиле су речи изговорене певајућим гласом, укочена погледа, с једном руком на грудима. Кретао се с крајњим опрезом између намештаја, као да је окружен порцеланом који и сâм дах може полупати у парампарчад.

Могао бих до бесконачности да описујем ова два човека, и свака особина код једног нашла би своју супротност код другог. Убеђен сам, међутим, да су у основи они слични. Раса, породица, васпитање, професија, становишта, укуси, начини мишљења и изражавања, квалитет снаге воље, емоције, сензитивност, физички изглед, све што разликује једно људско биће од другог – ништа од тога не може да искаже неку посебну суштину човека. Немогуће ми је да формулишем шта може да је искаже, али ми се чини да, какве год разлике биле у психологији и темпераменту ова два човека, у дубини свог срца они су истоветни.

Полан, за својим столом окруженим параваном, у *својој тихој соби*, забавља се преводећи малу мадагаскарску поему, и сваки час се диже да навије једноминутну музичку кутију; док Лазарев телефонира у Тангер, прима позиве из Лондона, а двадесет колега лупа на врата његове канцеларије; жури у штампарију, ускаче у своја кола и одлази на Јелисејска поља, пада му на памет идеја за чланак док спушта у џеп авионску карту за Рим.

Није ми тешко да замислим да ова два човека потајно постављају исто питање, осећајући тежину и смисао овог питања на исти начин и гајећи потпуно исту амбицију. Они живе веома различите животе, али осећају исту потребу да буду свесни нечега што се не може свести на термине њиховог рада – за једнога, његова готово потпуна обузетост језичким покусима које изводи такорећи до апсурда, у играма речи са смешно строгим правилима; за другога, обузетост калупима јавног мњења у грозничавој трци, у дивљем узбуђењу особе која је клириншки завод за текуће догађаје и идеје.

За обојицу, то нешто несводљиво јесте несигурност да смо стварни и истовремено засењујуће убеђење да постоје кључеви за стварно постојање. Из чега произлази да и унутрашње и спољно деловање обојице – колико год различито било – тежи да створи исту врсту магнетског средишта, које ће функционисати на исти начин, привлачећи према себи исте скривене снаге и усмеравати их у истом правцу. То је, у сваком случају, јасно као дан мојим очима које су, као последица једног искуства које је угрозило њихово нормално функционисање, посебно осетљиве на ову невидљиву моћ виђења.

Када се једном схвати да је пут до Полана исти као и пут до Лазарева стиче се представа о међуљудским односима која нема ничег заједничког с представом о томе која влада у нашим уобичајеним заједницама. Постаје се свестан да се улази у неку врсту тајног друштва, друштва чији прилази још нису истражени. Говорио сам

о ова два човека, али бих исто то са сигурношћу могао да кажем о стотинама људи које знам – људи који су чланови овог друштва које је једина истински уједињена породица. Ова врста тајног друштва је једина којој вреди припадати уколико неко жели да живи у стању чуда на земљи.

Наравно, свезналице ће рећи да ме је Полан убедио да се прихватим ове књиге јер га сви слични облици мисли и израза забављају, а Лазарев, јер су му познати апетити јавног мњења за "магично" и питорескно. Ове свезналице не могу да појме врсту тајног друштва коју сам управо поменуо. Они имају једноставна тумачења међуљудских односа. Уколико се људи не уклапају у психолошке и друге опште прихваћене категорије и имају скривене начине међусобног споразумевања, ове свезналице почињу да сумњају у вредност њима својствених начина и осетивши се истиснутим из својих јадних малих шема употребљавају друге за своје сопствене циљеве. Дозволио сам себи да споменем само Полана и Лазарева, и да обелоданим постојање ове скривене породице не бих ли изазвао сарказам код ових свезналица и убедио их да одмах затворе ову књигу. Пошто сам ово рекао, морам да додам да никада не бих дошао на то да сакупим све ове документе, сведочења и студије да нисам прошлог фебруара примио следеће писмо:

Драги господине,

Ја сам млада списатељица која се бавила истим "радом" као и ви готово две године, у једној од Г-их група којом је руководила госпођа Де С. и још једна особа. Желим хитно да вас видим. Уколико будете били толико љубазни да ме видите, нећу доћи сама. Повешћу своју пријатељицу која је у истој ситуацији као и ја. Потпуно ми је јасно да ви немате никаквог разлога да се видите с две непознате особе које вам нико није представио. Ипак, молим вас да то учините што је могуће пре.

Искрено ваша, Френсис Рудолф

Одмах сам их позвао да дођу до мене. Ушле су две младе Американке, на ивици смрти. Једна је дошла из Вирџиније, а друга из државе Њујорк у Париз да би следиле Гурђијевљева предавања. Биле су ужасно мршаве, и остављале су утисак као да им нерви вибрирају, везујући се у чворове у њиховим вратовима и око њихових срца. Изгледало је као да им крв тече против њихове воље; лица су им била сива и очи хипнотисане. Биле су на издисају, спремне да се предају смрти, заправо већ сагнуте над њом – фасциниране. Знао сам то. Препознао сам у њима, у сваком детаљу, бивше сопствене агоније, и могао сам читаве ноћи да им описујем њихове страхове, физичке муке и осећања која су имале када су им се нити које су их држале за живот прво искрзале, а потом све заједно попуцале. Након две године "рада", како је ту реч разумевао Гурђијев, нашао сам се у болници, слаб као мачe, с једним готово изгубљеним оком, на ивици самоубиства, зовући очајнички у помоћ у три сата изјутра.

Младе жене су ми рекле да су схватиле да их "они уништавају". Молиле су ме да их охрабрим да одмах прекину "наставу". Нису биле сигурне да ли треба да иду до краја с овим тешким искушењем или треба да побегну са "наставе", "рада" и утицаја својих "наставника" пре него што буде сувише касно. Али су, ипак, дошле да ме моле да их спасем пропасти; верујем да је то био њихов последњи покушај пре коначног пада. Оне су ризиковале и не знајући ко сам ја, као што се ризикује последња карта. Искрено верујем да су се коцкале са својим животима када су ми писале. Покушао сам да их спасем, тачније, покушао сам да их гурнем свом снагом према здрављу. Сада су у Америци, на морској обали. Спавају, једу, купају се и поново уче да се препуштају физичким задовољствима, да се осете повезаним са појавама, стварима и људима и својим сопственим телом. Мало-помало поново успостављају животне споне.

Френсис Рудолф и Патриша Х, са својим проређеним косама, модрим ручним глежњевима и очима пуним страха, поново су ми потврдиле да је "духовни рат брута-

лан готово као и физички рат", како каже Рембо, и да након одређеног степена метафизичке анксиозности коју појединац достиже, крајње узнемирење психе изазива осцилирање тела између живота и смрти. То су застрашујуће истине, и када се једном осете дубине страха, тешко се враћа натраг у ситуације у којима делује њихов лош утицај. Али, са овим двема девојкама које су ме молиле за помоћ нисам могао да оклевам. Био сам принуђен да оживим своје старе муке не бих ли нашао снаге и речи да их убедим да одмах побегну са те "наставе" – од тих "наставника" који су им, изгледа, припремили потпуни духовни колапс, и који су их гурали, телом и душом у најстрашнију смрт. Био сам принуђен да се сетим других мушкараца и жена које сам познавао и који су прошли кроз исте опасности из истих разлога; и коначно, био сам принуђен да се сетим оних који су следили ову "наставу" и који су имали најбогатије унутрашње животе међу свим "ученицима", мислим на Лика Дитриха, Ренеа Домала, Кетрин Мансфилд и Ирену Ревелиоти, који су сви умрли млади.

Учинило ми се да је хитно и неопходно да сакупим што је могуће више јасних докумената и сведочења, о личности, учењу и утицају Георгија Гурђијева као и о активностима групâ које је основао у Француској и другде; да покушам да ставим у перспективу искуства стотине његових ученика, да дам прецизну информацију о једној иницијативи без преседана у овом веку, као и да изнесем широкој јавности и њене опасности и њену необичну важност.

Када кажем "широка публика" под тим подразумевам тајну породицу о којој сам претходно говорио у вези са Пјером Лазаревом и Жаном Поланом. Мислим да данас, у такозваном цивилизованом свету, или макар у деловима цивилизованог света где државне религије – фашизам и комунизам – нису испразниле све главе, има веома много мушкараца и жена који траже одговоре на питања на које ни наука, ни филозофија, ни црква, ни данашње политике не могу да пруже потпуни одговор. Они траже у већини случајева упркос себи, упркос свим напорима које чине да забораве њихову ургентност, препуштајући се љубави, акцији, алкохолу, и тежњама ка друштвеној моћи, новцу, естетицизму итд.

Тешко ми је да формулишем то питање у свим својим аспектима, али, чини ми се да се оно односи на следећи моменат: да ли сам ја стваран? Није ли човек, можда, само непрекидни ток осећања, расположења, жеља, идеја и сећања, која су сва помешана и промењена мање-више механички? Не постоји ли можда иза тога веома илузорног "ја" једно "ја" које је ван те струје, право слободно "ја"? Све што мислим да радим, заправо, само се **догађа** мени. Догађа се на потпуно исти начин на који "киша пада" или се "вода леди". Ја мислим, читам, пишем, волим, мрзим, припадам тој и тој партији, тој и тој филозофији, тој и тој цркви, упуштам се у ту и ту акцију, битку, истраживање, али заправо све се то **догађа** мени, мене повлаче стотине струна. Постоји ли, у човековим дубинама, неко место где **Ја** одлучујем, **Ја** управљам, **Ја** размишљам у потпуној независности и слободи? А опет, чини ми се да ми је дато много знакова. Осећам да моја судбина, моје пустоловине, моје акције, моји снови, пале ове знаке у мраку, знаке које не могу да разумем, али који су очигледно замишљени за мене. Разумео бих их када бих имао друге очи поред мојих обичних очију – када бих имао велико Себе поред свог слепог и ропског малог ја. Ти знакови би ми јасно рекли како сам доведен у склад с великим струјама Универзалне енергије, и какву тачно улогу треба, по замисли, да одиграм у животу. Зар нема никаквих начина да се разумеју ти знаци? Зар не постоји негде у мени тачка из које би све што се догађа било одмах јасно, било да је реч о материјалном или моралном свету, тачка из које би све што видим, знам или осећам одједном било схватљиво, било да је реч о кретањима звезда, распореду латица на цвету, драми цивилизације којој припадам, или спонтаним узбуђењима мог сопственог срца?

"Читав Универзум", каже писац Роберт Кантерс, "јесте као један велики кодирани телеграм који, до најситнијих детаља, говори човеку о његовој природи и судбини, и тражи да буде дешифрован уколико човек жели да освоји знање, мудрост и спас." Може ли та интензивна потреба за знањем, коју носим са собом кроз све догађаје свог живота, једног дана да буде задовољена? Не постоји ли негде у човеку, у мени, пут који води ка знању свих закона света и у место где је мој сопствени живот помешан с енергијом која чува читав Универзум живим? Не постоји ли негде у дубинама мене, скривен столећима заборава, кључ знања и вечности? Сви знаци које нејасно видим, мада не могу да их протумачим, наводе ме на помисао да велика тастатура односа свира у и око мене. Понекад, у магновењу, могу да осетим његово дејство, готово неосетљив знак учини да постанем тога свестан. Ови односи би нам можда дали кључ света. Немогуће је да је све што се догађа око мене протицање низа симболичних слика онога што се стварно догађа. Не постоји ли поред мог малог "мене" велико "Мене" које поседује кључ свих ових симбола, разумевање и објашњење свих ових односа? Могао бих готово да поверујем да су ти знаци сачињени да бих могао да с времена на време осетим заслепљујућу сигурност у дубинама моје унутрашње таме. Данас ти знаци пљуште на нас и чине нас све свеснијим да човек има другачије пипке, другачије силе од оних познатих нашој науци, језику, религији, филозофији, моралу и политици, на којима заснивамо деловање нашег свакодневног живота.

Могуће је да је у нека давна времена било могуће управљати овом тастатуром; да ли свесно развити ове силе, и учинити прелаз у једно друго стање постојања у којем живот и смрт не би више били у супротности и у којем су све радње, од најнижих до оних најузвишенијих, у потпуној сагласности са законима Универзалне енергије? Штавише, можда сећање на поседовање ових ствари још лежи негде у нама – у нашој жудњи за Откривењем, за првобитном Традицијом, чији су трагови нејасни, али још постоје ту и тамо, у обичајима и веровањима "примитивних" народа, у тибетанским манастирима, у древним обичајима и у магијским књигама које су стигле до нас, у нашој живој поезији и у нашој крајњој осетљивости према знацима.

То су, дакле, поједини аспекти **питања** које толико људи данас себи поставља. Постоји одређена врста менталитета и приступа животу који им је свима заједнички, али који измиче тестовима наше психологије. Сигурно је да их овде не могу описати. Требало би да напишем огроман роман, као "Опседнуте". Овај роман има необичну заслугу да буде десет пута истинитији кад је реч о стварности од свих других савремених прича. Опис ове породице психа и начин на који она нагло расте током последњих неколико деценија сведочи, заправо, о овом "феноменон-кључу" нашег доба. Овај убрзани раст има много узрока које не могу овде да набројим, али довољно је постати свестан, на глобалном нивоу, преокрета који су збацили веровања што су заговарале цркве, веру у Историју, љубав према напретку, веру у безграничне моћи Рационализма, итд. да би се јасно видело да све више и више људи поставља себи то **питање** о крајњем смислу наше судбине и света; да у свим различитим облицима савремене мисли ово **питање** остаје без одговора, и да се на њега мора одговорити из потпуне слободе природне државе и у потпуној усамљености. "Мистик у дивљој Држави", како кажу за Артура Рембоа. Овај израз одговара овим људима, пустоловима у најотменијем смислу те речи, који на савремене начине инкорпорирају стари, скривен начин. Исто знање унапред, иста фундаментална питања дају свим њиховим активностима извесну сличност и стварају међу њима тајне и веома брзе начине комуницирања. Они, заправо, дају нови правац нашим психама, нашем знању и нашем језику и узрокују да духовне и световне силе пређу у друге руке. Једног дана то ће постати очигледно.

Подударајући се с наглим растом ове "породице" Георгије Гурђијев је стигао на Запад. Учење и методе које је донео са

собом биле су срачунате да освоје неке од најбољих умова времена. Зато се његов утицај тако нагло развио током последњих тридесет година међу француским, енглеским и америчким интелектуалцима. Мислим да би било истинито рећи да је данас десетине хиљада мушкараца и жена "елите" на Западу било под утицајем његових "подучавања", и да је тај утицај био дубљи него што је то случај са свим могућим савременим филозофима.

Георгије Гурђијев има, заправо, директан одговор на **питање**; или, тачније, он обећава одговор. Он га обећава кроз учење које комбинује систем психологије и физиологије извучен из најстаријих традиција, са извесним доста слабим знањем чињеница савремене науке. Поред тога, он је држао **практичне** вежбе које су за његова живота остале тајна – засноване на различитим древним традицијама, или мешаним и збрканим у симболичним, емоционалним или догматским изворима. Он је управљао тим вежбама са запањујућим ауторитетом: развио је свој космолошки систем с неупоредивом интелигенцијом: и коначно, над свима који су му се приближили, несумњиво, остваривао је надљудске моћи. Сигуран сам да не претерујем када кажем да је у кругу ове "породице психâ" коју сам описивао, Георгије Гурђијев окупио око себе најзначајније и најдубље активно "тајно друштво" које се може наћи било где у савременом свету. Ово друштво убрајало је међу своје чланове: Ореџа, чувеног енглеског књижевног критичара, Успенског, Роуланда Кенија, издавача **Дејли хералда**, Френка Лојда Рајта, најпознатијег америчког архитекту, др Велкија, једног од најчувенијих хирурга у Њујорку, Шарпа, оснивача **Њу стејтсмена**, физичара Џ. Г. Бенета, Ајнштајновог ученика, Маргарету Андерсон, Џојсовог издавача Арнолда Кесерлинга, др Јанга, Олдуса Хакслија, Артура Кестлера, госпођу Чеков, Жоржету Леблан, прву Метерлинкову жену, Кетрин Мансфилд, Лика Дитриха, Ренеа Домала, Луја Жувеа, Пјера Шефера, Ренеа Барјавела итд. Немам намеру да пробудим погрешну врсту интересовања набрајањем чувених личности: желим само да напоменем да смо ту веома далеко од свих оних "езотеричних" група, окултиста, спиритуалиста и томе слично, који се од средине прошлог столећа множе по Америци и Европи. Нисмо ни међу оним "просветљеним" самоуцима, неуротицима и потиснутим уседелицама који су се обогатили својом "видовитошћу". Рекао бих да се налазимо у срцу свих оних унутрашњих и спољашњих драма које и до дана данашњег доживљава не мало људи свесних знакова мистичне природе, што се изгледа умножава у наше време. У том контексту је "Гурђијевљев бизнис" најпросвећенији.

Георгије Гурђијев умро је новембра 1949. Од његове смрти све већу важност имају групе које је он основао и учитељи које је он подучио. Све је више "ученика", што је чудно, већином у Америци. Могуће је да ће неко други, из неке од земаља са Истока, доћи и заузети његово место на челу покрета. Могуће је, такође, да ћемо видети како се наредних година јављају и развијају сестрински покрети. Можда је Гурђијев само прокрчио пут.

Превела са енглеског
Дубравка Рајх

Како су живели ученици
Чланак др Јанга

Доктор Јанг је био познати енглески психијатар, Јунгов следбеник. Кад је Фројд (Јунгов супарник) чуо за његово присуство у Приорату, узвикнуо је, претворно сажаљивим гласом: "Видите шта се дешава са Јунговим ученицима!"

У једном чланку написаном за часопис **Нови Аделфи** (The New Adelphi) у септембру месецу 1927, др Јанг подробно описује своје искуство са Гурђијевим. Најпре износи разлоге због којих се прикључио Институту за складан развој човека, овим речима:

"На почетку бих истакао да сваки облик окултизма подразумева особену, сопствену психологију. Такође, мислим да се може казати да сваки облик окултизма тежи саморазвоју кроз продубљивање или ширење граница самосвести, или назовите то како год хоћете. Сад је очигледно да тај хвале вредан циљ не може да се досегне пуким, ма како приљежним прихватањем замисли некога система. За постизање било ког циља, мора да се пође од најважнијег чиниоца – вежбања и правилног коришћења воље. Без тога, идеје, ма како да су лепе и примамљиве, на крају постају само 'опијум'. Не морам ни да вас подсећам колико људи се одлучује на класично адлеровско 'бекство' у окултизам, и како је често тешко излечити их од те 'зависности'. Такви људи чине псеудоокултисте нашега и свих времена. Тако се може казати да псеудоокултизам постоји једино зато што постоје псеудоокултисти. Усуђујем се чак да мислим да ће термин окултизам с временом потпуно ишчезнути кроз спознају да је бит његовог предмета (у оној мери у којој он садржи праву психологију – а искључује спекулативну теорију) имплицитна тумачењима и открићима модерне психологије.

Како год било, већ сам рекао да је за саморазвој, по било ком систему, нужно најважнији чинилац воља. Упорност са којом је Успенскијева-Гурђијевљева доктрина упућивала на нужност развоја воље кроз стално приањање на 'рад', у специфичном смислу, оставила је на мене дубок утисак. Нисам био толико силно задовољан резултатима моје аналитичке терапије да бих могао себи да дозволим да занемарим било коју идеју или теорију у вези са питањем воље, јер ми се чинило да је 'недостатак воље' најцрње проклетство код неурозе. У грубим цртама, са Фројдовог становишта, неуротски симптом је маскирани израз неке последице са којом је сувише болно **суочити се**. Са Адлеровог становишта, то је 'јединствено устројство' помоћу кога пацијент избегава да се **суочи** са неким видовима онога што ми зовемо стварност. У најширем смислу, у оба система, реч је о немогућности **суочавања** са стварношћу. Сад, никако се не подразумева да ће се пацијент, кад му се путем анализе јасно предочи које је видове стварности несвесно избегавао, одмах бити способан да се ухвати у коштац са њима. То се најбоље види код пацијената обузетих неком манијом, што сам, на моје задовољство, већ безброј пута доказао. Жена опседнута манијом прања, на пример, радо признаје теорију или порекло тог свога прања, али кад се од ње затражи макар и неприметна адаптација на ново, увек се враћа својој манији. У ствари, каже: 'Не могу да се удам, или да учиним ово или оно, или нешто треће, јер, видите и сами, имам да перем'. Најсажетије речено, аналитичко знање не мора нужно да буде корисно знање. Мислим да ћемо се сад у начелу сложити да је оно што сам назвао 'недостатак воље' често скопчано са неким ендокриним недостатком или дискразијом*, понекад стеченом, а понекад очигледно тако дубоко усађеном да оправдава израз 'примарна плазмичка инсуфицијенција', што одговара Адлеровој органској инфериорности. Нажалост, ендокринологија није била и још није тако далеко одмакла да нам омогући да макар и приближно извесно или прецизно излечимо такву дискразију, чак и ако узмемо да су нам дијагностичке моћи довољно јаке да наслуте праву природу тако сложених стања. Мој проблем, у то време, био је да препреку 'недостатка воље' савладам средствима утврђеног психолошког метода. Оно што сам научио у раним стадијумима упознавања са системом који је касније изучаван у Фонтенблоу, пружило ми је разлога за наду да у њему има нечег од онога за чим сам трагао. Ипак, не треба мислити да сам се у ту пустоловину упустио углавном, или понајвише, зато да бих побољшао или проширио сопствену психолошку или терапеутску технику. Немам право да кажем да сам се руководио тако чисто безличним разлогом. Можда сам био помало обесхрабрен резултатима аналитичке терапије, некако недоследним и прилично неодређеним спрам прецизних и конкретних резултата хирургије, којом сам

* Dyscrasia (лат.), ненормалност састава (прим. прев.)

се доста бавио пре и после рата. Таквом осећају нису користили хвалоспеви ни клицања који су долазили из редова оних што су величали успехе шаблонске технике, нити чемерне расправе које су се пре сводиле на очување догматског становишта него на потребу да се пацијенти лече. Ову животно важну тачку лекари су, изгледа, често превиђали, па сам био склон да се сложим са оним скептиком који је стару досетку 'операција успела – пацијент умро' прекројио у 'анализа успела – пацијент извршио самоубиство'. У то време ми је била на уму Јунгова прича о пацијенту који је код њега дошао од неког другог доктора и, говорећи о овоме, казао: 'Наравно, никад није разумео моје снове, али се **толико мучио** око њих'. Укратко, чинило ми се да психопатологија и сувише држи до себе као науке, и тиме се залуђује, а премало до себе као вештине, и тиме се осиромашује. Можда сам се био истрошио. А то је управо стање у коме је човек зрео за духовну путоловину. Зато сам се у њу и упустио".

Овде је, дакле, реч о човеку који је већ достигао пуну зрелост, одједном пресекао животни пут, затворио ординацију и, ризикујући да шокира многобројне пацијенте и да се изврге подсмеху колега, отишао да живи са необичним "шумским филозофима".

После двадесет година хируршке праксе кренуо је, с Јунгом, у откривање потпуно новог метода лечења. Узимајући у обзир учмалост којој рано подлеже већина лекара специјалиста, можемо само да се дивимо храбрости и флексибилности човека који је, на средини животног пута, спреман да остави скалпел ради анализе снова, да напусти науку већ сигурну у себе, а да се окрене оној која је тек у повојима. Сад је, после пар година проучавања и практиковања психоанализе, поставио себи животно важно питање, оно које се ни Јунг ни Фројд нису усудили да поставе (а имали су јачих разлога), питање Воље. Наравно, не мислим на вољу коју описују уџбеници класичне психологије, него, ако смем тако да кажем, Вољу за вољом, исконски извор човекове слободе.

По Гурђијеву, "обичан човек нема Вољу, него само жеље; а мања или већа **постојаност** жеља и прохтева зове се слаба или чврста воља. Стварна воља је моћ, која није сачињена од различитих, често противречних жеља које припадају различитим 'Ја', него исходи из свести, моћ којом влада индивидуалност или јединствено и постојано 'Ја'. Само таква воља може да се назове 'слободном' зато што не зависи од случаја и што не може да се мења или усмерава споља".

Др Јанг је закључио да психоанализа не би била способна да се развија без нове психологије воље, а чинило му се да је Гурђијев усавршио и да примењује баш такву психологију. Зато је без двоумљења, у духу научне радозналости, спаковао кофере и купио карту за Фонтенбло, спреман да савршено понизно испроба једно ново искуство. Мало знам бољих примера отвореног духа.

"Нањушио сам могућност да знатно проширим своје знање о психолошким проблемима, прихватајући дисциплину прорачунату да примора човека да доживи себе на нов начин или из различитог угла. Аксиом је да доживљавајући неко искуство човек доживљава самога себе. Ако су околности нечијег живота једноличне, тај неко доживљава себе на једноличан начин; другим речима, постаје учмао. Учмалост тежи механичком стању и; на крају, окамењености. Наравно, ако је оштроуман, човек може да открије како да доживи себе на нов начин. На пример, један прилежан ученик пробао је да дуби на глави наслоњен на зид, покушавајући да реши проблем. Најпре је закључио да не може, али је истрајао и успео, надвладавши тако механичност која му је допуштала да мисли једино у уобичајеном, неизокренутом положају. Отворено је питање да ли баш у том достигнућу има неке коначне вредности, али стоји начело да биће, да би се развијало, мора да доживљава себе на нове начине. Не треба ни помињати да

нови начини морају да буду изузетни, а не тривијални. Како ја разумем, то је sine qua non сваког покушаја свеобухватног саморазвоја. Идеја Института, у то време, била је да понуди вештачку средину, тако уређену да ученик буде приморан да доживи себе у коренито новим стањима, како физичким тако и психолошким. Нова стања требало је да се постижу 'шоковима', како су их звали. Уместо шока који доноси болест, како то веле књижевници, 'шокови' су морали да доведу до оздрављења! Требало је да то буде још један покушај практичног остварења древног начела: Упознај самог себе. 'Шокова' је било у изобиљу, а нипошто их није увек унапред смишљао или приређивао г. Гурђијев."

Др Јанг затим даје кратак приказ основа Гурђијевљеве доктрине. Наводи четири могућа стања човекова: стање уснулости или субјективног сна, које је наше нормално стање; стање буђења или објективног сна, у коме се налазе они који увиђају да "спавају" и покушавају да се пробуде; стање стварне самосвести и, коначно, стање више свести. Класификација др Јанга је непотпуна, али је заснована на Успенскијевом првом предавању у Лондону.

Др Јанг наставља: "Самосвест је сматрана тако коренито различитом од свести буђења (такозваног стања објективног сна) да се може казати да припада вишој димензији, премда није било дословце тако речено. Могу да оставим отворену могућност неких корекција у вези с тим, али, колико се сећам, мерило за то хипотетичко стање било је да човек у њему може да предвиди све могуће последице неког свога чина, као год што највећи шахисти могу да предвиде све могуће исходе својих потеза, само што сад на место шаховске табле долази читав свет. Баш примамљиво, малтене узвишено стање, признаћете. У ствари, толико примамљиво да је и помисао на ту могућност, све у свему, превише подложна да постане фикс-идеја моћи за лаковерне. Ипак, као **претпоставка** водиља за самоинтеграцију, добра је барем онолико колико и друге, а од већине и боља. Дакле, практични смисао претпоставке о стању самосвести могао би се овако формулисати: 'Радити на себи, сећајући се самога себе у најстрожијем смислу речи, **као да** је могуће достићи стање у коме си способан да управљаш не само својим поступцима, него и последицама својих поступака, што значи да предвиђаш учинак свога поступка'. Рад, правилно схваћен, значи смрт сваког будног сна. Тако да не може да буде психичког застоја, то јест, ако нема напредовања, мора да дође до регресије, и зато се мора радити без престанка".

Затим, подсетивши се Успенскијевих првих предавања, др Јанг казује своја искуства у Приорату.

Искуства др Јанга у Приорату

Током периода предавања и сусрета у Лондону, г. Успенски је говорио о једном изузетном човеку, Гурђијеву, кога је упознао у Москви као композитора неке оригиналне врсте балета, а кога је поново срео у Цариграду после Револуције. Тврдио је да је Гурђијев пуно путовао по Истоку, Туркестану, Монголији, Тибету и Индији, да је био дубоко упућен у монашки живот у тим земљама, да је стекао недостижно знање и репертоар њихових верских обреда, вежби и плесова, и дубоко разумевање њихове примене на психолошки развој, а да је желео да оснује школу у којој би повезао то своје знање и применио га у складу са психолошким системом који је излагао господин Успенски. Поменуо је, такође, да Гурђијев, који је тада био у Дрездену, има уходан тим инструктора физичких вежби и свакојаких заната, и да је око себе окупио велики број познатих уметника, музичара, доктора и филозофа, од којих су многи били избеглице из бољшевичког режима, и већ су чинили језгро једног института у Дрездену.

Гурђијев је, чини ми се, у Лондон долазио двапут; био је загонетна личност, али, све у свему, остављао је повољан утисак. Неколико бојажљивих људи разбежало се уплашено – вероватно његовом потпуно

обријаном главом. Замисао је била да се у Лондону оснује Институт, али је пропала због тешкоћа око пасоша. Институт Далкроз, у Улици Вожирар у Паризу, био је коришћен привремено, током летњег распуста 1922, и ту сам, у августу месецу исте године, приступио и ја са још неколико Енглеза. Вежбе су убрзо биле у пуном јеку. Такве још никада нисам видео, и без сумње су испуњавале очекивања у том смислу што су биле усмерене савладавању инерције или ограничења условљених телесним навикама. Налазио сам да су тешке и подстицајне, вероватно због њихове захтевности. Можда ћу вам најбоље помоћи да појмите ту захтевност подсећајући вас на игру која нам је, ваљда, свима била блиска у детињству. Састојала се у покушају да се једноличним, кружним покретом једне руке масира стомак, док се истовремено другом руком ритмично тапка поврх главе. Многи налазе да је то веома тешко; покрети обично постају неправилни и збркани, и завршавају у хаосу. Вољи је тешко да споји два тако неуобичајена покрета и да их одржава јасним и правилним у исти мах. Вежбе су се углавном заснивале на тим начелима, и свака од њих имала је свој посебан ритам. За постизање тражене комбинације четири различита покрета, ове вежбе изискивале су изузетан напор, а било је веома заморно изводити их, макар и накратко. Човек бива дубоко свестан инерције тела, макар иначе било веома дисциплиновано (рецимо спортом), кад се од њега тражи да изводи такве неуобичајене комбинације покрета. Борба против те инерције била је, у то време, једно од средстава која је ваљало користити за "буђење".

Друга важна активност током тог периода у Паризу било је прављење костима које је требало да носимо на јавним приказивањима вежби и плесова, која су касније практикована у Институту. Гурђијев је изванредно вешто кројио материјале, а остали чланови су шили, руком фарбали и правили шаблоне по његовим нацртима. С различитим степеном спретности прављени су и метални украси за такве делове какви су, рецимо, копче и појасеви. Штошта је још прављено или импровизовано: на пример, плесне ципеле и руске чизме, за које је било потребно знање различитих заната. Ако га није имао, човек је морао да се сналази како зна и уме, што је подразумевало савладавање сопствене неспретности и устезања, а понекад, признајмо, и нечије равнодушности, чак и одбојности. На овоме се радило са грозничавом активношћу, и тај рад је, заједно с вежбама, трајао тринаест или четрнаест сати свакодневно. Кључна мисао била је: "Савладај тешкоће – Учини напор – Ради". Током дана је било мало времена за јело, па је прави, главни оброк био ноћу. Можете мислити да је оваквом врстом заједничког рада, са свим неспоразумима који искрсавају из "језичких потешкоћа", требало увежбавати врлине самосећања, непоистовећења и неуважавања, до крајњих граница.

Утисци су ми били потпуно збркани. Људи су заостајали за обрасцем културе какав ме је Успенски навео да очекујем. Ипак, покушавао сам да се утешим мишљу да смо сви ми "машине", а да је једна машина добра колико и свака друга, док год је посреди "механички" живот. Не мислим да сам баш успео, а свакако сам дубоко сумњао док сам слушао бескрајна наклапања неких међу присутним женама, која су ме погађала као сама срж "механичности". Природно, нарочито су ме занимали доктори. Била су само двојица. Један је имао израз који могу да упоредим само са надувеним јарцем. Са њим никако нисам могао да повежем идеју "буђења" или "више свести". Бојим се да сам касније врло често заборављао да се "сећам себе" у вези с њим. Други је био добродушни џин с оштроумним изразом и урођеним цртама Монголца. Касније ми је доказао и своју добродушност и своју оштроумност. Међу осталима, било је Руса, Јермена, Пољака, Грузина, чак и Сиријаца. Био је ту и један руски барон са супругом, и један наводно бивши официр царске телесне гарде, који је касније постао веома успешан таксист у Паризу. Утисци су ми, као што рекох, били помешани, као и

људи. Али, било је као у народној пословици: "Ко у коло уђе, мора да заигра".

Убрзо је Гурђијев нашао и изнајмио погодно место за Институт. Био је то дворац у околини Фонтенблоа, с пространим вртовима и око 200 јутара под шумом. Место се звало "Le Prieuré des Basses Loges" (Приорат Бас-Лож), а припадало је госпођи Лабори, удовици адвоката Лаборија, браниоца у Афери Драјфус. Премда је остао потпуно намештен, са изузетком станова за послугу, у дворцу нико није боравио од почетка рата. Имања су била зарасла и запуштена. Четири снажна Руса, још један Енглез и ја, пошли смо као претходница, са госпођом Успенски која је била задужена да нам спрема храну. Задатак нам је био да рашчистимо и одстранимо општи утисак оронулости и запуштености. Плевили смо коров и покосили траву са готово невидљивих стаза, опрали стакла на великој "оранжерији" или стакленику, који је после постао радионица и ковачница – и, укратко, радили смо као ђаволи. Затим је дошла главнина, са још неколико Енглеза. Међу овима је био и господин Орец, потоњи уредник часописа **Ново доба** (The New Age), са којим сам делио собу у просторијама за послугу, где смо слали оне ученике који су намеравали да остану дуже време. За посетиоце, познате и оне друге, биле су резервисане најбоље собе у делу дворца који су они што у њему нису боравили звали "Риц".

Гурђијев је убрзо покренуо бројне успутне активности. У солидно грађеној каменој згради у врту, импровизовано је руско купатило. За то смо морали напорно да копамо земљу до дубине од око три метра. Бетонирали смо дно, уградили котао импровизован од неке старе цистерне, и тако успели да направимо прилично раскошно и, за то доба, сасвим сврсисходно купатило. Гурђијев је доста учествовао у том послу и сам обавио највећи део зидарских радова. Али, најкрупнији залогај било је подизање "студијске зграде". Комад имања, довољно велики за пољски аеродром, изравнали смо исцрпљујућим радом са крамповима, лопатама и колицима. Ту смо подигли конструкцију од некаквог старог хангара, срећни, тако сам бар мислио, што смо извукли живе главе. Поставили смо унутрашње и спољне зидове, ређајући грубо тесане летве између стубова конструкције. Простор између летава испунили смо увелим лишћем. Онда смо са унутрашње и спољне стране облепили летве материјалом од кога су Хебреји правили опеке, мешавином блата и ситно сецкане сламе или сена. Онда смо у грађевину унели шпорете и пећи, да се зидови стврдну и осуше пре фарбања. На кров је постављен терпапир, закуцан за попречне греде. Дуж читаве горње половине зидова протезали су се прозори. Те смо прозоре склепали од рамова за гајење краставаца у стакленику – заиста красан рад. Пошто смо их поставили на место, ишарали смо стакла разнобојним цртежима. Светлосни ефекат је био баш пријатан. Под, гола земља добро набијена и поваљана, исушена шпоретима и пећима, био је прекривен асурама преко којих су простртни лепи теписи; по зидовима, испод прозора, висили су оријентални ћилими. Постављена је и позорница и нека врста балкона за оркестар, а читавом дужином зидова, два реда седишта са стругњачама застртим ћилимима и кожама, за смештај гостију. Остављен је био пролаз између та два реда седишта и ниске дрвене оградице која је затварала зачарани круг резервисан за ученике.

Описао сам подизање ове грађевине да дам неку идеју о томе колико је рада у њу уложено, и да покажем како је настала од најпримитивнијих материјала, у импровизацији која је била готово водеће начело. Све је то било смишљено да подстакне довитљивост и, изнад свега, стрпљење, пошто су неки послови били дозлабога монотони. Током периода пре завршетка студијске зграде, после свакодневног исцрпљујућег рада (од јутра до мрака), вежбали смо у салону дворца – обично до поноћи, па и касније. Понекад, после тих вечерњих салона, Гурђијев би нас послао напоље да радимо на грађевини до два или три сата ујутро, под светлошћу великих сијалица које су висиле са рогова. Човек никада ни-

је могао бити сигуран када ће лећи у кревет. Све је било удешено, или радије раздешено тако да никоме не буде дозвољено да западне у рутину. Множина послова се стално увећавала. Набавили смо краве, овце, свиње, живину и једну мазгу. Они који су били задужени да воде рачуна о стоци, тек што би научили да обављају посао како ваља, истом би били склоњени са тога посла и упућени на неки нови, приморани да опет крену из почетка. Заиста, за малодушне није било ни часа предаха. Нема никакве сумње да је то био изванредан тренинг за прилагођавање и развијање воље. У то време нисмо имали прилике да у недељи дана ноћу спавамо више од три-четири, а понекад не више од једнога сата. Руке су ми ујутро биле тако укочене од копања, крампања, лопатања, тестерисања или обарања стабала, да су ми прсти често били права демонстрација појаве која је у хирургији позната као "шкљоцање прстију"; кад би неко покушао да их савије до одређене тачке, они би се нагло исправили и при том некако шкљоцнули. Сваке ноћи, у студијској згради, неко би током вежби заспао. Једном приликом, та претерана поспаност само што није изазвала тешку несрећу. Један исцрпљени Рус, који је био решен да се "пробуди" ако то може радом, укуцавао је клинове у парошке рогова зграде, током једне целоноћне сеансе. Седео је у углу који су чиниле хоризонтална и једна вертикална греда, на висини од око 6 метара изнад тла. Одједном, ужаснуо сам се увидевши да у том положају спава, али је пре мене то запазио Гурђијев који је већ био на пола мердевина и на време стигао до њега. И најмањи покрет могао је да изазове врло озбиљан пад.

Ево простог примера организованих вежби духа, које смо изводили увече, у студијској згради. Постављен је низ израза, на пример: 2 x 1 = 6, 2 x 2 = 12, 2 x 3 = 22, 2 x 4 = 40, 2 x 5 = 74. Треба пронаћи поступак којим се дошло до ових резултата. У овом случају, првом производу додато је 4, другом 8, трећем 16 и тако редом. Или, опет, дате су шифре (рецимо, Морзеова азбука) и требало их је што брже научити. Поруке су куцане на клавиру. Тако смо сви донекле научили Морзеову азбуку. Или, пак, био би прочитан низ од двадесет речи. Требало их је поновити истим редоследом. У почетку, човек је могао да се сети, у врх главе, десет или мање, па и то погрешним редоследом. Један или двојица Руса који су у томе имали пуно праксе могли су да запамте педесет речи правим редоследом. Тим стварима, самим по себи, није придавана нарочита важност. Значај је у мери напора који је на њих утрошен.

Досад сам описивао слику Института у грубим цртама и мањкаво, не наглашавајући централну личност, Гурђијева. Упркос чињеници да је све попримило један ток крајње неочекиван са мог становишта – необична, да не кажем егзотична природа студијске зграде, на пример – првих шест месеци био сам спреман барем да обуздавам или потиснем у страну моје лично критизерство и често осећање збуњености, делом зато што је, теоретски, критика са било ког уобичајеног становишта била "механичка", а делом, ваљда, зато што сам хтео да се чаша моје критике пуни постепено и природно све док се не прелије у акцију. Било је и занимљиво посматрати непрестано мењање тока и, често, недоследне промене у политици која се изливала из Гурђијевљевог плодног ума. Истовремено сам, тада, био некако бојажљиво свестан да је у све уплетена одређена доза хипнотизма, чак и у мом случају; иначе не бих могао бити у стању да тако лако потиснем мој критички дух. Тај хипнотизам био је и сувише очигледан код огромне већине осталих. Гурђијев је био веома снажна личност – тип човека каквог никада пре нисам срео. Није било сумње у његове многоструке и разноврсне способности. Био је човек на кога се могло рачунати, изузетна појава у животу једног психолога – човек чију сам загонетку био чврсто решен да одгонетнем, ако је икако могуће.

Чим сам почео озбиљно да разматрам своје критичке примедбе, ранија запажања само су додала уље на ватру. Нека од тих запажања послужиће да покажем сте-

пен хипнозе којој су били подлегли, практично, сви чланови Института.

Гурђијев је решио да купи аутомобил. То је код већине изазвало неку врсту поданичког узбуђења, вероватно зато што је несвесно сматрано уношењем нечег људског и свакидашњег у један свет који је убрзано постајао нехуман и одвојен од стварности. Сматрало се да Гурђијев никад пре тога није управљао аутомобилом, што је вероватно било тачно. Многи су, укључујући и, по општем уверењу, интелигентне Енглескиње, веровали да Гурђијев уопште не мора да учи да вози, у уобичајеном смислу. Био би у стању да вози, такорећи, у надахнућу. Прерасло је у право сујеверно убеђење да је Гурђијев обдарен тајанственим и изузетним моћима. Кад се зачуло ужасно крчање као знак дробљења зубаца на зупчаницима мењача, верници су упорно тврдили да је то само тест вере за невернике какав сам ја. Убрзо сам установио да је немогуће борити се са таквим паметњаковићима и "вољом-да-се-верује". Зато сам се, с некаквим унутрашњим задовољством, и, без сумње, осећајем надмоћи, чврсто држао убеђења да је Гурђијев с тим аутомобилом срећан као дете са новом играчком – и, штавише, да је сасвим близу томе да га одмах растури, као што деца често чине. У ствари, ништа не би помогло ни да сам се радије придружио његовој очигледној радости. Подсетило ме је то на моје осећање усхићења кад сам први пут добио бицикл. При том, нисам могао а да не будем импресиониран тиме како расте моћ у човека кад му се једном придају магијске особине "свемоћнога оца" или кад се на њега пројектује архетип "врача", што би рекао Јунг. Они који подлегну моћи таквога трансфера, заборављају на критику, јер у њега пројектују сопствено несвесно маштање о моћи. "Он сам", како веле за учитеље или "гуруе" у Индији, не може да учини ништа лоше. Он је непогрешив. Све што врач учини, увек има скривено и чудесно значење. Никад га не треба схватити по ономе што изгледа споља. Тако је било и у Гурђијевљевом случају.

Још један пример: родитељи неког имбецилног детета утувили су у главу да би Гурђијев, на неки тајанствен начин, могао да помогне детету, па су га довели чак из Енглеске. Дете је убрзо по доласку имало напад пролива, вероватно због промене у исхрани. У том случају био сам заиста запањен кад сам видео да неки људи, који су морали знати много више, тврде да је то Гурђијев већ почео да "ради" на њему. Под тим су подразумевали да је он, на неки, само њему знани, тајанствен начин изазвао пролив. Као што сам већ рекао, бескорисно је било и покушати супротставити се тим стварима; човек је просто морао да занемари атмосферу све тежег и тежег мудријашења у том смислу. Био сам притиснут и још једном врстом мудровања оно мало пријатеља што сам имао. Говорили су да патим од духовне охолости, да сам тврдоглав, да никад нисам стварно прихватио дух места, да, у ствари, никад нисам "радио" у правом смислу речи, итд., итд. Почео сам да увиђам да се убрзано ближи час мога одласка.

Али, још ме је копкао необјашњиви и загонетни фактор личности у човеку који је привлачио и одржавао такве пројекције. Закључио сам да је тај фактор била снага циља. Нисам имао појма о томе шта му је био циљ, али сам био све чвршће убеђен да није имао ничег заједничког са мојим основним осећањима, а вероватно је био и сасвим супротан. Осећао сам да је читава ствар **лични подухват**, а да сам ја ту, што би се рекло, "забасао". Ту помисао сам најпре поверио једноме од многих "пролазника" који су долазили да краће или дуже време бораве у Институту. Био је књижевник, и сјајан човек. Дописивали смо се. Немам моја писма из тог времена, али неки одломци из његових одговора даће суштину мојих властитих закључака.

"Откако сам се вратио, моји набујали утисци су се постепено сталожили, а једна ствар која је остала веома жива јесте то да је место **стварно**. Под тим мислим да Гурђијев заиста поседује извесно знање, и да хоће да га пренесе једном или двојици људи који могу да докажу да су, са његов-

ог становишта, достојни тога знања. Другим речима, посреди је **један** Пут развоја. Тако се у мојој глави питање свело на то – који Пут? Најсажетије речено, постоје два Пута: један ка ономе што ћемо назвати 'Бог', а други је Пут до Моћи (или онога што Хиндуси зову Siddhi). А све у мени, као и судовима свих пријатеља са којима сам разговарао, упућује на овај последњи. Методи, Вођа, мучење, оно што бих могао да назовем окрутношћу, последице свега тога, потпуни недостатак онога што човек подразумева под појмом духовности (љубав, саосећање, срце, итд.), све упућује на 'мрачни' Пут који се углавном учи у манастирима Монголије где је, вероватно, Гурђијев стекао своју праксу. То је Пут који води Моћима (Siddhi), а кад неко до њих стигне, ако икада стигне, и убере плодове 'воље-за-моћ', чему ... отворено тежи, пут саме Душе ка Богу постаје – ништа. Човек приступа свадбеном слављу без оне суштаствене и нужне свадбене спреме (како ми је то предочио један човек) која јесте ЉУБАВ. Знаш на шта мислим, јер и сâм си то казао с тако много речи. Један мој познаник, који је те ствари темељно проучавао, премда их, признаје, није практиковао, вели ми да се у многим монголским школама ментална присила кроз бес, гнев, заклетве, итд., што нам је све познато с тога места на коме си сада, касније претвара у физичко насиље, у коме се користе батине, конопци, песнице. Може бити да је све то делотворно, али, постигнути напредак није стваран, то јест нема коначну вредност. Стара Блавацка, и сама монголски ученик, била је чувена по својим бесовима, језику, итд. Пут коме такви Учитељи припадају јесте онај који, у крајњем, тежи моћи да се влада планетом, па, ако икад налетиш на Осендовскијеву књигу **Звери, Људи и богови** ваљало би да прочиташ завршно поглавље о 'Краљу Света'. Необично је речито. Моја лична интуиција и закључци у вези с Институтом и његовим вођом, можда су сасвим погрешни, али разум и интуиција су једино на шта ја имам да се ослоним, а обоје ме доводе до истог закључка. Ништа у мени не упућује на онај други Пут. Пут о коме је реч јесте **једино** Пут ка моћи и моћима. Потпуно одсуство љубави, саосећања, духовности у том методу, јесте веома значајно одсуство. Без тога, не може бити Пут ка ономе што се усуђујем да назовем Богом. ... (Други ученик) вели да су те врлине бескорисне неком 'без моћи' – што ће рећи, љубав и саосећајност без моћи су само сметња – а, такође, да ће, ако у некоме заиста постоје, оне у њему преживети и после обуке. Али, мене мучи то што оне нису **укључене** у обуку. Спреман сам да поверујем да Гурђијев може некога да научи да се развије у одређеном правцу, али сам убеђен да ће то учење бити дато само онима за које он сигурно осећа да ће их искористити за циљ који желе он и његови властити Учитељи, чији је он, вероватно, изасланик. Већина може тамо да протраћи животе, а да не добије ништа. Пишем, као што видиш, чисто уопштено, о мом виђењу ствари, онако како смо обичавали да разговарамо, сасвим искрено."

А у одговору на друго писмо:

"Твоје писмо ме је изузетно заинтересовало. Читаћу га поново и поново, и упијаћу га полако. Значи ми изузетно много. У мојој глави више нема ни трунке сумње у вези с Гурђијевим и његовим Институтом. Свуда се виде трагови рогова и папака, а моја дубока и тренутно рођена сумња, која је расла са сваким даном који сам тамо провео, потврђује се и сада, куд год да погледам. Много тога, наравно, остаје и заувек ће остати необјашњиво. Гурђијев је, с разлогом, по страни и неприступачан, а пуну истину о његовом мотиву никад нећемо сазнати. Убеђен сам да је то потпуно личан или себичан мотив. Обећања ће ту вазда превазилазити постигнуто. Белег страха, пре него љубави, и сувише је уочљив да га не видимо. Јеси ли срео Руса, по имену П., који је недавно тамо боравио? Ја га нисам упознао, али сам чуо да је прошлог месеца стигао у Институт са једним пријатељем. Кажу да је ноћу морао да трчи у собу да се не види како пуца од смеха. Вели да га је тешко погодило то што је уочио тај 'страх' у целокупном пона-

шању ученика. 'Све сами Гурђијевљеви робови' – тако их је описао. Разлог због кога је К. тамо, уверен сам чвршће него икад, јесте у природи 'преображења', или као човек сит света чула, гнушајући се самога себе, а, опет, и сувише слаб да се сам избори, тражи уточиште и покору Манастира. Његова решеност да оправда свој корак, да нађе објашњење за сваку боговетну ствар, потврђује ово моје виђење.

Спустимо се до дна нашег критизерства: просто не могу да поверујем да би се прави Учитељ наслађивао толиким бљезгаријама, или да би изазивао тако истрајну и све дубљу и дубљу сумњу такве врсте какву неизбежно изазивају Гурђијевљева уобразиља, простота, спектакуларно приказивање, мегаломанијачко предсказивање да ће бити ово или оно, итд., итд."

Ова размишљања потпуно ће разјаснити стање духа које је довело до мог одласка из Института. Ипак, било би ми жао да оставим утисак да читаво искуство није било ништа друго до неповратно протраћених годину дана. Далеко од тога, убеђен сам да се успут догодило много вредних ствари; а ако сам пропустио да их истакнем, то је зато што је другима тешко пренети оно што човек лично стекне из неког индивидуалног искуства.

Упркос томе, са осећањем крајњег задовољства, коначно сам окренуо леђа Институту и вратио се да поново пригрлим навике такозваног "механичког" живота.

Превео са енглеског
Милојко Кнежевић

Како су живели
Жоржет Леблан и Метерлинк

Жоржет Леблан умрла је у Кану 1941, у седамдесет другој години. Од 1924, што ће рећи од своје педесет и пете године, "радила" је с Гурђијевим.

Почела је као певачица у Опери Комик. Била је узбуђена Метерлинковим првим радовима и да би га упознала одлучила је да напусти Париз и потписала је уговор за Театр де ла Моне у Бриселу. У Паризу била је у вези са Саром Пеладаном, розенкројцерима, Елимиром Буржом и Морисом Ролинаном, пријатељем њеног брата, писца Мориса Леблана. У Бриселу је остварила Маснеову **Наварежанку**. Представљена је Метерлинку и постала је његова пријатељица. Њихова љубав трајала је двадесет и три године и завршила је застрашујућим раскидом 1918. Током свих ових година она је сарађивала с аутором **Плаве птице** и тумачила је његове радове. Остварила је **Мона Вану**, **Аријану** (звезду **Плаве птице**) и, у Бостону, Дебисијеву **Мелизанду**. Организовала је чувене представе у Опатији Сент-Вандрил (**Магбет**, у Метерлинковом преводу, и његов **Пелеа** су важни датуми у историји театра под ведрим небом). Након прекида с Метерлинком, мислила је да се поново настани у Америци, и у томе је напола успела. По свом повратку у Француску појавила се само једном пред публиком, у филму Марсела Ербијета **Нељудскост**, ремек-делу немог филма чији је инспиратор сценарија била она.

Дошло је до велике гунгуле у многим круговима након раскида Жоржете Леблан и Метерлинка. Да ли је она стварно била Метерлинкова директна инспирација као што то она тврди у својим мемоарима? Г. Бернар Грасе, у свом необично двозначном предговору књиге, то оспорава. Да ли је она била "крива" када је Метерлинк одлучио да се одвоје? Она то пориче. Он ћути. Пре три године провео сам дан истражујући око замка у којем су својевремено живели, у Вилену (Сен и Оаз). То је врло лепа кућа, данас потпуно оронула. Отишао сам тамо с једним бизнисменом који се старао о удовичиним пословима. Када смо тамо стигли напустио сам га, јер сам хтео да будем сам и помало сањарим у овом великом броду који је био пред потапањем. Немам неко нарочито дивљење према Метерлинковом раду, али тај ми

човек нешто значи, несумњиво због нашег заједничког фламанског порекла. У овим собама с проваљеним подом и разваљеним прозорима, уз звуке пијука и тестера, покушао сам да нађем духа, духа човека који је волео тишину, ред, комфор и повученост, и истовремено, разметање: човека корпулентног, али склоног духовној медитацији, волуптуозног јогина, као што су то сви велики уметници у нашој земљи. Покушао сам да реконструишем кућу урањајући у своју сопствену фламанску природу, и осетио сам да је то последњи пут да кућа заживи животом који јој је Метерлинк дао. После мене биће само **странци** на олупини – људи којима је страна уметност пловидбе, који не би могли да открију, чак ни за тренутак, у њеном тоњењу посебан начин на који је он уобичавао да плови. У шталама са својим зарђалим јаслама и трулим даскама, налазим сандук пун старих хаљина, перја и велова. На дну је свежањ писама. Писала их је Жоржет Леблан управо пред свој одлазак и она су откривала много тога. Прочитао сам њих неколико и вратио их у сандук. Био сам сигуран да их никада поново не треба читати, и да неко, није важно ко, треба да их уништи – море које ће пре или касније потопити Метерлинков брод на падини брда у Вилену. И пошто сам их бацио преко ограде, нећу ништа рећи о њиховом садржају. Могу само да кажем толико да Жоржет Леблан није била она глупа и до апсурда афектирана глумица без душе и осећаја, као што би то неки људи били склони да тврде. Њена писма показују непогрешиве знаке **квалитет**а и то је оно што се рачуна.

Имала је двадесет и шест година када се упустила у љубав с Метерлинком и четрдесет и пет када су се растали. Она је једноставно покушала да настави свој живот – мислим да настави да живи с нечим исто тако топлим и интензивним као што је то љубав, комбинована са страшћу према уметности, коју је доживела у својој младости и засењујућој зрелости. Шест година се борила у Њујорку, а затим је упознала Гурђијева. Њене поодмакле године прешле су у ватре унутрашњег живота које је доживела с њим. То није за подругивање.

Написала је једну зачуђујућу књигу о својој шестогодишњој борби у Њујорку против очаја, и духовне и физичке смрти, и о свом наредном преобраћању у "Настави". Ова непозната књига зове се **Храбра машина**. Ја схватам да је писана у обесхрабрујућем стилу – стилу звезде филма – али верујем да се може прећи преко апсурдности њених начина и изражавања осећања. Оно што се потом открива није никакав ум с великим духовним квалитетима или, пак, некакво далеко узнапредовано мистично искуство, већ жена изнурена крахом своје љубави, која покушава да се поново уздигне пригрливши свим срцем свој унутрашњи живот. Метерлинк се веома много бавио унутрашњим животом, али је веома пажљив да тако нешто не искуси у себи. Он је, пре свега, хтео да буде "мистични песник". Управо препуштање оном начину који је он само проповедао издалека онемогућило је Жоржети Леблан да упркос свему остане с њим. Скидам јој капу.

"Немогуће је мислити на нашу јунакињу", каже Жан Кокто, "а да се не наметне легенда о Фениксу. Птица надиже своје разнобојно перје. Уздиже своју кресту. Ускличе. Пали ватру за погребну ломачу, пење се на њу и нестаје. Њен пепео дише. Она поново налази у њему снагу да измисли наново себе."

Следеће поглавље је кратак извод из **Храбре машине** које се односи на Гурђијева. У III делу ове књиге наћи ћемо Жоржет Леблан у Паризу међу последњим Гурђијевљевим ученицима.

Извод из "Храбре машине"
Жоржете Леблан

Ево ме, у тачки коју сви достижемо, и која изгледа као негативна тачка постојања. Жена не рађа више децу, а мушкарац се више не бави пословима. Ми мирујемо, и замишљамо да се спуштамо низбрдо (као да смо се икада попели). Ми изјављујемо –

с неразумљивим призвуком задовољства – да старимо, да је задатак обављен, да више нисмо оно што смо били, да је сада на друге људе ред да живе... и да се овај живот о којем се толико говори, простире, грубо, од двадесете до педесете године – и да се можда може још нешто помало натегнути, јер је период женине младости данас еластичнији него што је то био у Балзаково време. Просуђује се да је завршена, а ја сматрам да можда никада није ни почела. Сматра се да је живот лу̂к, када на њега може и треба да се гледа као на узлазну праву линију. По мени, живот почиње у педесетој, и након тога се све време успиње. Све вредно почиње у то доба. То је време за "нешто друго".

Имам утисак да сам цео свој живот живела за ову посебну садашњицу. Морам да признам да још нисам окончала с уметношћу и месечином, музиком и пролећем, и да никада нећу бити неосетљива на све оне ужитке који представљају укусну пену земље. Али, да би се научило да се живи треба бити спреман да се повуче, да се прокрчи пут за промене планова и нивоа. Постоји начин гледања на ствари који је вечан и који даје срећи место које она заслужује.

Године 19... Колет ми је писала поводом моје прве књиге **Избор живота**: "Али, ја се никада више нећу усудити да говорим с тобом! Ти кажеш: 'Ми ништа не губимо када тужна истина заузме место дивног сна'. Да ли ћу ја икада моћи да размишљам на тако отмен начин? Не, потпуно сам сигурна да ћу стога зажалити. Опрости ми – знам да између толиких других ствари у мени недостаје 'потреба за знањем'. Да упола игноришем, да се плашим, презирем, страсно или пасивно желим, мрзим и проклињем, и чак ударам шамаре, то је моја судбина. Била сам запањена (опрости ми) – заиста запањена – осетивши каква неисцрпна снага лежи у теби. Могу да ти пожелим да будеш Краљица нечега или негде, и твоји поданици би били пресрећни".

Али, ја не спадам у оне нестрпљиве људе који се од самог почетка бацају на нешто што су ухватили само у магновању; ја истражујем, сумњам, чекам, а затим поново истражујем, и поново чекам. Овај циклус се понавља током читавог мог живота све до 1924. Од тада се моје трагање успорава – све док се коначно није смирило 1934.

Десило се у Њујорку 1924, да сам упознала некога и нешто. Почела сам да мислим: "Овде је истина".

Отада никада више нисам напустила ту истину. Проучавала сам је, понекад је гледала искоса, покушавајући углавном да је избегнем, али је она надвладала све моје шеме и наставила – поставши све јача и јача. И сада – петнаест година касније – постала је за мене Истина.

Да је искажем у једној, у много речи – у безброј речи значило би поништити је. Истина која се може изразити формулом је ништа. Рећи ћу само како сам је осетила и разумела, шта ми је значила преобразивши моје тежње у једну јединствену снагу. Нећу рећи чему сам се надала, већ шта сам научила да желим. Наставићу одбацивши системе, веровања и методе. Навешћу неколико страница из мојих бележака и своје утиске. Учинићу то без поноса и лажне скромности. Нисам несвесна опасности да се говори о идејама, осим ако их се не пориче. Негирање се увек добро прихвата, и мислиоци који постављају само хипотезе увек изгледају поштовано. Хипотезе су нека врста појаса за спасавање за психу, која, приањајући уз њих може да настави да плови још мало пре него што потоне. Свесна сам шта све може да се каже против речи "тражење" – да је глупа, бескорисна, непотпуна, погрешна, ограничена, претерана, узаврела, хистерична, претенциозна и ташта. Ако тражење изгледа таштo, оно је то сигурно мање него што је живети удобно с једним затвореним оком, живети живот у који се више не верује.

У почетку ми је изгледало ужасно да се примичем истини а да више нисам млада. Пала сам у дубоко очајање. Али, сама чињеница да радим на непробуђеном делу

себе повратила ми је младост. Преда мном је нов почетак и осим свих несрећних случајева знаћу како да га искористим. Будућност ми изгледа као матици саће, где свака ћелија чека да буде испуњена.

Неко и нешто

И тако, у Њујорку 1924, упознала сам неког и нешто.

Питала сам се: "Да ли је то онај човек кога зна Кетрин Мансфилд?" Одговорила сам, привидно да, али заправо не. Она га је схватила "религиозно" – у искушењу сам да кажем "уобичајено". Погрешно су га схватили она, њен муж и њени пријатељи. Што је човек већи мања је могућност да се може видети у целости. Ако сам успела да га помало схватим то је зато што сам га дуго времена проучавала.

Убеђена сам да је Кетрин Мансфилд трагала за духовним животом. Она није била побожна, али јој је била потребна потпора. Она, која је већ била "чиста", била је преокупирана системом чистоте. Она је била чиста и то није знала. Знати је све.То је и оно што је и било погрешно с њеним тражењем, јер је природно нашла оно што је тражила. Тражила је духовни живот – али духовни живот без религије. То није ништа много. То је први степен након оног религиозног. Није га вредан.

Њена величина је била у томе што је желела истину; она није видела да јој Гурђијев нуди више – што ће рећи, знање. Наравно, знање је духовни живот, али није само то. Духовни живот смо и даље ми. Знање је иза нас. Истина, за којом је имала тако сјајну потребу, и даље је била сувише везана за живот – људски живот. У животу, истинито и лажно немају велике важности јер су и једно и друго, напослетку, мање или више бесмислице. Иза тога, где не постоје границе између физичког, психичког и емоционалног живота, све почиње. Ти животи су замишљени да заједно функционишу – зато су и створени. Ми смо их поделили услед наше неспособности да их исправно употребљавамо. Када осећамо, лоше живимо; када мислимо, ми више не осећамо; када живимо, ми нити мислимо нити осећамо.

Мислим да је Кетринино подсвесно, свесно да се она примиче смрти, њу натерало према идеји која је била истовремено и утешна и без религиозних замки које би је одбиле; али, заправо, оно што је она апсорбовала од Гурђијева била је његова религиозна снага која јој је омогућила да каже: "Све је у реду" и да јој да резигнацију. Али, Гурђијев није утешитељ. Он је нешто боље. Оно што нам он даје јесте оно што је и Исус чинио, ако се враћамо извору. Није реч о умирућој истини. Мислим да је први услов да се неко приближи Гурђијеву добро здравље. Особа мора да је у стању да издржи прве шокове. Ту, пре свега, почиње у особи да функционише невероватна тортура осећања. Одједном, читава снага је ангажована око непознатог – немогућег посла. Што се више улази у то више се мисли: "Никада нећу бити у стању да то урадим". Али, да ли ми заиста дозивамо нашу сопствену снагу? Не – ми је никада нисмо употребили, ми о њој ништа не знамо. То је енергија пробуђена новом потребом и управљена према новом циљу.

Приорат, Фонтенбло

Било је то у јуну 1924. да сам се први пут населила у Фонтенбло-Авону да бих упознала Гурђијева. Имала сам утисак да је то џин који је изабрао најмања улазна врата у свет и да мора да се двапут сагне да би кроз њих прошао. Земља је изгледала као преузак капут за њега, попуцалих шавова. Када је он био он? Врло много у својим написима, врло много у својим речима, али ни најмање у друштвеном животу – крупна шала којој је он прилазио грубо и нестрпљиво.

Нисам била изненађена што је он био мало познат или признат. Ни новац, ни "пријатељи" нису могли да отворе врата тврђаве коју је он подигао око себе. У Прио-

рату сам видела слатке осмехе и испружене руке и Гурђијева који се окреће, мрмљајући кроз зубе "прљави новац". Он је створио све врсте тешкоћа да би одмах обесхрабрио оне с лењом психом.

Ја никада нисам могла да прихватим уобичајено пристојно понашање. Никада у њега нисам веровала и увек сам се од њега окретала. Али, атмосфера код Гурђијева, напротив, доводила ме је – тешка атмосфера – готово до очајања. Да би се тамо остало била је потребна непобедива жеља за "нечим другим".

Током мојих последњих недеља у Приорату, свакодневно, чак сваког сата, јачала је моја жеља да останем. Слушајући читање његовог рукописа – велике књиге подељене на девет делова – осетила сам по први пут задовољство увиђањем људских вредности. Моје ћутање је помало разочарало сваког, али ја сам у потпуности била заокупљена апсорбовањем његовог живота, као што биљка апсорбује воду. "Ја не могу да вас развијем", уобичавао је да каже Гурђијев, "ја могу само да створим услове у којима ви можете да се развијате."

Услови су били тешки; у сваком случају, моја највећа брига је била та што нисам раније знала за овај рад, који је могао да ме подучи како да живим. Осетила сам ужасно очајање, као да сам сваког тренутка постајала свеснија душе коју још нисам освојила. За сваког појединца постоје две историје, његова сопствена и историја његове сенке (што ће рећи, његове душе). Видљиво "ја" долази и одлази са снагом, именом и положајем. Сенка – стварност која постоји само кроз светлост – чека свој сат и појављује се тек на крају. Видела сам себе онаквом какви смо сви, као машину која се стално понавља; ја, која сам увек жудела за неким различитим стањем... ох, да завршим са овим животом, тако слатким али тако празним – људским животом који не води ни до чега све док не одведе до свега. Сувише дуго сам остала у илузорном "ја" које нам се непрестано одобрава. Кажем "да" свим нашим глупостима, као кинески мандарин који клима главом – јединим покретом који изводи.

Сада сам радила на промени свог правца и осетила сам велики преокрет. Како је дошло до тога да постанем одана нечему што нисам ни тада ни икада раније желела? Нисам схватала снагу тих веза које су ме везивале за ништа – свих оних спона за које ме је везивало моје наслеђе. Мислила сам да сам другачија од својих родитеља, јер сам своје време проводила на други начин, али шта с тим? У питању су била само два различита јеловника.

Свако питање морала сам да сводим чак и даље не бих ли нашла одговор – да га сведем можда и до најгорег момента... Питање је камен бачен у воду. Виде се само кругови на површини. Одговори се дају круговима, не питању. Камен, који пада на дно, игнорише се.

Учествујући у свим активностима у Приорату, вежбама, читању, ритмичким кретњама, радила сам и у башти, покушавала сам да разликујем различите етапе свог развоја, и смејала сам се себи – ово јадно људско биће усудило се да напише: "Ја хоћу да будем – да посветим читав свој живот том циљу". То је било исто тако монструозно као да сам рекла: "Радим то и то не бих ли успела да полетим као птица". Пут води од пуноглавца до птице, и не могу ни да замислим колико успут има стадијума. Једино знам да сваки корак ствара следећи и да ништа на свету – ни књига, ни говор, ни пророштво – не може да ми каже шта ће бити мој следећи корак. Све је у потпуности зависило од мене саме, и само је моје сопствено "ја" могло да ми каже, оно "ја" које сам почела из дана у дан да упознајем све боље.

Оно што ме је запањило није било то што је требало да разумем – мало – већ да видим толико тога не разумевајући. Понекад би ме моја свест тако снажно протресла да бих постајала сва врела. Пулс би ми ударао у слепоочницама, дисање би стало и ја бих се уплашила – уплашила чега? Да се више нећу препознати. Између непосто-

јеће слике себе, која је била мој стални сапутник, и нове слике коју бих понекад ухватила у магновењу, простирала се измаглица. Све је нестало, и ја бих се тражила, дахћући и очајавајући, с ужасним страхом да се више никада поново нећу наћи.

Често сам осећала како падам у провалију, и хватала би ме нека врста вртоглавице. Жудела сам да летим не бих ли побегла од овог наука који је сувише тражио од мене. Зашто ми се истовремено чинило злочиначким и немогућим? Јер, кад неко једном ухвати само одбљесак истине она га никада неће напустити и он ће по било коју цену кренути за њом. И ако се заиста хоће да се та истина и живи, таква особа је омеђена тиме што јој се предала, и немогуће је да сви догађаји у нечијем животу нису одувек били усмерени према њој. Осећала сам се као пиле које кљуца љуску свог омотача не би ли изашло напоље. Све што је ван нас, за нас је различито колико и за пиле спољашњи свет. Мислим да је свако "претходно" припремање исто тако немогуће за свакога као што би то било порицање новог живота који долази "после".

Други живот

Много је људи сигурно прошло кроз неку науку сличну оној коју описујем, али од ње нема никакве користи на овоме свету. Чак и интелигенција ту заузима друго место. Зашто биико ко је задовољан ишао за њом?

На крају сам две године живела у Приорату. Касније, у Паризу, много сам ређе сретала Гурђијева, али сам наставила да живим у складу с његовим принципима и инкорпорирала све дубље и дубље његово учење. "Зашто хоћеш знање?" – питали су ме. Чудно питање! Не пита се: "Зашто хоћеш срећу?". Знање је за мене синоним за срећу, сигурну срећу.

Пријатељи су ме поплавили питањима и саветима. "Никада не гледај у себе – фатално је!" Или: "Шта се може учинити са животом када се изгубе све илузије?" Одговорила сам: "То је као да сељак каже: 'Оплевили су ми башту – шта сад да радим?'"

Други пут сам мислила: "Наше природе су изоране, као земља, али, где је плуг, и ко њиме управља? Сами не можемо ништа. Радник је потребан као и семе".

У Гурђијевљевом раду пут је назначен, плуг и радник били су спремни. Жеља, потреба, припрема, остварење – ту почиње други живот, са својим посебним напорима, новим законима, и суштинском еволуцијом која чак тежи да измени хемијску конституцију. Тешко је. Видела сам људе који одустају на пола пута, одбијају рад или се разилазе с њим, или чак окрећу против њега и укрцавају у друге системе који обећавају рај који ће засигурно наћи на крају својих живота. Понекад се враћају понекој религији, изјављујући да су одједном стекли милост – која обично одговара њиховим најматеријалнијим потребама и у које се удобно смештају као за неко дуго путовање. Узимају карту за рај за коју се, најчешће на крају испоставља да је повратна.

Мислим да је место религији у манастирима, где "ја" – центрирани егоизам може да се омеђи. У правом животу, религија храмље, у друштвима она трује – и каква је то само грешка замишљати да је патња довољна за раст. Да је то случај, наша планета би била пуна светаца и анђела Патња једне убија, друге квари или доводи до лудила; веома је мало њих у стању да напредује кроз тугу. То тражи посебне технике, можда најтеже. Одувек сам била инстинктивни верник, али не могу да прихватим Бога којег ми нуди религија – Бога као бекство, када он треба да буде божански циљ душе која га садржи. Он није бекство ни нада. Свако је огледало Бога којег замишља, а много је џепних огледала.

Моја једина нада лежала је у ефикасности напора.

У Приорату сам упознала сате среће који су ми били потпуно непознати раније, али у стварности живела сам од једног

очајања до другог. Шта је била моја анксиозност? Она је била потпуна. Живела сам значење речи "поремећен". Имала сам утисак да сам изведена из себе.

Мала ревија

Маргарет Андерсон, пријатељица Жоржете Леблан из Њујорка, несумњиво је једна од најинтелигентнијих Гурђијевљевих ученика. Ово је кратак резиме интелектуалне каријере ове изузетне жене.

Године 1914. Маргарет Андерсон је основала **Малу ревију**, један од најнапреднијих америчких часописа о књижевности, музици, позоришту, филму сликарству, скулптури, архитектури и науци. Њен слоган је био: "Часопис који не подилази укусу публике". Није био замишљен за "намрштене" писце као што је то био Синклер Луис, нити за малу клику. Створен од и за елиту у свим земљама, представљао је Рембоа, Аполинера, Макса Жакоба, Коктоа, Пола Елијара, Ревердија, Луја Арагона, Андреа Бретона, Делтеја, Радигеа, Жила Ромена, Жида, Цару, Филипа Супоа... Стравинског, "Шесторицу", Сартра, Шенберга, Бартока... Пикаса, Модиљанија, Дерена, Матиса, Брака, Лежеа, Хуана Гриса, Пикабију, Марка Шагала... Бранкусија, Задкина, Липшица, и запањујућег Годијеа Брзеску, младог пољског скулптора који је био убијен за време рата, борећи се с француском армијом. Међу енглеским ауторима који су објављивали у **Малој ревији** били су Ернест Хемингвеј, Олдус Хаксли, Т.С. Елиот, Езра Паунд, Гертруда Стајн, а Маргарет Андерсон била је прва која је објавила у наставцима ремек-дело савремене енглеске прозе – **Улиса** Џемса Џојса. У пуританској Америци ово објављивање изазвало је скандал. Маргарет Андерсон и њени сарадници оптужени су за објављивање опсцене књижевности. Дошло је и до судског спора који су они брилљантно изгубили. Сви бројеви **Мале ревије** у којима се појавио **Улис** запаљени су, а двема женама, као да су злочинке, узети су отисци прстију. Био је то историјски случај.

У Паризу, у мају 1929, Маргарет Андерсон издала је последњи број **Мале ревије** уз следећу најаву: "Представили смо двадесет и три покрета модерне уметности који представљају деветнаест земаља. За више од деценије ми смо откривали, прослављали и рушили. Ми смо се борили, патили од глади и ризиковали затвор. Ми смо обележили све најснажније манифестације савремене уметности. Архиве **Мале ревије** сачињавају филм о свету савремене уметности. Наша мисија је завршена. Савремена уметност је 'стигла' и, за следећих сто година, можда ће све бити само њено понављање".

Ово је њено сведочење о Гурђијеву и животу у Приорату.

Чланак Маргарет Андерсон

... Објављено је да ће Гурђијевљева група изводити посебне "игре" у Нејбрхуд плејхаусу, и цео Њујорк се поново окупио. Орeџ је читао објашњења за сваки плес, и сви у сали (осим генијалних интелектуалаца) схватају да присуствују извођењу чији су корени у извору о којем не знамо ништа. То сазнање деловало је тако оштро на нас да смо готово заборавили на Гурђијева, који је требало да буде негде иза сцене и да управља плесовима. Из свог седишта у партеру видела сам га на тренутак како иза бине командује својим ученицима тражећи од њих све већу и већу прецизност. Када смо касније отишли да потражимо Ореџа имала сам довољно времена да пажљиво погледам тамнопутог човека с источњачким лицем, чији је живот изгледао да обитава у његовим очима. Његово присуство је немогуће описати, али ја никада нисам срела никог с ким бих могла да га упоредим. Другим речима, уколико се у Ајнштајну одмах препознаје "велики човек", у Гурђијеву препознајемо човека каквог никада нисмо видели – видовњака, пророка, месију. Од почетка смо били припремљени да гледамо на њега као на човека различитог од других људи, у смислу да је поседовао оно

што се називало "вишим знањем" или "перманентним знањем". Био је познат као велики учитељ и знање које је пружао било је оне врсте које се, у окултним књигама и источњачким школама, даје кроз алегорије, дијалог, параболе, пророштва, списе или директно езотерично учење. Из онога што нам је Ореџ рекао, сазнали смо да Гурђијев представља своје знање у терминима који не би требало да буду страни чињеничном начину мишљења западњачких мислилаца. Никада нисмо били сврстани међу чињеничне типове; али, никада нисмо били, нити смо то могли икада бити, задовољни са чисто мистичним или метафизичким.

Гледали смо у овог човека који је стајао иза бине Нејбрхуд плејхауса у Њујорку као носилац поруке између два света, човека који је могао да нам разјасни свет који смо покушавали да докучимо – свет који су природњаци открили, али не и протумачили.

Мислим да сам заиста у почетку мислила о Гурђијеву као о некој врсти Хермеса, који подучава свог сина Тата. Али, док је било немогуће да се разуме херметички дијалог, само читањем или размишљањем о њему, осетила сам да би суштина Зелених Плоча могла да постане разумљивија кроз Гурђијевљев метод подучавања. Оно што тачно мислим јесте следеће: оно што су филозофи подучавали као "мудрост", научници подучавали у текстовима и трактатима, мистичари кроз екстатична откровења, Гурђијев би подучавао као науку – праву науку о човеку и људском понашању – врховну науку о Богу, свету, човеку – засновану на изворима ван домашаја, циља, знања или поимања савремених научника и психолога.

Касније, у Карнеги холу, изведен је други низ игара. Требало је да их прате четири клавира, али испоставило се да има само један, који је свирао М. де Хартман с ударним сјајем који је захтевао Гурђијев. Ове игре биле су узете, или су се заснивале, на тајним плесовима које је Гурђијев видео у тибетанским манастирима, и за њихову математику је речено да садрже тачно езотерично знање. Њујорк је још увек био заинтересован, али су интелектуалци почели да се жале да лица извођача не оцртавају "радост" када плешу. Мислим да би таквим критичарима одговарала изражајност једне Исидоре Данкан која би се оцртавала на планетама приликом њиховог кретања кроз свемир.

Провели смо све време које смо могли с Ореџом, слушајући Гурђијевљеве идеје. И онда је једне ноћи проговорио сам Гурђијев. Он је представио своје идеје не као неке нове, већ као чињенице које су одувек биле знане и скривене – то јест, никада записиване, али преношене с колена на колено кроз учења великих иницијатора. "Иницијатор" је одувек била реч која нас је остављала хладним, због небулозног мишљења људи који су је употребљавали. Али, сада није требало губити време супротстављајући се речима. Садржај Гурђијевљеве доктрине био је, за све нас, одговор на питања.

Питања која смо постављали током читавог нашег живота, мислили смо, јесу питања која постављају сви; али, сви су се изгледа задовољавали одговорима који нас нису задовољавали. Ако велики научник каже: "Ми можемо да успоставимо кохерентни систем који би обухватио све аспекте људског знања и понашања прочишћеном, проширеном и продуженом применом метода које су биле толико успешне у егзактним наукама", ми одговарамо: "Не, не можете, има нешто што нећете моћи да обухватите овим методама". Ако велики доктор каже: "Молитва је моћ", ми кажемо: "Да, мора да јесте, али зашто?" Ако велики филозоф заснива своје учење на "неизмерним снагама духа", ми знамо о чему он говори, али је израз празан. Шта **су** те снаге? Шта још, ако се све о њима може сазнати? Ми налазимо више меса код Хермеса: "Јер се Господ појављује кроз цео свет. Ти можеш да видиш интелигенцију, и да је узмеш у руке, и да промишљаш о слици Божјој. Али, ако ти оно што је у теби није знано или видљиво, како ће се он у теби видети, и појавити, пред твојим очима? Али, ако га ти будеш

видео, промислићеш и разумети Сунце, промислићеш кретање Месеца, промислићеш распоред звезда".

Али, с обзиром да астрономи нису имали шта да нам открију (осим физичких чињеница), а филозофи никада нису јасно рекли шта то значи "знати себе", остали смо на цедилу. Све што смо могли да урадимо било је да понављамо: да ли у оној области између физичког и филозофије постоји чврст терен за психолошко конструисање вере?

Гурђијевљево становиште је било да постоји над-знање, над-наука; и оно што је он рекао о томе убедило нас је да никада ништа слично нећемо чути, да никада нећемо наћи било шта друго што би могло да осветли велике текстове које смо одувек желели да истражујемо с дужним поштовањем.

Када је он говорио о "путу" којим то знање може да се стекне – путу који вас постепено води у "услов знања" – били смо спремни да поверујемо да је управо то пут за нас. Али, мада смо сумњали у величину знања, нисмо схватали како ће нам другачије изгледати његов развој и примена петнаест година по првом сусрету с њим. И, свакако, нисмо имали ни најмању представу како тај посебни "пут" може понекад да буде тежак...

Чак и сада не могу да се латим да опишем Гурђијева. Осећала бих се као да ми неко тражи да опишем Природу и сва њена стања. А не могу да говорим ни о материјалној страни његовог учења, његове методе и његовог значења. Могу само да кажем како је то дејствовало на мене, то је све. Уосталом, оно је различито, прилагођено је за сваког појединца, и свако би о томе другачије говорио. Потпуно је различито од онога што сам замишљала да јесте, од онога што сам, степен по степен, разумевала да јесте. Није реч о учењу, у класичном смислу те речи, нити о асимилацији нечег што вам се саопштава. Реч је о новом образовању, о присвајању сваког степена који ваше наслеђе и васпитање, ваша жеља и ваша воља дозвољавају. Оно нема везе с психоанализом или било којом од савремених интроспекција. Интроспекција у шта? У какво не-постојање? То је чишћење и пуњење. Његова наука се састоји у прецизности којом се зацртавате, којом сте помогнути – довољно споро да се не сломите, довољно брзо да се не задржите у стању чуђења, изненађења, шока, мука, грижње савести, награђивања, што све начиње ваше потенцијалне снаге. Прва ствар коју сам чула да је Гурђијев рекао о свом учењу била је: "Ја не могу да вас развијем; ја могу да створим услове у којима ћете ви моћи да развијате себе".

Током мог боравка у Приорату, никоме ко је желео да оде нико никада није рекао да остане, никоме ко је заиста желео да остане није никада речено да мора да оде. Неки нису ни примани. Једна позната жена дошла је из Париза очекујући да ће бити примљена уз слављење. Гурђијев није знао ко је она, али ју је кроз прозор видео када је стигла. Речено јој је да он није ту. Његово кратко објашњење, наравно, убрзо је почело да кружи – макар до нас троје чије су уши увек биле прислоњене на психолошку кључаоницу: њена таштина била је сувише чврста, биле би потребне године да се разбије; она није била млада, није било могућности да ће успети, он би морао да уложи много напора, док код ње тако нешто вероватно не би ни постојало.

Друго брзо бекство је бекство једне Американке која је остала само три дана. Она је реаговала на нову ситуацију као да је реч о старој. То ју је јако наљутило и одмах је отишла. Један од најдирљивијих људи који су напустили место био је човек који је рекао да нема храбрости да започне нешто што је вероватно још само једно узалудно трагање за знањем. Он је отишао тужан. Била је ту и једна Енглескиња која је све што би чула поистоветила са својом сопственом представом о Буди, а затим напустила место да би наставила живот одана својој сопственој концепцији оног "упознај самог себе"; била је ту и једна друга жена која је говорила да таквих учитеља као што је он можете наћи на

стотине, и да његово учење није ништа занимљивије од било којег другог. Да нисмо већ довољно сазнали о његовој јединствености (макар за наше време и простор) лако бисмо потпали под утицај свих оних супротних струја – људи који су то и нас звали сувише материјалним, који су говорили да смо хипнотисани, који су предвиђали наш пад у мистицизам или неку врсту супер-метафизике. Али, требало је уложити много напора да би се потпало под утицај људи који су откривали само мистицизам у најлуциднијим формулацијама, и који нису осећали парадоксалност ни знања ни мистерије. Тако нам је једноставно преостало да се бавимо учењем, и собом. А ничег једноставног није било ни са једном од те две активности.

Споља, у Приорату, осећали смо да су нам дани одбројани. Изнутра, осећали смо да нам је дат кључ за нови модел универзума.

Споља нисмо прошли ни кроз једну вежбу коју су старији ученици приказали у Њујорку. За сада је с тим било готово, Гурђијев је завршавао последња поглавља своје књиге, и сви су били утонули у превођење с руског на енглески, француски, немачки. Поред тога, радили смо у врту иза кухиње, исправљали смо баштанске стазе ("Сувише споро", говорио је Гурђијев пролазећи поред, "треба упола брже то урадити.") Шишали смо траву и помагали да се посече дрвеће. Имала сам мали тихи портабл клавир који сам понекад носила са собом у врт и испод једне тисе вежбала. "Губљење времена", рекао је Гурђијев, шетајући с музичарем М. де Хартманом; "мора се наћи пречица." Касније сам срела музичара и понадала се да ћу добити објашњење. Рекао ми је: "Аренски је имао само четири прста на једној руци, али је могао да свира све и да свира кад он жели. Питање технике". Затим ми је дао толико нових информација о техници и механици тела у односу на инструмент да сам била у искушењу да се вратим уметности.

Али, ја нисам отишла код Гурђијева да научим више о уметности. Хтела сам да научим више о универзуму. Да ме је неко упитао тачно шта сам то желела да нађем, и да сам му одговорила једноставно као дете, рекла бих: "Хтела бих да знам шта је Бог". Запрепашћена сам када сада схватим како сам могла да повежем ову жељу са суштинским односом према животу уопште, и како то нисам урадила. Да сам само знала како да поставим питање, да сам била једноставна (ја, која сам одувек била тако сигурна у једноставност), могла сам да питам: "Шта то значи – 'у кући мог оца има много станова'? Шта то заправо значи?" Или: "Хоћете ли ми нешто рећи о Последњој вечери? – зашто изгледа да религија не нуди право тумачење овог сакрамента?" Не бих могла да добијем одговоре који би се могли сматрати одговорима, будући да је "шта" и "зашто" требало избегавати у Приорату и једино се "како" понекад награђивало; али, требало је да почнем десет година раније с разбијањем своје сопствене слике која претходи сваком учењу о човеку створеном по слици Божјој. С обзиром на то, "Бог" се није помињао на овом месту пошто је једног дана за столом неко директно поставио то питање, а Гурђијев је одговорио: "Идете превисоко". Никада нисам нашла начина да прескочим ове препреке, направљене за прескакање. Имала сам толико страхопоштовања према свему што сам чула, била сам тако убеђена да ћу научити шта све значи ширењем своје психе, да сам једино мислила на то како ћу шта проучити, продискутовати с неким – што значи, наставити да живим као што сам одувек живела, замишљајући шта сам могла од мисли којима сам била обузета, надајући се да ће и свачија друга машта исто тако радити, и верујући да ако будемо размишљали и дискутовали довољно дуго да ћемо на тај начин доћи и до откривења.

Не жалим за бескрајним расправама – те прве године Гурђијевљевих апстракција биле су златне за мене. Али, ако се задржиш на њима никада нећеш стићи до суштине. Када то превазиђеш схваташ зашто су све оне приче о Гурђијевљевом представљању херметичке мудрости површне

приче. Треба још да видим штампану, чак и у два угледна чланка које је написао човек који је радио с њим, назнаку конкретне супстанце његове ментације. Неко анониман је написао: "За мене је најсензационалнији аспекат Гурђијевљевог рада нека врста сублимног common sense-a. Мислим да је моје искуство у много чему слично оном које су имали иницирани у древна времена и који је, када су га упитали пријатељи како се осећао пошто су му саопштене тајне једног тајног братства, одговорио: "Као будала, јер нисам сâм успео да видим истине којима су ме они учили".

[Louis Pauwels, **Gurdjieff**, Samuel Weiser Inc., New York, 1972]

Превела са енглеског
Дубравка Рајх

Сведок

Џон Годолфин Бенет

Гурђијев и Успенски

Мој први сусрет са Георгијем Ивановичем Гурђијевим, једним од најзнаменитијих људи нашег века, био је други одлучујући догађај мог живота, а место његовог збивања Куру Чешме. Мора да је модел мог живота просто захтевао овај сусрет, пошто су ме три јасне нити водиле њему.

Прича почиње са Михаилом Александровичем Лвовим, бившим пуковником Краљевске коњичке гарде. Припадао је највишој руској аристократији и, након преобраћења под утицајем Л. Н. Толстоја, повукао се из војске и отишао да живи у Јасну Пољану, где је био у време Толстојеве смрти 1910. Изучио је обућарски занат којим се издржавао, пошто је поклонио своју имовину. Следећи Толстоја у осуди Револуције морао је да побегне из Русије, и 1920. године живи у великој беди у Константинопољу. Спавао је испод степеништа Руског Мајака, клуба за Белорусе, који се налазио близу Тунела, горње станице подземне планинске железнице која иде између Пѐре и Галате.

Среће га госпођа Бомон и необично дирнута његовом понизношћу и устрајношћу, предлаже да дође да живи у једној собици у њеном стану. Признавао је да га је немогућност осамљивања у Мајаку узнемиравала, и прихватио је позив под условом да сам обавља свој кућни посао и да га не узнемиравају у часовима размишљања. Срдачно смо га дочекали, мада нико од нас није много бивао код куће.

Она (госпођа Бомон) тада је марљиво радила као наставник енглеског језика у турској девојачкој школи Безм-и-Алем, чија је управница била њена велика пријатељица Сабина Есен. Волела је своје турске ученице и радила до касно са онима које су хтеле више да науче. И сâм сам често остајао у службеним просторијама до касно у ноћ, и да нисам био тако снажно импресиониран његовим личним квалитетима, мало бисмо виђали Лвова.

Никада пре нисам срео човека сличног Лвову. Несумњива је била његова пониз-

ност и његова љубав према сиромаштву. Никада ништа није тражио за себе, нити је икада непозван о било чему давао своје савете или мишљења. Уколико му се не би обратили, ћутао би по цели дан поправљајући обућу за сиромашне Русе, који му обично нису могли платити. Мислим да му је тада било око педесет година, мада су му његове благе, бледе плаве очи, мршава и висока фигура и чист тен давали изглед који није показивао знаке старења. Никада није био тужан, нити сам га икада чуо да о било коме или чему ружно говори. Његови лични стандарди самодисциплине били су строги, али никада није очекивао да га остали у томе следе.

Једног дана, Лвов нам је, с великим снебивањем и уз пуно извињавања, рекао да његов пријатељ Пјотр Демијанич Успенски жели да држи недељне састанке у Пèри, али да нема средства да изнајми простор. Салон госпође Бомон је довољно велик за његове потребе и не користи се у послеподневним сатима, те је он помишљао да би она можда била рада да га уступи. Она се одмах сложила, мада је Лвов условљавао да ми не будемо присутни будући да ће састанци бити приватни. Сазнавши да ће се разговори водити на руском, могли смо га уверити да нећемо разумети ни речи.

Тако сам срео Пјотра Успенског, који ће постати мој учитељ и чији ће утицај бити један од главних фактора у формирању мог става према животу.

Своје састанке су одржавали средом послеподне, али су их тако касно започињали да смо се госпођа Бомон и ја обично враћали с посла пре њиховог завршетка. Ти састанци су били страховито бучни.

Сви су викали углас, а ми смо се питали шта толико узбуђује ову малу групу Руса. Лвов нам је дао формално обећање да неће бити ни помена о политичким питањима и ми смо знали да је његова реч света.

Нама се допадао сâм Успенски и покушавали смо да се с њим спријатељимо и поред тога што је било тешко разумети његов енглески. У то време он је са својом женом и породицом живео на острву Принкипо зарађујући помало новца часовима математике које је давао деци и подучавајући Русе енглеском.

Једном сам га запитао о чему се говори на његовим састанцима. Одговорио је: "**О трансформацији човека**". Додао је: "Ви мислите да су сви људи на истом нивоу, али у стварности се један човек може разликовати од другог више него небо од земље. Има седам различитих категорија људи". Узео је парче папира и нацртао просту шему.

			Савршени човек 7
			Свесни човек 6
			Интегрисани човек 5
Инстинктивни човек 1	Емотивни човек 2	Мисаони човек 3	Прелазни човек 4

Објаснио ми је да сви људи, за које се очекује да их познајемо, припадају једној од три ниже групе, то јест, они живе по својим инстинктима, својим осећањима или разуму. Рекао је да "уколико један човек тежи трансформацији, он прво мора постићи равнотежу и хармонију својих инстинката, емоција и мисли. Ово је први услов за праву трансформацију. Трансформисани човек задобија моћ која је несхватљива обичним људима. Чак је и човек број пет за нас надчовек".

Овај се разговор фотографском јасноћом утиснуо у мој мозак. Сећам се како сам седео с леве стране Успенског на малом дивану испод прозора. Сећам се како је нагло завршио своје објашњење и кратковидо провиривао кроз своје наочаре.

Читава сцена ми је и сада јасно присутна као онда, али стоји по страни. Нисам осећао никакву потребу да се даље рас-

питујем, а појам "трансформација" нисам доводио у везу са собом.

Исто вече када сам отишао да вечерам са Сабахудином, испричао сам шта ми је Успенски рекао. Није показао никакво нарочито интересовање и признајем да се и мени чинило да је шема Успенског вештачка и ненаучна.

Потајно сам мислио да је моје откриће пете димензије далеко интересантније, али нисам осећао потребу да о томе говорим, мислим, углавном, због тога што нисам могао дати ниједан опипљив доказ за одржање ове теорије.

Да ли због мог нереаговања, да ли због тога што није био вољан да учини следећи потез, Успенски није поново покретао тему о трансформацији човека. Остали смо пријатељи и ја сам понекад одлазио у Принкипо да посетим њега и његове.

Друга нит ми је дошла кроз моју љубав према музици. Био сам један из мале групе савезничких официра који су удружили снаге да организују концерт у Пèри.

Међу избеглицама из Русије било је много оркестарских свирача и два врло позната диригента, Бутников и Томас де Хартман. Сваки од њих је имао своје присталице, а није било места за два оркестра, те смо их убедили да удруже снаге. То није било лако јер је постојало јако ривалство.

Један је имао тромбонисту из Кијевског оркестра који је успео да изнесе из Русије неколико сандука пуних оркестарских партитура. Други је имао подршку шефа Московског оркестра. Било је доста простора за маневрисање.

Од двојице диригената моју пажњу је више привлачио Томас де Хартман. Његова жена Олга, бивша руска оперска певачица, била је изразита лепотица. Хартман је био близак пријатељ Александра Скрјабина који је за време рата умро у Сибиру. Причао ми је о веровању Скрјабина да човек поседује више способности које су изван телесног, и да се музиком ове способности могу пробудити и развити. Хартман је желео да изведе две симфонијске поеме и **Прометеја**. Није форсирао своје композиције, мада је и сам био композитор.

Бутников је био динамичнији и вероватно бољи шеф оркестра, али Хартман је био више од диригента. И госпођа Бомон и ја смо осећали да он има приступа неком тајном знању и претпостављали смо да то потиче из његове везе са Скрјабином. Ни на памет нам није падало да он можда познаје Успенског.

Делићи загонетке убрзо су се склопили.

Следећа нит је дошла од принца Сабахудина. Он није волео телефон сматрајући га штетним инструментом који узнемирава животе других људи. Био сам стога изненађен кад ме је назвао тражећи моју дозволу да позове једног старог познаника на наш наредни састанак средом. Тај гост је био човек кога није видео од 1912, али га сматра необично интересантним. Споменуо ми је и његово име, али нисам могао да га разумем преко телефона; рекао ми је да је тај човек недавно дошао у Турску из Каспијске области. Ја нисам напуштао идеју да одем на једно караванско путовање Окском долином до Кинеског Туркестана и Кине и користио сам сваку прилику да се сусретнем са људима из Централне Азије. Чак сам имао и среће да се сретнем са путницима кроз Турску из племена Сарта, Узбека и Туркмена и сазнам нешто о турки дијалектима Транскаспијске области и Туркестана. Овај састанак ме је радовао због очекивања да ћу сазнати нешто о овим пределима мојих снова.

Познавајући Принчеву тачност, стигао сам у Куру Чешме неколико минута пре осам и био уведен право у мали салон где смо обично седели и разговарали после вечере. Принц ми се одмах придружио. Сазнао сам да се гост зове Гурђијев, и да га је Принц први пут случајно срео приликом повратка из Европе у Турску, након револуције Младотурака 1908. године. Срео је Гурђијева само три или четири пута, али је знао да припада групи окултиста и истраживача са којима је путовао уздуж и попреко.

Принц је мислио да је он био један од малог броја људи који су могли продрети у скривена братства Централне Азије, и разговори с њим увек су му били од велике користи. Више није могао, или није хтео да ми каже.

Скренули смо разговор на моје експерименте из хипнотизма. Говорио ми је о свом веровању у акашке списе, што је значило да мисли да постоји једна фина супстанца akasha или етар, која прожима цело биће, а која је и осетљива и неуништива. Сви догађаји и сва искуства остављају своје трагове на овој супстанци. Људи у осетљивом стању могу читати ове трагове и тако их повезати са догађајима из прошлости. У сваком човеку постоји сличан запис који га повезује са свим његовим прећашњим животима. Нисам баш лако прихватао ову теорију сматрајући да, ако смо стварно раније постојали, треба да постоји неки једноставнији начин да то сазнамо, а не читањем акашких списа који су били приступачни само неколицини посебно обдарених појединаца.

Време је пролазило, али Принц није показивао знаке нестрпљења. Мора да је било већ пола десет када се Гурђијев појавио. Ушао је не показујући никакву збуњеност, поздрављајући Принца на турском, са акцентом који је био чудна мешавина језика културног Османлије и неког простачког источњачког дијалекта.

Приликом упознавања сусрео сам најчудније очи које сам икада видео.

Два ока су се толико разликовала да сам се питао да ли се светлост поиграва са мном. То је касније приметила и госпођа Бомон и мислила је да је та разлика у изразу, а не због разрокости или неке друге мане очију. Имао је дуге црне бркове уврнуте нагоре. Носио је калпак, то јест, астраханску капу која је уобичајена у источњачким вилајетима, али се ретко виђа у престоници. Тек кад је после обеда скинуо калпак, видо сам да му је глава обријана. Био је низак, али снажно грађен. Нагађао сам да му је било око педесет година, мада је госпођа Бомон била сигурна да је старији. Касније ми је рекао да је рођен **1866**, мада је његова рођена сестра ово оспорила и потврдила да је рођен **1877**. Његова старост је била загонетка као и све друго у вези са њим.

Није знао ни енглески ни француски, те је наш разговор морао бити на турском који је госпођа Бомон могла разумети, али не и говорити. Мени је било сасвим пријатно с њим, што није био случај са госпођом Бомон, јер се, како рече, осећа непријатно као да он зна неку тајну о нама коју бисмо ми радије задржали скривеном. Све ово је било изван мене, а мало затим сам открио да Гурђијев има једну необичну особину да сваком, ко се с њим сретне, изгледа другачије.

Он је, изгледа, био у Константинопољу већ близу два месеца. Дошао је из Тифлиса, главног града Грузије, где је основао Институт ради објављивања резултата својих истраживања. Имао је намеру да иде у Европу где га је позвао Жак-Делкроз, оснивач система Ритмике, који је касније имао своје главно седиште у Хелерауу у Немачкој.

Са очигледном жељом да ме увуче у разговор, Сабахудин је причао о нашој заинтересованости за хипнотизам и замолио ме да опишем експерименте које вршим. Гурђијев је пажљиво слушао, а ја сам осећао да он не прати толико моје речи колико директно суделује у том искуству. Никада раније нисам имао тај исти осећај да ме неко боље разуме од мене самог.

Када сам завршио, Гурђијев је започео једно дуго објашњење које смо Принц и ја слушали с дивљењем и задовољством. Говорио је као стручњак коме су и теорија и пракса хипнотизма подједнако познати. Касније када сам покушао да преведем госпођи Бомон ово објашњење, открио сам, на свој ужас, да сам заборавио готово све што ми је рекао. Ово искуство се доцније понављало много пута и требало ми је много година да схватим његов прави значај.

У једном стању свести ми видимо, чујемо и схватамо способностима које се разликују од способности које су активне у неком другом стању. Када прелазимо из

једног стања у друго меморија не обезбеђује везу, пошто је природа меморије да ограничава нашу пажњу на један слој нашег искуства, то јест, на једну линију времена. Гурђијев је говорио о нивоима искуства у односу на хипнотизам. Започео је дефинисањем разних супстанци или енергије чије би се постојање могло демонстрирати, а што природне науке још нису откриле. Постоје још и друге супстанце које су толико фине да их ниједно физичко средство не може открити. Свака могућа акција зависи од ових супстанци. Ако, на пример, треба да мислимо морамо користити супстанцу мисли. Уколико нам треба неко наднормално искуство, оно ће бити могуће само уколико постоји одговарајућа супстанца. Постоје начини за раздвајање и контролисање финијих супстанци. Један од тих начина је и оно што називамо хипнотизмом. Постоје многе врсте хипнотизма које се разликују по супстанци која се уводи у дејство. Гурђијев ми је објаснио регресију меморије као својство једне особите супстанце која се налази у свим живим бићима и у стању је да се, како је он то рекао, "кристализира у виду неког финијег тела унутар физичког тела".

Принц је запитао да ли се ово финије тело може реинкарнисати на земљи у другим људским или животињским облицима. Гурђијев је ово порицао, мада није ни прихватио ни одбацивао Принчеву тврдњу да се реинкарнација може демонстрирати. Једноставно је рекао: "На Западу се реинкарнација толико погрешно схвата и интерпретира да је бескорисно о њој говорити".

Говорио је о експериментима које сам ја вршио са испољавањем осетљивости и различитих реакција хипнотизираног субјекта на различите метале. Са сваким металом повезана је једна фина супстанца. Свака супстанца има одређено психичко дејство.

Када се субјект доведе у стање дубоког хипнотичког транса, различите супстанце почињу да се раздвајају – као опиљци месинга и гвожђа под дејством магнета. У овом стању дати субјект може да реагује на утицај супстанци на који је обично неосетљив; значи да се могу користити различити метали да би се изазвале психичке реакције као што су љутња, страх, љубав, нежност, итд. Овде сам изгубио нит тог објашњења и почео сам да слушам, а да при том не чујем. Било је очигледно да тај човек има једно посебно знање какво ја раније нисам срео. Био сам уверен да говори о чињеницама које је проверио, а не о фантазијама које окултистички писци изгледа увек позајмљују од неког другог. Тешко ми је да објасним на који се начин Гурђијев разликовао од, рецимо, Принца или дервиша с којима сам разговарао. Био сам јако свестан своје сопствене недостатности. Био сам сигуран да он може одговорити на моје питање – али ја нисам знао шта да питам. Желео сам да говорим о својим личним искуствима када сам био рањен, али нисам могао натерати себе да то учиним. Плашио сам се да се не стекне утисак да на себе гледам као на биће које се разликује од других људи. Нисам желео да будем сециран на начин на који је он сецирао експерименте из хипнотизма.

Уместо тога, говорио сам о свом открићу пете димензије и свом веровању да је то област слободне воље. Гурђијев је и овог пута слушао врло озбиљно и испитивао шему коју сам нацртао да би показао "више" и "ниже" нивое постојања изван нашег простора и времена.

Он рече: "Ваша претпоставка је исправна. Постоје више димензије или виши светови где се више способности човека слободно крећу. Али, каква је корист од теоријског изучавања ових светова? Претпоставимо да математички можете доказати да пета димензија стварно постоји, од какве би вам то користи било ако и даље останете овде?" Показивао је на шему и сферу које су представљале цео простор и време. "Ако останете овде, мораћете да силазите. Уколико желите да се успнете у свет слободе, онда то морате учинити у овом садашњем животу. После ће бити прекасно". Подсетио ме је на оно што је говорио о кристализацији финијег тела и до-

дао: "Чак ни то није довољно, пошто је и тело под материјалним законима. Да би се ослободили закона простора и времена ви сами морате да се промените. Ова промена зависи од вас, а неће доћи кроз учење. Можете знати све, а да ипак останете ту где јесте. То је као кад неки човек зна све о новцу и законима банкарства, а нема свој новац у банци. Шта ће му сво његово знање?" Овде је Гурђијев нагло променио начин говора и гледајући ме врло директно рекао: "Ви имате могућност да се промените, али вас морам упозорити да то неће бити лако. Још увек сте пуни идеја да можете да радите шта хоћете. Упркос свог вашег учења о слободној вољи и детерминизму, ви још не схватате да све док сте овде, не можете ама баш ништа урадити. У оквиру ове сфере нема слободе. Слободу вам неће дати ни ваше знање ни ваше деловање. То је због тога што немате..." Гурђијеву је било тешко да се изрази на турском. Употребио је реч varlik, што грубо значи квалитет присуствовања. Мислим да је алудирао на искуство одвојености од тела. Ни ја ни Принц нисмо разумели шта је Гурђијев желео да каже. Био сам тужан јер ме је начин његовог говора остављао у уверењу да ми говори нешто јако важно.

Одговорио сам прилично неубедљиво да знам да знање није довољно, али шта нам друго преостаје него да учимо. Није ми директно одговорио и, не одајући утисак да ме игнорише, поче да говори Принцу о обредним играма и њиховој важности за учење старе мудрости. Позвао је нас троје да видимо демонстрацију обредних игара групе ученика коју је довео из Тифлиса.

Одвезли смо Гурђијева до Главне улице у Пèри, где је, како нам рече, имао састанак у поноћ, што нам се учинило чудним. Поновио је свој позив у Јеменеђи Сокак за наредну суботу.

Принц није желео да иде. Он стварно ни под каквим изговором није излазио ноћу. Госпођа Бомон и ја смо отишли у Јеменеђи Сокак у девет увече како су нам и рекли.

Кад смо стигли, у дугачкој соби смо затекли само једног високог човека у белом костиму са жутим појасом; стајао је у углу, леђима окренут соби и главом полако климао напред-назад. Остали, и мушкарци и жене, уђоше у собу. Сви су носили беле костиме. И мушкарци и жене носили су тунике закопчане до врата. Мушкарци су имали широке беле панталоне, а жене беле сукње преко белих панталона. Нико није говорио нити примећивао остале. Неки су седели скрштених ногу на поду, други су почели да увежбавају разне позе и ритмове. Столице су биле поређане на једном крају и два-три посетиоца уђоше и седоше. На наше огромно изненађење угледасмо Успенског како улази у собу, не гледајући ни лево ни десно, и изгледало је као да нас не препознаје. Убрзо затим уђе Томас де Хартман и седе за клавир. Нисам сумњао да су обојица повезани са Гурђијевим. Уђе затим и сам Гурђијев. Био је обучен у црно. Чим је ушао сви извођачи су устали и поређали се у шест редова. Носили су разнобојне појасеве и ја сам очекивао да ће се распоредити према бојама спектра; али из неког разлога црвена је била на погрешном месту.

Хартман поче да свира. Прву игру је пратила величанствена лагана тема која је више личила на грчку химну него на источњачку обредну игру. Сама игра је била врло једноставна – скоро као шведска гимнастика. Свака игра је трајала минут–два. Радња је бивала све живља и живља. Након извесног времена прави редови су се разбили и извођачи су се поставили на један врло сложен начин. Пре него што је игра почела, један од мушкараца рече на енглеском: "Вежба која следи представља Посвећење свештенице. Потиче из пећинског храма у Хиндукушу". Ово је био најимпресивнији и најдирљивији догађај те вечери. Та вежба је трајала дуже од осталих. Улогу свештенице, која једва да се помицала, играла је једна висока и веома лепа жена. Израз њеног лица је исказивао осећање потпуног повлачења из спољног света. Чинило се као да није

свесна сложених и уплетених покрета жена и мушкараца који су је окруживали. Никада раније нисам видео тако лепу игру или чуо тако чудно узнемиравајућу музику. Након Посвећења свештенице било је неколико вежби само за мушкарце. Потом су се сви поређали на задњој страни собе док је Хартман свирао један низ акорда. Гурђијев је на руском узвикнуо наредбу и сви играчи су поскочили и пуном брзином јурнули на гледаоце. Гурђијев је гласно узвикнуо: "Стој!" и свако се укочио на својој путањи. Већина играча је, ношена покретном силом свог јуриша, падала и котрљала се по поду. Чим би дошли у стање мировања, укочили би се као људи у каталептичком трансу. Наступила је дуга тишина. Гурђијев је дао следећу наредбу и сви су тихо устали и поново заузели своја места у првобитном редоследу.

Вежба се понављала два-три пута, али на нас није више исто деловала. Хладнокрвно описан овај јуриш може изгледати као антиклимакс, мада се некако уклапао у целу слику. Подсетио ме је такође на веома наглашено заустављање у мукабели мевлевишких дервиша. Желео сам да питам Гурђијева да ли ово његово заустављање представља и тренутак смрти. Он је, међутим, брзо напустио собу, а играчи су се један по један разилазили. Хартман је пришао и веома пријатељски поздравио госпођу Бомон и мене. Када смо около потражили Успенског, он је већ био нестао.

Упркос јаком интересу којег је побудио сам Гурђијев, његови разговори и његов рад са ученицима, ни ја ни госпођа Бомон нисмо осећали потребу да нешто више сазнамо о њему ради нас самих. Прихватили смо утисак да смо срели један затворени круг – скоро тајно друштво – чији чланови имају своје тајне и нису заинтересовани за неупућене. Можда је овај утисак углавном потицао из наших контаката са Успенским. На памет нам није падало да ми можемо икада имати места у кругу Гурђијева – из једног разлога – дисциплина потребна да се произведе јединствен приказ вештине и издржљивости, чији смо сведоци били, изгледа могућа само за оне који могу посветити цео свој живот том подухвату. Не могу да се сетим датума, али мислим да је Гурђијев остао скоро годину дана у Турској, а у јесен 1921. отишао у Немачку. Повремено сам га сретао, углавном у вези тешкоћа које је имао у добијању виза за своју групу за путовања по Европи. За Русе је тада било тешко било где да иду. Помагао сам колико сам могао, али питање руских избеглица дошло је у одсек Савезничке организације у Турској с којом сам имао мало контаката.

Једног дана 1921. посетио ме је Успенски носећи три примерка своје књиге **Tertium Organum** на енглеском које је управо добио од Клода Брагдона из Њујорка. Добио је и чек за тантијеме што ће му, рече, омогућити да иде даље са својим плановима у вези одласка у Енглеску. Марљиво је учио енгелски и већ га је много боље говорио него при нашем првом сусрету. Рекао ми је да има пријатеље у Енглеској који су повезани са Теозофским друштвом и ја сам му саветовао да им пише и замоли за формални позив. Љубазно ми је поклонио један примерак књиге **Tertium Organum** коју сам прочитао с великим интересовањем и дивљењем. Ова књига ми је по први пут отворила очи на могућност да је човечанство спремно да прође кроз велику промену која ће опет у активну употребу довести способности и моћи скривене у човеку, али дуго закопане под теретом нашег логичког размишљања. Једва да сам завршио читање **Tertium Organum**-а кад Успенски опет дође да ме види, овог пута са телеграмом леди Ротермер који је послат из Њујорка и гласио је: "Дубоко импресионирана вашом књигом **Tertium Organum** желим да вас дочекам у Њујорку или Лондону; сви трошкови плаћени".

Успенски ме је питао шта знам о леди Ротермер. Рекао сам му да влада опште уверење да њен муж има велики утицај код премијера Лојда Џорџа; и да је немогуће знати да ли она може средити питања у вези виза и дозвола. Показало се да је ово био камен спотицања чак и за веома утицајне људе. Успенски је очигледно једва чекао да оде у Лондон. Очекивао је по-

зив леди Ротермер објаснивши јој све тешкоће у вези виза. Неколико недеља се ништа није дешавало; стигао је новац за пут, али не и виза. Моје искуство ме је научило да су покушаји да се ствари среде "од горе" обично значили одуговлачење, те сам лично отишао да разговарам у Руски одсек. Није било примедби на Успенског и његову породицу и убрзо су добили визе и отишли у Лондон.

Убрзо затим су се Гурђијев и његова група, заједно са Хартмановима, спремили за Немачку.

Нисам наслућивао улогу коју ће ови сусрети са Гурђијевим, Успенским и Хартманом одиграти у мом будућем животу. У то време је мој живот био толико испуњен и тако интересантан да не бих напустио своју средину ради тако строге дисциплине коју би Гурђијев вероватно захтевао.

Превела са енглеског
Драгица Лајешић

СА ГУРЂИЈЕВИМ У ФОНТЕНБЛОУ

У Фонтенбло сам отишао сам. Гђа Бомон није пошла јер је морала да иде у Дакс, близу Бијарица, код своје мајке која је тамо била на лечењу. Пошто сам јој свакодневно писао, а она је писма сачувала, кадар сам да реконструишем свој боравак у Приорату прецизније него неке друге делове мога живота. Толико ми се тога догодило да, кад бих био принуђен да се поуздам једино у памћење, не бих могао поверовати да сам тамо провео само тридесет и три дана.

Стигао сам уморан и помало заплашен. У лондонском кругу колале су бројне приче о тегобном животу у Приорату. Орең, новинар и критичар, интелектуалац par excellence, који руке никада није употребио за тежак рад, развио је снажне мишице, а кожа му је огрубела као у каквога сељака или у рибара. Морис Никол, психоаналитичар, напустивши своје зачуђене следбенике из улице Харли, претворио се у тежака, а његова жена у служавку. Богаташи начичкани титулама, чланови Успенскијевог круга, променили су страну, и запањили се видевши да с уживањем раде као судопере. Осећао сам се потпуно неспособним за такав живот, али сам осећао и безусловну потребу да се избавим из духовне тамнице у коју сам био запао.

Приорат се био много променио за осам месеци протеклих од моје претходне посете. Студијска зграда била је довршена, а отпочели су радови на Руском купатилу. Студијска зграда одисала је атмосфером која ме је подсећала на Мевлеви Теке пред Адријанопољском капијом у Цариграду. Био је то тек први утисак: убрзо би свако јасно увидео да је посреди Гурђијев, и ништа друго до Гурђијев.

Око тридесет метара дуга и тринаест широка, зграда је имала дубоку позорницу на једном крају и ниску галерију, три или три и по метра широку, која је окруживала простор где су ученици укруг седели на јастучићима на земљаном поду. Наспрам позорнице биле су две ложе, донекле скривене завесама, где је Гурђијевљева супруга, госпођа Островска, имала обичај да седи и посматра "вежбе". У угловима беху водоскоци, а прозори су били руком офарбани да личе на мат-стакло. Због тога је зграда, све у свему, изгледала некако импровизовано – више као сценски декор него као трајна грађевина. А опет јој је карактер био тако чврст и особен да нико ко је ушао није могао одолети његовом утицају.

Стигао сам у суботу увече, у часу кад су се изводиле вежбе у оним истим белим костимима какве сам виђао и у Цариграду, а гостима из Париза било је допуштено да посматрају извођење. Вежбе су се састојале од истих ритмичких покрета и ритуалних плесова које сам и раније виђао.Било је ту и разних приказа телепатског општења које је тада на мене оставило снажан утисак: касније су ми показали вештине којима су такви ефекти постизани.

Било је ту двадесет пет или тридесет Руса, и отприлике исто толико посетилаца из Енглеске. У то време није било ни Француза ни Американаца, а између Руса и Енглеза било је врло мало контаката – углавном због језичких потешкоћа.

У том погледу сам имао среће. Кад сам стигао, дочекала ме је госпођа Де Хартман у једном отменом салону у приземљу Дворца, и казала ми да ће ме Георгиј Иванич – име по коме су Гурђијева познавали Руси – примити истог поподнева. Пошто смо говорили турски, није нам требао преводилац. Питао ме је за новости о принцу Сабахудину, и готово одједном се пребацио баш на исту ону тему – разлику између Бића и Знања – на којој смо остали кад смо први пут разговарали на Куру Чешми, скоро две године раније. Писао сам белешке о свим разговорима које сам водио с њим, па тако могу сасвим прецизно да их репродукујем и после оволико година.

Рекао ми је: "Имаш већ и превише Знања. Све ће то остати само теорија ако не научиш да поимаш не умом, већ срцем и телом. Сад ти је само ум будан: срце и тело ти спавају. Ако тако наставиш, и ум ће ти ускоро заспати, и никад више нећеш бити у стању да промишљаш било какве нове мисли.Не можеш да пробудиш своје осећаје. Али можеш да пробудиш своје тело. Ако можеш да научиш да владаш властитим телом, почећеш да стичеш Биће.

Да то постигнеш, мораш на своје тело да гледаш као на слугу. Тело мора да те слуша. Оно је незналица и лењштина. Мораш га научити раду. Оно се раду опире, а ти мораш бити немилосрдан према њему. Схвати себе као двојство – ти и твоје тело. Кад си господар властитог тела, покораваће ти се и осећања. Сад те ништа не слуша – ни тело, ни осећања, ни мисли. Не можеш почети с мислима, јер још не умеш да разлучујеш себе од својих мисли.

Овај Институт постоји зато да помогне људима да раде на себи. Можеш да радиш онолико пуно или онолико мало колико сам желиш. Људи овде долазе из различитих разлога, и добијају оно због чега су дошли. Ако је посреди знатижеља, ми ствари поставимо тако да их запањимо. Ако дођу да стекну знање, имамо пуно научних експеримената који ће им користити. Али, ако дођу да стекну Биће, онда морају да раде сами. Нико други не може да обави посао за њих, али је тачно и да не могу да створе услове сами за себе. Зато услове стварамо ми".

Рекао сам му да сам уморан од самога себе онаквог какав јесам, и да хоћу да се променим. Одговорио ми је: "Мораш почети од почетка. Почни у кухињи с прањем суђа, после тога ради у башти, и тако редом, док год не научиш како се влада властитим телом". Упитао ме је колико дуго могу да останем, одговорио сам му да не знам, пошто то зависи од Мировног уговора са Турском. Није ми изгледало да га то нарочито занима, и казао је: "Није важно. Почни сад, па ћемо видети".

Представили су ме средовечном Русу, др-у Черноволу. Личио ми је помало на Гурђијева, само што је имао величанствену дугу браду, али мање упечатљиво лице. Показао ми је моју собу; собичак у делу Дворца предвиђеном за послугу. Просторија је била оскудно намештена и нимало чиста. Први дан су ме оставили самог, па сам лутао имањем. Иза Дворца је био прави врт са базенима бистре воде. У продужетку уски дрворед липа, са широком стазом у средини и редовима клупа окренутих пропланку са обе стране. На самом крају дрвореда лежао је велики округли базен. Десно је била Студијска зграда, а лево каменолом намењен подизању руског купатила. Неколико мањих штала с кравама, овцама, козама и мноштвом разноразне перади, али без иједне свиње. Иза штала, према Сени, имање се стапало са фонтенблошком шумом, с високим смрекама, буквама и храстовима. Кроз шуму је водила стаза до велике стругаре, где су сечена стабла за грађу.

Трећег дана постао сам слуга у кухињи. Претпостављао сам да је неке своје замисли Гурђијев морао преузети од дервиша, јер у Мевлеви Теке сваки будући

члан Dedeghian-а пролази двадесет једну етапу, а у свакој од њих служи заједници. Прва дужност која се прописује новајлијама јесте да буду слуге у кухињи.

Нисам знао ама баш ништа о кухињи, нити заправо о било каквом кућном послу. Први задатак ми је био да орибам камене подове у кухињи и перионици. Били су страшно прљави, па сам их посуо врелом водом, сав задовољан што се прљавштина уклања тако лако. Одједном схватих да немам појма како да одстраним сву ту воду која је преплавила под. У тај час угледах госпођу Успенску, величанствена изгледа, од главе до пете одевену у црно, тамнокестењасте косе и блиставих очију, где стоји у довратку, за овиши степеник уздигнутом изнад пода. Нисам је био видео још од нашег последњег сусрета на острву Принкипо, више од две године раније. Засмеја се као каква девојчица, дограби пар кухињских крпа, и клекну да скупља воду и да је цеди у дрвено ведро. Осетих се крајње ограниченим и неспособним што не знам тако прост поступак, и стадох је брже-боље опонашати. Свакодневно сам добијао туце таквих простих лекција у којима су се болно сударали моје незнање практичних ствари и моја инелектуална уображеност. У моје дужности кухињског момка спадало је и постављање хране за доручак пре осам сати ујутро, кад су остали долазили с раног јутарњег рада. Научио сам нешто о људској природи што сам дотле једва наслућивао. Хране је било мало, а сви су били гладни. Количина хлеба, маслаца, пекмеза и овсене каше, коју сам смео да изнесем на сто, била је довољна за око две трећине људи. Био је ту и један посебно бљутав напитак звани "кафа", прављен, ваљда, од печеног жира, према некаквом рецепту који је измислио сам Гурђијев.

Људи би рано долазили с рада, и јели више но што им следује. Стојећи уз столове, да скупим и оперем суђе и прибор, могао сам да их посматрам и слушам. Тешко ми је било да поверујем да себичност, безосећајност и злоба, обично тако дубоко прикривене у људима, могу да се покажу толико огољене, у тако једноставном догађају какав је доручак. Почео сам да схватам шта је Гурђијев мислио кад је рекао да све у Институту пружа услове за рад на самоме себи.

Једнога дана ослободили су ме прања да бих сатима туцао цимет у авану. Сазнао сам да у то време Гурђијев није јео ништа сем киселе павлаке и цимета у праху. Ниједан дан није прошао без разноразних неочекиваних, често и необјашњивих догађаја.

После пар дана пребачен сам на стругару. Ту сам радио поверен Александру де Салцману. Огромном дворучном тестером, дугом око три и по метра, руковала су двојица мушкараца, један на климавој скели, други дубоко у јами. Од дебала пречника око пола метра стругали бисмо даске дебљине осам сантиметара. На врућини је то био убиствен посао. Онај који би стајао горе, морао је сам да диже ту тешку тестеру. Онога доле засипала је струготина и лепила му се по знојавом лицу. Де Салцман је давао ритам. Био је толико спретан у померању големих дебала стругарским кукама, да сам упитао једнога Руса где је то научио. Одговорио ми је, савршено озбиљно: "Читав живот је провео у кавкаским шумама, а пре рата је био надзорник у шумском газдинству". А у ствари је био чувени позоришни сценограф у Москви, касније сарадник Жак–Далкрозов, и никад у животу није руковао тестером, док га Гурђијев није научио месец дана пре мога доласка. Савлађивање потпуно нових вештина за што краће време било је део тренинга у Гурђијевљевом Институту.

Са стругаре сам прешао у каменолом, у коме је вађен неумољиво тврди фонтенблошки камен-кречњак за изградњу руског купатила. За тај посао био је задужен кршан младић, Рус, по имену Чехов Чехович. Био сам други дан на том задатку, кад је одваљен један јако велики камени блок. Чехович рече да је баш такав Гурђијев хтео за надвратник Руског купатила. Био је претежак да би смо га могли померити, па смо покушали да га разбијемо клесарским длетима и ћускијама. Прошло је било два сата током којих нисмо чести-

то ни загребали камен, кад се изненада појави Гурђијев, одевен за излазак у град. Касније сам сазнао да је управо био стигао из Париза и да читаву ноћ није ока склопио. Није рекао ни реч, само је стајао на ивици јаме и посматрао нас. Ми смо и даље клесуцкали камен. Одједном скиде капут, и скочивши у јаму узе мацолу и шпиц од једног радника, Руса. Изблиза осмотри стену, пажљиво постави шпиц и удари три –четири пута. Обиђе полукруг око стене, и пошто је пажљиво загледа, удари поново. Сигуран сам да је није био ударио више од дванаестак пута, кад се овећи комад, тежак можда и педесетак килограма, одвали и паде на страну. Понови поступак три или четири пута, и, богме, камена плоча остаде више него упола мања од првобитне. Рече само: "Дижи!" Напрегосмо се из све снаге, подигосмо камен и пренесосмо га до купатила.

Био је то упечатљив приказ вештине, који ми се урезао у памћење тако живо као да га и сад гледам. Али, то је тек пола приче. Више од двадесет пет година касније, седео сам поред Гурђијева на ручку у његовом стану у Паризу, а Чехович, сад већ оседео и готово ћелав, стајао је спрам нас. Гурђијев је причао о џиу-џицу, и рекао нам да је у Средњој Азији научио вештину далеко савршенију од оне јапанске. Звала се Fiz-Lez-Lou, и намеравао је да је уведе у Европу па је тражио некога кога ће обучити за инструктора. Пошто је Чехович у младости био првак у рвању, био је, природно, кандидат. Тада се Гурђијев обрати Чеховичу речима: "Сећаш ли се кад смо у Приорату градили руско купатило, како сте безуспешно покушавали да разбијете камен за надвратник? Посматрао сам вас тада, и видео да не умете да гледате. Ја сам тачно могао да видим где ће стена да прсне, али ти то ниси могао чак ни кад сам ти показао. Зато сам одустао од замисли да уведем Fiz-Lez-Lou у Европу".

Чехович, који је обожавао Гурђијева као да је овај отелотворење божанства, стајаше непомично и рече: "Да, Георгије Иваничу. Сећам се". А низ образе му потекоше сузе. Задрхтах, саосећајући с њим. Тај догађај, коме је требало двадесет шест година да се заокружи, не само да је речито говорио о људској бесловесности, него је био застрашујуће применљив и на моје властито стање.

Дневни рад почињао је у шест ујутро и трајао до шест увече, са прекидима за доручак и ручак. Храна је била танка и бљутава, сем суботом увече, кад је гозба била богата, а врата за посетиоце отворена.

Нико ко је радио у Приорату 1923, никад неће заборавити осећај ишчекивања и страхопоштовања с којим смо примали сваки нови радни задатак који би нам давао Гурђијев. Све се одвијало вратоломним темпом. Пар недеља тема су били различити начини и степени уздржавања од хране. Онда се то претворило у психолошке тестове, тако истанчане да се свакоме од нас чинило да је духовно свучен до голе коже.

Један пример у вези са постом указаће на истанчаност с којом је Гурђијев, кад реши, умео да поучи. У Приорату је био и чувени руски правник Рахмиљевич, пре рата челник адвокатске коморе у Петрограду. Придружио се Гурђијеву 1911, и био је склон да говори некако с висине, као старији ђак. Једном је Гурђијев ушао у салон док је овај говорио неком другом Русу: "Ваљда ја боље знам шта мисли Георгије Иванич, јер сам са њим пет година дуже него ти". Гурђијев смирено рече: "Рахмиле, ако се не стидиш за себе што тако говориш, постиди се барем за мене. Приказујеш ме као рђавог учитеља кад си за дванаест година схватио тако мало". Убрзо после тога прочуло се да ће почети курс интензивног поста. Рахмиљевич кришом спреми нешто хране у једно дрво. Више нас смо га видели, али нико није рекао ни реч. Кад је требало да почнемо с постом, Гурђијев је свакоме од нас рекао каквог програма да се придржава. Рахмиљевича је оставио за крај, и казао: "Рахмиљевичу не треба пост; он већ и сувише зна". Чувши то, осетио сам се силно потресеним, јер сам видео како је Рахмиљевич жртвовао

све да би пошао за Гурђијевим, али није могао да жртвује себе.

После поста, Гурђијев је прешао на комбиновање умних вежбања са физичким радом у пољу.

Гурђијевљева доктрина "Свесног рада и намерног трпљења" често је схватана с оном смешном дословношћу у коју Европљани и Американци упадају кад се суоче с азијатском тананошћу. Кад сам ја стигао у Приорат, вежбе ума састојале су се у учењу дугих низова тибетанских речи. Жене – углавном средовечне Енглескиње – биле су задужене да искрчују корење големог дрвећа које су обарали мушкарци. Задатак је на први поглед било немогуће извршити, изузев копањем дубоких рупа или помоћу дизалице. Даме су седеле у плитким рупама и копале ашовчићима, па чак, због недостатка алата, и кухињским кашикама, сипајући земљу иза себе као кокоши на буњишту. Под ручним сатовима или наруквицама држале су савијутке папира, које су кришом вадиле сваких пар минута. Даме су, попут узнемирених кокошака, мрмљале низове речи. Гледајући их, питао сам се шта ли су то хтеле да нађу долазећи у Фонтенбло. У њихову искреност није могло бити никакве сумње: али, где ли су само изгубиле здрав разум?

Гурђијев је имао немилосрдне методе ослобађања од непожељних. Чинило се као да тражи, а опет мрзи, ону врсту глупавог обожавања која је сваку његову реч и гест претварала у симболе некакве вечне истине. Једна је дама била посебно луда за њим, а он се са њом крајње сурово поиграо, што ми је показало колико озбиљно је требало да схватимо његово упозорење да не верујемо ничему и ником, а нарочито не њему самом.

Суботом после ужине остављали смо сваки посао и припремали се за недељну гозбу и пријем гостију. Поподне је на тераси Дворца редовно служен енглески чај. Једном смо имали и сладолед са свежим шлагом припремљеним од млека приоратских крава. Гурђијев је шеткао унаоколо оним чудно лаким ходом којим се издвајао од свих. Приђе столу те даме и рече: "Ти не знати како добити укуснији сладолед. Требати јести са сенфом". Она послушно устаде и оде у кућу по теглу са сенфом. Кад се врати, Гурђијев показа на њу и громким гласом рече: "Видите ли комплетан идиот. Она стално идиот. Зашто ти овде? Зашто ти овде?"

Јадница поцрвене као паприка и бризну у плач. Спакова кофере, оде и више се никада не врати.

Другом приликом, млади Американац по имену Мец, који је такође боловао од некритичког обожавања Гурђијева, добио је био задатак да монтира нови фар на Гурђијевљев аутомобил. Те ноћи Гурђијев је морао да оде у Париз. Кад су му довезли кола и кад је видео да фар није замењен, продра се на Меца да седне на браник и да држи фар читавим путем до Париза. Мец покорно седе на блатобран, али га Гурђијев грубо одгурну, уз омиљену опаску: "Идиот!"

Концертни пијанист, по имену Финч, прекрасних руку, брижљиво негованих као да су неко непроцењиво благо, дошао је да борави у Приорату. Добио је задатак да чува кокоши. Из дана у дан бивао је све неспокојнији. Коначно рече Гурђијеву да кокошке не носе баш добро откако их је он преузео. Гурђијев му одговори: "Наравно да не носе. Зато што их не волиш. Ове кокоши овде познају људе. Носе онима који их воле. Мораш научити да их волиш".

Сутрадан наиђох поред кокошињца и угледах сиротог Финча како зури у земљу, очито силно решен да заволи кокоши, али потпуно неспособан да одгонетне како се то ради.

Сваке вечери после обеда, почињао је нови живот. Није било журбе. Једни су шетали вртом, други су пушили. Око девет сати, појединачно, у паровима или по троје, одлазили смо у Студијску зграду. Изували смо тешку обућу и обували патике или мокасине. Седали смо у тишини, свако на своје јастуче, на под у средини сале. Мушкарци десно, жене лево; никад заједно.

Неки су излазили право на позорницу и почињали да изводе ритмичке вежбе.

При првом доласку, свако од нас имао је право да изабере себи учитеља за покрете. Ја сам одабрао Василија Ферапонтова, кршног младића, Руса, озбиљног израза лица. Носио је цвикере, и био слика и прилика вечитог студента Трофимова из **Вишњика**. Био је савестан инструктор, премда не баш сјајан извођач. Уважавао сам наше пријатељство, које је потрајало све до његове преране смрти, десет година касније. При једном од првих наших разговора рекао ми је да слути да ће умрети млад.

Вежбе су биле готово исте оне које сам већ видео у Цариграду, три године раније. Нови ученици, какав сам био и ја, почињали су серијама названим Шест обавезних вежби. Налазио сам да су изванредно подстицајне и силно сам се трудио да их што пре савладам, е да бих се могао прикључити раду редовне класе.

У то доба, Гурђијев је припремао посебну класу – састављену готово искључиво од Руса – за јавна извођења. Редовна класа могла је да учи све нове вежбе, али није учествовала у посебној обуци намењеној извођачкој класи.

Гурђијевљев метод стварања нових вежби одликовао се живом спонтаношћу која је била једна од тајни његовог успеха у улози учитеља. Док су нови ученици вежбали на позорници, неколицина Руса окупила би се око клавира, за којим је седео Томас де Хартман са оном својом ћелом, и кочоперио се као петао. Гурђијев би почео да удара ритам по поклопцу клавира. Када би сви јасно ухватили тај ритам, он би отпевушио мелодију или би је одсвирао на клавиру једном руком, и повукао се. Хартман би развио тему да усклади ритам и мелодију. Ако би се десило да погреши, Гурђијев би се извикао на њега, а Хартман би му љутито узвратио дерњавом.

Онда би се старија класа постројила у редове, а ми бисмо стајали са стране и посматрали, или бисмо се вратили на своја места на поду. Гурђијев би их учио положајима и покретима тела, изводећи понеки и сам, или, ако су били компликовани, задајући различите покрете различитим редовима или положајима, шпартао би унаоколо и намештао сваког ученика у жељени положај. Било је и жестоких расправа. Позорница би се претварала у хаос препирки, гестикулације и вике, док би ученици настојали да савладају тражену секвенцу. Одједном би се Гурђијев одлучно продрао и завладала би гробна тишина. Неколико речи објашњења, и Хартман би поново засвирао тему, коју би потом развио у богату хармонију. Каткада би исход био спектакуларан: задивљујући, дотад невиђен склоп, указао би се као чаролијом. А опет, било је и случајева кад је задатак био и сувише тежак, па би се вежбе прекидале да би се на њима радило сатима и сатима наредних дана.

Као допуна задатим вежбама, сатима су се, тапкањем стопалима о под, изводили ритмови на музику коју је импровизовао Хартман. Понекад је Гурђијев задавао и своју чувену Стоп вежбу. У било које доба дана или ноћи могао је да викне: "Стоп!", и тад су сви који су га чули морали да заледе сваки покрет. Као прво, поглед је морао да остане упрт у посматрани предмет. Тело је морало да остане непомично, управо у оном положају у коме је било у часу кад се зачула реч "стоп", а требало је задржати мисао која се затекла у уму. Укратко, ваљало је зауставити и задржати сваки вољни покрет. Прекид је могао да траје неколико секунди, или пет-десет минута, па и дуже. Положај је могао да буде болан, чак и опасан, али ако смо били искрени и савесни, не бисмо учинили ништа да га олакшамо. Морали смо да чекамо све док Гурђијев не узвикне "Давај!" или "Продужи!" да бисмо наставили оно што смо претходно започели.

Ритмичке вежбе често су биле тако замршене и неприродне да сам губио наду да ћу их научити. Па ипак, по ко зна који пут, десило би се мало чудо. После безброј сати јалове и излуђујуће борбе, тело би се одједном предало и немогући покрет био је савладан. Рад у Студијској згради трајао је увек до поноћи, а често и много дуже, па смо малокад могли да спавамо више од три или четири сата пре него што ћемо почети с јутарњим радом. Негде око

поноћи Гурђијев би узвикнуо: "Kto hočet spat, možet idit spat", или "Ко хтети спавати ићи спавати". Пар њих би дигли руке и изашли, али огромна већина би остала, знајући да су најзанимљивија објашњења и демонстрације често давани по завршетку редовног рада.

Понекад је Гурђијев држао предавања. Она су била заиста велики догађај, јер смо сви били жељни да што боље схватимо све те чудновате ствари које су нам се дешавале. Једно предавање могу да поновим од речи до речи.

Једне вечери, мајор Пајндер, бивши официр Британске обавештајне службе, који је Гурђијева упознао 1919. године у Тифлису, и који му је као добар познавалац руског, био преводилац, најавио је да ће Гурђијев одржати предавање. Сви смо се окупили у Студијској згради, као и обично, али уместо да изводимо вежбе седели смо, у ишчекивању, на својим јастучићима по поду сале. Најзад стиже и Гурђијев – очигледно је долазио из Париза – у друштву са госпођом Островском, госпођом Успенском и мајором Пајндером. Стајао је и све нас дуго посматрао, па рече, на енглеском: "Стрпљење је Мајка Воље. Ако немате мајку, како можете да се родите?" Потом изађе из Студијске зграде. То предавање је на мене оставило снажан утисак, јер сам знао да ми је подједнако недостајало и стрпљења и воље.

Могу да наведем само неколико између више десетина догађаја који су се свакодневно збивали, изазивајући изузетно стање напетости у коме су људи бивали лишени свих психолошких ограда са којима живимо у свом уобичајеном свету. Неки су полудели. Било је чак и самоубистава. Многи су у очајању одустали. Неки су били толико изгубљени у својим властитим сновима да су једва и запажали неуобичајене услове у којима смо живели.

После отприлике две недеље таквог живота, осетио сам се тешко болесним, понајвише зато што ми се била вратила дизентерија од које сам боловао у Смирни, четири године раније. Буквално сам схватио оно што је Гурђијев говорио о необазирању на протесте властитог тела, па сам присиљавао себе да радим чак и више и теже од других. У то време била се одужила суша, па смо сваке вечери морали да помажемо при заливању кућне баште од које је добрим делом зависила наша исхрана. Уочио сам био један оширни поток који је текао на само стотинак метара од баште, а чији би проток био довољан за наводњавање. Поменуо сам то неколицини ученика који су сви, без изузетка, били шокирани и на саму помисао да бисмо могли да нађемо нешто чиме бисмо себи олакшали посао. Једног дана Гурђијев сврати у башту и ја га, видно уплашен, упитах могу ли да ископам канале за наводњавање по узору на оне коришћене у Анадолији. Прихватио је без речи. Сутрадан сам направио уставу и почео да копам канал, али како је требало савладати и једно мало узвишење, увидео сам да ће ми за то требати неколико недеља ако будем копао у оно мало слободног времена што сам имао после ручка. Нисам, међутим, рачунао с Гурђијевим. Исте вечери дошао је у башту и направио сцену поводом наше глупости што носимо воду кад је поток тако близу. Сви су упућени на копање канала, па је систем за наводњавање прорадио већ сутрадан. После сам слушао Гурђијева како објашњава да је то нарочит систем који је он видео у Персији, и то је постало једно од чуда Приората, које је посетиоцима приказивано као пример Гурђијевљеве задивљујуће мудрости.

Сваког јутра све теже и теже сам устајао из кревета, а тело ми је копнело од тешког рада на врелом сунцу. Непрестана дијареја ме је исцрпљивала, али сам се некако и даље држао.

Најзад једнога дана просто више нисам могао да устанем. Дрхтао сам у грозници, и осећао сам се јадно; још једном сам омануо. Док сам говорио себи: "Данас остајем да лежим", осетих да ми се тело усправља. Обукох се и пођох на посао као и обично, али овај пут са чудним осећајем да ме држи нека виша Воља, која није била моја.

Радили смо, као и обично, читаво преподне. Тог дана нисам могао да ручам, него сам лежао на земљи питајући се хоћу ли умрети. Гурђијев је управо био најавио поподневне вежбе на отвореном, у липовом гају. Кад су ученици почели да се окупљају под липама, придружих им се. Гурђијев и Хартман изађоше заједно. Шесторица мушкараца износили су клавир из Студијске зграде. Међу њима сам био и ја, али посрнух и готово да оборих остале на земљу. Осећао сам се сметено и јадно.

Почесмо рад на новим вежбама, невероватно сложеним, да их чак ни најискуснији ученици Руси нису могли савладати. Структура вежби била је симболима исцртана на табли, а глава, стопала, руке и торзо морали су да изводе потпуно независне низове покрета. Било је то мучење за све нас.

Гурђијев се претварао да је љут и прекиде нас, рекавши да морамо да вежбамо ритмове. Хартман стаде један за другим свирати ритмове које је требало да пратимо стопалима. Осетих се страшно болесним и слабим. Обузе ме ужасна исцрпљеност, и сваки покрет изискивао је од мене крајњи напор воље. Један ученик, Енглез, прекиде и седе на земљу. За њим још један, па још један. Нисам био свестан више ничег сем музике и своје слабости. Стално сам говорио себи: "Код следеће промене прекидам". Хартман је свирао и свирао. Један за другим одусташе сви Енглези, и већина Рускиња. Остаде само шест мушкараца и, чини ми се, Жана де Салцман.

Гурђијев је стајао и пажљиво посматрао. Време беше потпуно изгубило својства, није више постојало ни пре ни после. Није било прошлости ни будућности, само садашњост, тренутна агонија настојања да се тело приволи покрету. Мало-помало, постадох свестан да је Гурђијев сву своју пажњу усредсредио на мене. Био је то као некакав неизговорен захтев, а и охрабрење и обећање у исти мах. Нисам смео да одустанем – макар ме то и убило.

Одједном навре у мене и испуни ме некаква силна снага. Као да ми се тело претворило у светлост. Нисам осећао његово присуство у уобичајеном смислу. Није било напора, ни бола, ни умора, па чак ни било каквог осећаја тежине. Осетих силну захвалност према Гурђијеву и Томасу де Хартману, али они се већ беху тихо повукли, прекинули час и оставили ме сасвим самог. Био сам у стању блаженства које је превазилазило све што сам икада осетио и сазнао, сасвим различитом од сексулане екстазе, јер је било потпуно слободно и независно од тела. Била је то радост у вери која помера планине.

Сви беху отишли у кућу на чај, али ја пођох на супротну страну, према башти, где узех ашов и почех да копам. Копање земље је најтежи тест способности за подношење физичких напора. Снажан мушкарац може да копа брзо, али веома кратко време, или споро а дуго, али нико не може присилити тело да дуже времена копа брзо, чак ни уз посебан тренинг. Осетих потребу да испробам снагу која ме је испунила, и стадох копати по жестокој поподневној жези дуже од сата, темпом којим обично не бих издржао ни два минута. Не осетих замор нити икакав напор. Моје слабашно, побуњено, напаћено тело беше постало снажно и послушно. Дијареја беше престала и више нисам осећао несносне болове у стомаку који су ме данима опседали. Штавише, осећао сам бистрину ума коју сам био искусио само у ретким тренуцима, и то несвесно, а којом сам сада свесно управљао. У мислима се вратих у Grande Rue de Péra, и открих могућност да будем свестан пете димензије. Фраза "у оку мог ума" попримала је сасвим нов смисао, јер сам "видео" вечни праобраз свих ствари које сам посматрао, дрвећа, биља, воде која је текла каналом, чак и ашова, а коначно и мога властитог тела. Спознао сам променљив однос између "мене" и "моје праслике". У оној мери у којој се мењало стање моје свести, "Ја" и "моја праслика" све више су срастали или се раздвајали и губили контакт. Време и вечност били су услови нашега искуства, а Складни Развој Човека, ка коме нас је водио Гурђијев, беше тајна истинске слободе. Сећам се да

сам узвикнуо: "Сад видим зашто се Бог крије од нас". Али, ни сад не могу да оживим у себи спознају која ми је измамила тај усклик.

Гурђијев ми је, при нашем првом сусрету код Куру Чешме казао да није довољно знати да постоји и други свет: човек мора бити способан да у њега уђе кад год му је воља. Сад сам живео у Вечности, а опет нисам био изгубио везу са Временом. Био сам свестан да је живот сâм неизмерно богатији и обухватнији од свега што о њему уопште може да зна читав наш мисаони дух.

Пошто су се ученици стали враћати у башту да започну вечерње заливање, дигох руке од копања и одшетах у шуму. Прођох каменолом, па стругару, стазом која је узбрдо водила к Авону. Големо дрвеће, сиво стење, небо без иједног облачка и бруј вечерњих инсеката, све се то стапало с мојим унутрашњим животом. Није било разлике између споља и унутра: све је било тамо где јесте, па тако није било ни изван нити унутар било чега другог. Нисам више желео да проверавам или доказујем било шта. Задовољио сам се тиме да будем управо оно што јесам.

Скренувши са стазе, код велике сиве стене, сретох Гурђијева. Наш сусрет чинио се неминовним, премда никад дотад нисам залазио у тај део шуме. Без икаквог увода стаде ми говорити о енергијама које делују у човеку.

"Постоји одређена енергија неопходна за рад на самоме себи. Нико не може да учини тај напор уколико нема залиху те енергије. Можемо је звати Вишом Осећајном Енергијом. Свако од нас природним процесом свакодневно ствара мању количину те енергије. Правилно искоришћена, она омогућава човеку да постигне више на сопственом усавршавању. Али, тако може стићи само до одређене тачке. Истински потпуни преображај Бића, неопходан сваком човеку који жели да испуни сврху свога постојања, изискује концентрацију Више Осећајне Енергије много већу од оне коју природно поседује.

Има људи на овоме свету, али ти су јако малобројни, који су повезани с Великим Резервоаром или Акумулатором те енергије. Тај резервоар нема граница. Они који су у стању да из њега црпу, могу посредно да помогну осталим људима. Претпоставимо да је човеку за његов преображај потребно сто јединица те енергије, али он има само десет и више их сам себи не може створити. Беспомоћан је. Али, од некога ко је у стању да црпе из Великог Акумулатора може да позајми још деведесет. Тада његов рад може да буде делотворан."

Пустио је да се све то слегне, застао, погледао ме у очи и казао: "Они који имају ту особину, припадају посебном делу највише касте човечанства. Може бити да ћеш једног дана и ти постати један од њих, али мораћеш да чекаш годинама и годинама. То што си данас добио, само је наговештај онога што ти је дато као могућност. Досад си о тим стварима знао само теоретски, али сад имаш и искуство. Кад човек искуси Стварност, одговоран је за оно што чини са својим животом".

Додаде да би, за дан-два, радо разговарао са мном о својим плановима, и да би ми рекао како могу у њима да нађем место за себе, ако то желим. Не осетих потребу да било шта питам. Начас сам био изгубио сваку жељу да више знам, и задовољио сам се тиме да живим са искуством које ми је тако чудесно било дато. Гурђијев оде, не рекавши више ни речи, а ја продужих шетњу шумом.

Паде ми на ум Успенскијево предавање. Говорио је о јако сложеним границама унутар којих смо у стању да управљамо својим функцијама, и додао: "Лако је утврдити да немамо контролу над властитим осећањима. Неки уображавају да могу да буду љути или задовољни по вољи, али свако може да провери да се не може задивити кад му се прохте". Присетивши се тих речи, рекох себи: "Сад ћу да се задивим". Истога трена бејах обузет дивљењем, не само према властитом стању, већ према свему оном у шта бих погледао или на шта бих помислио. Свако стабло било

је тако јединствено сопство да сам осећао како бих могао вечно ходати шумом а да никад не престанем да јој се дивим. А онда помислих на "страх". И одједном се стадох трести од страха. Одасвуд су ми претиле невиђене страхоте. Помислих на "радост" и осетих као да ће ми се срце распрснути од усхићења. На ум ми дође реч "љубав", и бејах прожет тако тананим преливима нежности и саосећања да увидех како нисам имао ни најмагловитију представу о дубини и опсегу љубави. Љубав беше посвуда и у свему. Бескрајно прилагодљива сваком трачку жеље. После извесног времена осетио сам да ми је то превише, чинило се да сам заронио још дубље у тајну љубави, да бих престао да постојим. Пожелех да се ослободим те моћи да осећам све што ми падне на ум, и она ме истом напусти. Како се то зби, и ја стадох поново гледати властитим очима и мислити властитим умом, негде у мени проговори сам собом Блејков дистих:

Остарео у љубави, од седам до седам
пута седам,
Често пожелех пакао у замену за рај.

Схватих да то за Блејка није била пука игра речима, већ израз стварнога искуства. Знао сам да је свет у који сам био закорачио, свет у коме нема самоће, јер се сви који уђу у тај Вечни Извор сусрећу у њему као браћа. Све се смирило и разбистрило, био сам свестан свога тела, али је то било сасвим "спољa". Сетих се савршено јасно свога искуства из превијалишта, двадесет првог марта 1918. Био сам баш исто онако свестан да нимало не би марило ни да ми се тело распрсло на комаде.

Те вечери, у Студијској згради, радили смо исте оне замршене вежбе које су ме потпуно излуделе тога поподнева. Одмах сам видео како их треба извести. Један ритам могао је да даје дух присутан у моме телу. За други, требало је само да слушам музику и пустим да ме она води. Трећи сам могао да пратим умом. Јединство покрета произлазило је из стања осећаја који он исказује. Пошто сам био способан да у себи разлучим те три моћи, могао сам и да пратим читав образац без имало напора. Образац није могао да прође путем од ума до тела, како сам раније покушавао. Нисам желео да било ко запази да умем да изводим вежбу, а и то ме је занимало, јер сам био и те како свестан глупаве сујете која ме је обично чинила осетљивим на моје успехе или неуспехе пред другима.

Није прошло много времена, а Гурђијев прекиде вежбе и постави таблу у положај за предавање. Стаде да црта некакав замршен дијаграм који се састојао од шематског приказа људског тела и његових основних функција. Додао је томе и некакав механизам, нешто попут полуга и котурова разних величина. И онда је одржао предавање на руском; приметио сам да с лакоћом пратим све што говори, и чак уочавам кад Пајндер прави грешке у преводу. Схватио сам да Гурђијев показује како наша способност за рад зависи од начина на који смо повезани са изворима енергије унутар и изван нас. Све што је говорио расветљавало је моје лично искуство. Гурђијевљева објашњења допирала су до мене непосредно, као да долазе из мене самог, пре него из његових речи које ја само слушам. Смисао онога што је говорио далеко је превазилазио моје властито искуство: видео сам слику читавог човечанства жедног енергије која се разливала кроз мене. Гурђијев је говорио о Великим Вечним Резервоарима повезаним са Светим Бићима која су дошла на земљу да помогну људима. А онда је прешао на други дијаграм показујући како Воља Божја у стварању делује кроз енергије различитог степена истанчаности. Могао сам да видим да такви извори помоћи стварно постоје, и био сам свестан огромне грешке коју смо ми људи учинили кидајући везу коју смо могли да имамо са њима.

После предавања, ученици се разиђоше и одоше на починак. Изађох у врт. Било је још топло, а беше блиставо ведра ноћ. Није се могло спавати. И опет, неочекивано, на стази ме пресрете Гурђијев. Рече само: "Сад време ићи спавати", на енглеском. Успротивих се на турском, твр-

деħи да не могу заспати. Одврати ми да могу, и да спавајући не бих ништа изгубио. Отидох у кревет и сместа заспах. Сутрадан ујутро, од искуства не беше остало ништа сем сећања, и убеђења да једног дана, некако, морам не само окусити него и створити сам себи моћ да се прикључим на Велики Акумулатор који човека може да обдари тако чудесним способностима.

Гурђијевљево предавање имало је и занимљив наставак, јер су сутрадан Морис Никол и остали дошли к мени да ми кажу да нису схватили на шта је Гурђијев циљао, али су осећали да сам ја на неки начин био у стању да га пратим. Кад сам покушао да им објасним, увидех да ни ја сам не могу да се сетим ни речи његовог предавања, нити да говорим о оном што ми се било догодило претходног дана. Био је то најнеобичнији и најважнији дан у читавом моме животу – али се није дао поделити са другима. Био сам у стању да реконструишем његов дијаграм, што ми је тридесет година касније, кад сам писао **Драматични Свет**, омогућило да дам тумачење **Стваралачког Процеса**, што би иначе далеко превазилазило моју способност поимања.

Два или три дана после тог великог искуства, Гурђијев ме једног јутра позва да се одвезем са њима до Мелена, где је имао неког посла. У повратку, скрете колима на шумски пут, и избисмо на један пропланак, неких тридесет или више метара изнад приоратског Дворца. Рече ми да му је одатле најдражи поглед, и док смо седели на истом седишту, стаде ми причати како намерава да купи још имања и подигне опсерваторију. Говорио је да има мноштво чињеница о кретању планета које је астрономија као наука превидела, и хтео је да настави истраживања која је био започео у Средњој Азији, тридесет година раније. Појма нисам имао колико је стар, а претпостављао сам да би могао имати шездесет или седамдесет година – премда је изгледао много млађи. У једном тренутку говорио је о себи као о старцу, а у другом би се хвалисао својом младошћу и мужевношћу. Немогуће је било рећи кад говори озбиљно, а кад покушава некога да придобије каквом масном измишљотином.

Како год било, ја сам његове планове за опсерваторију и центар за научна истраживања схватио крајње озбиљно. Уклапали су се у моје властите снове, и нисам се запитао није ли Гурђијев можда правио будалу од мене.

Вратих се у Приорат осећајући се силно важним јер ме је Гурђијев упутио у своје тајне планове. Чекало ме је писмо које сам прижељкивао – да гђа Бомон долази за два дана. Пре тога сам јој писао и салетао је да дође. Гурђијев ме је питао о њој и рекао ми да је уверим да ће бити добродошла: али, из неких разлога које нисам могао да схватим, она је оклевала. Испоставило се да је разлог врло прост: насликао сам јој био такву слику о напорном животу у Приорату, да је осећала како не би била довољно јака да га поднесе, а није желела да ми смета.

Кад је стигла, негде пред крај августа, Гурђијев јој је лично пожелео добродошлицу и позвао је да остане колико год жели. Ипак, уплашила се за мене кад ме је видела. Била је запрепашћена и кад је установила да лекар, Рус, који ми је давао инјекције против дизентерије, није водио рачуна ни о елементарној хигијени, него је долазио право из штале, прљавих руку, и користио нестерилизован шприц. У ствари, ужасавало ју је читаво стање Приората. Кад је ушла у кухињу и видела како се црни под облаком мува, отишла је право у село, купила неколико десетина лепљивих папира и сама их повешала унаоколо.

Посетиоци, Енглези, гледали су је попреко.Били смо се помирили с тим да су муве у кухињи "тест" који смо морали да издржимо. Уз то се замерала Русима и због њеног очитог помањкања поштовања према Гурђијеву. Он сâм био је одушевљен, и превазишао је сам себе похваливши је што је била толико љубазна да се бори са мувама.

Пар дана после великог искуства поново ме је спопала дизентерија, и осећао сам се слабијим него икад дотад. Гђа

Бомон је наваљивала да ме води у Париз на опоравак. За дан или два осетио сам се много јачим, и пошто нисам имао шта да радим, решио сам да испробам Гурђијевљев рецепт за учење руског. Једанпут, за вечером, рекао нам је да је језике учио тако што је себе приморао да упамти по двеста речи дневно, проверавајући сваког јутра да није заборавио претходни низ. У то време, дуж Јелисејских поља, од Окретнице до Тријумфалне капије, биле су клупе. Видевши да их има двадесет, одлучио сам да научим по десет речи на свакој, и тек онда пређем на следећу. Изабрах двеста речи из Бондареве Руске граматике и кренух. Први дан, научих низ за два сата. Други дан, требало ми је шест сати. Трећи дан, спопаде ме тешка главобоља и морадох да одустанем од покушаја, научивши, све у свему, петсто речи. Ипак, на моје изненађење и одушевљење, установих да са том основом сад могу да читам руски и разумем оно што ми се говори.

У међувремену, стиже ми писмо од Џона де Кеја, којим ме је овај позивао да дођем у Лондон што могу хитније, јер је био чуо да лорд Карсон напушта Министарство спољних послова, па смо могли да очекујемо много благонаклонији став према захтевима Турске. Сутрадан ујутро вратих се у Приорат, много бољег здравља, али веома неспокојна духа. Трпео сам реакцију на чудесно искуство од пре недељу дана. Гурђијев ме је видео сутрадан. Рекох му за Џона де Кеја и његове наде, и додадох да бих, буду ли прихваћени захтеви Абдул Хамидових наследника, могао стећи довољно новца да му помогнем да подигне своју опсерваторију. Дотле, немам ама баш ништа. Уз то, морао сам да помогнем и мајци, јер ми је отац умро без пребијене паре, изгубивши сав њен новац, као и свој. Имао сам и других обавеза, па је било неопходно да зарадим нешто новца. Желео сам да останем у Приорату, где сам био открио оно што ми је највише значило у животу. Рекао ми је: "Досад си долазио овде да пробаш. Нешто си и добио. Али, ако дођеш овамо да радиш, мораш схватити да се ништа не даје само. Ако хоћеш да стекнеш нешто своје, мораш научити да га украдеш. Оно што ја могу да дам, не може се платити: то нема цену. Према томе, ако ти треба, мораш га украсти.

Имаш могућност да научиш да радиш. Истина је да веома мали број људи у свету данас има ту могућност: пред већином стоје препреке које они не могу да савладају. Свако има те препреке: оне су у природи човековој. Видео си да је могуће директно се повезати са Великим Акумулатором Енергије, који је извор свих чуда. Кад би могао да будеш стално везан за тај извор, могао би да савладаш све препреке. Али, ти не знаш како се то постиже, а још ниси спреман да ти се покаже. Све што треба да се уради тек стоји пред тобом, али сад имаш доказ да је то могуће. Може проћи двадесет, тридесет или чак четрдесет година пре него што постанеш кадар да овладаш моћима које су ти биле позајмљене само на један дан. Али, шта значи и читав живот ако је такво што могуће? Још као дечак знао сам да постоје такве моћи, као и препреке које човека раздвајају од њих, и трагао сам док год нисам нашао начина да их пробијем. То је највећа тајна коју човек може да открије о људској природи. Многи су људи убеђени да желе да буду слободни и спознају стварност, али не познају препреку која их спречава да допру до стварности. Долазе к мени за помоћ, али су неодлучни или неспособни да плате цену. Нисам ја крив ако не могу да им помогнем".

Говорио је опет о Бићу и Знању, и претњи која виси нада мном да изгубим све ослоним ли се једино на знање. Додаде смркнуто: "Уз превише знања, унутрашња препрека може постати непремостива".

Упитах га: "Ако бих остао с тобом, колико би ми времена требало?" С обзиром на оно што је управо био рекао, очекивао сам да ми каже како ће ми требати двадесет година, али његов одговор беше: "Ако све своје снаге посветиш задатку, требаће ти можда две године да почнеш да радиш сам. Дотле нећеш моћи без мене

– јер сам себи не можеш да створиш услове. А после ти више нећу требати. Али, током те две године, мораш бити спреман на све".

Кад га подсетих да немам новца, а да не бих могао остати да не платим, одговори ми: "Не занима ме твој новац, него твој рад. Много је људи који ће ми дати новац, али је мало оних који ће да раде. Ја ћу ти дати новца колико ти треба. Ускоро идем у Америку, а ти ми можеш помоћи ако научиш руски и будеш ми преводилац. Брзо ћеш научити да држиш предавања онако како ја захтевам. Засад ћеш морати да узимаш, јер немаш ништа да даш. Касније ћеш бити спреман да даш и последњу кошуљу да помогнеш раду – као што сам ја спреман да скинем своју".

Гурђијев ме је стављао пред важну одлуку, али знао сам да не могу прихватити његову понуду. Зарекао сам се да одем да зарадим новац, и да се тек онда вратим. Није тражио да донесем било какву одлуку: изговоривши шта је спреман да учини, као да је био потпуно изгубио занимање за мене. Нисам га могао наћи чак ни да се опростимо. Било је то почетком септембра 1923, кад сам последњи пут прешао преко брда, на путу ка станици Фонтенбло, где сам сео у воз за Париз. Поглавље је било склопљено, и није се више имало шта дописати док се не вратим Гурђијеву. Ни издалека нисам слутио да ће проћи двадесет пет година пре него што га поново сретнем. Тек пошто се Гурђијев приближио самом прагу смрти, схватио сам да је образац његовог живота захтевао да одбије од себе све оне који су му могли највише помоћи. Отерао је П. Д. Успенског, Александра де Салцмана, па чак и свог најоданијег пријатеља, Томаса де Хартмана. Одгурнуо је од себе А. Р. Ореџа, Мориса Никола, и многе друге. Ниједан од њих није могао да му се врати – премда су многи покушавали. Ја сам имао највише среће да узмогнем да се вратим Гурђијеву.То, свакако, није било мојом заслугом, него вероватно зато што сам био много млађи од осталих, па сам, двадесет пет година касније, још увек жив, могао да искористим још једну прилику.

Гурђијевљеви последњи дани

У међувремену, и сам Гурђијев правио је планове за одлазак у Америку. Главна препрека био му је пасош. Никад није био радо виђен код власти било које земље. Од протеривања из Америке пре рата спасло га је само залагање веома утицајних пријатеља у Вашингтону. Француска полиција сматрала га је опасним сумњивцем. После рата хапшен је под оптужбом недозвољеног поседовања девиза, а његов досије у Служби безбедности париске Префектуре био је претрпан пријавама због незаконитих радњи свих врста. Самом Гурђијеву било је потпуно свеједно какав утисак оставља, а чинило се чак и да се труди да се прикаже у рђавом светлу.

Чланови француске Групе причали су нам о његовом хапшењу. Један пријатељ, Француз, упозорио га је да нипошто не држи било какве девизе у стану. Ученици из иностранства, нарочито Американци, који су после рата долазили код њега, доносили су му поклоне у новцу – понекад и по хиљаду долара, па и више. По закону, тај новац је сместа морао бити замењен за франке. Али, Гурђијев је волео да држи код себе стране новчанице. Једнога дана, упозорили су га да полиција намерава да му претресе стан, и преклињали га да се осигура да му не пронађу ништа сумњиво. Одговорио је: "Никад не могу наћи ништа у мом стану". Полицајци су дошли истога дана, погледали испод душека, и нашли гомилу свакојаких девиза. Одвели су га у полицијску станицу и затворили са ситним криминалцима. Касније, причајући о себи, рекао нам је да му је један од њих пришао и упитао га: "Стари, колико си пута био у ћорки?" Када је казао да му је то први пут, онај је направио киселу фацу. Зато је, кад су га следећи пут питали, одговорио: "Осамнаест пута!" и сви су му се дивили. Да се схвати

прича, требало би својим ушима чути и величанствени тон којим је Гурђијев изговарао: "Dix-huit!" Тај број имао је скривено значење, јер је у Гурђијевљевом низу идиота представљао највиши ниво до кога било које појединачно биће на свету може да досегне властитим снагама.

Кад је изведен пред судију, Гурђијев је савршено одглумио улогу сиротог старчића који појма нема ни шта су девизе, а француски једва и натуца. Пошто су га ослободили, вратио се у стан да причу, накићену силним додацима, исприча својим ученицима и пријатељима. Кад су га питали зашто се оглушио о упозорење, одговорио је: "Никад досад нисам био у затвору. Човек мора да искуси све". Волео је да препричава ту причу, као и многе друге о себи, па смо је слушали безброј пута. Кад год би дошао до места где крије новац под душек, застао би, погледао унаоколо с блаженим смешком детињасте невиности, и рекао: "Добро место? Је л' да?"

Такви подвизи, колико год да су његовим ученицима били забавни и поучни, никако нису могли да га омиле полицији. Никад није могао да добије француско држављанство, и путовао је са Нансеновим пасошем који је издаван белоруским исељеницима. Носиоци таквих пасоша нису могли да уђу ни у једну земљу без доказа да је нека друга земља спремна да их прихвати по истеку боравка. Кад се Гурђијев пријавио француској полицији, неумољиво су одбијали да му издају дозволу за повратак. Без тога, тешко је могао да добије америчку визу, сем ако би нека друга земља била вољна да га прими. Али, он је био упоран у томе да му се осигура повратак у Француску.

Нико није видео излаз. Затражили су помоћ и од мене. Десило се да су двојица мојих ученика били веома блиски пријатељи с утицајним министром ондашње Француске владе, који их је, кад су га за то замолили, убедио да ће му бити најпростија ствар на овоме свету да издејствује ту дозволу. У ствари, француска полиција је на једвите јаде пристала да му одобри повратак тек пошто је за њега јамчио лично бивши премијер Француске. Визу за Сједињене Државе средили смо му ја и још један Енглез, опет захваљујући правим познанствима.

Гурђијев је отпловио за Америку са гђом Де Салцман, из Авра, 30. октобра 1948. Замолили су ме да кренем са њима возом до брода, за случај какве непријатности у последњем тренутку. Тог дана је за ручак био организован пријем с бројним званицама. Био сам задужен за протокол, па сам преузео на себе да отворим ритуал здравичења пожелевши њему самом добро здравље. Казао је: "Не. Ја ћу сам себи да пожелим Енглезима добро здравље. Захваљујући Енглезима пловим за Њујорк ослобођен свих дугова. Pure comme bébé". Заиста, групе ученика Енглеза биле су за њега прикупиле огромне своте новца. На станици Сен Лазар чекала га је велика гомила ђака Француза. Промоливши главу кроз прозор свога купеа, делио им је, као и обично, слаткише и орахе, поручујући им за опроштај: "Надам се читавим бићем да ћете, кад се вратим, сви који сте овде били већ схватити разлику између осећаја и осећања".

У путу за Авр, госпођа Де Салцман је била узнемирена и неуобичајено нервозна. Није ми било лако да схватим страх од полиције којим су били опседнути они који су живели у Паризу под немачком окупацијом. Кад смо се најзад, без неугодности, нашли безбедни на палуби америчког брода, Гурђијев стаде да се празни. Направи праву представу око своје кабине, која је била окренута ка унутрашњости брода. Захтевао је био једнокреветну кабину, а благајник му је објашњавао да су све једнокреветне кабине са унутрашње стране. Онда, рекао је, неће ићи у Америку, него ће се искрцати у Саутемптону, а да ја средим све да га сачекам тамо сутрадан ујутро. Коначно се попе у празну роштиљ-салу и затражи од мене да повадим на сто боце армањака, тегле с кавијаром и свакојаке мезелуке које је у корпи понео из Париза. Стјуарди су беснели, али их је он смекшао

добром напојницом. Мени је казао да будем домаћин, то јест да одржим здравицу. Седели смо и пили до поседњег тренутка када сам морао да напустим брод.

Кад сам сишао, била је већ прошла поноћ. Закаснио сам на воз за повратак, а киша је пљуштала као из калба. Тумарао сам кејовима; сви су хотели били затворени, па сам се помирио с тим да преспавам под железничким мостом. Наиђе нека проститутка, и мислећи да сам пропао и остао без крова над главом, понуди ми да преспавам код ње. Одбих што сам пристојније могао. Била је љубазна и ужасно дебела. Кад оде, рекох сам себи: "Жалосно је колико не познајем живот. Ко је добар? Она или ја?"

Кад се раздани, вратих се у Лондон да похватам конце мога запетљаног живота. Заиста је био крајње запетљан, јер сам се Гурђијевљевим пословима био почео бавити на уштрб обавеза које сам имао према мојим службеницима. А и моји властити ученици у Кумб-Спрингсу били су поприлично пометени. Некима од њих је помисао да упознају Гурђијева и уче од њега била врхунска сатисфакција. Њима је једини проблем био да се некако снађу да га што чешће виђају, а то није било баш лако, пошто је он живео у Паризу. Друге је вређало његово понашање. Нису могли да се помире с пијанчењем за његовим столом, ни с његовим скаредним језиком. Многе је ужасавало оно што су у Паризу слушали о његовом приватном животу, а нарочито о његовим односима са женама. Буквално су схватали његово хвалисање гомилом синова и кћери, и неутољивом страшћу за женама.

Све сам то морао како-тако да држим у рукама. Што се мене тицало, Гурђијевљев приватни живот био је његова лична ствар, и једино је било важно да је несумњиво могао да ми помогне, и да ми је већ помогао, и мени и свима који су му се обратили. Подсетио сам на то оне који су се били баш препали после упозорења које сам им свима дао. Мене самог нимало није узнемиравало све оно што сам видео и чуо. Можда сам био и сувише некритички настројен. Нова нада коју је Гурђијев био тако чврсто усадио у мене чинила ми је сваку сумњу тривијалном. Штавише, видео сам га био и у време његовог удеса. Био сам потпуно сигуран да је оно благонаклоно, богобојажљиво и љубазно створење које смо упознали у те мучне дане, било много ближе стварном Гурђијеву него оно које је уживало да саблажњује, чак и ужасава, све који су му се обраћали не знајући тачно шта желе. Ја сам јасно видео да је он не само надасве изузетно биће – далеко више него што ми се то учинило у Приорату, 1923 – него и добар човек, који се латио чудесног подухвата, и носио га на својим плећима не обазирући се на цену коју би сам могао платити.

Тек што је око њега био поново успостављен нормалан живот, Гурђијев стаде говорити о потреби за већим простором који би му омогућио да настави рад који је био започео у Приорату. Понуђен му је Шато де Воазен у Рамбујеу, прекрасан дворац, можда најлепши саграђен у овом веку. Власник, неизмерно богати барон, који се обогатио на шећеру, намеравао је, због пореза, да га јефтино изда у закуп на више година, а ја сам био одређен да са њим обавим преговоре. Сам Гурђијев је више пута посетио дворац, и изјавио да је сасвим погодан за његов рад. Како су госпођа Де Салцман и остали ученици, Французи, предлог схватили веома озбиљно, тако сам га схватио и ја; направио сам финансијски план који би омогућио закуп и покриће огромних трошкова текућег одржавања, рачунајући на реку посетилаца из Сједињених Држава и Енглеске, које смо очекивали да ће доћи тражећи помоћ и подуку за свој рад. Кад је Гурђијев пошао у Америку, понео је са собом конкретне понуде, и изгледао је уверен да ће добити помоћ која му је била потребна да закупи дворац. Морам признати да никада нисам био у стању да кажем кад је Гурђијев озбиљан, а кад глуми.

Прилика за краће пословно путовање до Америке указала ми се сама од себе.

Стигао сам у Њујорк пар недеља после Гурђијева. Било је то пред Нову годину 1949. Он је био одсео у хотелу "Велингтон", у коме сам и ја нашао собу. Требало је да посетим Вашингтон, и да у Патентном заводу С.А.Д. присуствујем расправи о нашем захтеву за признавање проналаска деланијума; али, имао сам времена да у Њујорку проведем неколико дана, укључујући 13. јануар, који је Гурђијев прогласио за свој осамдесети рођендан. Био је, у ствари, знатно млађи, и сумњам да је "поноћ првога јануара, по старом" била ишта више од симболичног рођендана. Без обзира, сви Гурђијевљеви следбеници прославили су тај дан, дошавши из разних крајева Америке на свечаност приређену у Гурђијевљевом апартману у "Велингтону".

Управо је био коначно решио да објави први том свога дела **Све и Свја – Велзевулове приче унуку**, а госпођа Успенска тражила је од њега да одлучи хоће ли се штампати и Успенскијева књига **Фрагменти из Једног Непознатога Учења**. О овом се неко време двоумио, истичући, кад су му је наглас ишчитали, да су неке његове идеје биле много јасније и снажније исказане у **Велзевулу**. Коначно је пристао, под условом да не буде објављена пре његове властите књиге.

Не могу да кажем какво је било Гурђијевљево лично мишљење о Успенском, али је готово увек о њему говорио оштрим изразима као о неком ко је експлоатисао његове властите идеје, упропастио многе његове ученике, а Ферапонтова и Иванова отерао чак и у смрт; и ко, да није напустио Гурђијева да би радио по своме, није морао да "цркне попут пса". Ова последња изјава, изречена пред педесет или шездесет пријатеља и ученика у Њујорку, изазвала је жамор негодовања, што је Гурђијев вероватно и хтео. Један одрешит младић стаде пред њега и рече: "Да није било гдина Успенског, ми сада можда не бисмо ни били овде!" На шта му Гурђијев одбруси: "Каква корист што ти бити овде? И ти кандидат да цркнеш као пас". Гурђијев је често гунђао како му је Успенски упропастио ученике својим претерано интелектуалним приступом, и како је боље радио са онима који су му долазили без икакве припреме. А опет, хвалио је Успенскијеву тачност у исказивању идеја. Једанпут сам пред њим наглас читао једно од првих поглавља из књиге **У потрази за чудесним**. Слушао је с очигледним задовољством, а кад заврших рече: "Пре сам мрзео Успенског. Сад га волим. Ово сасвим тачно, он казати што ја говорим".

Док ми се једном жалио на Успенскијеве ученике, кад смо били сами, упитах га јесам ли и ја покварио моје. Одговорио ми је: "Не, твоји људи нису покварени, него сулуди. Са сулудима нешто и могу да урадим, са поквареним не могу". Без обзира на то, његов је метод од самог почетка био да учини све што може да окрене моје ученике против мене, и да избрише све што сам ја радио у Кумбу. Кад сам чуо да је људима који су ми били блиски рекао за мене да сам незрео, незналица и бескористан као учитељ, и како он ништа не може да учини да ми помогне, а да би њима боље било да су нашли неког другог да раде с њим, нисам био ни најмање обесхрабрен. С једне стране, био сам уверен да је то што је о мени рекао истина, а с друге, савршено сам јасно могао да видим да се он свесно био определио да раскида све личне везе, пре свега спрам себе самог, а онда и спрам других.

Нема тих речи које би могле да пресликају атмосферу чуђења, напетости, сумње, огорчења, надања, одушевљења, пуког уживања и тешке беде, коју је Гурђијев успео да створи око себе. Вративши се у Њујорк из Вашингтона, обрео сам се управо у таквој ситуацији. Дан уочи свога рођендана, Гурђијев је био најавио да намерава да упути циркуларно писмо свим својим ученицима, бившим и садашњим, да их обавести о својој одлуци да објави **Велзевула**, и о својој жељи да неограничен број примерака буде доступан бесплатно, тако да може да га прочита свако ко то жели. Уз то је хтео да књига буде објављена најмање на четири језика, и да се дистрибу-

ира по целом свету, укључујући и Русију. За вечером се водила жива дискусија о томе како срочити писмо, али он је све предлоге одбацио. Мени се Гурђијев, уз претерано уважавање, обраћао као "цењеном представнику за Енглеску". Знао сам да то не мирише на добро, али нисам могао да кажем шта се иза тога крије. У Њујорку, Гурђијев је парадирао с фотографијама Шато де Воазена, говорећи час како га је купио, час опет како му треба пара да га купи. Нудио је сталне апартмане свима који би за куповину приложили 5000 долара. За последњом вечером уочи свога рођендана, повезао је **Велзевула** са Дворцем, рекавши да ће после објављивања хиљаде људи хтети да га посете, и да му за то треба јако пуно простора. Помињао је чак и васкрсавање Института за Складан Развој Човека, и како ће од Шато де Воазена направити свој светски штаб.

Сутрадан ујутро, свратих у Дечји кафе на углу Пете авеније и 56-те улице, знајући да му је ту "Њујоршка канцеларија". Не сећам се да ли ми је он био рекао, или сам осетио да треба да дођем. Затекох га где седи сам самцат. Понуди ме чајем, који пописмо без речи. А онда ми рече: "Ти сад писати писмо". Затражих лист хартије, и стадох писати не знајући ни како ни шта треба да напишем. Завршио сам за два или три минута. Стил писма био ми је потпуно стран. Употребио сам био реч "адепт" уместо ученик, што ме је изненадило и засметало ми у исти мах, јер ми је реч "адепт" иначе парала ухо прејаким призвуком окултизма. Рече ми: "Читај!" Наглас прочитах писмо.

УЛИЦА ПУКОВНИКÂ РЕНАРОВИХ, бр. 6
ПАРИЗ
(17. арондисман)

13. јануар 1949.

Овим циркуларним писмом обраћам се свим мојим садашњим и бившим адептима и свима који су непосредно или посредно били у додиру са мојим идејама, и који су осетили и схватили да оне у себи носе нешто неопходно за добро човечанства. После педесет година припреме, савладавши највеће тешкоће и препреке, стигао сам данас до часа у коме сам одлучио да објавим први низ мојих списа у три књиге под насловом **Истински Непристрасна Критика Људског Живота, или Велзевулове приче унуку**. Том публикацијом почећу да остварујем дуго припремане планове за преношење мојих идеја читавом данашњем и будућем човечанству.

За испуњење тога задатка, требаће ми помоћ свих оних који су разумели део вредности мојих идеја, а нарочито оних којима је њихово проучавање пружило личну корист и помоћ. Намера ми је да први низ мојих списа буде бесплатно доступан свима којима је потребна њихова помоћ. Управо је у припреми прво издање првог низа у једном тому од око 1000 страница, који ће бити штампан на четири језика. Дистрибуција тако обимног дела изискиваће знатну суму новца, а да би се то омогућило, тражим од вас и свих осталих мојих ученика да купите по један примерак првог отиска по цени од 100 фунти. Уколико сте у могућности да купите више од једнога примерка, утолико ћете већем броју људи помоћи да дођу до бесплатних примерака. Они који књигу не могу да купе сами, могу да се удруже са још једним или двојицом других. Путем ове акције, пружа се могућност свима онима који су лично осетили помоћ у додиру са мојим идејама, да се одуже и помогну при убирању плодова моје сетве.

Г. Гурђијев

Узе писмо и оде не рекавши ни реч.

Истога дана, за ручком, извуче писмо из џепа. Пошто сам седео до њега, даде ми да га прочитам наглас, као да га први пут видим. Сви присутни гласно су изражавали одобравање, говорећи да је то баш оно што треба; само је гдин Гурђијев могао тако да напише, и слично. Ћутао сам, свестан да сам био жртва једног од оних трикова с преносом мисли, или сугестијом, које је Гурђијев волео да изводи.

Затим рече: "Потребна су ми тројица представника за Француску, Енглеску и

Америку". Наименова мене за Енглеску, лорда Пентленда за Америку и гдина Ренеа Зибера за Француску. Писма је требало одаслати из сваке земље засебно, а од сваког се тражило да приложи 100 фунти, или одговарајући износ у доларима или францима.

Тог поподнева био је пријем за децу. Гурђијев је с децом увек био у свом најбољем издању. На њих је гледао као на неискварен материјал, и подучавао их је с крајњом истанчаношћу. Неко га упита како најбоље да приближи децу његовим идејама. Одговори му: "Нипошто не покушавај да подучаваш директно. С децом увек крени издалека. Деца морају да налазе сама; иначе ће одрасти као робови". Није мислио да децу треба пустити да слободно раде како она хоће. Напротив, веровао је у веома чврсту дисциплину, и настојао је да деци утуви у главу да увек морају бити спремна да се прилагоде заједници у којој су се затекла – али да то нипошто не буде на вештачки начин. Могла би се написати драгоцена књига у којој би се описало безброј начина којима је Гурђијев указивао родитељима на прави пут опхођења са децом. Кад би му доводили децу, обично је говорио: "Волите своје родитеље. Они за вас морају бити попут Бога. Ко не воли своје родитеље, никад не може волети Бога".

Кад се заврши пријем за децу, одрасли напустише апартман или одоше да спремају вечеру. Остадох насамо с њим. Седео је на ниском дивану у дну дугачког салона. Клекнух поред њега и захвалих му. Рече ми: "Оно што сам досад учинио за тебе је ништа. Ја се ускоро вратити у Европу. Ти дођеш код мене, и ја теби покажем како да радиш. Ако радиш што ја кажем, показаћу ти како да постанеш бесмртан. Ти сад немати ништа, али ако будеш радио, ускоро можеш имати душу". За мене је то био изузетно свечан тренутак, јер сам знао да ми је, по други пут од 1923. говорио озбиљно, и дао ми обећање које је, што се њега тиче, сигурно могао да испуни.

Нећу описивати изузетне догађаје те ноћи на прослави његовог рођендана, последњег пре него што је умро десет месеци касније. Два дана после тога отпутовао сам за Енглеску, и поново прионуо на рад у лабораторији. Био сам решен да надокнадим посао који сам био запустио претходног лета. Истраживачка лабораторија Пауел Дафрин радила је у том раздобљу на најбољи могући начин, што ме је јако радовало. Имали смо пуну, чак здушну подршку свих директора, и задовољство да видимо како плодови вишегодишњег лабораторијског рада сазревају у комерцијалне производе. Кад сам посетио велику фабрику из које је излазила широка лепеза производа од деланијума, био сам запањен чињеницом колико је преображен скромни плод мога ума од пре седам година.

Био сам спреман да напустим све и да кренем где год да ме Гурђијев упути. Кад сам га упитао шта жели да чиним, одговорио ми је: "То што већ радиш. Не мењај ништа. Тиме што сад радиш у Енглеској можеш много више допринети моме раду". С уверењем да ћу Гурђијеву боље служити постизањем успеха у мом пословном животу, начинио сам план рада који би ми омогућио да готово сву своју енергију посветим Истраживачкој лабораторији Пауел Дафрин. Како год било, састао сам се с Гурђијевим у Шербуру, на његовом повратку из Америке; тек што се искрца с брода позва ме да седнем с њим у вагон-ресторан. Даде ми да попијем некакве две пилуле, додајући да за пола сата треба да изведем једну вежбу коју ми је показао. Чудно је било седети с њим потпуно изолован од метежа и вике који прате искрцавање великог прекоокеанског брода.

Тако је започео период од осам месеци, најтежих и најболнијих у мом животу. Просто је немогуће писати о најзначајнијим догађајима, јер су они били тако интимне природе да би њихово описивање било нека врста јавне исповести.

С једне стране, Гурђијев ми је показао низ вежби за контролу и преображај психичких енергија у човеку. А с друге, прионуо је био на то да раскине све моје најближе и најдрагоценије везе. Док је претходне године моју супругу и мене третирао као

једно, сад се поставио између нас и створио неподношљиво стање. Мојој супрузи је рекао да морам научити да радим без ње, а мени да морам да се ослободим привржености било којој жени – па чак и њој. Тај захтев било је готово немогуће испунити будући да се, откако смо заједно проживели страшну недељу од 9. августа претходне године, између мене и Елизабет Мејол развила дубока привржености. Што се ње тиче, она је све своје наде полагала у Гурђијева. Претходне године пролазила је била кроз стање дугога безнађа у погледу свога унутрашњег живота. Саветовао сам јој да напусти Кумб и да оде да живи у Паризу, натукнувши да би могла да пита Гурђијева да је прими за ученицу. Чинило ми се да само потпуни преображај читаве наше природе може да разреши немогуће стање у коме смо се нашли. Прихватила је мој савет, па је тако Гурђијева током последњих осам месеци његовог живота виђала много чешће него ја. Током свога боравка у Паризу, Елизабет је више пута пратила Гурђијева на његовим путовањима у Виши и друге француске градове. Враћајући се из Америке, довео је био са собом кћери више својих ученика, да их подвргне посебном тренингу ритмичких покрета и да их учини инструкторима. Једна од њих, Јована, кћи чувеног архитекте Френка Лојда Рајта, постала је изузетан експерт, и касније је учила Гурђијевљевим покретима младе архитекте у Талиесину. Девојке су биле познате као "младунчад" ("calves"), а Елизабет, премда старија, обично је била сматрана једном од њих. Гурђијев јој је задавао посебне одговорности, и заиста верујем да га је једино Лиз Тракол виђала више од ње, јер је свакодневно бивала по неколико сати у његовом апартману. Указивао јој је неуобичајено пуно поверења, и поверавао јој многе осетљиве задатке.

Нисам рачунао с тим да би Гурђијев могао искористити моје најближе личне везе да створи готово неподношљиву затегнутост између мене и свих који су ми били блиски. Уз то, непрестано је тражио да му чиним услуге којима сам ризиковао свој углед, и присиљавао ме је да ставим на коцку добру позицију коју сам био стекао током петнаест година рада на истраживању угљене руде. При том сам, током пролећа и раног лета 1949, из услова рада помно грађеног годинама иза мог одласка од Успенског, а који је био под мојом управом, морао да се пребацим у ново стање у коме сам и ја био ученик попут свих осталих, и где се све морало учити изнова, од самог почетка. У то време учинио сам мноштво грешака, а Гурђијев није пропуштао да их искористи да наоштри свој нож.

Међу ретким утехама те мучне године било је и видно побољшање здравственог стања моје супруге. Безброј пута је ишла у Француску код Гурђијева, и мора бити да јој је он говорио о разлозима свог понашања према мени, јер иако се претходно жестоко бунила против тога, касније ми је рекла да је то неопходно, и да јој је једина нада да успем у оном што Гурђијев тражи од мене. Да сам тачно знао шта је то, можда би ми било лакше; али, морао сам да читам између редова и нагађам његове намере.

Готово сваког викенда одлазио сам у Париз авионом, или колима, и водио три или четири ученика да га упознају. Сваки пут кад бих стигао, чекао ме је нови задатак или предлог. У то време примао је молбе за помоћ из читаве Европе, и често је тражио од мене да одем и формирам нову групу или да се састанем са неком важном особом. Учио сам се да одбијам оно што је у потпуности изван мојих моћи; а опет сам прихватао далеко више него што сам могао. Али, сад знам, да сам чинио мање од тога, пропустио бих прилике које се више никад не би указале.

Једне мајске суботе стигох баш пред ручак. Гурђијев ме упита имам ли групу у Холандији. Рекох му да с Холандијом нисам имао контакте. А он мени: "Што ниси? Треба ми група у Холандији; можеш да средиш". Елизабет, која је као и обично седела у углу за клавиром, рече му да има школску другарицу Холанђанку, која сад живи у Хагу. Он на то рече: "Она може да помогне. Да јој пишеш".

Пошто смо се већ били латили крупног задатка да организујемо класе за ритмичка вежбања или "Покрете" у Лондону, одлучих да нема потребе да се озбиљно схвати пројект холандске групе. Гурђијев би често упорно тврдио да је нека замисао од животног значаја, а онда се више никад не би вратио на њу. Рецимо, предлог о закупу Шато де Воазена више се није ни поменуо, а Гурђијев је сад преговарао о много мањем простору.

Следећег викенда поново дођох у Париз, и нађох се помало затечен кад ме Гурђијев, како седосмо за ручак, упита јесам ли учинио шта у вези с Холандијом. Кад му рекох да нисам имао времена, издра се на мене речима: "Ни ја немам времена. Мислиш да ћу живети довека? Треба ми контакт с Холандијом због Индије. Не због твоје енглеске Индије која ме не занима; него њихове Индије. Треба ми холандска група, за контакт с холандском Индијом". Нисам могао да схватим на шта циља, али било је очигледно да мисли озбиљно. Елизабет је сместа писала својој пријатељици, која је тада била секретарица Међународног удружења за зеленило, и имала много корисних веза. Исход тога је био да су ме позвали да у Хагу одржим јавно предавање о Гурђијевљевом Систему, и холандска група је заживела. Тек девет година касније, кад је дошао Сабад, могао сам да нађем објашњење за Гурђијевљеве упорне тврдње о потреби за контактом с холандском Индијом.

Био сам у Паризу на дан мог рођендана, осмог јуна. Гурђијев рече да би хтео да одсвира нешто специјално за мене на својим оргуљама. Док сам слушао, постадох свестан да између нас постоји некаква препрека; да морам да пронађем нови однос с њим, а да је он отварао врата кроз која ја нисам могао да уђем због мог недовољно истанчаног опажања. У то време, Гурђијев ме је био упутио да радим на духовним вежбама које су ме потпуно збуњивале, јер су захтевале постизање стања стабилне равнотеже свих психичких функција, а при том и одсуство сваке присиле или напора пажње. Кад ми је то први пут објаснио, учинило ми се једноставним у поређењу са сложеним и изузетно тешким вежбама везаним за контролу енергија и осећаја, мисли и осећања, на којима сам пре тога радио. Истинска једноставност чинила их је крајње тешким за извођење. Изгледало ми је да нећу успети, и да морам измислити начин да проводим време у Паризу, како бих се у потпуности предао његовом вођству. Отказао сам планирани семинар у Кумб Спрингсу – једини пут за петнаест година да тамо у августу није било комбинованог рада – и средио да узмем четворонедељни одмор. 21. јула 1949. поново сам почео да водим дневник, и наставио следеће две године. Намера ми није била толико да бележим догађаје, колико своја унутрашња искуства. Кад после једанаест година поново ишчитавам његове странице, видим колико сам напора даноноћно улагао у сасвим незнатан циљ. Свака страница је доказ да нисам разумевао оно што је тражено од мене. Био сам убеђен да треба да овладам свим својим телесним и душевним функцијама, а да снагу да то постигнем могу стећи само дуготрајним и мукотрпним вежбањем. Нарочито ме је збуњивало, па и вређало, све оно што је Гурђијев јавно говорио, а мени у четири ока саветовао, у вези са сексом. О женама је говорио у смислу да би боље било понашати се према њима као фанатични муслиман полигамист, него као хришћанин: хвалишући се како има брдо деце са различитим женама, и како су жене за њега само средство за постизање циља. Општи утисак који је Гурђијев изазивао шокирао је оне који су навикли да на полне односе гледају као на светињу – ма и ако је њихово понашање у приватном животу могло бити далеко од светачког. Гурђијев је увек испољавао оно најгоре, а најбоље је скривао у себи.

Понекад су му у посету у Париз долазиле и млађе жене. Њима би се безочно удварао и позивао их да дођу у његов стан касно ноћу, кад би сви већ отишли. Често мислећи да је посреди некакав тајанствени тест, или напросто искрено радознале, оне би и долазиле. У свим случајевима за

које сам чуо, Гурђијев би отворио врата, зачуђено их погледао и казао: "Што ти сад дошла?" пружио би им шаку слаткиша и отправио их натраг. Ипак, било је неизбежно да се такви потези тумаче на најцрње могуће начине. Забринути родитељи запиткивали су ме очекује ли се да њихове кћери спавају с њим. Увек сам одговарао: "Наравно, не; он то чини само да би видео имате ли довољно здравог разума и чврстину карактера да се држите онога што је исправно". Па ипак, дужан сам да кажем да су савети које је давао старијим мушкарцима и женама резултирали стварањем бројних незаконитих веза. Читава атмосфера међу онима који су окруживали Гурђијева била је проткана грозничавим узбуђењем због кога је тешко било рећи шта је исправно а шта није.

Ја верујем да је Гурђијев све што је лично чинио, чинио с дубоком и непосредном свешћу о јединству свега живота и нашој зависности од Божје Милости. Једанпут је један новајлија причао нешто пакосно, усмерено против неког од присутних. Гурђијев, који је у том тренутку причао један од својих безазлених и наоко бесмислених вицева, прекиде и крајње озбиљним гласом рече: "Свако живо створење је самољубиво, и због тога се не смемо љутити". Без икакве сумње, његова је највећа жеља била да својим радом помогне да се сви људи ослободе ропства и зависности од доброг мишљења других. Али, то је захтевало да не робују ни њему самом, што га је чинило строгим послодавцем. Упркос мојој вери у Гурђијева, и мом пуном уверењу у његову доброту, осећао сам нервозу при помисли на боравак у Паризу, јер нимало нисам био сигуран у своју способност да нађем властити пут. Ипак, одлука је била донесена. Пре него што опишем те драматичне недеље, поменуо бих три догађаја који су зачинили мој живот у лето 1949.

Најпре је Краљевско друштво објавило спис о **Теорији Унификованог Поља**, на којој смо Тринг, Браун и ја радили дуги низ година. Поднели смо га били готово годину дана раније, баш пред мој пут у Америку, а известиоци су му приступили веома строго. Његов коначни облик доста дугује помоћи префињеног математичара, данас члана Краљевског друштва, који је желео да остане анониман. Рад је имао веома мало одјека, и увидео сам да Успенски није био далеко од истине кад је казао да је то "само још једна физичка теорија". Без обзира на све, била је изузетна част за тројицу научника изван круга Академије да им најстрожије научно удружење на свету прихвати тако апстрактан рад.

Други је био позив који ми је упутила др Марија Монтесори, да учествујем на великом просветном конгресу који ће се у Сан Рему одржати у њену част. Међу нашим активностима у Кумб Спрингсу била је и експериментална школа Монтесори, која је уз нашу помоћ радила већ неколико година. Пријатељство које смо гајили Dottoressa и ја није имало много везе са њеним школама, и пре је извирало из обостраног снажног осећања јединства човечанства.

Трећи догађај био је понуда од владе Цејлона за место саветника за индустријски развој. Сазнао сам да су тражили препоруку од Краљевског друштва, а сер Алфред Егертон, тадашњи секретар одељења за физику, знајући да ме занима Исток, поменуо је моје име. Влада је условљавала да потпишем петогодишњи уговор. Посао је био веома привлачан, а ја сам одавно прижељкивао да посетим Цејлон, али нисам могао да одем од Гурђијева на толико дуго, сем ако би он мислио да то може бити заиста корисно. Обратио сам се директорима Пауел Дафрина. Они су очигледно протумачили мој потез као наговештај да нисам задовољан својим положајем, па су ми понудили петогодишњи уговор о ангажману у својству руководиоца њихових истраживачких лабораторија и директора трију подружница. Како сам дубоко у себи био сигуран да је већ одавно требало да дигнем руке од бизниса, одбио сам. Кад сам се обратио Гурђијеву, рекао ми је: "Да је на годину, у реду, али не на пет. За годину дана ћеш ми требати у Европи и Америци".

Кад се осврнем уназад, на то време, тешко ми је да поверујем да сам му заиста могао бити потребан. Моја замисао рада на самоме себи била је чисто у томе да колико год могу учиним сам себи живот непријатним и исцрпљујућим. После толико година, мој недостатак разумевања ствари био је жалостан. Навешћу један пример неразумних напора које сам тада чинио, е да бих пуном снагом досегао другачије стање свести. Пошто нисмо одржавали редовни семинар, позвао сам четрдесетак ученика да проведу августовски Празник банака у Кумбу, и латили смо се ишчитавања **Велзевула** од почетка до краја. Прекуцан рукопис књиге имао је 2100 страна – више од пола милиона речи. Прочитао сам их наглас, од прве до последње: четири сата читања, два сата за јело и одмор, дању и ноћу. При крају ми је језик био толико отекао да сам морао да пијем ледену воду да га не бих зубима прегризао. Ни осталима није било ништа мање напорно да саслушају шездесет сати напорног читања. Завршили смо у понедељак увече, гозбом од персијског пилава с печењем. Пилав је био припремљен од персијског пиринча који ми је био поклонио Гурђијев. Кувао се на кило и по бутера и литар и по млека. Умућена су и додата педесет и четири јаја. Све се крчкало тачно до заласка сунца. Било је то у време кад је храна у Енглеској још била рационисана. Сваки од нас донео је био за ту прилику по једно или два јаја.

Данас се питам да ли су такви напори имали, или су могли имати, икакву вредност. А опет, тада сам био убеђен да су нужни. Иза тих напора свакодневно сам испробавао вежбу коју ми је Гурђијев био задао да савладам. Чини ми се данас да би било боље да сам мање терао и себе и друге, и да сам се поуздао само у вежбе духа, чији сам истински смисао почео да схватам тек много година касније.

Петог августа сам отишао у Париз. Са мном је пошла и моја супруга. Започели смо с ритуалима читања и обедовања по двапут на дан. Гурђијев ме је због нечег терао да три или четири пута изнова прочитавам једно поглавље из трећег дела књиге **Све и Свја**, под насловом "Живот је Стваран само кад JA JECAM". Звали смо га "JECAM поглавље", а садржало је разматрање задатка који је Гурђијев сам себи био поставио као младић, да не користи своју огромну физичку снагу ни за шта сем за лечење болести и за помоћ другима. Поглавље живо оцртава изузетне захтеве које је Гурђијев себи постављао читавог живота. Да ли је тиме мислио да ми покаже да морам више захтевати од самога себе? Вероватно сам га погрешно разумео, а намера му је заправо била да ми покаже колико мало вреди, или како нимало не вреди мучити самога себе, било физички било емоционално, и да је оно што је нужно у ствари "Опомињући Фактор" који ће нас спречити да заспимо. То не мора да буде баш болно, као што се кошуља од кострети више не осећа кад се кожа привикне на боцкање.

Најзад сам почео понешто да схватам. Гурђијев је пред мене постављао све веће и веће захтеве. Неки су били бесмислени, чак и немогући. Коначно ми је синуло да бих могао и да морам да научим да кажем "не". Било је то налик заслепљујућој светлости. Неспособност да кажем "не" била је моја највећа слабост. Натезао је ту слабост до кидања, не објашњавајући ни зашто, нити шта заправо ради. Наравно, није ни могао, иначе би се сам задатак изгубио.

Кад сам то казао мојој супрузи, погледала ме је сажаљиво и рекла: "Зар ти је требало толико времена да то видиш? Ја сам то увидела пре много година, али ме ти, као и обично, не би послушао". Не бих послушао никога, али сам у Гурђијева имао безгранично поверење. Моја супруга морала је да се врати у Енглеску. На растанку ми је рекла: "Мораш да извршиш задатак који ти је поставио, по сваку цену. И мени је тешко колико и теби – али ја то прихватам. Само ти више ништа не могу помоћи док се то не заврши".

Дотад је Гурђијев избегавао сваки покушај разговора о мојим проблемима. Коначно смо се видели, и кад сам му испричао шта сам све радио, рекао ми је: "Фи-

зички напори су непотребни". Испричах му и за рад у Краљевском Друштву. Његов коментар био је: "Математика је бескорисна. Помоћу математике не можеш да научиш законе Постања и Постојања Света. Мораш да трагаш једино за Бићем. Кад стекнеш Биће, знаћеш све те ствари, а неће ти требати математика". Таман сам хтео да му објасним шта намеравам, али се срећом уздржах; јер стаде да ми даје непроцењиво вредна објашњења о унутрашњем животу човека.

Два или три дана иза тога, доживео сам искуство напуштања властитога тела, без икаквих посебних услова или приппрема. Читао сам нешто наглас пред вечеру. Одједном, без икаквог знака упозорења, нађох се неколико стопа далеко од свога тела. Мој глас је и даље читао, али то више није био "мој", него туђи глас. Рекох себи: "Како **он** то мисли да чита? Није у стању ни да дâ праву интонацију!" Могао сам да видим и остале, из сасвим другачије перспективе, и питао сам се да ли још ико зна да им чита заправо празна љуска. Упитах се зна ли Гурђијев, а у истом трену поглед мога тела подиже се са штива на њега, и, ни сам не знам како, поново се обрех у телу и наставих да читам. Осећај одвојености од тела потраја још неколико сати, иако сам ја остао у њему.

Био је то само почетак лавине запањујућих искустава која су се настављала четири недеље. Постајао сам свестан мојих унутрашњих органа, рецимо јетре, и како они функционишу. Стање потпуне контроле властитих емоција које сам био доживео у Приорату, изненада ми се врати једног јутра. Овај пут сам открио могућност да будем свестан догађаја који се одвијају на неком другом месту. Позвао сам телефоном супругу у Лондону и потврдио себи да сам тачно знао да је била на седељци са женама из куће, и шта је говорила. Имао сам безброј изузетних разговора с Гурђијевим током обеда. Једном је говорио о Тајној вечери и Јудиној улози. Говорио је некако тихо, обраћајући се мени.

Рекао је да је Јуда био најбољи и најближи пријатељ Исусов. Јуда је једини разумео зашто је Исус на земљи. Јуда је сачувао Исусово дело од уништења и тиме учинио живот човечанства мање или више подношљивим наредних две хиљаде година. А онда чврсто упре поглед у мене и рече: "Ти знаш шта ја говорим о Јуди, а да црква учи сасвим другачије. Шта верујеш да је истина?" Шта да одговорим? Већ сам без властитога промишљања био прихватио Гурђијевљево становиште дато у тридесет осмом поглављу, о религији, у књизи **Све и Свја**. Сад сам био прозван да кажем властити суд.

Трпезарија препуна људи преда мном ишчезе, и учини ми се да ме Гурђијев кроз векове води у прошлост, у Јерусалим, лета господњег 33. Чинило ми се да сам већ био ту, али то уопште није било важно. Јасно сам видео на делу чудесне силе – сукобљене силе добра и силе зла. Јуда је очигледно био на страни сила добра. То је било све што је требало да знам. У истом трену поново се обресмо у стану, док сам ја одговарао Гурђијеву: "Ти си у праву. Јуда је био Исусов пријатељ, и био је на страни добра". Гурђијев тихим гласом рече: "Драго ми је што схваташ". Готово да се није ни чуо, па га неко с краја стола љубазно замоли да понови. Он рече: "Говорим само њему. Једног ће дана гдин Бенет одржати предавање о Тајној вечери, и многи ће му бити захвални". Било је то једно од бројних загонетних пророчанстава о мојој будућности.

У више прилика рекао је да је мој однос с њим исти као и однос између Јуде и Христа. Једанпут показа на мене, и једном мом старом пријатељу, који је седео до мене, рече: "Гдин Бенет је као Јуда. Он је одговоран што моје дело није уништено. Ти си као Павле; мораш да шириш моје идеје". Касније се барем други део пророчанства испунио, јер је тај пријатељ највише учинио да се обезбеди објављивање **Све и Свја**. Моја лична улога била је скромна. Гурђијев је једном рекао: "Јуда је универзалан тип: може да се уклопи у све ситуације – али нема властити тип". Чинило ми се да се барем тај део подудара с мојом личном проценом самога себе.

Кад се саберу, све Гурђијевљеве алузије на мене током лета 1949. наводиле су на помисао да ћу, некад у будућности, имати можда да одиграм посебну улогу. Тад је негде, такође, Гурђијев почео да прави мрачне алузије на властити одлазак. Никад није говорио о смрти, него о одласку негде далеко. Тада нисам ни слутио колико је озбиљно говорио и упозоравао нас да му се ближи смрт. Једанпут, кад га је неки посетилац из Америке упитао: "Господине Гурђијев, шта ћемо сви ми да радимо кад ви умрете?" – одговорио му је бесно: "Ја сам Гурђијев! Ја **нећу** умрети".

Река посетилаца са свих страна света бивала је све већа, и све упорнија у захтевима за разговорима с Гурђијевим у четири ока. Није одбио никога. Атмосфера неподношљиве напетости није се ограничавала само на стан, него се ширила и напоље, на хотеле у којима су посетиоци одседали; Белфаст, Рену и Сан Ремо, на кафее у којима смо се састајали и разговарали до дубоко у ноћ, и на студија у Плејел Холу где су се више пута недељно одржавали часови покрета, које је ретко пропуштао.

Током читавог августа, одсуствовао сам из Париза само два дана, кад сам отишао у Сан Ремо да се обратим учесницима Скупа Монтесори. Говорио сам о потреби за учитељима који би учили децу да раде на себи. Излагао сам на италијанском, па је Dottoressa, која је и сама одржала предавање, била одушевљена. Излагање је било поменуто на италијанском радију, уз осврт на Гурђијева и његове идеје о улози учитеља. Кад сам се вратио у Париз, био је одушевљен и рекао је: "Можда је то чуо и папински Рим. Једног ће се дана **Велзевул** читати у Папиној Палати. Можда ћу и ја бити тамо".

У лето, пре мога доласка, Гурђијев је више пута одлазио на дужа путовања колима, са својим "младуницама", у Женеву, Дијеп, у Кан, у Виши. Често сам слушао о тим изузетним путовањима, и надао сам се да ћу и ја барем једном поћи с њим. Гурђијев је почињао лако да се умара, изгледао је доста старији и кретао се много теже него кад сам дошао у Париз, годину дана раније. Без обзира на све, био је чврсто решен на још једно путовање. Хтео је да види праисторијско пећинско сликарство у Ласкоу, о коме сам му говорио више занесено него разборито.

Гурђијевљево последње путовање пред смрт било је до Вишија и Ласкоа. На пут смо пошли с троја препуна кола, а остали су кренули возом да нам се придруже у Вишију. Једно од редовних Гурђијевљевих изненађења било је да крене пре договореног времена. Ако нисте знали за штос, били сте осуђени на то да стигнете тачно на време и установите да је свита отишла пре пола сата. Зато су се, пред свако путовање, сви позвани окупљали најмање сат раније. Лиз Тракол, Гурђијевљева снаха, његова братаница Љуба и други који су му били ближи, повремено би прилазили прозору стана и бацали поглед доле на аутомобиле. Почело би укрцавање. Увек је путовао с корпама пуним хране; ако је била сезона, у пртљажник би се убацило неколико лубеница. Огромни кофери "младуница" товарили су се на кровове аутомобила, док су оне бесциљно шеткале улицом тамо –амо као да им је досадна сва та процедура – а већини је без сумње и била. Коначно би се појавио и сам Гурђијев, избијајући димове из великог црног цигарлука, са својим црвеним фесом отмено накривљеним на темену, и буђеларом надувеним новчаницама од хиљаду франака.

Том приликом, негде на периферији Париза изгубили смо Гурђијева из вида, али смо га, неком чудном игром случаја, сустигли негде касно у ноћ. Премда је била скоро поноћ, хотелско особље се покренуло и послужили су нам хладну вечеру којој је придодато кавијара, салате и других ђаконија понетих из Париза. Куд год да је ишао, макар да је само застао да руча у хотелу, никад није изостављао ритуал здрављења. Очигледно је био добро познат и омиљен где год да је дошао.

За нашег боравка у Вишију имали смо више разговора, и уз јело и између обеда, који су отварали нове и чудесне видике, онолико колико смо могли да их разуме-

мо. Једном је говорио о "Унутрашњем Богу" који може да буде она сила која управља нашим делима. Рекао је: "Ако научиш да се повинујеш Унутрашњем Богу, то је хиљаду пута боље него Десет Заповести, које нам само говоре како да живимо, али не могу да помогну човеку да ради". Исте вечери говорио је и о бесмртности, речима: "Несмртан је врло велика ствар, али није све. Ако неко ради, може да постане користан чак и Богу". Онда је показао на мене и додао: "Постоје две врсте несмртног. Он сад већ има Kesđan Тело. Оно је несмртно, али не стварно несмртно. Стварно несмртно долази тек с вишим телом. Он има тело за душу – али мора да има и тело за 'Ја'."

Затим се пребацио на причу о разлици између Раја и онога што је он звао Апсолутним Сунцем. "Са **кесђан** телом можете да одете у Рај. Али, Рај је добар само за два или три дана. Замислите шта би то било, годину дана, па још годину, сто година. Не смете се задовољити рајем – морате наћи пут за Soleil Absolu".

Ови разговори могу имати мало смисла у очима оних којима нису блиски Гурђијевљев језик и методе. За мене су они значили да је учињен огроман корак ка испуњењу обећања које ми је био дао у Њујорку, осам месеци раније. Те ноћи нисам могао да спавам од чуда.

Кренуо је ка пећинама Ласкоа. Дуго путовање га је јако заморило, а ноге су му стале злослутно отицати. Али, он је упорно наваљивао да сиђе у пећину. Док је стајао и посматрао слике, изгледао је као да ту потпуно припада. Објашњавао је различите симболе, а нарочито једну чудну хибридну животињу која је, како је рекао, попут Сфинге, била "амблем" неког езотеричног друштва. Ја рекох: "Симбол?" Он одби исправку. "Не. Амблем. У то време постојала су братства нарочитих знања, и свако је имало амблем по коме су се припадници братства међусобно распознавали. Исто као што ми имамо Енеаграм." Рекао је да су јелени били тотеми појединих људи. По броју зареза на парошцима могао си сазнати степен вештине човека кога је јелен представљао. Свима је купио по репродукцију. Посебан албум дао је Јовани Лојд Рајт с изричитим захтевом да га преда оцу и "да му кажеш да такво место постоји".

Кренули смо натраг у Париз; најпре сва три аутомобила у колони. Затим је једна кола послао право у Париз. Четворо је примио у своја кола, а ја сам га пратио, очекујући да останем с њим, као што сам обећао госпођи Де Салцман пре него што смо пошли из Париза. Међутим, јасно је показивао да ме не жели. Коначно, у Тилу, без имало увијања рече: "Ја идем десно, ти идеш лево". Покушах да задржим шансу рекавши: "Онда морамо да ти кажемо довиђења". Рече само кратко: "Да, довиђења!" И, пошто искапи чашу хладне вителске воде, одвезе се пуним гасом ка Клермон Ферану. Ми окренусмо на север преко Изерше, и у повратку за Париз заустависмо се у Фонтенблоу да посетимо Приорат, који двоје мојих сапутника не беху видели. Успут посетисмо и станични хотел у Великој Жупи на Сени, о чијој је куповини Гурђијев преговарао. Одавно је био одустао од намере да закупи велики Дворац. Причао нам је дивне приче о томе шта намерава да сагради на стрмом обронку иза хотела, и како ће од тог места у будућности направити центар свог рада. Говорио је да без места где би људи могли да живе и раде заједно, његов метод никад не би дао најбоље резултате. Његов опис био је добар пример дубоког значења које је умео да саопшти путем импровизоване симболике. Рекао је: "На врху брега биће кућа у којој ћу се одмарати од напорног рада, и ту ће ми долазити само најближи. Испод ње биће сала слична Студијској згради за покрете, са учионицама и кабинетима за предавања, а још ниже собе за посетиоце. Са обе стране хотела, одоздо са главног пута, пењаће се по једна стаза. Та двострука стаза биће поплочана мозаиком. Довешћу посебног архитекту да направи ту стазу, у коју ће бити уграђено неколико хиљада разнобојних каменова". Док је то говорио за ручком једнога дана, млади архитекта, Енглез, са зашиљеном

брадицом, коме је он дао надимак Мефисто, прекиде га и рече: "Могу да вам нађем овде у Паризу изврсне уметнике мозаичаре". Гурђијев се окрете према њему с величанственим презиром, рекавши: "Идиот! Такав мозаик какав мени треба, не може да направи ниједан уметник!" Свима навикнутим на његов начин изражавања било је јасно да мозаик представља његове ученике свих раса из целог света, а да се три зграде ту дижу као три човекова тела.

Оног јутра кад се Гурђијев вратио у Париз, имао сам неку врсту визије ужаса реинкарнације. Поново сам доживео стање одсуства из властитог тела и одвајања од ума; али, овај пут сам видео да ћу, ако умрем не испунивши своју судбину, морати да оставим "све ово" и да живим поново у туђем телу, да мислим туђим умом, да осећам туђим емоцијама. И видео сам ужас таквог стања, и да ми се то лако може догодити ако не стекнем оно више тело о коме је Гурђијев говорио у Вишију. Имао сам осећај да ми се то није већ догодило, и да бих могао да избегнем такав усуд. Али, све се расплину у магловите слике, и од тог искуства нисам успео да задржим ништа одређено нити поуздано.

При првом нашем сусрету по његовом повратку, Гурђијев се према мени понашао као да сам изопштен. Кад се за ручком пожалио да на путу није могао да једе јер није имао с ким, рекох му: "Али, сам си ме отерао". А он се издра на мене: "Па ти сам кажеш мораш идеш по жену – а она све време овде. Ти не поштен. Гади ми се твоје понашање". Користио је сваку прилику да ми каже да сам га разочарао. Пао сам у очај и желео сам да умрем. Моја супруга, која је, у ствари, стигла у Париз после мене, била је и сама дубоко погођена. Чинило нам се обома да сам протраћио време, а заправо сам био учинио све што сам могао да следим његово вођство и упутства. Нисам успео да разумем шта се тражи, а у Гурђијевљевом методу то је најтежи грех. Свако може да уради оно што она подразумевају, али не разумети је исто што и грех против Светог Духа који не може бити опроштен ни на овом ни на оном свету.

У недељу, 4. септембра, истекло је месец дана мог боравка у Паризу. Претходну ноћ провео сам у духовној агонији. Ујутро пођох до Гурђијевљевог кафеа у Улици багремова, пошто сам га видео кад је прошао поред мог хотела идући у том правцу. Кад сам стигао, није хтео да ме позове да седнем за његов сто, него ми је љутито рекао: "Свако долази, седне овде и траћи ми време, и ја тако губим муштерије. Не прилазе, јер мисле ја заузет". Седох подаље од њега, а он готово пола сата задржа ту ограду непријатељства између нас. Онда му поставих пар питања о неким финансијским стварима које је био тражио да средим, на која ми је одговарао кратко. А онда, нешто опуштеније, поче причати како је некога излечио, и "дигао га на ноге", и да ће његова мајка за то морати дебело да плати. Погодио сам на који случај мисли, и знао сам да је извео малтене чудо, које младићева породица није умела довољно да цени.

Био сам дошао да га видим понајвише зато да бих га питао хоће ли да прими моју супругу пре него што се те ноћи вратимо у Енглеску. Раније јој је рекао да јој за здравље треба посебна помоћ, и желео је да она дође из Енглеске пре мог повратка. Премда тренутак није био баш погодан, упитах га, и глас му се промени, постаде неуобичајено благ, док је одговарао: "Реци јој да дође код мене у један и четврт". Рекох да сам му веома захвалан због свега што чини за њу, и додадох: "Не знам како да ти захвалим за све што си учинио за мене. Никад ти се не могу одужити". Није рекао ни реч, само је наставио да пије чај као да ме није чуо.

Прође доста времена, током ког су разни људи прилазили и разговарали с њим. Кад опет остасмо сами, окрете се к мени и полако рече: "То што кажеш не можеш да се одужиш – то је глупост. **Само** ти можеш да се одужиш. Само ти можеш да се одужиш за сав мој труд. Шта мислиш да је новац? Могу да купим целу твоју Енглеску. Само **ти**" – јако наглашавајући – "можеш

да ми се одужиш радом. А шта ти радиш? Пре пута ја ти дам задатак. Испуниш ли? Не; ти учиниш сасвим супротно. Никад једном те видим да се бориш са **самим собом**. Стално си обузет својом јефтином животињом".

Говорио је веома једноставно и мирно, и таман је хтео да настави, кад уђе један од његових пацијената. Устадох да кренем, а он ми рече: "Прошетај па се врати". Пођох до хотела да обавестим супругу да је очекује у један и четврт, и вратих се у кафе.

Рече ми да је онај човек који је дошао раније био парализован, а да га је он излечио и "поставио на ноге". Управо је био донео 50.000 франака. "Како он то набавити, не знам. То за Руса веома тешко. Али, он набави". А онда додаде, уз доброћудан смешак: "Мислим ово има неке везе са нашим разговором. Ја две ноћи не спавати због тебе. Сад мораш да платиш – радом".

Хтедох да га упитам где сам погрешио, али опет је постао неприступачан. Убрзо устаде и одвезе се својим аутомобилом, рекавши ми: "Жена да дође у један и четврт".

За ручком, пошто је био примио моју супругу, говорио је о Свести, речима: "Сви имати свест. Али, она ван домашаја. Можеш да је доведеш до спознаје само снагом унутрашње борбе. Кад су свест и спознаја заједно, онда ти нећеш правити такве грешке".

После ручка одвезох кући гђу Де Салцман, и рекох јој за мој осећај неуспеха. Рече ми: "Рад се мења. До извесне тачке, човек добија довољно јасна упутства. А онда дође време кад све постане тако запетљано да лако можеш да учиниш баш оно погрешно, у убеђењу да је право". Нисам пуно писао о улози коју је одиграла госпођа Де Салцман, пошто она не воли да други запажају њена добра дела. Али, она је мени, и многима, била мудар саветник и пријатељ у нашим немуштим напорима да откријемо шта је Гурђијев тражио од нас.

Вратих се у Лондон рекавши сам себи: "Боље да живим са грижом савести због неуспеха, него с охолошћу због достигнућа". У Енглеској ме је чекао тежак задатак. Погрешио сам био што сам оним мојим ученицима који нису могли да иду у Париз, показао неке једноставније вежбе које смо били научили. Кад сам то рекао Гурђијеву, казао ми је: "То врло лоше. Ти сад мени отежавати да радим с њима". Зато сам по повратку морао да размрсим клупко које сам био замрсио.

И даље сам се рвао с осећањем неуспеха. Изгледало је као да сам у стању да поднесем сваки напор и сваку жртву осим оне која се тражи. Онда се, на моје изненађење, из Париза врати Џорџ Корнелијус, и рече ми да се Гурђијев спрема да иде у Америку, и да је за ручком рекао: "Бенет је мој најбољи ученик; он ми треба у Америци. Али, његову енергију сви троше!" Кад се вратила моја супруга, пренела ми је да јој је, кад је последњи пут разговарала с њим, рекао да би могао да ми помогне у оном што ми треба, али да би то доста потрајало. Дотле морам да се одмарам. Што се ње саме тиче, рекла ми је да јој је обећао некакав специјални лек, али јој га није и дао. Ипак, осећала се боље, и није мислила да би опака болест, на коју ју је он упозорио, морала да буде баш неизбежна. Рекла ми је и да је веома уморан, и да ју је срце болело док је гледала како му сви живи краду снагу. Свакоме је дао оно што му је тражио, не обазирући се на своју све тежу физичку слабост.

Морао сам, што је пре могуће, да се вратим нормалном животу. То није било нимало лако. Тешкоће које сам слутио у вези с мојим радом у Пауел Дафрину почеле су да искрсавају. Једнога дана, председник компаније, изузетно љубазан човек, који је давао снажну подршку Истраживачким лабораторијама, што су, пак, неки директори сматрали претеривањем, стаде ми говорити о "великој штети коју нам свима наносе приче које круже унаоколо, како се на људе у фабрици врши притисак да се придруже вашем Институту". Знао сам да су гласине о мојој пристрасности неистините. Строго сам водио рачуна да не показујем наклоност ка онима који су долазили на студије у Кумб. Ви-

део сам да ће се неминовно јавити љубомора и сумњичавост. Упозорио сам људе из мога особља који су били и чланови Института да двоструко пазе да раздвајају та два интереса, и да се труде да не дају повода за негодовања. Па ипак сам знао да ћу пре или касније морати да се определим. Ускладити рад којим сам се ја бавио у Кумбу са било каквим одговорним положајем у индустрији, једва да је било могуће: или бих "волео једно а мрзео друго, или једном био привржен а друго презирао". Хтео сам да се повучем, али још нисам осећао да је време за то. Имао сам довољно новца за живот, али сам био сам себи наметнуо обавезу да пратим истраживачки рад док год деланијум не доживи комерцијални успех, и поверење које ми је указано буде оправдано.

Био сам потпуно свестан да немам чврст став. Често сам поредио себе с камелеоном који се прилагођава боји сваке подлоге. У Паризу сам био један човек, у Кумбу други, у Лабораторијама трећи; један човек са директорима, други са особљем. Свима сам говорио "да", и резултат је био хаос. Запрепашћује да сам успевао у било чему. Вратио сам се у Париз о викенду, негде крајем септембра. С Гурђијевим сам се видео у његовом кафеу, и рекао сам му како се батргам да схватим шта подразумева под "Стварно непроменљивим Ја": све што успевам да откријем јесте низ различитих "Ја". Показа руком низ улицу. Седели смо крај отвореног прозора који гледа на Авенију де Терн, под врелим блиставим сунцем. Рече ми: "Сви ови људи траже такси. Свако може да уђе у твој такси. Али, ти почињеш да стичеш властити ауто. Не смеш пуштати људе да користе твој такси. То је стварно непроменљиво 'ја' – чувати ауто за себе. Сад имаш само наговештај, али ћеш једног дана имати такво 'Ја', и кад будеш знао да се то догодило, осетићеш такву срећу какву не можеш да замислиш".

Нисам навео ниједан пример Гурђијевљеве племенитости и доброте према онима који су се нашли у стварној невољи. Следећи случај збио се четири недеље пред његову смрт. Довео сам му једну даму, Рускињу. Преживела је ужасне патње током Револуције, јер су је војници силовали кад јој је било тринаест година. Никад није заборавила то стравично искуство, а живот је сматрала крајње ништавним. Пошто у Гурђијевљевом учењу није нашла ни трага сентименталног оптимизма кога се гнушала, предала му се пуним фанатичним жаром, како то Руси умеју. Кад сам најзад успео да јој средим да оде у Париз, Гурђијев је већ био веома болестан. Па ипак ју је примио; третирао ју је као своју кћер, и неизмерно се трудио да стекне њено поверење. А онда је стао да је убеђује да њен живот има изузетан смисао, под условом да она допусти да се тај смисао уобличи. Њено горко осећање животне неправде спречавало ју је да верује у Божју љубав. Гурђијев се нашао на силним мукама да јој докаже да ми као појединачна бића нисмо дела Божјих руку, него производ наслеђа и услова нашега зачећа. Дотад га никад нисам чуо да говори о важности тренутка зачећа. Описивао је како се осећају отац и мајка: како заједно лежу у кревет и доживљавају звуке и мирисе што долазе из врта, и како су срећни; и тако се посеје људско семе предодређено за срећу. Али, ако су пуни страсти, љути једно на друго, или на било кога, или ако отац размишља једино о својој чековној књижици и колико ће га дете коштати – онда сви ти набоји улазе у семе, и ствара се биће склоно мржњи и похлепи. Бог за то није одговоран. Он је човека створио чистим: ако је овај сад прљав, то је његова властита грешка.

Био сам запањен видевши како јој је тај наоко груб опис наше људске слабости донео мир и утеху. Иза те посете потпуно се променила, као да су ужаси прошлости били просто избрисани. Сећам се многих таквих примера Гурђијевљеве несебичне доброте према онима који су му долазили са стварним мукама. Али, ако би му било ко дошао с каквом неискреном намером, покушавајући да извуче личну корист, Гурђијев би био немилосрдан. Виђао сам жилаве пословне људе тако скршене да по

читав дан нису могли ни реч да проговоре од плача. Онима који су долазили из пуке радозналости обично се обраћао безобзирним и скаредним речима упереним против њихове земље или расе, или било чега другог што би их могло дирнути у живац.

Дође тако и октобар 1949. Подухватио сам се био низа предавања у Лондону под насловом **Гурђијев: Стварање Новог Света**. После првог, госпођа Де Салцман стиже у летећу посету Лондону. Сто осамдесет троје људи дошло је у један студио у западном Лондону, где је она одржала изванредно предавање о Гурђијевљевим Ритмичким Вежбама, у којима су могли да учествују сви присутни, млади и стари, снажни и слаби. Ја сам прочитао "ЈЕСАМ" поглавље из трећег дела Гурђијевљевих списа. И оно је оставило дубок утисак на многе који га никад нису чули.

Вратио сам се у Париз у петак, 21. октобра, с госпођом Де Салцман, убеђен да би у Енглеској требало основати јак центар за Гурђијевљев рад. Стигоше нам вести да се Гурђијевљево стање умногоме погоршало и да је сад и сувише болестан за пут, али док сам се пео Улицом багремова угледах њега и Бернара, како купују силне количине банана "pour les Anglais" (за Енглезе). Већ годину дана терао је шегу како сироти Енглези крепавају од глади, и не могу да дођу до банана. Изгледао је тако слабо да сам се препао и телефонирао супрузи у Лондон, да је позовем да хитно дође. Саветовали су јој да то не чини због свог властитог здравља. Само десет дана раније, Гурђијевљев лекар ме је уверавао да није посреди ништа озбиљно, и да би му путовање до Америке добро дошло. Карте су већ биле купљене. Међу онима који су требали да крену с њим била је и Елизабет Мејол. Ја том приликом никако нисам могао да напустим Лондон. А онда се његово физичко стање одједном катастрофално погоршало. У суботу, двадесет другог, последњи пут је изашао из стана. Затекох га самог у кафеу. Није наврађао већ две или три недеље, па и мушко и женско из Кварта де Терн нагрну да га поздрави. Као да нико није примећивао колико је болестан. Говорио је о будућности, речима: "Следећих пет година ће одлучити. Ово је почетак новог света. Или ће ме стари свет учинити 'Tchik' (т.ј., згњечити ме као вашку), или ћу ја читав стари свет учинити 'Tchik'. Тада може да започне нови свет". Није више ништа рекао, а кад устаде да пође, запазих да једва хода. Морао сам да му подигнем ноге да их увуче у аутомобил, и готово да заплаках увидевши колико је оронуо. Упркос слабости, инсистирао је да вози сам, иако су му ноге биле толико отекле да није имао снаге да стисне кочницу. Била је то најстрашнија вожња у мом животу. Док смо пресецали Авенију Карно, замало нас није ударио један овећи камионет. Гурђијев није могао ни да успори. Неким чудом пређосмо улицу, али не могаше да заокрене, већ пусти ауто да иде право и једва успе да га заустави. Готово да сам га морао однети до лифта. Више није излазио из куће, док га нису изнели на носилима, на самрти, четири дана касније.

Мучно је било гледати разлику између његове тадашње болести и оне од пре петнаест месеци. У то доба, ни у једном тренутку није губио виталност и занимање за будућност. Сад му је било свеједно. Чинило се чак да жели да оде што пре. Претходне вечери видео је био пробне отиске америчког издања **Велзевула**. Можда је то осетио као знак да је његов посао на земљи окончан. Сигуран сам и да је чекао да се увери да ће у Енглеској све бити у реду. Свакако је желео да одржи обећање да се врати у Америку – али то је било изван његових моћи.

Владала је и поприлична збрка између његових властитих лекара и разних специјалиста за које су овај или онај пријатељ или ученик инсистирали да га прегледају. Док смо у недељу читав дан чекали забринути, стигло нам је бар пола туцета противречних извештаја. У недељу увече посла по мене. Двадесет минута сам био насамо с њим. Лежао је у постељи. Причао је о својим плановима за будућност: о жељи за већим простором изван Париза, и како не би ишао у Америку, да је помоћ коју је

тражио могао да добије у Енглеској. Рече да, кад **Велзевул** буде објављен, жели да сви његови ученици преузму задатак да га растуре по читавом свету. Нисам могао да смислим шта да му кажем. Речи потекоше саме од себе: "У будућности, следећа година зваће се годином Првом, јер ће почети нова ера". Чудно ме погледа и рече: "Врло можда!" – мислећи да је то сасвим могуће. Био је ужасно слаб: морао сам да му помогнем да дође до столице. Рече ми: "Ово се не догодити никад досад у мом животу". Читаво његово држање и све што је говорио потпуно су ме преварили. Био сам сигуран да ће поново стећи ону чудесну моћ коју је имао над својим телом, и да ће повратити снагу. Тог дана сам у дневник записао: "Све у свему, био сам прилично умирен". Супруга и ја вратили смо се у Лондон на време да одржим четврто предавање из серије **Гурђијев: Стварање Новог Света**. У сали је било више од триста педесет слушалаца, и судећи по питањима, занимање за Гурђијева и његов рад било је изузетно порасло.

Сваког јутра телефонирао сам у Париз. Гурђијев је одбијао да му дају неговатељицу. Стигао је био и његов лекар из Америке, али је рекао да не може да му да серум који је донео, јер му је крвни притисак превисок. Нико није имао никаквог ауторитета да нешто предузме. Дотад је он сам одлучивао о свему, а госпођа Де Салцман се без поговора повиновала његовим наређењима. Сад се није хтела оглушити о његову жељу да буде сам.

Доктор преузе ствар у своје руке, и пребаци га у Америчку болницу. Извади му воду, јер је Гурђијев боловао од хидропсије. Овај је само посматрао, пушио цигарету, изваљивао штосеве и говорио "Браво, Америка". Легао је у постељу, и више се није подигао. Утонуо је у блажени сан, и дисање му је постепено слабило. Умро је у суботу, 29. октобра, у једанаест сати ујутро. Аутопсија је показала да су му унутрашњи органи највећим делом били толико пропали, да лекари нису могли да се начуде како је живео тако дуго.

У десет ујутро телефонирала ми је Елизабет да ми каже да је доктор рекао: "По свим уобичајеним стандардима, остало му је још пар сати живота". Супруга и ја седосмо у први авион. Елизабет нас је чекала на аеродрому, и чим сам јој угледао лице знао сам да је умро. Отишли смо право у Америчку болницу. Тамо су били госпођа Де Салцман, Томас и госпођа Хартман, који су чекали да се балсамује тело.

Кад уђох да га видим, нешто се у мени сломи и стадох горко плакати ослоњен о камени зид капеле. Био је неизрециво леп, с осмејком среће на лицу. Касније сам се вратио са супругом, и дуго смо седели крај његовог тела. Нимало више нисам био тужан, и најпре сам био миран, а онда осетих такво блаженство да од радости пожелех да вичем.

Био сам сигуран да, иако нас је он заувек напустио, његова моћ и даље живи, и да ће се његов рад наставити. Запазио сам нешто чудно што сам и касније видео, барем још три пута. Био сам убеђен да дише. Кад сам затворио очи и зауствио дах, јасно сам могао да чујем правилно дисање – иако у капели није било никога сем мене.

После сам се још вратио да видим његову посмртну маску. Тиме је била пресечена и последња веза са његовим телом. Нисам могао да осетим да би и за трун вредело, и Гурђијеву и мени, да га опет видим или да мислим о њему. Најбоља смрт јесте она која је најпотпуније раздвајање смртних од вечних делова човека: све ми је говорило да је Гурђијев отишао сасвим и коначно, да се више никада не врати.

[John Godolphin Bennett: **Witness**, The Autobiography of John Bennett, Turnstone Books, London, 1974]

Превео са енглеског
Милојко Кнежевић

■

Гурђијев – Велика енигма

Џ. Г. Бенет

Учење и методе Гурђијева

Очита особина учења и метода Гурђијева је да никада није мировао. До самог краја живота је експериментисао и није било периода мировања, колико ја знам, од времена када је почео своја активна истраживања негде у 16. години, то јест, око 1888, па све до краја живота, октобра 1949.

Експериментисање може довести до неспоразума пошто га људи, који су упознати са једним одређеним периодом његовог живота, могу сматрати типичним за цео његов живот и наћи се у потпуној контрадикторности са људима који познају друкчије раздобље његовог живота. Ово се односи и на његове изјаве које је давао у једном времену, а које су могле бити одбациване или оспораване након тридесет година или чак након тридесет дана. Већи део књига написаних о Гурђијеву односи се на одређене периоде његовог живота тако да се не може добити одговарајућа слика само њиховим читањем.

Има још једна особина Гурђијева на коју морам одмах указати: то је, наиме, његова тежња да се намерно приказује у лошем светлу. Стављао је маску којом је желео пре да одбије, а не да привуче људе.

Овај метод – који су суфији звали **Пут Маламата** или **Метод Кривице** – био је у стара времена високо цењен међу суфијима, који су шеике или верске учитеље који су ишли **Путем Кривице**, сматрали нарочито значајним у свету духовности. Такви људи су се спољном свету представљали у лошем светлу, делом да не би привукли хвалу и дивљење на себе, делом због личне заштите. У модерним временима овај **Пут Маламата** губи на значају. Сигурно је да су га под другим називима следили и у хришћанству и другим великим религијама. Навлачење кривице на себе, пре него похвале, одобравало се увек: али се то у наше данашње време много не разуме, нити се сматра исправним намерно чинити дела вредна кривице.

Постоји један нарочити разлог да се следи **Пут Маламата**, везано за моћи које окружују људе судбином предодређене да се узвисе до највишег положаја у свету духовности.

У старом зороастријском учењу постојало је препознавање једне одређене моћи која се зове **Хварено**. Она је била знак краљевства и ко год је поседовао **Хварено** имао је привлачну моћ над људима. Имао је "краљевски додир". Иста моћ се могла препознати по одређеним белезима или особинама физичког тела. Ови белези су показивали да је један човек предодређен за велика достигнућа која могу бити или материјална или духовна. За Буду се, на пример, говорило да има овакве белеге који су били препознати још док је био дете. Показивали су да је предодређен за веома висок степен духовног напредовања. Није било могуће одредити да ли ово значи да ће он постати велики краљ који треба да влада светом или велики духовни Иницијант.

Уколико човек који има овакве белеге или моћ која се зове **Хварено** жели да следи пут духовности, онда мора да се заштити од увлачења у месијанство и од спољног усхићења његовом личношћу. Један разлог за слеђење **Пута Маламата**, међу људима веома високе духовне предодређености, јесте да се заштите да не буду постављени на престо, да не буду служени или чак обожавани.

Јеванђеља јасно кажу да је Исус поседовао **Хварено** највишег степена, толико да су га Јевреји силом хтели узети и начинити краљем. Чим би, кажу, осетио да му овако нешто прети, повлачио би се и скривао. Ово може да значи да је и Исус следио **Пут Маламата** што се изражава речима: "Људи су га презирали и одбацивали". Сећате се да у **Имитацији Христа**, свети Тома Кемпијски саветује хришћанима који желе да следе Христа, да у свему што чине пре траже кривицу, а не похвалу.

Можемо отуд закључити да **Пут Кривице** може припадати врхунцу духовности пошто га је усвојио и сам Исус Христос да би извршио своју мисију на земљи. То нам се чини чак и исправним за сваког ко се

нађе у опасности да на себе навуче погрешну врсту обожавања која се граничи са идолатријом. Снага личне привлачности је ужасно искушење коме мало ко може да одоли.

Гурђијев је у раној доби спознао да заиста поседује овакве моћи. Не сугеришем да Гурђијева треба поредити са Соломоном или Будом, за које се зна да имају ове белеге, већ једноставно да је имао један одређени урођени квалитет **Хварена** и да је био свестан да га овај квалитет може довести у позицију спољног ауторитета. Он објашњава, у **Гласнику будућег добра**, написаном 1933, да је пре двадесет једну годину (тј. 1912) одлучио да усвоји оно што он назива "неприродни начин живљења", управо да би се заштитио од последица свог сопственог **Хварена**.

Човека који усваја тај нарочити поступак тешко је разумети на основу његовог спољног понашања, што је очигледно био случај са Гурђијевим. Људи су били склони да своје мишљење о њему формирају на основу његовог спољног понашања, а пропуштали су да узму у обзир могућност да је такво спољно понашање намерно усвојено због нарочите сврхе о којој сада говорим.

И он сâм се на ово осврће у **Гласнику будућег добра**; али, убрзо после објављивања ове књиге, он, колико је могуће, заплењује и повлачи из оптицаја све примерке и вероватно је релативно мали број вас наишао на њу. Ово је такође било у вези са истом потребом да маскира своју праву природу. Одлучио је о смеру деловања који се разликовао од оног наговештеног у време штампања ове књиге. Ова књига је била ballon d' essai (пробни балон) лансиран да би се дознале последице најаве свету да су извесне ствари могуће. Кад је, међутим, открио да су последице такве да би било озбиљног погрешног тумачења оног што он покушава да ради, повукао се и почео да следи скривенији пут.

Мислим да могу да вас уверим, на основу свих својих студија о његовом животу и разних сусрета с њим, да је стварно био човек који је намерно изабрао да крије своје сопствене моћи иза понашања које ће навлачити кривицу. Ако размислите о овоме, видећете колико нам је тешко да размрсимо, на основу спољашњег показивања, ко је био стварни човек и које су биле његове праве намере. Пре него што почнем о овоме да говорим, морам укратко проћи кроз фазе његовог живота током којих је вршио истраживања, то јест, од приближно 15. године па до његове смрти.

Прво су то била релативно локална истраживања и контакти које је правио у тој чудесној области Кавказа, додирном месту Европе и Азије, где је био рођен и одгајен. Затим, тамо од средине 90-их па до првих година двадесетог века, путује у већој мери и даље. Током овог периода је, несумњиво, проводио и доста времена са једним Братством, на које се он у више наврата позива, где је учио о старој и тајној традицији. Ово је дало нови смер његовим каснијим активностима.

Након овог периода истраживања, улази у период експериментисања са проблемом којег је сам поставио – тражење начина да се човечанство ослободи једног особитог недостатка људске природе који ће, како је он сматрао, бити све значајнији због пута којим свет иде. Та особина људске природе је сугестибилност, то јест, слабост људи према спољашњем потицају, тежња да се следи маса и склоност да буду заведени било којом врстом пропаганде. У данашње време, са све развијенијим техникама комуникације, ово постаје озбиљна претња свету. Један резултат сугестибилности, када се начини комуникације развијају, јесте тежња да се лична иницијатива пригушује, а постаје могуће да сугестијом људски ум буде управљан до те мере да то може постати сасвим погубно и за оне који су управљани, и за оне који то спроводе. Олдус Хаксли је у **Храбром новом свету** дао сликовит опис граница до којих ово може ићи.

Да би проучио проблем људске сугестибилности, Гурђијев је вршио опсежна истраживања хипнотизма. У ствари, први разговор који сам имао с њим, 1920, првог

дана када сам га срео, био је о хипнотизму. Тада ми је рекао такве запрепашћујуће ствари да сам схватио да он има далеко дубље знање у односу на све које сам сретао. Био сам веома заинтересован за ову тему 1920. Не само да сам пуно читао о хипнотизму, него ме је њему подучавао стручњак из те области и сам сам га практицирао да бих установио колико ми може помоћи да разумем извесне закључке везане за време и вечност, до којих сам дошао математичким проучавањем. Говорио сам, стога, са извесним искуством, али ми је убрзо постало јасно да сам, у поређењу са Гурђијевим, право дете на пољу хипнотизма. Не само ја, него и остали људи који су ово врло темељито проучавали и које сам лично сретао, као што је Шарл Ланселен, веома познати француски окултиста, били смо далеко од тога да схватимо шта хипнотизам може све да учини за човека.

Гурђијев се између 1900 и 1908. бавио практичним проучавањем хипнотизма и вероватно да је, као што сам вам прошле недеље рекао, на овом радио углавном у вези са лечењем људи од алкохолизма и зависности од опијума, а и за остале разне утицаје који повећавају сугестибилност и умањују снагу иницијативе код људи.

Током тих година Гурђијев је покушавао да сагледа да ли је у стању да установи један практичан метод којим би помогао људима са овим озбиљним људским проблемом. Не желим да изводим закључак да је сугестибилност средиште свих људских невоља, пошто је она слабост која произлази из човековог личног егоизма. Да нема његовог егоизма, човек и не би био сугестибилан. Ипак, сугестибилност је симптом и манифестација слабости која је далеко озбиљнија него што је већина људи данас спремна да призна. Чујемо, наравно, за ствари као што су испирање мозга и пропаганда у рекламне и политичке сврхе, али у стварности, овај порок или слабост сугестибилности је дубљи од њих, а дејство на људску расу биће погубно уколико се не предузму супротне мере.

Значи, када је Гурђијев као предмет свог проучавања узео да открије начин којим би ослободио човечанство од ове физичке слабости, он се бавио нечим што је стварно важно за све нас. Не можете излечити симптом уколико нисте у стању да урадите нешто са основним узроком из којег овај симптом произлази. Иза сугестибилности стоји тужно непознавање људске природе, што је незгодно за нашу садашњу ситуацију. Баш сада је незгодно, пошто толико много знамо о спољној природи, а тако мало о унутрашњој, те ово ствара прилично претећу неравнотежу нашег деловања. Можемо радити јако успешно на спољашњем, а остати неделотворни у погледу унутрашњег.

То је навело Гурђијева да се дубоко заинтересује за човекову природу да би открио зашто људи не познају сами себе. Вероватно да је баш у контакту који је имао са овом одређеном школом, о којој сам говорио прошле недеље, наишао на право објашњење овога; што се данас врло ретко разуме, чак, на пример, и од људи који су проучавали идеје Гурђијева писмено или чак, и практичним путем. Основна варка се односи на природу свести. Оно што обично зовемо свест само је одраз свести. Права свест је наличје оног што људи зову свест. Иза наше обичне свести постоји друга свест, или боље речено, оно што ми називамо свешћу, наша обична свест, јесте обрнутост свести, као негатив фотографије где светло изгледа тамно, а тамно светло.

Мислим да је Гурђијев, тек кад је схватио ову особину наше свести, био у стању да сагледа како се његова ранија проучавања хипнотизма стварно могу уклопити у потпунију слику овог људског проблема. Другим речима, било је нужно открити начине којима човек може ући у своју праву свест, а да, наравно, не губи контакт са спољним светом за који користимо нашу обрнуту свест, или како се то често погрешно каже, нижу свест.

Упоредо са овим открићем о људској природи, несумњиво је да је Гурђијев био дубоко заинтересован и за оно што он назива Закони Стварања Света и Одржавања Света, назив који он употребљава да

опише знање које човек увек тражи, а које ће му омогућити да разуме свет и своје место у њему. То је потреба да се сазна како је свет саздан и како функционише и зашто су људи у стању да са нашим светом буду повезани на постојећи начин. Ово је питање које природна наука једва може и да формулише, јер она проучава само оно што може бити познато, а не извор самог знања, то јест, човекову природу. Наука као готову чињеницу прихвата да усред света постоји биће као што је човек којим управљају закони физичких, хемијских и биолошких процеса, о чему наука не може давати одговоре нити чак постављати питања. Због тога је неопходно имати целокупну слику света где се сједињују човек и његово искуство, свет и његова природа. Та потреба да се разуме ова укупна ситуација човека у односу на његов укупан свет управила је Гурђијева према свему што је могао чути о природи основних закона или принципа, а наишао је на одређено особито знање на овом пољу, те је између 1908. и 1912. могао да састави космологију коју никада неће бити у стању да доврши потпуно.

Ово нас доводи до петог периода његовог живота, који почиње око 1910, када је започео – вероватно у сарадњи са људима који су му се придружили у његовим истраживањима – да саставља сав овај материјал, то јест, да комбинује оно што је научио у психологији, практичним путем, нарочито у својим проучавањима хипнотизма, са оним што је научио о законима и структури света – то јест, космологији. Тако је почело да се уобличава нешто што ће касније бити названо "Систем Гурђијева", а што је он сам обично назвао својим **Идејама**. Тешко је рећи колико је трајао овај период синтетичке активности, пошто је, у извесном смислу, још увек био у току почетком Првог светског рата. До тада је схватио да, ако жели да направи ову синтезу, мора имати људе на којима би могао вршити експерименте. Започео је, најпре, да местимице оснива мале групе људи, а доцније оснива оно што он назива својим Институтом за Хармонични Развој Човека. Био је, без сумње, повезан са врло високим круговима, управо до цара и његовог двора. Више пута је срео цара Николаја II. Причао нам је о свом дивљењу и саосећању за цара и о чудној ситуацији која је владала око руског двора. Мислим да вам је познато да је његова жена била пољска племкиња с краљевског двора.

Тај период, када се Гурђијев кретао у прилично високим круговима, доводи нас до почетка рата 1914. Врло је вероватно да је, како нам је рекао, био у директном контакту са Распућином, калуђером који је имао тако чудан утицај на руском двору и којем је Гурђијев покушао да се супротстави. Касније се повукао из свега тога. Затим долази период од 1915. па надаље, када је Гурђијев срео Успенског и људе које му је Успенски довео. Током овог периода имао је неколико експерименталних група с којима је радио за време ратних година од 1915. до Револуције, када се повлачи на Кавказ. Његов отац гине 25. априла 1918, кад су Турци прегазили Кара-Калпаке. Случајно знамо доста о активностима Гурђијева током периода 1915-1919, због оног што је Успенски написао у својој књизи **У потрази за чудесним**. Не смемо заборавити да је Успенски био у контакту са малим делом Гурђијевљевог рада. Један број експеримената које је Гурђијев започео био је одбачен, и он је почео друкчије да ради, тако да оно што је касније радио представља потпуно нову фазу.

Сад се можете запитати чиме је он то експериментисао? Овде морам рећи нешто о веома тешком проблему преношења **Разумевања** из једне средине у другу. Несумњиво да у Азији постоји традиционална мудрост од веома велике важности за човечанство. Супротно оном што се обично претпоставља, она је далеко развијенија на оном подручју које називамо Средњи исток него у Индији и на Далеком истоку. Није, међутим, стварно важно одакле долази, поента је у томе што је преношење ове мудрости у нашу европску средину јако тешко, далеко теже него што људи претпостављају. Било је разних преранијих покушаја да се на западне појмове и ме-

тоде преведе оно што долази из Индије, из Кине, из Јапана, са Средњег истока – из будистичких, хиндуских, тантричких, зен, суфијских и других извора. Стварно су се појавиле озбиљне тешкоће, пошто су они који су покушавали да донесу ову мудрост на Запад били или Европљани који су несавршено асимилари оно што је Исток имао да дâ, или Азијати који нису разумевали европску и америчку средину. У скоро сваком случају су правили озбиљне грешке, било при покушају да оно што је изванредно добро функционисало у одређеним азијским условима тачно пренесу у сасвим друкчије услове, било да то прилагоде Западу без стварног разумевања нове средине.

Један од главних задатака које је Гурђијев задао себи био је како да оно што је открио – нарочито у Азији и у мањој мери у Африци – стави практичним путем на располагање Западњацима. То му је узело отприлике тридесет година константног експериментисања пре него што је дошао до метода за који је мислио да задовољава, упркос чињеници што је овај рад започео са два значајна преимућства. Једно од њих је да је и он сам европског порекла, а друго је његово особито проучавање недостатака људске природе које треба надвладати. Његова проучавања нису била усмерена само на усавршавање човека – на пример, таквим методама као што је директно продирање у дубљу свест медитацијом – већ је он опсежно проучавао и запреке у нашој природи које нас спречавају да нормално живимо. Ово му је свакако давало значајно преимућство кад је дошао у контакт са Западњацима, јер се ове запреке не разликују много на Истоку и Западу. Стварна разлика између Истока и Запада више је у ономе у шта ми верујемо и ономе у шта они верују, у ономе чему се ми надамо и ономе чему се они надају. Због тога нам је тешко да разумемо једни друге. Не разликују се толико наше природе, већ то што ми верујемо у ствари у које они не би ни помишљали да верују, а са друге стране, они верују у ствари у које ми не бисмо ни помислили да верујемо.

Задатак што га је Гурђијев себи поставио приближно од 1910. па до раних тридесетих година овог века, одговара том периоду о коме сам говорио, кад је рекао да је двадесет једну годину приморавао себе да живи неприродним животом. Затим, једно кратко време почиње опет да живи нормално, а потом се враћа начину живљења којег је тешко разумети.

Сада нешто морамо рећи о коначном исходу свега овог пошто нећу имати времена да подробније говорим о фазама његовог експериментисања. Мора да се сећате да сам прошле недеље говорио о супстанцама, наиме, да се у источњачким земљама – нарочито на Средњем истоку – више зна о супстанцама које стоје иза активности, него што то ми на Западу знамо. Гурђијев је био веома јасан у погледу важности тога што човек може да ствара и управља супстанцама које су му потребне да би вршио промене. Схватио је да се начин на који нешто функционише не може побољшати уколико се настави да се напаја неодговарајућим горивом. Мора се производити племенитије гориво да би се добило племенитије дело.

Везано за супстанце, постоји извесна сумња да је Гурђијев, негде почетком овог века, наишао на појам о којем доцније пише у поглављу ”Рат”, у **Велзевулу**, где се позива на ученог Курда Атарнаха који је открио да разлог рата на земљи не лежи у понашању људских бића, већ у потреби за једном одређеном супстанцом која се може створити једним од два начина: или свесном и хотимичном радњом људи или њиховом смрћу. Произлази да, ако људи неће намерно да створе ову супстанцу, тад треба да се повећа број смрти на земљи – нарочито прераних смрти. Због овог рат постаје неизбежан. Ово становиште подразумева да су ратови последице човековог неуспевања да изврши своје космичке дужности и због тог неуспеха јављају се услови који чине рат неминовним. Ако не рат, онда се мора проузроковати прерано умирање људи. Пошто се, према овој теорији, тражена супстанца ослобађа неком врстом смрти, резултат се вероват-

но може постићи огромним порастом светске популације, као што се десило током овог века. Гурђијев алудира на ово на крају XLIII поглавља **Велзевула** када говори о вуковима, пацовима и мишевима. Ви сте, без сумње, свесни сугестије да је овај процес на неки начин у вези са "храњењем месеца".

Без обзира да ли ове сугестије узимамо буквално или фигуративно, несумњиво је да је Гурђијев осећао да је наишао на истину која је врло значајна за све нас; наиме, човек мора да врши одређену дужност због које постоји на земљи, или ће, иначе, бити приморан да живи и умире на такав начин да ће се, хтео не хтео, из њега извући резултати упркос њему самом.

Овај појам се врло једноставно може овако поставити: намерне радње које се врше ради праведног исхода резултирају у одређеној супстанци која се ослобађа. Један део те супстанце одлази у вршење радње, један део енергије постаје употребљив за ову сврху, било која да је; а трећи део енергије постаје употребљив за усавршавање, унутрашњи развој и продуховљење саме личности. Људски живот треба да буде тако организован да се ова трансформација енергије стварно свесно врши од стране довољног броја људи и само се тако могу отклонити опасности људског живота.

Ово веровање, у мало друкчијем облику, није непознато на Западу у доктрини о несебичној патњи за другог и преношењу врлина. По Гурђијеву, најбитније је да људи спознају ову дужност и да раде тако да се она изврши.Само се на тај начин може отклонити велика опасност по човечанство. Гурђијев је радио на дефинисању стања у којима би људима показао, уколико су вољни то да раде, како се врши ова трансформација супстанци; другим речима, како човек може вршити своју космичку дужност. Принцип је да он у вршењу те дужности помаже својим ближњима, а спасава и своју душу.

Произлази да је ово у тесној вези са проблемом сугестибилности. Врло много зависи од тога да људи схвате да се, ако желе да извршавају своју космичку дужност, морају, ослободити сугестибилности. Морају бити независни и слободни људи који могу слободно и свесно преузети и прихватити дужности које морају извршавати. Ово се своди на то да је људима потребно показати како могу да се ослободе илузија и слабости које их чине сугестибилним и самоповодљивим; мора им се, такође, показати како да извршавају задатак који се захтева од човека. Наравно, ово последње се може показати у облику моралних правила или учењем и применом религије у пракси. Ово заједнички сачињава оно што зовемо **Путеви Објективне Моралности**. Свако ко искрено и са дубоким осећањем следи правила своје религије и придржава се њених заповести даваће резултате који су потпуно истоветни са онима који се добијају из свесне трансформације супстанци. Њихов начин **живљења** даваће оно што се иначе може добити само **умирањем**. Ипак, постоји могућност и потреба да један ограничени број људи следи оно што зовемо **Путеви Убрзаног Усавршавања**. Ови путеви примају различите облике: неки су повезани са религијом, неки нису, а свима је заједничка потреба да се процес трансформације врши савесније и особитије у односу на поштовање правила или заповести формулисаних као вођство за све и отуда су, нужно, јако уопштени и често нејасни. Међу **Путевима Убрзаног Усавршавања** је и онај који зовемо **Четврти Пут** и који се одликује испуњавањем свих обавеза обичног живота у спрези са прецизно регулисаним и врло интезивним личним радом.

Сваком ко је читао рукописе Гурђијева или донекле познаје његов живот, јасно је да је његово интересовање било потпуно усредсређено на **Четврти Пут**. Он захтева највиши степен интелигенције, прилагодљивости и унутрашње слободе у онима који га прописују, пошто они морају створити услове који ће омогућити да се Дужност Трансформације изврши, а да не занемарују обавезе које су заједничке за све мушкарце и жене. Ово нас доводи до простог, практичног питања: који су то услови

који омогућавају човеку да испуни своју космичку дужност? Онима који не знају за **Четврти Пут** чини се да се то најбоље ради повлачењем из живота. Некада се претпостављало да је појачање и убрзање овог процеса задатак калуђера и пустињака, удаљених од света, који су могли посветити све своје време и енергију овом делу које доводи до трансформације супстанци. Вероватно је истина да је у ранијим временима када су услови живота на земљи били једноставнији од данашњих, углавном тако и било. Наш данашњи проблем, међутим, друкчији је и Гурђијев је био свестан да постоји далеко дубље преплитање живота на земљи због напретка комуникација и разних других технолошких достигнућа; тако да више није могуће ослањати се углавном на повлачење из света да би се створили тражени резултати. Значи, потребно је изнаћи начине којима људи могу појачати овај рад у обичним условима живота. Врло јединствену ствар у вези нашег века представља појава многих покрета у свим деловима света, под различитим називима, везаних за све религије света; али у сваком случају, постоји покрет ка извршавању човекових духовних обавеза у обичним условима живота.

Можда ћете закључити да сви ови покрети припадају оном што сам назвао **Четвртим Путем**. Нажалост, има много имитација овог пута којима потпуно недостаје квалитет **Убрзаног Усавршавања** који је једино оправдање за удаљавање од **Путева Објективне Моралности**. Ово је веома интересантна ствар коју сам и сâм проучавао. У можда двадесет или тридесет различитих покрета које ја знам, једина стварно заједничка особина је да они заиста као принцип узимају да човек може живети потпуно живот, спољашњи и унутрашњи, без повлачења из света и без напуштања уобичајених одговорности човека – да склапа брак, да рађа децу, да врши одређени спољни посао на свету, итд. А ипак се, ни у којем случају, не може рећи да су они сви – или чак већи број њих – део **Четвртог Пута**. Има превише теорије, а премало праксе у многим од ових покрета, док је у осталим присутан недостатак еластичности у методу, што је потпуно неспојиво са захтевима **Убрзаног Усавршавања**.

Тренутно нисам усредсређен на неуспешне покушаје оснивања центра **Четвртог Пута**, већ више на широко распрострањену спознају да је такав рад потребан. Мислим да ово није само последица промењеног схватања двадесетог века, него можда обрнуто, могуће је да се наши погледи на свет мењају баш због тога што наступа ново схватање. Мисли се да људи који живе обичним животима морају бити кадри да дају допринос решењу великих проблема човечанства. Тако налазимо пример у хришћанским црквама – подела на свештенике и световњаке свуда се смањује. Присутна је спознаја важности религиозног и духовног живота људи који нису професионалци, то јест, свештеници; ово је сада допуштено до степена који би био незамислив пре стотину година. Исто важи и за будизам. Пре мање од сто година калуђери или бикхуи сматрани су јединим озбиљно религиозним људима. Световни будист се задовољава тиме да живи обичним животом не очекујући да постигне било шта, сем можда да се у неко време реинкарнира у условима који ће му омогућити да се повуче из света. Канонске будистичке књиге – Пали Питаке, сасвим су оријентисане ка овом појму потпуне, неоспорне супериорности живота бикхуа, живота који се одриче световних ужитака, над животом обичних смртника. У двадесетом веку будизам до изузетно високог степена напушта овај традиционални став, те отуда постоје покрети као што је покрет Сатипатхена у Бурми – који обичном световњаку показује како може да очекује да достигне духовни развој за који се раније мислило да је резервисан за бикхуе.

Пошто сам увео појам **Четвртог Пута**, морам се осврнути на још једну важну особину, да, наиме, он нема сталан облик, ни стално место, ни центар. Он се стално тражи и прилагођава. То чини не ради усавршавања свог садржаја, већ ради извршавања задатака. Постоји одређено **Дело**

које треба да се уради на свету, а да би урадили то **Дело** неки људи морају доћи до потребног склада. Људи који пате од сугестибилности, од слабости у односу на спољни свет, који не познају себе – а нарочито они који остају у обичној обрнутој свести или полусвести – ти људи не могу ваљано или непосрдно извршити овај задатак са свим његовим специфичним обавезама. Стога је потребно да они који имају одговорности у овом смеру помогну људима да се припреме, уколико су изабрали и уколико желе тако да делују.

Ово води ка једној веома важној дистинкцији. Прво, постоји овај појам који припада двадесетом веку, наиме, да духовни развој у наше време не захтева удаљавање од одговорности живота, то јест, не треба неко да постане калуђер да би био духован. То је прва ствар која је заједничка и, како ја то кажем прожима познате религијске обичаје, као и све нове покрете који су се појавили. Друго, а што је нејасније, јесте појам убрзаног развоја који је у вези са извршавањем одређеног **Дела**. Појам **Четвртог Пута** потпуно је и нераскидиво повезан са ова два принципа; први принцип је принцип потпуног спољног ангажовања у животу, а други је унутрашње прихватање одговорности за одређено дело које се захтева ради велике Космичке Сврхе.

По Гурђијеву, ова сврха односи се на трансформацију супстанци којом се судбина човечанства у целини може држати на правом путу. Ово може попримити многе облике. Може имати облик активности уметничког стварања, може бити у облику извесних социјалних организација; може примити облике преноса особитих форми знања или истраживања условâ човечанства, и припреме за будућност, као и одређених других задатака који су битније повезани са оним о чему сам говорио, то јест са трансформацијом супстанци.

Ја лично сам уверен, на основу дугогодишњег проучавања ове материје и контаката које сам имао са прилично великим бројем људи који су били заинтересовани за ову особиту област, да стварно постоји такво **Дело** и да постоје људи који то схватају на начин који није видљив на површини. Ово значи да на земљи постоји ефект **Двоструког живота**. Један је видљив, спољашњи живот у којем сви морамо да учествујемо, а други је невидљиви живот у којем можемо учествовати уколико то изаберемо. У једном смислу, може се рећи да је први живот каузалан живот, то јест, у том животу узроци који постоје у прошлости производе резултате које проживљавамо у садашњости и који ће се пренети у будућност. То се може назвати и током догађаја. То се, наравно, може назвати и таквим именима као што су Самсара и Точак Живота, итд., али, просто речено, то је обични живот који живимо. Други живот је **не-каузалан**, што значи да он постоји само уколико се ствара. То је живот **Стварања**. Сваки ваљано изведен стваралачки чин је начин учествовања у том животу. А трагање за стварањем је трагање за тим животом.

Стварање је бескрајно разнолико по свом садржају и по својим формама. Све што се дешава може такође бити поље могуће креативности те стога ту нема границе. Ипак, огромна већина човечанства се задовољава да живи у првом животу. Неколицина трага за другим, пошто постоји потреба да се учествује у стваралачкој активности и схватање је да је човек само полужив, а можда ни то, уколико не учествује. Ово је оно што се подразумева под речју **Дело**, и кад говоримо о "делу" или Великом Делу – Magnum Opus, мислимо на невидљив свет који се мора непрекидно стварати да би био. И то је оно за шта смо позвани, ако смо судбински предодређени за убрзано усавршавање. Да бисмо ушли у тај свет морамо заслужити право да у њему будемо, и зато ми морамо дати нешто што смо **сами направили**. Прво и најједноставније што можемо дати је наша лична способност за рад; наша сопствена способност да трансформишемо енергију, и отуда да учествујемо у стварању. Ово се касније може претворити у специфичне

облике стварања, сходно објективним потребама и нашим субјективним могућностима.

Четврти Пут је, несумњиво, директна примена принципа креативности у животу. због тога га и називам **не-каузалним.** Он увек мора да почне без претходног узрока. Спонтани позив, с друге стране, јесте тај који ово омогућава. Нећу у ово детаљно улазити. Морао бих, одржати једно филозофско предавање и доћи у опасност да одговарам на филозофска питања; допустите ми да ово кажем на један прост начин – постоји **Дело** које треба да се изврши и неки људи имају осећај да њихов живот није потпун уколико не учествују у том **Делу**. Таквим људима су упућена ова предавања.

Гурђијев је пронашао директан пут учествовања и покушавао је да ово доведе у такав облик који би био употребљив за нас, за људе нашег западног света. Он, наравно, није створио овај облик, нити је био оснивач овог пута – али, мислим да вероватно постоје одређене ствари које су повезане са оним где је Гурђијев имао неко посебно надахнуће везано за овај период прелаза из прошлости у нову епоху у коју човечанство сада улази. Оно што је значајно у погледу будућности нашег света јесте будућа унификација сваког облика људског искуства. **Дело** управо ради на сједињавању људи, а не на њиховом раздвајању. Сигуран сам да је ово врло очигледна особина нашег двадесетог века. На један начин, ова обавеза за уједињењем узрокује већим делом озбиљне реакције и стога смо били сведоци бурних ратова и непријатељстава и мржње. Али, ако погледате позадину свега тога, можете видети да се све то дешава због порива за уједињењем, а не због порива за одвајањем. Једна врло очита особина овог јесте повећање толеранције које је обузело свет, као и међусобно уважавање људи, што је, можда, одлика нашег века и поред свих његових суморности, која највише обећава и задивљује.

Сада можемо поставити питање на шта се све ово своди у пракси и шта је Гурђијев стварно хтео? Има једна врло интересантна сугестија – мислим да је нема ни у једном објављеном рукопису – коју он даје у неким предавањима које је одржао у Њујорку почетком тридесетих година овог века, а на коју се посебно позива у књизи коју сам споменуо, **Гласнику будућег добра**. То је његова нада да ће на земљи бити могуће основати нову врсту Удружења. Он је ово узимао крајње озбиљно, мада никад није био у стању да исто оствари током свог живота. Схватио је да је нужно да се људи срећу и измењују искуства. Али, начин на који то раде у данашњим околностима смешан је пошто обично измењују искуства и разговарају о стварима које су тривијалне и површне; или то, пак, раде под изразито формалним или ритуалним условима. Гурђијев је желео да нађе могућност да се људи срећу и деле искуства тако што би у контакт долазили многи типови људи, и да разумевање проблема људског живота и начина на који људи треба да живе треба ширити. Често је, до самог краја живота, говорио о озбиљности овог проблема. Другим речима, оно што је он желео није, ни у ком случају, било езотерично или скривено; напротив, сматрао је да што већи број људи треба да схвати да постоји овај проблем људског живота и да ово разумевање треба делити и с њиме се суочити. Увидео је да је неминовно да постоје многи различити начини интерпретирања и разумевања овога и надао се да може наћи неки начин за неки заједнички темељ на којем се људи могу срести. Мислим да се надао, током целог свог живота, да ће моћи да нађе тачно одређено полазиште ка овоме, али није имао среће. Његов почетни покушај у Француској, у Фонтенблоу, пропао је и, баш кад је све опет стварно припремио касних тридесетих овог века, избио је Други светски рат. После рата био је одвећ болестан и већ близу краја живота да би нешто више могао урадити, мада је уложио озбиљне напоре да оснује једно седиште изван Париза.

Мислим да се Гурђијев надао да ће се оно што је он открио и схватио у вези ових

питања слободно ширити међу људима, без икакве тајне; и да ће људи бити приморани да схвате да је могуће за сваког, ко је спреман тако да ради, да учествује у задатку живљења свог живота на начин који је продуктиван у Креативном Свету. Неки људи могу ово дубље радити и они су у стању да достигну оно што је Гурђијев називао "убрзани резултати". Веровао је, наравно, да је могуће и за остале људе, који за себе немају исти интензитет живљења, да учествују у овом општем процесу. Обавеза је оних који имају више снаге на овом пољу да је деле са осталима тако да се може успоставити опште распрострањено схватање начина живљења и способности да се живот живи. Ово је тесно повезано са трансформацијом супстанци. То, просто речено, значи да они који су духовно јаки могу помоћи онима који су духовно слаби – не само својим видљивим делима, већ и давањем "супстанце рада". Ово је, донекле, аналогно "матичиној супстанци" коју производи матица и омогућава целокупни рад пчела радилица. Гурђијев ми је први пут објаснио овај веома важан појам јула 1923. и ја се на то укратко позивам у својој књизи **Сведок**. Ако сте у стању да ово схватите доћи ћете близу саме суштине значења човековог живота на земљи. Гурђијев је имао моћ да ствара "супстанцу рада" и ми који смо га познавали били смо у стању томе да се приближимо. Али, постоје друге и јаче резерве ове супстанце од оних које може да произведе један човек.

Тако се опет враћамо на питање где је сâм Гурђијев стајао у односу на укупан рад који се одвија на земљи. Појавила се веома велика забуна због особитог личног начина на који је Гурђијев живео и који сам претходно назвао **Пут Кривице**. Људи су били у заблуди и мислили су да је нужно да тај рад треба да изазива одбојност. Сигуран сам да то није била намера Гурђијева. Он је само желео да избегне да људи постану зависни од **њега**, да усмеравају своју сугестибилност ка њему и да му се обраћају као вођи. Његов циљ је био да људи треба да постану слободни. Примењивао је овај посебни метод само лично, ради себе самог, и кад би видео неког да га имитира нападао би га врло сурово говорећи: "То је теби потпуно непотребно и глупост је да то радиш". Другим речима, уколико су људи који су с њим били повезани, почињали да имитирају његово прилично неразумљиво понашање и навлаче кривицу на себе, он је био јако немилосрдан и истицао да је то за њих потпуно непотребно и стога потпуно погрешно. То је било потребно само њему због особитог задатка којег је сâм себи поставио.

Он је сигурно био у некој посебној врсти обавезе, наиме, да у особитом послу који је морао да уради, не треба да заузима положај великог учитеља с великим бројем ученика који зависе од њега. Често је бивало очигледно да је с највећом лакоћом, да је то изабрао, могао да употреби моћ коју је имао да привуче људе. Могао је имати око себе хиљаде људи и своје методе, које су стварно необично драгоцене за људе који желе да живе боље, могао је ширити међу хиљадама људи уместо релативно малог броја. Али, он се намерно уздржавао од свега тога из разлога који мислим да знам, али о којем не би било исправно овог пута говорити.

Покушао сам да вам дам извесну представу о овом необичном човеку и начину на који се његов рад развијао, а мислим да је то у односу на целокупни људски проблем много важније него што већина људи претпоставља; наиме, Гурђијев је чинио огроман напор да одигра своју улогу, али то није, ни у ком случају, цела прича. Постоји цео један процес који се управо сада одвија у свету; једна целовита креативна активност која се бави издизањем човека из садашњег интервала у нови циклус; у овај нови циклус треба ући без озбиљнијих оптерећења из прошлости.

Ово се све дешава на много начина, са тако замршеним међудејством да, што сам старији и то све више и више гледам – а случајно живим у таквој ситуацији да то видим у многим деловима света – постајем стварно задивљен изванредном снагом, надљудском интелигенцијом и свешћу

која се у данашње време усмеравају ка скривеним стварима човечанства.

Мој циљ у погледу одржавања ових предавања није био да једноставно ћаскам о Гурђијеву, већ и да вам кажем да постоје одређени правци у којима је сада могуће наставити овај рад на врло плодотворан начин.

[John Godolphin Bennett, **Gurdjieff: A very great Enigma**, Coombe Springs Press, Moorcote, 1984]

Превела са енглеског
Драгица Лајешић

Светлуцаји истине (1914)

Записано у једном од Гурђијевљевих кругова у Москви

Чудни догађаји, незамисливи са уобичајеног становишта, водили су мој живот. Мислим на оне догађаје који утичу на човеков унутрашњи живот, који из корена мењају његов правац и циљ и који стварају нова раздобља у њему. Називам их незамисливим зато што је њихова повезаност била јасна само мени. Као да их је нека невидљива особа, у потрази за одређеним циљем, ставила мени на пут, у моје животне околности, и на које сам ја, баш кад ми је то било најпотребније, такорећи случајно наишао. Вођен таквим догађајима, навикао сам се, још од раних дана, да са великом пажњом и проницљивошћу посматрам околности које ме окружују, да покушавам да схватим начело које их повезује, и да у њиховим међуодносима пронађем шире, сложеније, објашњење. Морам рећи да ме је у сваком спољашњем исходу највише занимао скривен узрок који га је изазвао.

Једнога дана у мом животу, на исти овај очито чудноват начин, сусрео сам се, лицем у лице, са окултизмом, и заинтересовао се за њега као за некакав дубок и хармоничан филозофски систем. Али, у истом тренутку када сам доспео до нечег што је било више од пуког занимања, опет сам, исто тако изненада као и кад сам се сусрео с њим, изгубио могућност да наставим са систематским проучавањем. Другим речима, у потпуности сам био препуштен властитој сналажљивости. Ово губљење могућности чинило се као бесмислени промашај, али касније сам у томе препознао нужни ступањ на мом животном путу, и то онај који је био препун дубоког значења. До овог препознавања, међутим, дошло је много касније. Нисам одступио, него сам наставио на властиту одговорност и властити ризик. Несавладиве препреке су ми се супротстављале, терајући ме да се повучем. Огромни хоризонти су се отварали мом погледу и док сам журио напред често сам се спотицао и запетљавао. Изгубивши, како се чинило, оно што сам открио, стајао сам и вртео се на истом месту, као у магли. У трагању, начинио сам много покушаја и чинио очито некорисне

радње, неодговарајуће награђиван исходима. Данас, видим да ниједан напор није остао ненаграђен и да је свака грешка служила томе да ме води истини.

Уронио сам у проучавање окултистичке литературе и без претеривања могу рећи да сам не само прочитао него и стрпљиво и истрајно савладао већи део доступног материјала, покушавајући да схватим смисао и да разумем оно што је било скривено између редова. Све је то послужило да дођем до убеђења да никада нећу успети да нађем оно што сам тражио у књигама: иако сам назрео обрисе величанствене структуре, нисам могао да је видим јасно и разговетно.

Трагао сам за онима који су могли да имају заједничка интересовања са мном. Неки су изгледали као да су тражили нешто, али при пажљивијем испитивању видео сам да су и они, попут мене, лутали по мраку. Још увек сам се надао да ћу на крају наћи оно што ми је било потребно; тражио сам живог човека, који би био у стању да ми да више него што сам могао да нађем у књигама; истрајно и упорно сам трагао и, после сваког неуспеха, нада је изнова оживљавала и водила ме новој потрази. Имајући то у виду посетио сам Египат, Индију и друге земље. Међу онима које сам сусрео било је много оних који нису оставили никаквог трага, али неки су били изузетно значајни.

Прошло је неколико година; међу оне које сам упознао убрајао сам и оне с којима сам, захваљујући заједничким интересовањима, био трајније везан. Један од њих, са којим сам стварно био близак, био је извесни А. Нас двојица провели смо много бесаних ноћи лупајући главу над неколико одломака из књига које нисмо разумели и трагајући за прикладним објашњењима. На тај начин је дошло до тога да смо се ближе упознали.

Али, током последњих шест месеци почео сам да примећујем, прво у ретким размацима, а потом све чешће, нешто чудно код њега. Није да ми је окренуо леђа, али се чинило да се охладио за истраживање, које, пак, није престало да буде животно важно за мене. У исто време видео сам да он то није заборавио. Често је говорио о томе и правио коментаре који су постајали потпуно схватљиви тек после дугог размишљања. Поменуо сам то више пута, али је он увек вешто избегавао разговор о томе.

Морам признати да ме је ова растућа равнодушност А., који је иначе био стални пратилац у мом раду, довела до тмурних размишљања. Једном сам отворено говорио о томе са њим – једва да се и сећам на који начин.

"Ко ти је рекао" – успротивио се А. – "да сам те напустио? Сачекај мало и видећеш јасно да си погрешио."

Али из неког разлога ове речи, а не неке друге које су ми тада изгледале чудно, нису побудиле моје интересовање. Можда зато што сам био преокупиран тиме да се помирим са идејом о мом потпуном осамљивању.

Тако се то наставило. Тек сада видим, упркос мојој очитој способности за посматрање и анализовање, како сам главну ствар, која ми је стално била пред очима, превидео на начин који је био неопростив. Али, нека чињенице говоре саме.

Једног дана, средином новембра, провео сам вече са пријатељем. Разговор је био о ствари која ме је мало занимала. После дужег ћутања, мој домаћин рече: "Узгред, познавајући твоју склоност за окултизам, мислим да би те једна ствар у данашњем **Гласу Москве** занимала". Показао ми је чланак са насловом "Око позоришта".

У њему се, уз кратак сажетак, говорило о сценарију за средњовековну мистерију, **Борба чаробника**: балету који је написао Г. И. Гурђијев, оријенталиста који је био чувен у Москви. Помен окултизма, сам наслов и садржај сценарија, изазвали су моје велико занимање, али нико од присутних није могао да ми да нека поближа обавештења. Мој домаћин, одушевљени аматер у стварима балета, признао је да у кругу људи које он познаје нема никог ко би одговарао опису датом у чланку. Исе-

као сам га, с његовом дозволом, и понео са собом.

Нећу вас замарати излагањем мојих разлога за заинтересованост овим чланком. Али, последица свега тога била је да сам, у суботу ујутро, донео чврсту одлуку да по сваку цену пронађем писца сценарија, г. Гурђијева.

То исто вече А. је свратио код мене, а ја сам му показао чланак. Рекао сам му да намеравам да потражим Гурђијева и упитао га за мишљење о томе.

А. је прочитао чланак и, погледавши ме летимице, рекао: "Па, желим ти успех. Што се мене тиче, то ме не занима. Зар нисмо имали превише таквих прича?". Нехајно је оставио чланак на страну. Такав став према овом питању био је толико хладан да сам одустао и удубио се у своје мисли; А. је такође био замишљен. Наш је разговор замукао. Дугу тишину прекинуо је А., ставивши руку на моје раме.

"Слушај" – рекао је – "не љути се. Имао сам своје разлоге, које ћу објаснити касније, што сам ти онако одговорио. Али, прво ћу ти поставити неколико питања која су *тако* озбиљна – нагласио је реч "тако" – да не можеш ни да замислиш колико су озбиљна." Помало запањен овом изјавом, одговорио сам: "Питај".

"Реци ми, молим те, зашто желиш да нађеш тог Гурђијева? Како ћеш га тражити? Са којим циљем? А ако успеш, како ћеш му приступити?"

Испрва невољно, али охрабрен озбиљношћу А.-овог става, као и питањима која је постављао, објаснио сам му правац мог размишљања.

Када сам завршио, А. је прешао преко онога што сам рекао и додао: "Могу ти рећи да нећеш ништа наћи".

"Како то може бити?" – одговорио сам. "Чини ми се да сценарио за балет **Борба чаробника**, осим што је посвећен Гелцеру, није баш толико безначајан да би његовом аутору могао да се изгуби сваки траг".

"Није у питању аутор. Он се може наћи. Али он неће говорити с тобом онако како би могао ", рече А.

На ово сам плануо: "Зашто мислиш да би он...?". "Ја не **мислим** ништа", прекиде ме А., "ја **знам**. Али да те не држим у неизвесности, кажем ти да тај сценарио знам добро, врло добро. Штавише, ја аутора, г. Гурђијева, познајем лично, и познајем га дуго. Начином који си изабрао да га пронађеш можда ћеш га упознати, али не онако како ти желиш. Веруј ми, ако ми дозволиш да те пријатељски посаветујем, сачекај. Покушаћу да ти средим састанак са Гурђијевим на начин на који ти желиш... Е, сад морам да идем".

Са највећим запрепашћењем шчепао сам га. "Чекај! Не можеш сада да идеш. Како си га упознао? Ко је он? Зашто ми никад ниси рекао за њега?".

"Превише питања", рече А. "Категорично одбијам да на њих одговорим сада. Кад буде требало, одговорићу. У међувремену, смири се мало; обећавам да ћу учинити све што могу да те упознам".

Упркос мојим непрестаним захтевима А. је одбијао да одговори, додајући да је у мом интересу да га не задржавам дуже.

У недељу, око два сата, А. ми је телефонирао и кратко рекао: "Ако желиш, буди на железничкој станици у седам сати". "А где идемо?" – упитао сам. "До Гурђијева", одговорио је и спустио слушалицу.

"Он свакако не пази на формалности у контакту са мном", пројурило ми је кроз главу, "није ме ни питао да ли могу да идем, а вечерас имам важна посла. Осим тога, немам појма колико далеко треба да путујемо. Када ћемо се вратити? Шта ћу рећи кући?". Али, онда сам помислио да А. вероватно није превидео ништа од свега тога, тако да је "важан" посао брзо изгубио на важности и почео сам да ишчекујем назначено време. Био сам нестрпљив и стигао сам на станицу скоро сат раније, и чекао А.

Коначно се појавио. "Хајде, брзо", рекао је, пожурујући ме. "Карте су код мене. Задржали су ме и каснимо."

Пратио нас је носач са некаквим великим коферима. "Шта је ово?", упитах. "Бићемо одсутни годину дана?". "Не", одгово-

рио је смејући се. "Враћам се с тобом; сандуци нису наши".

Сели смо, и будући да смо били сами у купеу, нико није ометао наш разговор.

"Идемо ли далеко?", упитао сам.

А. помену неке летњиковце близу Москве и додаде: "Да бих те поштедео запиткивања, рећи ћу ти све што могу; али већи део ћеш морати сам да обавиш. Наравно, с правом те занима Гурђијев као особа, али рећи ћу ти неколико спољашњих чињеница о њему, да би знао како да се држиш. Што се тиче онога што ја лично мислим о њему, остаћу нем, тако да твоји утисци буду потпунији. О томе ћемо после".

Наместивши се удобније у своме седишту, почео је да прича.

Рекао ми је да је Гурђијев провео много година лутајући по Истоку са одређеним циљем и да је био на местима недоступним за Европљане; да је пре две или три године дошао у Русију и да је од тада живео у Петрограду, посвећујући своје напоре и своје знање углавном властитом раду. Не тако давно доселио се у Москву и изнајмио летњиковац близу града, како би могао повучено, неузнемираван, да ради. У складу са само њему познатим ритмом, повремено би долазио у Москву, враћајући се своме раду после одређеног времена. Није сматрао потребним, по свему судећи, да својим московским познаницима говори о свом летњиковцу и никога није примао тамо.

"А што се тиче тога како сам га ја упознао", рече А., "о томе ћемо други пут. То је, такође, далеко од уобичајеног."

А. настави да говори како је врло рано током његовог познанства са Гурђијевим говорио о мени и желео да нас упозна; не само да је он то одбио, него је у ствари забранио А.-у да мени ишта каже о њему. Зато што сам ја непрестано захтевао да упознам Гурђијева и намеравао да то учиним, А. је одлучио да га упита још једном. Он га је видео, пошто је отишао од мене претходне ноћи, а Гурђијев се, пошто је поставио више детаљних питања о мени, сложио са тим да ме види и сам је предложио да ме А. доведе то вече на село.

"Упркос томе што те знам толико година", рече А., "он те сигурно познаје боље него ја, на основу онога што сам му рекао. Сада схваташ да није било умишљање када сам ти рекао да ништа не можеш да постигнеш на уобичајени начин. Не заборави, направљен је изузетак због тебе и нико од оних који га знају није био тамо где ти идеш. Чак ни они који су му најближи не знају за његово уточиште. Овај изузетак дугујеш мојој препоруци, па те молим да ме не доведеш у незгодну ситуацију".

Неколико даљих питања није изазвало никакве одговоре код А., али када сам га упитао о **Борби чаробника** испричао ми је садржај мало детаљније. Када сам га упитао за нешто што ме је веома изненадило јер је изгледало противречно, А. ми је рекао да ће Гурђијев о томе сам говорити, ако то буде сматрао потребним.

Овај је разговор изазвао код мене мноштво мисли и претпоставки. После ћутње, обратио сам се А.-у са питањем. А. ме погледа помало збуњено и, после краће паузе, рече: "Сабери мисли, или ћеш испасти будала. Скоро да смо стигли. Немој да зажалим што сам те довео. Сети се шта си јуче рекао о свом циљу".

После овога није рекао ни речи.

На станици изађосмо из воза ћутке, а ја сам се понудио да понесем један од кофера. Био је тежак најмање четрдесет килограма, а ни сандук који је носио А. вероватно није био ништа лакши. Четвоpоседе санке чекале су на нас. Ћутке смо сели, и возили се све време у истој дубокој тишини. После отприлике петнаестак минута санке се зауставише пред капијом. Велика двоспратна сеоска кућа једва је била видљива на другом крају врта. Предвођени нашим возачем који је носио пртљаг, прошли смо кроз откључану капију и пошли ка кући стазом са које је био очишћен снег. Врата су била полуотворена. А. зазвони.

После неког времена глас упита: "Ко је?". А. рече своје име. "Како си?", исти глас се чуо кроз отшкринута врата. Возач унесе кофере у кућу и изађе. "Уђимо сада", рече А., који је изгледао као да нешто чека.

Прођосмо кроз мрачни ходник у слабо осветљено предсобље. А. затвори врата за нама; у соби није било никога. "Скини се", рече кратко, показујући на чивилук. Скинусмо капуте.

"Дај ми руку; не бој се, нећеш пасти". Затварајући врата чврсто за собом, А. ме уведе у потпуно мрачну собу. Под је био прекривен меким тепихом тако да се наши кораци уопште нису чули. Испружио сам руку у таму и напипао тешку завесу која је ишла целом дужином, чинило се, неке велике собе, чинећи неку врсту пролаза до других врата. "Имај на уму свој циљ", прошапута А., и подигавши ћилим обешен преко врата, гурну ме у осветљену собу.

Наспрам врата, на ниском отоману, наслоњен на зид седео је средовечан човек са прекрштеним ногама на источњачки начин; пушио је чудно обликовану наргилу која је стајала на ниском сточићу испред њега. Поред наргиле стајала је мала шоља кафе. То је било прво што сам видео.

Када смо ушли, Гурђијев – јер то је био он – подиже руку и, погледавши нас мирно, поздрави нас климањем главе. Онда ми рече да седнем поред њега, показујући на отоман. Боја његовог лица одавала је његово источњачко порекло. Његове су очи посебно привукле моју пажњу, не толико оне саме колико начин на који ме је погледао када ме је поздравио; не као да ме види први пут него као да ме већ дуго и добро познаје. Сео сам и гледао по соби. Њен је изглед био тако необичан за Европљанина да желим да је опишем заиста детаљно. Није било места које није било прекривено, било ћилимима било некаквим засторима. Један огроман тепих прекривао је под ове простране собе. Чак су и зидови били покривени ћилимима, који су такође прекривали и врата и прозоре; таваница је била прекривена старим свиленим шаловима блиставих боја, чудесно лепо сложеним. Они су на чудан начин били повезани у центру таванице. Извор светлости био је скривен иза абажура од мутног стакла нарочитог облика који је подсећао на велики лотосов цвет, и који је правио белу расуту светлост.

Још једна лампа, која је давала сличну светлост, стајала је на високом сталку са леве стране отомана на којем смо ми седели. Уз зид са наше леве стране био је пијанино прекривен антикним драперијама, које су тако скриле његов облик да без свећњака не бих могао ни да погодим шта је то. На зиду изнад пијанина, на великом ћилиму, висила је збирка жичаних инструмената необичних облика, међу којима је такође било и свирала. Још две збирке украшавале су зид. Једна је била старо оружје, са праћкама, јатаганима, бодежима и другим стварима, и била је изнад наших глава. На супротном зиду, висећи на белој танкој жици, мноштво старих изрезбарених лула било је уређено у хармоничну целину.

Испод ове последње збирке, на поду, уз зид, лежао је дугачак ред великих јастука покривених једним ћилимом. У углу с леве стране, на крају тог реда, била је једноставна пећ прекривена везеном тканином. Угао на десној страни био је у нарочито лепим бојама; ту је стајала икона св. Ђорђа Победника, украшена драгим камењем. Испод је био ормарић са неколико малих статуа од слоноваче разних величина; препознао сам Христа, Буду, Мојсија и Мухамеда; остале нисам добро видео.

Још један ниски отоман стајао је уза зид с десне стране. Са обе његове стране била су два изрезбарена сточића од слоноваче, на једном је била џезва са лампом за грејање. Неколико јастука и јастучића за клечање били су расути по соби у пажљивом нереду. Сав намештај био је украшен кићанкама, златним везом и драгим камењем. У целини, соба је изазивала утисак чудновате удобности који је био појачан некаквим слабим мирисом који се складно мешао са мирисом дувана.

Пошто сам тако истражио собу, окренуо сам се према Гурђијеву. Погледао ме је, и имао сам нејасан утисак да ме је узео у длан и одвагао. Невољно сам се осмехнуо, а он је скренуо поглед од мене полако и без журбе. Погледавши у А., нешто му је рекао. У мене више није гледао на тај начин и утисак се није поновио.

А. је седео на великом јастуку поред отомана, у истом положају као и Гурђијев, изгледао је сасвим природно. Одједном устаде и, узевши два велика папирна блока и две оловке са малог стола, даде један Гурђијеву а други задржа. Показујући на џезву, рече ми: "Ако хоћеш кафу, послужи се. Ја ћу сад узети мало". Следећи његов пример, сипао сам себи и, вративши се на своје место, ставио сам шољицу на мали сто поред наргиле.

Онда сам се окренуо Гурђијеву и, покушавајући да се изразим што краће и јасније, објаснио сам зашто сам дошао. После кратке ћутње, Гурђијев рече: "Па добро, да не губимо време", и упита ме шта у ствари желим.

Да бих избегао понављање, забележићу само неке особитости разговора који је следио. Пре свега морам да поменем прилично чудну околност, нешто што нисам приметио у том тренутку, можда зато што нисам имао времена да мислим на то. Гурђијев није говорио руски ни течно ни исправно. Каткад је доста времена трошио да пронађе речи или изразе који су му били потребни, и стално се окретао према А. за помоћ. Он би му рекао две или три речи; А. је изгледао као да хвата његову мисао по ваздуху, развија је и употпуњује и даје јој облик разумљив за мене. Изгледало је као да је добро упознат са предметом о коме се говорило. Када је Гурђијев говорио, А. га је гледао с пажњом. Једном речју Гурђијев би указао на ново значење, и брзо изменио правац А.-ове мисли.

Наравно, то што је А. мене знао веома му је помогло да ми омогући да разумем Гурђијева. Много пута би А. једним наговештајем изазвао читав низ мисли. Он је служио као нека врста преносиоца озмеђу Гурђијева и мене. Испрва се Гурђијев обраћао стално А.-у, али како се предмет разговора ширио и развијао, обухватао нова подручја, Гурђијев се све мање окретао њему. Његов је говор текао слободније и природније; праве речи су долазиле саме од себе, и могао бих се заклети да је до краја разговора он говорио најчистији неакцентовани руски; његове речи ишле су једна за другом течно и мирно; биле су пребогате бојама, поређењима, живописним примерима, широким и хармоничним могућностима.

Као додатак свему томе, обојица су илустровала разговор разним дијаграмима и низовима бројева, који су, узети заједно, чинили прелепи систем симбола – неку врсту списа – у којем је један број могао да изрази читаву групу идеја. Наводили су бројне примере из физике и механике а нарочито су износили грађу из хемије и математике.

Гурђијев се каткад окретао према А. са кратком примедбом која се односила на нешто са чим је А. био добро упознат, и повремено помињао нека имена. А. је климањем главом показивао да је разумео, а разговор се настављао без прекида. Такође сам схватио да је А., подучавајући мене, и сам учио.

Још једна особитост била је то да сам врло ретко морао да питам. Чим би се појавио неки проблем, и пре него што је и могао бити формулисан, развитак мисли већ је дао одговор. Било је као да је Гурђијев унапред знао и антициповао питања која су се могла јавити. Једном или двапут направио сам грешку и питао о некој ствари око које се нисам баш потрудио да је себи појасним. Али о томе ћу говорити на правом месту.

Ток разговора најбоље бих могао да упоредим са спиралом. Гурђијев је, узевши неку главну идеју, а пошто ју је проширио и дао јој дубину, завршавао круг свог умовања повратком на полазну тачку, коју сам сада видео, тако да кажем, испод мене, много шире и детаљније. Нови круг, и опет је ту била јаснија и прецизнија представа широке изворне мисли.

Не знам ни сам како, али сам се осећао некако натеран да са Гурђијевом говорим *tête-à-tête*. Присуство А., његов миран и озбиљан испитивачки став спрам разговора, мора да је оставило утисак на мене а да то нисам ни знао.

Све у свему, оно што је речено донело ми је неописиво задовољство које никада

до тада нисам искусио. Обриси те величанствене грађевине која је била тамна и несхватљива за мене, били су сада јасно оцртани, али не само обриси већ и неки детаљи фасаде.

Волео бих да опишем, макар и само приближно, суштину разговора. Ко зна? Можда ће то помоћи некоме ко је у сличној позицији? То је сврха ове скице.

"Ти познајеш окултну литературу", поче Гурђијев, "упутићу те на формулу из **Смарагдне плоче**: 'Како горе, тако доле'. Лако је започети са градњом основе за дискусију о овоме. У исто време морам рећи да нема потребе да употребимо окултизам као основу са које треба да приступимо разумевању истине. Истина говори за себе ма у којој форми да се показује. Ти ћеш разумети ово у потпуности само током времена, али данас желим да ти пружим барем зрно разумевања. Дакле, понављам, почињем са окултном формулом зато што говорим *теби*. Знам да си покушавао да дешифрујеш ову формулу. Знам и да је 'разумеш'. Али, разумевање које сада имаш само је бледа и удаљена рефлексија божанског сјаја.

Нећу ти говорити о самој формули – нећу је анализовати и дешифровати. Наш разговор неће бити о буквалном значењу, узећемо је само као полазну тачку за наш разговор. А да бих ти дао неку представу о нашем предмету, могу рећи да желим да говорим о свеобухватном јединству свега што постоји – о јединству у мноштву. Желим да ти покажем две или три површи драгоценог кристала, и скренем ти пажњу на бледе слике које се нејасно рефлектују на њима.

Знам да разумеш све о јединству закона који управљају универзумом, али ово разумевање је спекулативно – или боље, теоретско. Није довољно разумети духом, нужно је да својим бићем осетиш апсолутну истину и непроменљивост ове чињенице; тек тада ћеш бити у стању да свесно и са убеђењем кажеш 'Ја знам'".

То је био смисао речи са којима је Гурђијев започео разговор. Потом је наставио да живо описује сферу у којој се креће живот целог човечанства, уз помоћ чега је илустровао херметичку формулу коју је навео. Помоћу аналогија прешао је са малих обичних догађаја у животу неког појединца на велике циклусе у животу целог човечанства. Помоћу таквих паралела подвукао је циклично деловање закона аналогије унутар сићушне сфере земаљског живота. Онда је, на исти начин, прешао са човечанства на оно што бих ја назвао животом Земље, представљајући је као један огроман организам, попут човековог, појмовима физике, механике, биологије, итд. Видео сам како се светлост његове мисли све више усредсређивала на једну тачку. Неизбежан закључак свега онога што је рекао био је велики закон тро-јединства: закон три принципа делања, отпора и равнотеже: активни, пасивни и неутрални принцип. Почивајући дакле на чврстој основи земље и наоружан овим законом, применио га је, са смелим полетом мисли, на цео соларни систем. Сада се његова мисао више није кретала према овом закону тро-јединства, него већ ван њега, наглашавајући га све више, и показујући га на ступњу најближем човеку, оном Земље и Сунца. Потом је, кратким изразом, прешао с оне стране граница соларног система. Најпре су синули астрономски подаци, потом је изгледало да су ишчезли и нестали пред бескрајношћу свемира. Преостала је само једна велика мисао, која проистиче из истог великог закона. Његове су речи звучале полако и свечано, а у истом трену изгледало је као да се смањује и губи њихов значај. Иза њих могао се осетити дамар величанствене мисли.

"Дошли смо до ивице понора који се никада не може премостити обичним разумом. Осећаш ли како су речи постале површне и бескорисне? Осећаш ли како је немоћан овде ум по себи? Досегли смо принцип с оне стране свих принципа". Рекавши то, постао је нем, његов поглед замишљен.

Зачаран лепотом и величином ове мисли, постепено сам престао да слушам ре-

чи. Могао бих рећи да сам их осећао, да сам схватао његову мисао не разумом него интуицијом. Човек далеко доле био је сведен на ништа, нестајући без трага. Био сам испуњен осећајем блискости Великој Загонетки, и дубоком свешћу о мојој личној ништавности.

Као да је погодио моје мисли, Гурђијев је упитао: "Почели смо од човека, а где је он? Велик је, свепрожимајући закон јединства. Све у свемиру је једно, разлика је само у размери; у бесконачно малом наћи ћемо исте законе као у бесконачно великом. Како горе, тако доле.

Сунце се попело преко врхова планина; долина је још у мраку. Тако и разум, превазилазећи људско стање, гледа божанску светлост, јер за оне који пребивају доле све је тама. Опет понављам, све у свету је једно; и пошто је разум такође једно, људски разум представља моћан инструмент испитивања.

Пошто смо дошли до почетка, спустимо се на земљу са које смо дошли, наћи ћемо њено место у поретку структуре свемира. Погледај!".

Направио је један цртеж и, са успутним упућивањем на законе механике, оцртао шему конструкције универзума. Са бројевима и дијаграмима у хармоничним, систематским ступцима, мноштвеност унутар јединства почела је да се појављује. Цифре су почеле да бивају заогрнуте значењем, мртве идеје почеле су да оживљавају. Један и исти закон владао је свиме; усхићеним разумевањем пратио сам хармонични развитак Универзума. Његова шема започела је Великим Почетком и завршила се Земљом.

Док је ово излагао, Гурђијев је указао на нужност онога што је он назвао "ударом" који је доспевао до датог места споља и повезивао два опречна принципа у једно уравнотежено јединство. Ово је одговарало тачки примене силе у уравнотеженом систему сила у механици.

"Доспели смо до тачке за коју је везан наш овоземаљски живот", рече Гурђијев, "и за сада нећемо ићи даље. Да бисмо ближе истражили оно што је управо речено, и да би још једном нагласили јединство закона, узећемо једноставну скалу и применити је, пропорционално је увећавши мери микрокосмоса." Затражио је од мене да одаберем нешто блиско уобичајеној структури, као што је спектар беле светлости, музичка скала, и слично. Пошто сам размислио, изабрао сам музичку лествицу.

"Добро си одабрао", рече Гурђијев. "У ствари, музичку скалу, у форми у којој она постоји, сачинили су у древна времена они који су поседовали велико знање, и схватићеш колико она може да допринесе разумевању главних закона".

Рекао је неколико речи о законима структуре скале, а посебно је нагласио празнине, како их је он назвао, које постоје у свакој октави између нота **ми** и **фа** а такође између **си** једне октаве и **до** следеће. Између ових нота недостају полутонови, како у узлазној тако и у силазној скали. Док у узлазном развитку октаве, ноте **до**, **ре**, **фа**, **сол** и **ла** могу да пређу у следеће више тонове, ноте **ми** и **си** су лишене те могућности. Објаснио је како су ове две празнине, у складу са законима који зависе од закона тро-јединства, биле попуњаване новим октавама других поредака, при чему ове октаве унутар празнина играју сличну улогу коју имају полутонови у еволутивном односно инволутивном процесу октаве. Главна октава била је слична стаблу дрвета из којег израстају гране подређених октава. Седам главних нота октаве и две празнине, "носиоци нових праваца", дају збир од девет карика ланца, односно три групе са три карике свака.

После овога окренуо се структурној шеми Универзума, и из ње издвојио онај "зрак" чији је правац водио кроз Земљу.

Изворна моћна октава, чије су ноте очито стално умањујуће силе укључивале Сунце, Земљу и Месец, неизбежно се распала, према закону тро-јединства, у три подређене октаве. Овде су ми улога празнина у октави и разлике у њиховој природи биле дефинисане и разјашњене. Од

два интервала, **ми-фа** и **си-до**, један је активнији – више је вољне природе – док други игра пасивну улогу. "Удари" изворне шеме, који ми нису били сасвим јасни, овде су такође били правило, и појавили су ми се у новом светлу.

У подели овог "зрака", место, улога и судбина човечанства постали су ми јасни. Штавише могућности појединог човека биле су очитије.

"Може ти се учинити", рече Гурђијев, "да смо пратећи сврху јединства, помало застранили у правцу учења о мноштву. Оно што ћу ти сада објаснити без сумње ћеш разумети. У исто време сигуран сам да ће се то разумевање углавном односити на структурни део онога што је изложено. Покушај да усредсредиш своје занимање и пажњу не на његову лепоту, хармонију и генијалност – а чак ни ту страну нећеш разумети потпуно – већ на дух, на оно што лежи скривено иза речи, на унутрашњи садржај. Иначе ћеш видети само форму лишену живота.Видећеш сада једну од површи кристала и, ако твоје око може да опази одблесак на њој, прићи ћеш ближе самој истини."

Онда је Гурђијев почео да објашњава начин на који су фундаменталне октаве комбиноване са секундарним октавама које су им подређене; како ове, са своје стране, шаљу нове октаве следећег реда итд. Могао бих то да упоредим са процесом растења или, погодније, са формирањем дрвета. Из правог снажног стабла гране се гранају производећи са своје стране мале гране и гранчице, а онда се лишће појављује на њима. Скоро да би се могао осетити процес формирања вена.

Морам признати да је, у ствари, моја пажња углавном била усмерена на хармонију и лепоту система. Као додатак томе како октаве расту, попут грана из стабла, Гурђијев је истакао да се свака нота сваке октаве појављује, са другог становишта, као цела октава: исто важи свуда. Ове "унутрашње" октаве упоредио бих са годовима у стаблу који стоје један унутар другог.

Сва ова објашњења била су дата општим појмовима. Она су наглашавала законски карактер структуре. Али, што се тиче примера који су га пратили, он је пре могао бити теоријски. Примери су му давали живот, и понекад се чинило да сам заиста почео да погађам оно што је било скривено иза речи. Видео сам да су у овој конзистентности у структури универзума све могућности, све комбинације без изузетка биле предвиђене; бесконачност бесконачности била је наговештена. А ипак, у исто време, нисам могао да је видим, зато што је мој ум посрнуо пред неизмерношћу појма. Поново сам био испуњен двоструким осећањем – блискошћу могућности свезнања и свести о његовој недоступности.

Још једном сам чуо речи Гурђијева како одјекују у мојим осећањима: "Ниједан обичан ум није довољан да омогући човеку да присвоји Велико Знање, и учини га неотуђивим поседом. Ипак то за њега *јесте* могуће. Али, прво мора да отресе прашину са стопала. Огромни напори, огроман рад, потребни су да би се дошло у посед крила на којима је могуће уздићи се. Много је лакше пловити низ струју, прећи са њом са једне октаве на другу; али то захтева неизмерно више него једино желети и учинити. Пут је тежак, узлазак постаје све стрмији што се више иде, али и снага постаје све већа. Човек постаје прекаљен и са сваким кораком навише његов поглед постаје шири. Да, могућност **постоји**".

Заиста сам видео да ова могућност постоји. Иако још нисам знао шта је она била, видео сам да је била ту. Тешко ми је било да ставим у речи оно што је постајало све разумљивије. Видео сам да је владавина закона, која ми је сада постајала очигледна, била заиста све-укључива; да је оно што је на први поглед изгледало као насиље над законом, ако се боље погледа, било само његова потврда. Могло би се без претеривања рећи да док "изузеци потврђују правило", то и нису изузеци. За оне који могу да разумеју, рећи ћу, питагорејским терминима, да сам препознао и осетио како Воља и Удес – сфере делања

провиђења – коегзистирају, док се међусобно надмећу; како се, без мешања или одвајања, међусобно премештају. Не потхрањујем никакву наду да тако противречне речи могу пренети односно разјаснити оно што сам ја разумео; истовремено не могу да нађем ништа боље.

"Видиш", Гурђијев настави, "да онај који поседује пуно и потпуно разумевање система октава, да га тако назовем, поседује кључ за разумевање Јединства, јер разуме све што се види – сва догађања, све ствари у њиховој суштини – јер он зна њихово место, узрок и последицу.

У исто време јасно видиш да се он састоји од детаљнијег развитка изворне шеме, прецизнијег представљања закона јединства, и да све оно што смо рекли и што ћемо рећи није ништа него развитак главне идеје јединства. Да пуна, разговетна, јасна свест о овом закону јесте управо Велико Знање о којем говорим.

Спекулације, претпоставке и хипотезе не постоје за онога ко поседује такво знање. Изражено одређеније, он зна све 'по мери, броју и тежини'. Све у Универзуму је материјално: **отуда је Велико Знање више материјалистичко од материјализма**.

Поглед на хемију учиниће ово разумљивијим". Показао је како хемија, проучавајући материју различите густине без знања закона октава, садржи грешку која утиче на крајњи резултат. Знање о томе, а уз извесне исправке, које су засноване на закону октава, доводи ове резултате у пуни склад са онима постигнутим рачунањем. Даље је указао да се идеја једноставних супстанци и елемената у савременој хемији, са становишта хемије октава, која је "објективна хемија", не може прихватити. Материја је иста свуда, њени различити квалитети зависе само од места које она заузима у одређеној октави, и од поретка саме октаве.

Са овог становишта, хипотетички појам атома као недељивог дела једноставне супстанце или елемента не може служити као модел. Један атом дате густине, стварно постојећа појединачност, мора се узети као најмањи квантитет супстанце која се испитује који задржава све оне квалитете – хемијске, физичке и космичке – који га карактеришу као одређену ноту одређене октаве. На пример, у савременој хемији на постоји атом воде, пошто вода није једноставна супстанца већ хемијско јединење водоника и кисеоника. Али, са становишта "објективне хемије" један "атом" воде је њен крајњи и дефинитивни волумен, видљив чак и голим оком. Гурђијев додаде: "Свакако да ћеш ово за сада морати да прихватиш на поверење. Али они који трагају за Великим Знањем под вођством оног који га већ поседује, морају сами радити да покажу, и истраживањем провере шта ови атоми материје различите густине јесу".

Све сам то видео у математичким терминима. Био сам јасно уверен да је све у Универзуму материјално и да се све може бројчано мерити у складу са законом октава. Суштински материјал спушта се у низу одвојених нота различите густине. Оне су биле изражене бројевима комбинованим у складу са одређеним законима, и оно што је изгледало немерљиво било је измерено. Оно на шта је упућивано као на космичке квалитете материје било је јасно. На моје велико изненађење, атомске тежине одређених хемијских елемената биле су дате као примери, са објашњењем које је указивало на грешку у савременој хемији.

Даље, био је показан закон конструкције "атома" у материји различите густине. Како је ово показивање пролазило, прешли смо, а да тога нисам ни био свестан, на оно што се може назвати "октава Земље" и тако дошли до места са кога смо пошли – до Земље.

"У свему овоме што сам рекао", наставио је Гурђијев, "мој циљ није био да пренесем неко ново знање. Напротив, само сам желео да покажем да знање одређених закона омогућава човеку да, не померајући се са места на коме је, рачуна, вага и мери све што постоји – како оно бескрајно велико тако и оно бескрајно мало. Понављам: све у универзуму је материјално.

Размотри оне речи и разумећеш, барем до неког степена, зашто сам употребио израз '**више материјалистичко од материјализма**'. ...Сада смо упознати са законима који владају животом Микрокосмоса и вратили смо се на Земљу. Сети се још једном: 'Како горе, тако доле'.

Мислим да сада, чак и без даљег објашњавања, нећеш оспоравати чињеницу да је живот појединог човека – микрокосмоса – вођен овим истим законом. Али, покажимо ово даље, узимајући један пример помоћу кога ће одређени детаљи бити јаснији. Узмимо одређено питање, план рада људског организма, и испитајмо га".

Гурђијев је потом нацртао шему људског тела и упоредио га са троспратном фабриком, а спратови су били глава, груди и стомак. Узета заједно фабрика формира потпуну целину. Ово је октава првог реда, слична оној којом је започело испитивање Макрокосмоса. Сваки од спратова претставља једну читаву октаву другог реда, подређену првој. Тако имамо три подређене октаве које су опет сличне онима са шеме конструкције универзума. Сваки од три спрата прима "храну" одговарајуће природе споља, асимилује је и комбинује је са материјалима који су већ били у процесу, и на тај начин фабрика функционише како би произвела одређену врсту материјала.

"Морам нагласити", рече Гурђијев, "да, иако је пројекат фабрике добар и погодан за производњу овог материјала, због незнања њене врховне управе, она управља послом врло неекономично. Какво би то предузеће било ако би, са великом и сталном потрошњом материјала, већи део производње ишао само на одржавање фабрике и на потрошњу и обраду материјала. Остатак производње се бескорисно троши и његова је сврха непозната. Нужно је организовати посао у складу са тачним знањем; и онда ће он донети велику добит која се може потрошити по слободној одлуци. Вратимо се, међутим, нашој шеми"...; објаснио је да је храна за нижи спрат месо и пиће, ваздух је храна за средњи спрат, а храна горњег спрата је оно што се може назвати "утисци".

Све ове три врсте хране, представљајући материју одређене густине и квалитета, припадају октавама различитих редова.

Нисам могао а да не упитам: "Шта је са мишљу?". "Мисао је материјал као и све друго", одговори Гурђијев. "Постоје методи помоћу којих се може доказати не само ово него и то да се мисао, попут свих других ствари, може вагати и мерити. Може се одредити њена густина, и тако се мисли неког појединца могу упоредити са мислима неког другог у другим приликама. Могу се дефинисати сви квалитети мисли. Већ сам ти рекао да је све у Универзуму материјално."

После тога је показао како ове три врсте хране, примљене у различитим деловима људског организма, улазе на почетним тачкама одговарајућих октава, међусобно повезаних одређеним законитим процесима; свака од њих отуда представља **до** октаве властитог реда. Закони развитка октава исти су свуда.

На пример, **до** октаве хране долазећи у стомак, треће **до**, пролази кроз одговарајући полутон у **ре**, и путем следећег прелаза кроз полутон даље се претвара у **ми**. **Ми**, коме недостаје овај полутон, не може, путем природног развоја, прећи независно у **фа**. Њему помаже октава ваздуха, која улази у груди. Као што је већ показано, ово је октава вишег реда, и њено **до** (друго **до**), пошто има неопходан полутон за прелазак у **ре**, повезује се са **ми** претходне октаве и прелази у **фа**. То јест, оно игра улогу недостајућег полутона и служи као удар-замајац за даљи развитак претходне октаве.

"Нећемо престати", рече Гурђијев, "да испитујемо октаву која почиње са другим **до** нити ону са првим **до**, која почиње на одређеном месту. То би само искомпликовало садашњу ситуацију. Сада смо осигурали могућност даљег развоја октаве о којој говоримо, захваљујући присуству полутона. **Фа** пролази кроз полутон у **сол**, а

у ствари материјал који је овде примљен појављује се као со људског организма – руска реч за со је **сол**. Ово је највише што то може произвести." Вративши се бројевима, поново је разјаснио своју мисао помоћу њихових комбинација.

"Даљи развитак октаве преноси **сол** кроз полутон у **ла**, а њега кроз полутон у **си**. Овде октава опет престаје. Потребан је нови 'удар' за прелаз **си** у **до** нове октаве људског организма.

Из овог што сам сада рекао", настави Гурђијев, "и нашег разговора о хемији, моћи ћеш да извучеш неке вредне закључке."

У том тренутку, не сачекавши да ми се појасни мисао која ми је пала на памет, упитао сам нешто о корисности поста.

Гурђијев престаде да говори. А. ме погледа прекорно и ја одмах схватих како је моје питање било неумесно. Хтео сам да исправим грешку, али нисам имао када јер је Гурђијев рекао: "Желим да ти покажем један експеримент, који ће ти то разјаснити", али пошто је разменио погледе са А. и пошто га је упитао нешто, рече: "Не, боље касније", и после кратке ћутње настави: "Видим да ти је пажња опала, а и ја сам већ скоро на крају онога што сам хтео да кажем данас. Имао сам намере да се на врло уопштен начин дотакнем тока човековог развитка, али то сада није тако важно. Одложимо разговор о томе до повољније прилике".

"Могу ли закључити из онога што си рекао", упитао сам, "да ћеш ми дозволити да те понекад посетим, и разговарам о питањима која ме занимају?".

"Сада када смо започели ове разговоре", рече, "немам ништа против да их наставимо. Све зависи од тебе. Шта, у ствари, мислим са овим, А. ће ти објаснити детаљно". Потом, приметивши да се окрећем према А. због објашњења, додао је: "Али не сада, неки други пут. Сада хоћу да ти кажем ово. Као што је све у Универзуму једно, тако и све, следствено томе, има једнака права, стога са те тачке гледишта знање се може постићи одговарајућим и потпуним проучавањем, без обзира на полазну тачку. Мора се само знати како 'учити'. Оно што нам је најближе, јесте човек; а ти си од свих људи онај који је најближи теби. Почни са проучавањем себе; запамти изреку 'Сазнај самог себе'. Могуће је да ће она сада за тебе стећи ново значење. Да бисмо почели, А. ће ти помоћи у мери своје властите снаге а и твоје. Саветујем ти да добро запамтиш шему људског организма коју сам ти дао. Некад ћемо се у будућности вратити њој, сваки пут је продубљујући. Сада ћемо те А. и ја оставити накратко, јер морамо да се постарамо за нешто. Препоручујем ти да не мучиш много свој мозак оним о чему смо говорили, него се мало опусти. Чак и ако се деси да заборавиш нешто, А. ће те касније подсетити на то. Наравно, било би боље ако не буде требало да се подсећаш. Привикни се на то да не заборављаш ништа.

Попиј сада кафу, пријаће ти".

Када су отишли, послушао сам Гурђијева и, испијајући кафу, остао да седим. Схватио сам да је Гурђијев закључио из мог питања о посту да је моја пажња попустила. И схватио сам да је моје мишљење при крају разговора постало слабије и скученије. Стога сам, упркос мојој јакој жељи да још једном прегледам све дијаграме и бројеве, одлучио да се одморим и, да употребим Гурђијевљев израз, опустим, да седнем, затворим очи и покушам да не мислим ни на шта. Али, мисли су се јављале упркос мојој вољи, и покушао сам да их одагнам.

После двадесетак минута, А. нечујно уђе и упита: "Па, како си?". Нисам стигао да му одговорим јер се глас Гурђијева, сасвим близу, чуо како говори некоме: "Уради како сам ти рекао и видећеш где је грешка".

Затим је, подигавши ћилим који је висио преко врата, ушао. Заузевши исто место и исти положај, окренуо се према мени. "Надам се да си се одморио – макар мало. Разговарајмо сада о обичним стварима, без икаквог одређеног плана".

Рекао сам му да сам хтео да питам два или три питања која нису имала директне

везе са предметом нашег разговора, али која би могла да разјасне природу онога што је рекао.

"Ти и А. сте наводили толико чињеница из савремене науке да се природно поставља питање: 'Да ли је знање о коме говориш доступно лаику, необразованом човеку'?".

"Материју на коју упућујеш наводио сам само зато што сам говорио теби. Ти разумеш, зато што имаш одређену количину знања о тим стварима. То ти је помогло да боље разумеш и било је дато само као пример. То се односи на форму разговора али не на његову суштину. Форме могу бити врло различите. Нећу сад ништа рећи о улози и значају савремене науке. Ово питање може бити предмет другог разговора. Рећи ћу само ово – најобразованији учењак може се показати као апсолутна незналица у поређењу са неписменим пастиром који поседује знање. Ово звучи парадоксално, али разумевање суштине, над којом онај први проводи дуге године минуциозног истраживања, овај други стећи ће у неупоредиво пунијем степену за један дан медитирања. У питању је начин мишљења, 'густина мисли'. Овај термин ти за сада не саопштава ништа, али временом постаће ти јасан по себи. Шта још хоћеш да питаш?"

"Зашто је то знање тако брижљиво скривено?"

"На основу чега то питаш?"

"На основу одређених ствари које сам имао прилику да научим током мог упознавања са окултистичком литературом", одговорио сам.

"Колико ја могу да видим", рече Гурђијев, "мислиш на питање такозване 'иницијације'. Зар не?" Одговорио сам потврдно, а Гурђијев настави: "Да. Чињеница је да је много тога што је речено у окултистичкој литератури површно и неистина. Боље да заборавиш све то. Сва твоја истраживања у тој области била су добра вежба за твој дух: у томе је њихова вредност, али само у томе. Она ти нису дала знање, као што ти мислиш. Просуди све са становишта свог здравог разума. Постани власник властитих чистих идеја, и не узимај ништа здраво за готово; а када ти сâм, помоћу здравог расуђивања и аргумената дођеш до непоколебљивог уверења, до пуног разумевања нечега, достићи ћеш одређени степен иницијације. Размисли о томе дубље... На пример, данас сам ја разговарао са тобом. Запамти овај разговор. Размисли и сложићеш се са мном да ти у суштини нисам рекао ништа ново. Све си то знао и пре. Једино што сам урадио било је то што сам увео ред у твоје знање. Систематизовао сам га, али си га ти имао пре него си ме видео. Захваљујеш га напорима које си већ учинио на овом пољу. Мени је било лако да говорим с тобом, захваљујући њему" – показао је на А. – "зато што је он научио да ме разуме, и зато што он зна тебе. На основу његовог описа знао сам тебе и твоје знање, исто тако и начин на који је стечено, пре него си дошао код мене. Али, упркос свим овим повољним околностима, могу поуздано рећи да ниси савладао ни стоти део онога што сам рекао. Међутим, дао сам ти кључ указујући на могућност новог становишта, са кога можеш да осветлиш и прикупиш своје претходно знање. А захваљујући том раду, твом властитом раду, моћи ћеш да стекнеш дубље разумевање онога што сам рекао. 'Иницираћеш' се.

За годину дана можемо рећи исте ствари, али ти нећеш чекати годину у нади да ће ти печени голубови улетети у уста. Ти ћеш радити, и твоје разумевање ће се изменити – бићеш више 'инициран'. Немогуће је дати човеку било шта што би могло постати његова неотуђива својина а да он на томе не поради. Таква иницијација не може постојати, али, нажалост, људи често тако мисле. Постоји само 'самоиницијација'. Неко може показати и упутити, али не 'иницирати'. Ствари на које си наишао у окултистичкој литератури у вези са овим питањем написали су људи који су изгубили кључ за оно што су, без проверавања, преузели из речи других.

Свака медаља има наличје. Проучавање окултизма нуди много, као увежбава-

ње духа, али често, нажалост веома често, људи, заражени отровом мистерије, и циљајући на практичне ствари, али не поседујући пуно знање о ономе шта треба да се уради и како, чине себи непоправиву штету. Хармонија је нарушена. Боље је сто пута не учинити ништа него деловати без знања. Рекао си да је знање скривено. Није тако. Оно није скривено, али људи нису способни да га разумеју. Ако започнеш разговор о вишим математичким идејама са човеком који не зна математику, каква корист од тога? Он те напросто неће разумети. А овде је ствар компликованија. Мени би лично било веома мило да могу да говорим са неким, а да не покушавам да се прилагодим његовом разумевању, о оним стварима које мене занимају. Али, ако бих, на пример, почео да говорим *теби* на тај начин, мислио би да сам луд или нешто још горе.

Људи имају премало речи којима би изразили одређене идеје. Али **тамо**, где речи нису важне, него њихов извор и значење иза њих, требало би да буде могуће да се говори једноставно. У недостатку разумевања то је немогуће. Имао си прилике да то себи покажеш данас. Нећу говорити са другом особом на исти начин на који сам говорио с тобом, зато што ме она не би разумела. Ти си се већ иницирао до одређеног степена. А пре него што почне да се говори мора се знати и видети колико човек разуме. Разумевање долази једино са радом.

Тако је оно што називаш 'скривеност' у ствари немогућност давања, иначе би све било сасвим другачије. Ако, упркос овоме, двоје који знају почињу да говоре, то је непотребно и потпуно непродуктивно. Они говоре само када знају да онај који слуша разуме."

"Дакле, ако бих, на пример, желео да некоме кажем оно што сам данас научио од тебе, да ли би ти имао нешто против?"

"Видиш, од самог почетка нашег разговора", одговори Гурђијев, "предвидео сам могућност његовог наставка. Стога сам ти ракао ствари које ти не бих рекао да је супротно случај. Рекао сам их унапред, знајући да ниси спреман за њих сада, али са намером да дам одређени смер твојим размишљањима о овим питањима. Кад боље размотриш бићеш уверен да је заиста тако. Тако ћеш разумети о чему говорим. Ако дођеш до тог закључка то ће бити само у прилог особи са којом говориш; можеш рећи колико год хоћеш. Онда ћеш се уверити да је оно што је схватљиво и јасно теби, несхватљиво ономе ко слуша. Са овог становишта такав разговор био би користан."

"А какав је твој став у погледу проширивања круга људи са којима би могли да започну односи, тиме што би им се дале неке назнаке које би могле да им помогну у раду?", упитао сам.

"Имам и сувише мало слободног времена да бих могао да га жртвујем а да нисам сигуран да ће бити од користи. Време је вредно за мене, и потребно ми је за мој рад; стога нити могу нити желим да га трошим непродуктивно. Али, већ сам ти рекао о томе."

"Не, нисам то питао са идејом да правите нова познанства, већ у смислу да би то могло да се штампа. Мислим да би ти узело мање времена него лични разговори."

"Другим речима, желиш да знаш да ли се те идеје могу изложити постепено, можда низом цртежа?"

"Да", одговорих, "али свакако не мислим да би било могуће да се све разјасни, иако ми се чини да би могло бити могуће указати на правац који би водио ближе циљу."

"Поставио си врло занимљиво питање", рече Гурђијев. "Често сам расправљао о њему са онима са којима сам разговарао. Ставови које су они изразили, или пак ја, нису вредни понављања. Могу само да кажем да смо одлучили потврдно, колико још прошлог лета. Нисам одбио учешће у овом експерименту, али у томе нас је спречио рат."

Током кратког разговора о овој ствари који је уследио, пало ми је на памет да ако се Гурђијев није противио да се неки његови погледи јавно обзнане, онда би исто

тако било могуће да балет **Борба чаробника** можда садржи скривено значење, и да представља не само уметничко дело него и мистерију. Поставио сам му питање у том смислу, поменувши да ми је А. испричао садржај сценарија.

"Мој балет није мистерија", одговорио је Гурђијев. "Његова је сврха била да буде занимљив и леп призор. Наравно, под видљивим облицима скривен је одређени смисао, али нисам циљао на то да га показујем или наглашавам. Главно место у овом балету имају извесни плесови. Укратко ћу ти то објаснити. Замисли да си проучавајући законе кретања небеских тела, рецимо планета сунчевог система, конструисао посебан механизам за представљање и бележење ових закона. У овом механизму свака планета представљена је сфером одговарајуће величине и постављена на тачно одређеној удаљености од централне сфере, која стоји уместо сунца. Пустиш механизам у погон и све сфере почињу да се крећу и окрећу одређеним путањама, опонашајући на живописан начин законе који владају њиховим кретањима. Овај механизам подсећа те на твоје знање.

На исти начин, ритам одређених плесова, прецизни покрети и поставке плесача, живо подсећају на извесне законе. Такви плесови зову се свети. За време мојих путовања по Истоку, често сам виђао плесове те врсте како се изводе током вршења светих ритуала у некима од древних храмова. Ове церемоније су неприступачне и непознате Европљанима. Неки од ових плесова поновљени су у **Борби чаробника**. Могу ти рећи, даље, да у основи **Борбе чаробника** леже три мисли; али, пошто се не надам да би их јавност разумела ако буде изведен само балет, једноставно га називам призором." Гурђијев је говорио још мало о балету и плесовима а потом наставио:

"Такво је порекло плесова, њихов значај, у далекој прошлости. Питаћу те сада, да ли је ишта у овој врсти савремене уметности сачувано што би могло да подсети, ма како издалека, на њихово пређашње велико значење и циљ? Шта се ту може наћи сем тривијалности?".

После кратког ћутања, као да чека на мој одговор, и гледајући тужно и замишљено испред себе, наставио је:, "Савремена уметност у целини нема ништа заједничко са древном светом уметношћу... Можда сте размишљали о томе? Који је твој став?"

Објаснио сам му да питање уметности, између осталих која ме занимају, заузима важно место. Да будем прецизнији, нису ме толико занимала дела, то јест, исходи уметности, него њена улога и значај у животу човечанства. Често сам расправљао ово питање са онима који су изгледали обавештенији у тим стварима од мене – музичарима, сликарима, и вајарима, уметницима и литератама, и са онима које једноставно занима проучавање уметности. Имао сам прилике да чујем доста разноврсних мнење, често противречних. Неки су, истина ретки, називали уметност забавом оних који ништа не раде; али већина се слагала у томе да је уметност света и да њене творевине носе на себи печат божанског надахнућа. Нисам створио мнење које бих могао да назовем својим чврстим убеђењем, и то је питање остало отворено до сада. Све сам то рекао Гурђијеву што је могуће јасније; саслушао је моје објашњење пажљиво, и рекао:

"Имаш право када кажеш да има много противречних мишљења о овој ствари. Зар управо то не доказује да људи не знају истину? Тамо где је истина, не може бити много различитих мнења. У древним временима оно што се сада зове уметност служило је циљу објективног знања. И као што смо рекли тренутак раније, говорећи о плесовима, дела уметности представљала су излагање и бележење вечних закона структуре универзума. Они који су се посветили проучавању и тако стекли знање важних закона, отелотворили су их у делима уметности, као што се данас ради у књигама".

Тада Гурђијев споменаў нека имена која су ми углавном била непозната и која сам

заборавио. Онда је наставио: "Та уметност није имала за циљ ни 'лепоту' ни произвођење сличности некога са неким. На пример, древна статуа коју је створио неки такав уметник није ни копија форме особе нити израз субјективног осећаја; она је или израз закона знања, у смислу људског тела, или средство објективне трансмисије стања духа. Форма и делање, заиста цео израз, у складу је са законом".

После кратке паузе, за време које је изгледало као да размишља нешто, Гурђијев настави: "Пошто смо се већ дотакли уметности, испричаћу ти један догађај који се десио недавно и који ће разјаснити неке тачке у нашем разговору.

Међу мојим познаницима овде у Москви постоји један кога знам још од раног детињства, чувени вајар. Када сам га посетио видео сам у његовој библиотеци већи број књига из хиндуистичке филозофије и окултизма. Током разговора открио сам да се он озбиљно занима за ове ствари. Видевши како је био беспомоћан у покушавању да начини било какво самостално истраживање о датим питањима, а не желећи да покажем како сам ја упознат са њима, замолио сам човека који је често разговарао са мном о тим стварима, извесног П., да се заинтересује за овог вајара. Једног дана П. ми је рекао да је вајарево занимање за ова питања било чисто спекулативно, да његова суштина није ни била дотакнута њима и да није видео никакве користи од тих разговора. Саветовао сам га да скрене разговор према некој теми од ближег интереса за вајара. Током разговора који је изгледао сасвим обично и којем сам био присутан, П. је усмерио разговор ка питању уметности и стварања, на шта је вајар објаснио како он 'осећа' исправност вајарских форми и упитао: 'Да ли знате зашто статуа песника Гогоља на Тргу Арбат има изузетно дуг нос?'. И испричао је како он, када се та статуа погледа са стране, осећа да је 'благи ток профила', како је он то рекао, био нарушен на врху носа.

Желећи да провери исправност свог осећаја, одлучио је да потражи Гогољеву посмртну маску, коју је, после дуге потраге, и нашао, али у приватном власништву. Проучавао је маску, а посебну пажњу посветио носу. Ово испитивање открило је да се, када је маска прављена, вероватно појавио мали мехурић управо тамо где се чинило да је благи ток профила нарушен. Онај који је правио маску интервенисао је невештом руком, изменивши облик пишчевог носа. Тако је и вајар који је правио споменик, не сумњајући у исправност маске, снабдео Гогоља носем који није био његов.

Шта да се каже о овоме? Зар није очигледно да се таква ствар може десити само у одсуству правог знања?

Док један употребљава маску, потпуно верујући у њену исправност, други, 'осећајући' неисправност њеног извођења, трага за потврдом својих сумњи. Ниједан није ни за шта.

Али, са знањем закона пропорције у људском телу, не само да се врх Гогољевог носа могао реконструисати на основу маске него се и цело његово тело могло изградити какво је било само на основу носа. Уђимо у ово детаљније да бисмо појаснили управо оно што хоћу да изразим.

Данас сам укратко испитао закон октаве. Видео си да се са знањем овог закона зна место свега и, обрнуто, ако се зна место, зна се шта постоји на њему и који је његов квалитет. Све се може израчунати, само се мора знати како израчунати прелаз из једне октаве у другу. Људско тело, попут свега што је цело, носи у себи ову правилност мера. У складу са бројем нота октаве и са интервалима људско тело има девет главних мера изражених одређеним бројевима. За појединачне особе ови бројеви веома варирају – наравно, унутар одређених граница. Девет главних мера, дајући читаву октаву првог реда, претворене су у подређене октаве које, обимним проширивањем овог подређеног система, дају све мере било ког дела људског тела. Свака нота неке октаве сама је цела октава. Следствено, нужно је знати правила корелације и комбинације, и преласка из једне скале у другу. Све се комбинује једном нерастворивом, непроменљивом пра-

вилношћу закона. Као да се, око сваке тачке, групишу још девет подређених тачака; и тако даље до атома атома.

Познајући законе силаска, човек такође зна законе узласка и, према томе, не само да може да пређе од главних октава на подређене, него и обрнуто. Не само да се нос може реконструисати само на основу лица, него се на основу носа може неумољиво и тачно реконструисати цело лице и тело човека. Нема никакве потраге за лепотом и сличношћу. Творевина не може бити ништа друго него то што јесте...

Ово је тачније од математике, јер се овде не срећеш са вероватноћама и то се не постиже проучавањем математике већ проучавањем далеко дубље и шире врсте. **Разумевање је оно што је потребно**. У разговору без разумевања, могуће је говорити деценијама о најједноставнијим питањима а да се не дође до икаквог резултата.

Једноставно питање може открити да човек нема став мисли који се захтева, а чак и са жељом да се питање расветли, одсуство припреме и разумевања онога који слуша ништи речи онога који говори. Такво 'буквално разумевање' је врло уобичајено.

Овај догађај још једном потврђује оно што сам одавно знао и што се показало хиљаду пута. Недавно сам у Петрограду разговарао са чувеним композитором. Из тог разговора јасно сам видео колико је његово знање било сиромашно у области истинске музике, и колики је понор његовог незнања. Сетите се Орфеја, који је учио знању помоћу музике, и разумећете шта зовем истинском, односно светом музиком".

Гурђијев настави: "За такву музику потребни су посебни услови, а онда **Борба чаробника** неће бити пуки призор. Сада се само фрагменти музике могу чути у неким храмовима, а чак и та истинска музика неће ништа пренети слушаоцима зато што су кључеви за њу изгубљени а можда никада и нису били знани на Западу. Кључеви за све древне уметности су изгубљени, изгубљени пре много векова. И стога више не постоји света уметност која отелотворује законе Великог Знања, која би могла да послужи томе да утиче на инстинкте мноштва.

Данас нема стваралаца. Савремени првосвештеници уметности не стварају него опонашају. Они јуре за лепотом и сличношћу или за оним што се зове оригиналност, а да не поседују чак ни нужно знање. Они не знају ништа и, јер тумарају у мраку, не могу да ураде ништа, али их зато слави гомила, која их поставља на пиједестал. Света уметност је нестала и за собом је оставила само ореол који је окруживао оне који су јој служили. Све данашње речи о божанској искри, таленту, генију, стварању, светој уметности, немају чврсту основу – оне су анахронизми. Шта су ови таленти? Говорићемо о њима неком погодном приликом.

Или се занат обућара мора назвати уметношћу, или се сва савремена уметност мора назвати занатом. На који је начин обућар који прави помодне ципеле дивног изгледа мање вредан у односу на уметника који тежи циљу опонашања или оригиналности? **Са знањем и прављење ципела може бити света уметност, али без њега, првосвештеници савремене уметности гори су од шустера.**" Последње речи биле су веома наглашене. Гурђијев заћута а А. не рече ништа.

Разговор је оставио дубок утисак на мене; осећао сам колико је А. био у праву када је упозоравао да је, да би се слушао Гурђијев, потребно више него пука жеља да га сретнемо.

Моје је мишљење било прецизно и јасно. Хиљаде питања ми се родило у глави, али ниједно није одговарало дубини онога што сам чуо и зато сам ћутао.

Гледао сам у Гурђијева. Подигао је полако главу и рекао: "Морам да идем. За данас је доста. За пола сата биће спремни коњи да вас одвезу на станицу. О даљим плановима чућеш од А.", и окренувши се њему, додаде: "Буди домаћин уместо мене. Доручкуј са нашим гостом. Кад га отпратиш на станицу, врати се... Па, довиђења".

А. пређе преко собе и повуче гајтан скривен једним отоманом. Персијски тепих који је висио на зиду развуче се, откривајући велики прозор. Светлост бистрог хладног зимског јутра испуни собу. То ме изненади: до тог трена нисам мислио на време.

"Колико је сати?", узвикнух.

"Скоро девет", одговори А., гасећи лампе. Додао је, смешећи се: "Време овде не постоји".

[Gurdjieff, **Views from the Real World: Early Talks of Gurdjieff as Recollested by his Pupils**, London, 1973]

Превео са енглеског
Душан Ђорђевић Милеусник

Сећање на Гурђијева

Фриц Питерс

XXII

Почео сам да долазим до неких закључака. Чак сам могао да сагледам своје лично искуство у Приорату са извесним степеном непристрасности. Судови неколицине других људи су подстакли моја питања. Има неколико "добро обавештених" и "софистицираних" људи (Гурђијев би их подругљиво звао "интелигенција") који знају понешто о Гурђијеву, а готово сви знају да су, на пример, Кетрин Мансфилд, А. Р. Oрец и П.Д. Успенски били у вези са њим у неком тренутку. Многи од њих ће рећи, при помену Гурђијевљевог имена: "О, да, он је убио Кетрин Мансфилд; Ово је директан цитат и, зачудо, тај суд је готово увек исказан баш овим речима. И, због овог прилично уобичајеног испразног става о њему, чини се да би било добро погледати га из неког другог угла. Да кажем, најпре, да не осећам неку потребу да госп. Гурђијева ослободим ове оптужбе (која је вероватно мање то него подесно и прилично драматично средство да се он одреди); у сваком случају, немам директна обавештења о односу Гурђијев-Мансфилд. Она је умрла у Приорату пре него што сам ја ту стигао, и да је умрла на рукама, или под старатељством неке друге особе, или групе, оптужба би се можда могла упутити у том смеру. Уосталом, ја не мислим да је Гурђијев икада икога **убио**.

Потежем тему Кетрин Мансфилд највише зато што је њихова веза на врло лошем гласу. Најсигурнији и најбржи приступ односу Мансфилд-Гурђијев мора, чини ми се, да буде кроз речи гђице Мансфилд. На несрећу, можда, госп. Гурђијев није оставио забелешке о овоме.

Тако, да наведем речи гђице Мансфилд: [1]

"Следеће недеље идем у Фонтенбло да видим Гурђијева. Причаћу ти о томе. Зашто идем? Како чујем, он је једини човек који схвата да нема разлике између тела и духа, који верује да су они везани. Сећаш се како сам ја увек говорила да лекари лече само **допола**. А ти си ми одго-

[1] Сви наводи су из **Katherine Mansfield's Letters to John Middleton Murry 1913-1922** Ed. by John Middleton Murry, Constable and Co., Ltd., London, 1951. Иза сваког су наведене странице. Наводи су прештампани љубазношћу Друштва књижевника као представника заоставштине покојне Кетрин Мансфилд.

варао: 'На теби је да урадиш остало'. Јесте. То је истина. Али, прво морам да научим како. Верујем да Гурђијев може томе да ме научи. Није битно шта кажу други људи – други људи уопште нису важни" (стр. 671).

Једини коментар који ја могу да дам о овом писму јесте да мени изгледа да је прилично јасно да помен других људи у последњој реченици указује на њену свест о чињеници да ће њену одлуку критиковати, да она зна да је Гурђијев "сумњивац" за "друге људе", или можда само за Џона Мидлтона Марија. У сваком случају, нема сумње да је Гурђијев био, и јесте, сумњив бар зато што је сумњиво свако учење које јавност није заштитила или га нису признале црквене установе, а како је и било. Ми сумњамо у оно што не можемо одмах да схватимо. Литерарна дела Гурђијева су допринела овој "сумњичавости", јер су великим делом неразумљива просечном читаоцу. Али, да се вратимо гђици Мансфилд:

"Госп. Гурђијев није ни најмање оно што сам очекивала. Он је заиста онакав каквог ко хоће да га види. Али, ја сам **сасвим сигурна** да он може да ме упути на прави пут у сваком погледу, тај телесни и духовни вођа" (стр. 676-677).

"Верујем да је госп. Гурђијев једина особа која може да ми помогне. Велика је срећа бити овде. Неки људи су ми страни више него икада, али су странци којима се напокон осећам блиском, и они су најзад мој народ. Тако осећам. У спољашњем свету никада нисам спознала тако лепо разумевање и саосећање" (стр. 679).

"Постоји још једна ствар – пријатељство. Она права ствар о којој смо сањали ти и ја. Овде оно постоји између жена и жена и мушкараца и жена, и човек осећа да је оно непроменљиво, и да живи на начин на који не може да постоји нигде другде. Још не могу да кажем да имам пријатеље. Једноставно их нисам достојна. Не познајем себе довољно да би ми се могло стварно веровати, и слаба сам у ономе у чему су ови људи јаки. Али ипак, односи које негујем су дражи од свих пријатељстава које сам имала" (стр. 684).

"Понекад се питам да ли ми измишљамо дивно разумевање госп. Гурђијева. Али, увек изнова добијеш свеж пример за то. И он увек реагује баш кад треба. То је оно чудно..." (стр. 695).

"Али, ово место ме је до сада научило колико сам нестварна. Одузимало ми је једну по једну ствар (ствари које никада нису биле моје) све док једино што у овом тренутку заиста знам јесте да нисам поништена и да се надам – више него надам – верујем" (стр. 698).

У овој књизи свакако има много више о Гурђијеву и Институту. У њој нисам успео да пронађем ништа "понижавајуће" за Гурђијева. Гђица Мансфилд говори о патњи и тешкоћама са којима се с времена на време сретала на Институту, али чини се немогућим да било који објективни читалац закључи да она није са радошћу дочекала таква искуства. За њу су она имала прави садржај, смисао и значење.

Постоји једна прикладна и занимљива уредничка нота Џона Мидлтона Марија, као допуна "сведочанству" гђице Мансфилд о Гурђијеву, у закључку исте књиге:

"Није на мени да пресуђујем о Гурђијевљевом Институту. Не могу да кажем да ли је Кетринин живот скраћен њеним ступањем тамо. Али, убеђен сам у следеће: да га је Кетрин начинила средством за онај процес самопорицања, које је неопходно за духовно рођење, чиме улазимо у Краљевство Љубави. Сигуран сам да је постигла циљ и да је Институт био подесан за то. Не усуђујем се да кажем више, а мање не смем".

Какве год биле исказане намере госп. Марија, овај одељак свакако изриче суд. И то прилично необичан – или јединствен – суд. За озбиљне људе, улазак у Краљевство Љубави не би био тако непожељан – на неки начин могло би се рећи да је то најпожељнија ствар на свету; исто се може рећи и за "духовно рођење". То нам оставља речи "онај процес самопорицања". Ако се "самопорицање" сматра само

средством за "духовно рођење", и тако даље, онда ја могу само да препоручим тај процес. Ако, с друге стране, госп. Мари сугерише (а општи тон наведеног пасуса ме наводи на закључак да он то чини) да је Кетрин Мансфилд постигла **физичку** смрт – другим речима, извршила неку врсту самоубиства – онда то треба истражити. Читаоци могу – као што многи већ јесу – да сами закључе о овоме.

Али... Наравно, постоји једно **али**. Кетрин Мансфилд је била тешко болесна када је пошла у Приорат. Однос између ње и њеног мужа, госп. Марија, био је врло дуго, у најмању руку, "тежак", како су показала **Писма**. Па ипак, разумем да госп. Мари није желео да његова жена умре. С друге стране, да је Кетрин Мансфилд била старица у тренутку смрти, сумњам да би ова увијена оптужба – наговештај да су Гурђијев и Институт некако допринели њеној смрти, или постали успешно средство за самоубиство – била начињена. Зато ми се чини да се цела ова ствар своди на нешто прилично једноставно: несрећа је била, са уобичајеног становишта, у томе што је Кетрин Мансфилд, врло талентована књижевница, умрла млада.

Да ли је то стварно била таква несрећа? Можемо ли ми да жалимо за књигама које никада нису написане? Можемо ли да жалимо за животом који се не живи? Логично, можда можемо да жалимо за њима у случају незгода – судара возова, аутомобилских несрећа, убистава. Али, тешко да можемо да жалимо и у случају самоубиства које је, бар могуће, део нарави и карактера жртве. А ако је гђица Мансфилд заиста ушла у Краљевство Љубави и достигла "поновно рођење" (а, молим, приметите, госп. Мари каже "сигуран сам да је постигла циљ"), онда би моје једино питање гласило: да ли је она имала још нешто да постигне? Да ли било ко, ко постави таква питања, има неку алтернативу којој ће дати предност? У ствари, тврдња госп. Марија може да се узме као изванредан хришћански данак госп. Гурђијеву – какав он, чини ми се, не заслужује.

Мање сам убеђен од госп. Марија да је гђица Мансфилд "ушла у Краљевство Љубави" у ономе што следи после овог живота, што је, изгледа, његова импликација. Верујем да њено лично сведочанство бар указује на то да је пронашла не краљевство, већ свет "пријатељства" и "стварности" који су имали великог значаја за њу. То није зло постигнуће.

Поред "сведочанства" гђице Мансфилд и госп. Марија, П. Д. Успенски, који није заувек остао "заведен" од стране Гурђијева, како ће посведочити његове књиге, имао је да каже следеће о гђици Мансфилд и Гурђијеву:[2]

"У Приорат сам дошао први пут крајем октобра или почетком новембра 1922. Сећам се једног разговора са гђицом Мансфилд, која је тада живела тамо. То је било не више од три недеље пре њене смрти. Сам сам јој дао Г-евљеву адресу. Посетила је два или три моја предавања, а онда је дошла код мене да ми каже да иде у Париз. Неки руски лекар је лечио туберкулозу третирајући слезину Х-зрацима. Наравно, ништа нисам могао да јој кажем о томе. Већ ми се чинило да је на пола пута до смрти. И мислио сам да је она била сасвим свесна тога. Али, уз све то, човек би био ганут њеним настојањем да на најбољи начин искористи чак и те последње дане, да пронађе истину чију је присутност јасно осећала, али коју није могла да дотакне. Нисам мислио да треба више да је видим. Али, нисам могао да је одбијем када ми је затражила адресу мојих пријатеља у Паризу, адресу људи са којима је могла да разговара о стварима о којима је причала са мном. И тако сам је срео у Приорату. Седели смо увече у једном од салона, и она је говорила слабашним гласом који као да је долазио из празнине, али није био непријатан.

'Ја знам да је ово истина и да не постоји друга истина. Ви знате да дуго нисам погледала на све нас, без изузетка, као на људе који су преживели бродолом, и који су избачени на пусто острво, а који то још не знају. Али, људи овде то знају. Други,

[2] Ouspensky, P. D. **In Search of the Miraculous: Fragments of an Unknown Teaching**. Routledge and Kegan Paul, London, 1950.

тамо, у животу, још увек мисле да ће сутра по њих доћи пароброд, и да ће све поћи по старом. Ови већ знају да старог више нема. Тако сам срећна што могу да будем овде.'

Убрзо после мог повратка у Лондон чуо сам да је умрла. Г. је био врло добар према њој, није инсистирао на њеном одласку, иако је било јасно да она није могла да живи. За то му је тада упућена извесна количина лажи и клевета."

Ја мислим да госп. Успенски, без обзира на моје лично неслагање са њим и упркос чињеници да су његове књиге и сувише "интелектуалне" за мене, јесте један – ако не и **једини** – од најнепристраснијих, најобјективнијих критичара Гурђијева, како говори његова тврдња у истој књизи:

"Током овог времена Г. ме је неколико пута позвао да дођем и живим у Приорату. Било је много изазова у томе. У исти мах нисам могао а да не видим, као што сам видео у Есентукију 1918, да је било много деструктивних елемената у самој организацији целе ствари и да она мора да се распадне".

У последњем покушају да будемо сасвим фер према госп. Марију и онима који још увек мисле да је госп. Гурђијев "убио" г-ђицу Мансфилд, вратимо се Приорату и самом госп. Гурђијеву:

Када сам први пут радио у Приорату – у шталама – чувајући коња и магарца, мене је, као што би и свако друго дете, забављало и занимало узано дрвено степениште које је водило на малу платформу изнад боксова за животиње. Тако, на таваници над ниском платформом, биле су слике безброј птица и животиња, све карикатуре пријатеља Кетрин Мансфилд, из Приората, које је насликао, рекли су ми, Александар де Салцман. Како су многи од тих људи, чије су то биле карикатуре, били још увек студенти у Приорату, забављало ме је, такође, да их препознајем. Нико то није хтео да учини за мене. Исто тако, детињасто, било је забавно изигравати инвалида лежећи на Кетринином узаном кревету, осећајући и слушајући животиње испод, и маштати о сличности са животињама изнад.

Чак и кад ми је било једанаест чуо сам критику Гурђијева уз оптужбу "он је убио Кетрин Мансфилд", и био сам врло изненађен кад сам открио да сви старији студенти, и сам Гурђијев, говоре о њој са великим пријатељством, привржоношћу и жаљењем. Такође, један од мојих првих излета ван Приората био је, са неколицином мојих нових пријатеља, обилазак гроба Кетрин Мансфилд на малом гробљу у Авону. Ја, прво, тешко могу да поверујем да је Кетрин Мансфилд могла да буде несрећна у Приорату. Али, то никако не пориче могућност да ју је Гурђијев убио. Гурђијев никада није начинио никакав напор да одагна постојеће сумње о њеној смрти, а претпостављам да је он био свестан критике. Он јесте говорио о њој у мом присуству, али само као о преминулом пријатељу или рођаку са привржоношћу и, чинило ми се, доста "сентименталности".

Мислим да могу отворено да кажем да је мој положај у Приорату био – бар у великој мери – јединствен. Јединствен у смислу да мени није било "потребно" да будем тамо. Био сам тамо, у ствари, против своје воље – у смислу да је свако дете у интернату против своје воље – или бар, тешко својом вољом. Због тога, видео сам госп. Гурђијева како бих и сваки други ауторитет. Он је био, уопште, још један одрасли – са мање-више истим моћима које се очекују од било ког управитеља. Једино по чему је он изгледао "необичан" било је што су се према њему односили са више страхопоштовања и поштовања него што је уобичајено, да кажемо, према управитељима? Ако се поређење Гурђијева са "управитељем" или "било којим одраслим" чини "наивно" или "смешно" могу само да кажем да Гурђијев мени није изгледао ништа чудније него, на пример, Џејн Хип, Маргарет Андерсон, Гертруда Стајн, Бранкуси, и други. Остављао је јачи утисак, али није био необичнији.

Важна ствар је, мислим, да ја нисам дошао у Приорат у потрази за нечим. Ско-

ро сам чуо да је неко рекао: "Гурђијев је био за оне који су лоше пристајали животу. Он је имао неку врсту система који је привлачио неуротичне, незадовољне људе који нису могли да нађу одговоре или смирење у религији, филозофији, и тако даље". Немам неких нарочитих примедби на ову изјаву. Већина "следбеника" или настањених у Приорату били су "они који су лоше пристајали животу" у смислу да су трагали за неким одговором, неким разлогом, и били незадовољни оним што им је било доступно пре сусрета са Гурђијевим. Нисам изненађен будући да је, како је он непрестано објашњавао, незадовољство било практично суштинско за кандидате за његов метод.

Као дете нисам био свестан ничег "необичног" у вези са Приоратом. Док очигледно изгледа чудно људима који су чули за Гурђијева и његове теорије – живот у Приорату, се није уклапао у њихове представе о томе какав је тај живот морао да буде на Институту за хармоничан развој човека. Уопште, бар за једно дете, живот у Приорату је био једноставан, чак елементаран, у смислу да су наше делатности ишле од производње хране за наше сопствене потребе, одржавања места уредним, и другог. За мене, студенти су били нешто као једно велико тело надзорника и радника на одржавању. Могли су лако да нас назову телом вратарâ, баштованâ или слугу. Мој лични однос са госп. Гурђијевим, наравно, довео ме је до свести о томе да се одигравало нешто више од рада на "одржавању" – али природа тог односа није обавезивала више или била необичнија од односа било ког детета према изузетном родитељу. Он, сам Гурђијев, је био чудан. Али, тада је већина одраслих у мојим очима била чудна – а његове необичности су се разликовале само у степену.

Осим тога, Приорат је био отворено, срећно место за сву децу. Какве год муке трпели одрасли становници или посетиоци, деца их нису опажала. Према нама су се сви односили – осим Гурђијева – као према деци, и са пуно љубави, наклоности и топлине. За разлику од осталих одраслих, Гурђијев је био "газда" и, као такав, имао је право на изузетно понашање и изузетну послушност. Ми смо о њему мислили као о неком богу – или можда свемоћном краљу. Деспот, сигурно, али и духовит, љубазан, осећајан, и често врло забаван. Више од тога – чинио се апсолутно поверљивим, и за нас, разумним и исправним. Да сам ја са једанаест година могао да разумем чему се учило у Приорату, био бих можда ометен и збуњен. Пошто нисам, знао сам једино да сам на "добром" месту, са добрим човеком. Необичним, ако желите, али утолико бољим. Имао сам природно детиње поштовање према овом несумњивом ауторитету и његовим ексцентричностима – они су га само учинили још занимљивијим. Он је био и непредвидљив, што, за разлику од уобичајеног веровања, никако није било застрашујуће. То је било много стимулативније од деловања свих предвидљивих одраслих људи. Иако такви, они су били несхватљиви и прилично досадни: већина одраслих јесте, што је истина која нам измиче, осим у детињству или старости. Али, са Гурђијевим никада нисмо знали шта ће следеће да се деси... а кад се деси, то је обично било узбудљиво и готово увек забавно; понекад је стварао чаробни свет за децу... замислите човека довољно дивљег и дивног да купи двеста бицикли и научи све да их возе. Које дете томе може да одоли?

Ако ова дигресија изгледа предуга, само да је оправдам тиме да сам покушао да дам слику Приората каквог сам га видео и познавао – као дете – око једну годину после тамошње смрти Кетрин Мансфилд. И да се још једном вратим на ту смрт, једна важна ствар у овоме је био лични став Гурђијева према самој смрти. Госп. Мари је можда сасвим у праву, у ствари, ја мислим да јесте бар у делу свог суда о Институту, када каже да је "Институт био подесан за" њену жељу да умре. Гурђијев очигледно није много вредновао продужење индивидуалног људског живота. Његово инсистирање на неопходности да се буде непрестано свестан смрти јединке свакако може да буде опасно за

многе људе. Ако је жеља да се умре тако јака, како би неки психолози и лекари хтели да верујемо, његово инсистирање на томе да човек мора да "јој гледа у лице" би могло да појача ту плодну жељу. Али, такво размишљање не признаје сасвим јасну чињеницу да ће ионако свако да умре, и зашто да је не признамо и не заживимо са њом?

Моје мишљење о смрти Кетрин Мансфилд, делом на основу писама и ставова других људи, наведених напред, а делом из мог знања о Гурђијеву и Институту, јесте да је она – било физички, било психички – умирала када је први пут отишла код Гурђијева. Неко ко није Гурђијев, а у томе се ја слажем са госп. Маријем, начинио би велике напоре да спасе њен живот – или да га продужи. Гурђијев не би то учинио, и ја мислим да сигурно није. Али, било би ми тешко да се не сложим са свим оним што он јесте урадио. Она је умрла, или се бар припремила за смрт, у много мирнијем и "срећнијем" стању од оног у коме се вероватно налазила пре. Ко зна, на крају, да прихватање – до извесног степена – смрти, није жељена ствар? Опет указујем на то да ја нисам срео гђицу Мансфилд и да нисам био присутан кад је умрла – и да сам убеђен у то да је Гурђијевљево "деловање" у њеном случају само помогло у њеној борби да достигне "пристојну" смрт. На крају, не одузмимо гђици Мансфилд њен углед као људског бића и писца, претпостављајући да није имала никакву контролу над собом у месецима пред смрт. Она је одабрала да буде тамо. Њена писма, ако ништа друго, сигурно нису писма жене која је била мало-помало "убијана".

XXIII

Критике упућене госп. Гурђијеву и његовој методи су, у највећем броју, невероватно осветничке и личне. Тешко ми је да схватим ову врсту критизерства из једноставног разлога што оно никако не узима у обзир да је могла да постоји било каква лична одговорност у односу са Гурђијевим. Ова могућност се обично занемарује, или бар избегава, тврдњом, или наговештајем, да је Гурђијев био тако "хипнотичан" или тако "неодољив" (или да је било нешто неодољиво у његовом раду) да људи нису могли да се спасу од њега.

Ја свакако признајем Гурђијевљев лични магнетизам; с друге стране, он је већини људи отежавао улазак у групу. Врло се јасно сећам да је, једном, Гурђијеву пришао један средовечан амерички пар тражећи помоћ. Човек је био делимично парализован, и у свом захтеву за пријем у Приорат, они су имплицитно навели да се надају да његов "рад" може да помогне овом човеку. Гурђијев је био савршено јасан, у мом присуству, да ниједан вид његовог делања никако не може да учини ништа у вези тренутног физичког стања тог човека (изузев да му помогне да то стање прихвати), али да он нема ништа против њиховог приступа у Приорат, све док они схватају да ништа не може ни на који начин да помогне или ублажи парализу. У ствари, на почетку тог разговора, који се одиграо у Приорату, он је прво одбио да им дозволи да постану студенти. Тек пошто је сасвим разјаснио своје услове – у вези физичке болести – допуштено им је да остану.

Добро сам упознао овај пар током њиховог боравка тамо – тада ми је било тринаест, и неко време сам био задужен да чистим њихове собе. То је било нечувено – сви други су сами спремали своје собе – али у њиховом случају је начињен изузетак, као нека врста љубазности, пошто је човек био везан за инвалидска колица, а његова жена је готово све време била са њим, гурајући их около не би ли он бар посматрао шта се ради, кад већ у томе није учествовао. Остали су у Приорату око два месеца, како се сећам, и жена је, делимично, изгледа осећала да "долази до нечега" бивајући ту. Не знам шта је о томе мислио њен муж. Знам да су, кад су одлазили из Приората, огласили (тачније, она је) да намеравају да наставе са његовим радом у Њујорку – са њујоршком групом.

Видео сам их девет или десет година касније. Јако су се потрудили да ме пронађу. Био сам врло изненађен што их поново чујем, и било ми је врло драго да их поново видим – као дете сам их волео обоје. На моје запрепашћење, када сам се срео са њима у Њујорку, говорили су о Гурђијеву са огромном мржњом у гласу. Тако сам био изненађен, да нисам могао пуно да кажем, и нисам знао како да га одбраним. Али, слушао сам их обоје, и њихов дуги говор пун мржње довео је до чињенице да је Гурђијев био "лупеж", "шарлатан" и "ђаво", углавном због тога што ништа није учинио у вези са физичким стањем тог човека.

На свој прилично једноставан начин покушао сам да их подсетим да их је он упозорио, изричито, и у мом присуству, да ништа није могао да учини у вези са тим, али сам вероватно покушао да их уразумим на погрешан начин. Мржња једноставно не одговара на расуђивање. Ово је моје прво искуство – у вези са Гурђијевим – разбијања главе о један сасвим емоционалан став; тако емоционалан да је разум сасвим занемарен. Отада сам на то наилазио у многим приликама.

Зашто је чак и сада, толико година после смрти Гурђијева, критика упућена њему превасходно тако пуна емоција и тако ретко заснована на чињеницама? Могу да подвучем Гурђијевљеве речи о "дивљаштву" онога што је он називао "осећајним" или "емотивним" центром у човеку. У свом личном искуству у свету, прилично ван Гурђијева, ја сам непрестано заплашен снагом емоционалних реакција у људима и слабошћу њихове моћи расуђивања у емоционалним ситуацијама. У случају Гурђијева, не мислим да је узрок забуне био његов магнетизам или његова моћ. Мислим да су то била очекивања људи који су долазили у контакт са њим. Не знам скоро никога ко је могао да му priђе и процени га са разумског становишта. Чак и на изглед непристрасни обожаватељи (а како су могли да буду непристрасни и да, у исти мах, обожавају) били би понекад застрашени и пуни предрасуда у вези са њим, јер је он био, по њима, "прљав" или "неуредан". Ја сам, од свих људи, пошто сам чистио његову собу током две године, док сам био дете, знао да је он могао да буде прљав и неуредан према западним мерилима, али то на мене није имало утицаја више од чињенице да је он имао одређени број година или да је био толико и толико висок. Шта су његове навике да се пере имале са његовим знањем или његовим способностима као учитеља? Када сам постављао то питање, чини ми се да сам увек добијао одговор да је велики учитељ, неопходно, чист. Чини ми се да је то исто што и прихватити хришћанство пошто се истраже навике Исуса Христа да се купа. Или, напокон, да ли је "чистота одмах уз Божанскост"? И да ли се ова стара изрека, у ствари, односи на физичку чистоћу?

Рекао сам већ да немам нарочиту жељу да браним госп. Гурђијева, и претпостављам да то није апсолутна истина, или, бар није непроменљива истина. Ако постоји неки наговештај одбране, у овој књизи, у критици упућеној неким од његових следбеника и клеветника, то је захваљујући мојој нетрпељивости према недостатку праведног размишљања тих људи. Они су, изгледа, видели – а онда вредновали – Гурђијева кроз емоционалну маглу својих жеља или хтења или нада, и никад јасно. Да ли је стварно само учитељева грешка ако студент не добија чисте десетке?

Све што је Гурђијев имао да понуди, колико ја знам, било је учење засновано на многим другим учењима, које није било неопходно **ново**. Ако је и било неких новина, оне су биле у његовом методу. Али, моје питање упућено његовим критичарима морало би да гласи: Шта им је то толико отежало да прихвате или одбију њега или његово учење? Зашто морају да постану тако необуздано емоционално везани за њега? Ја, одмах, признајем да сам био емотивно везан за Гурђијева као човека, и да је он имао изузетан утицај на мој живот; али, ја сам емотивно везан за скоро свакога кога добро познајем, па зашто би – или како – Гурђијев био изузетак? А емотивна веза не одвраћа моју свест о чињеници да

таква и таква особа може да има навике или особине које могу да ми се не допадну или које чак могу да "осудим". Али, да ли ће се моје одобравање или приврженост према неком заснивати на мојој опсервацији таквих ствари? У ствари, могу ли ја да преузмем на себе **да одобрим** било кога?

Свакако, ја емотивно реагујем на људе. Али, такве реакције немају никаквог утицаја на њихову личност, или "тоталитет" тих људи. Они постоје, какви јесу, на начин на који желе – или су наведени – што ја не могу да променим, чак и кад бих хтео. Једино што могу јесте да те људе прихватим, или не прихватим, као личности. Живот ми, по својој природи, личи на неку разбојничку работу, и ако човек није "користан" (у смислу да постоји нека обострана, вредна размена – на **било ком** нивоу) неком другом човеку, зашто да се буде у некој вези са њим? Хладнокрвно? Ако хоћете, али зар није сам израз "хладнокрван" чисто емотиван? Да је могуће, ја бих учинио практично све за свог ближњег (зашто да не?), али ово не треба да се разуме као "алтруистичка" изјава. Алтруизам, сâм по себи, често је споран мотив, и обично је емотиван. У мојим периодима "љубави према свету" и осећања "алтруизма" установио сам, нажалост, да нема ничега што могу да учиним за некога. Сигурно ни у каквом корисном смислу. Могу да делим туђе животе, али само дотле док је то обострано користан (или задовољавајући, или награђујући) процес. Постоји ли неки други начин да се живи са људима?

XXIV

Вероватно ми је немогуће да се повучем и праведно оценим сопствено искуство са Гурђијевим, ма шта да сам рекао у супротном смислу. Као дете сам се тако предао и њему и животу у Приорату, да би то било исто као тражити од рибе да каже како на њен живот утиче боравак у води. Па ипак ћу покушати.

Најпре, важно је нагласити да сам ја првенствено био везан и заинтересован за њега самог – не за његово учење; бар не у неком интелектуалном смислу. С друге стране, мислим да је било немогуће бити у било каквој вези са њим, а не бити додирнут нечим чему је учио – он је отелотворавао своје учење. Ако сам свестан иједне трајне последице Гурђијева у мени, то је свест о тоталном парадоксу. Чини ми се, захваљујући Гурђијеву, да је дуалитет човекове природе (манифестован у мени или неком другом) стање које никад не могу да заборавим. Једини прост пример – а он је, као такав, врло компликован – који могу да дам јесте да изгледа да постоји један део мене који никад није, и никада неће одрасти у уобичајеном смислу те речи. Ово приписујем Гурђијеву, јер ми се чини да је један од његових циљева био да охрабри очување извесне детиње наивности у људима. У својим списима он говори о неопходности "да се буде способан да се у себи сачувају нетакнутим и вук и овца". Грубо речено, овај процес, по мени, доводи до чувања "лаковерности" (или "невиности" или "наивности"), док се у исто време постиже "искуство" (или "заинтересованост за свет" или "скептицизам").

Гурђијев је често говорио да је неопходно "имати илузију" и "разочарење" у животу, и кад ми је то рекао први пут, кад сам још био дете, мислио сам да то значи да човек, све у свему, мора да уништи све своје илузије. Током времена, испало је да то значи нешто друго. То није толико опис једног процеса, како га сада видим, колико је опис стања постојања које мора да се подноси. Ако човек може да задржи способност да "има илузију", могуће је, без обзира на то колико циничан његов ум може да постане, искусити живот, и прилазити људима са крајњом пријемчивошћу. То доводи до очувања нечега што се може назвати "потпуна лаковерност".

Да бих ово поставио на личнију, и разумљивију основу, рећи ћу да верујем да сви увек говоре истину. Чак и кад знам да лажу, верујем да говоре истину. Ако ова изјава изгледа контрадикторна или парадоксална, истакао бих да су "веровање" и "знање" две различите ствари, и да их не

треба бркати. Борба која произлази из тога у човеку – сукоб између веровања и знања – постаје средство за постизање циља који ствара отворен дух и пут ка "разумевању" које се налази негде између веровања и знања. Значајно је, по мени, што сам у овом конфликту ја натеран да процењујем не само неку другу особу, него, неизбежно, самога себе. Захваљујући овом процесу, ја се **бавим** животом, другим људима.

Ја могу да кажем врло мало о овом процесу, ако он изгледа бесмислен, или необјашњив, што ће га разјаснити или му дати неко значење. Изгледа да он спада у потребу да се верује, per se, у људе, без обзира на то каквим се они приказују; и, такође, на непрестано откривање да чињеница да је живот (или природа) пун чуда – непрестано застрашује.

Једна од великих тешкоћа која се јавља у писању о Гурђијеву, или у настојању да се он "објасни", јесте та што већина људи њега и његов рад схвата тако **озбиљно**. Било да су за или против њега, они су то озбиљно. Претпостављам да суштинска "озбиљност" теме – како себе усавршити у праву људскост (или ма како да се опише његов рад) – тражи извесну трезвеност. Али, можда опет парадоксално, Гурђијевљева снажна вера у "тоталног" човека и у развитак свих облика његовог постојања, претпоставља, чини ми се, да човек, у исти мах, мора да схвати колико је цео тај процес смешан. Ова "озбиљност" која је често изазивала поштовање код његових ученика јесте основни разлог из ког је он био средиште контроверзе у оним круговима који су изражавали интересовање за њега. Његова "филозофија" је, готово увек, критикована као "лажна" или "сатанска", а брањена као "прави пут", ако не и **једини** прави пут. Негде у тој контроверзи лежи очигледно непримећена, или заборављена, чињеница да је Гурђијев био, изнад свега, **човек** – у сасвим обичном смислу те речи, у коме смо сви ми људи. А што се тиче његовог учења, оно је, по његовом личном признању, било засновано на разним старим и тајним "учењима", а није га он измислио. Такође, по његовој дефиницији, он је "изазивао невољу". Због његових личних борби да задржи сопствену двојност живом – двојност и конфликт који је из ње произлазио, који су очигледно, по њему, суштински за људски развој – мора да је било периода у којима је он себе такође и **сувише** узимао за "озбиљно". Па ипак, он се опорављао и његова љубазност, као човека и као учитеља, била је његов смисао за шалу са оним што се из тога рађало.

Тешко је дати неки општи пример Гурђијевљевог **метода** поучавања, али сећам се једне прилике која, чини ми се када размислим, отелотворује многе видове његовог начина рада:

Једном, као део опште дискусије о "дотрајалости знања и науке" у модерном свету, Гурђијев је покренуо питање астрологије. Тврдио је да је она пре много векова била "стварно права наука" и врло различита од данашње концепције астрологије. Као пример начина на који је она "цивилизована и погрешно тумачена" он је рекао да су астролошки знаци били "измишљени" да синтетишу особине против којих одређена особа треба да се бори – или од којих треба да се брани – током свог живота на земљи.

Рекао је да особа рођена под знаком и утицајем Овна, Рама, треба да – заправо – има на уму да је Рам симбол особина њене природе од којих она треба да се брани да би у себи постигла хармонију и равнотежу.

Шкорпион, по овоме (женка убија мужјака када се заврши парење), уопште може да се тумачи као знак "убиства", иако није мислио на физичко убиство. Даље је указао на то да су Рибе и Близанци два очигледна двојна знака, али да они представљају две различите врсте дуалитета. У Рибама, то је дуалитет непомирљивости – две рибе, везане заједно (како се понекад представљају на старим гравирама и цртежима), али у борби да прекину везу која их спаја – другим речима, они који су рођени у знаку Рибе морају да се боре против тежње да се њихова природа подвоји. Близанци, за разлику од њих, представљају дуалитет који се спаја, а борба

се води против урастања, а ка раздвајању. Стрелац треба да се бори против деструктивности (стрела управљена против света)... и тако даље. Директан једноставан метод је да пронађете шта у вашем уму симболише ваш знак и то доведете у однос са вашим природним особинама.

Гурђијев није детаљно описивао све знаке, али је сугерисао да кад човек једном, **за себе**, открије шта знак симболише или представља у поретку његових особина (или принуда), онда он може да се подсети да таква синтеза представља оне елементе против којих треба да се бори током живота – што се може назвати "урођеним препрекама" у његовој природи које су део кључа за "самоусавршавање" или превазилажење; на путу развитка стоје **нужне** препреке. Он је додао да, као што је уобичајено у свим великим старим наукама, лекција никад није јасно изложена, и да се може научити само уз велики напор, и да̀ је велики део проблема у астрологији везан за појединчево тумачење значења његовог знака за њега. Вративши се на Овна, као погодан пример, рекао је да не само да особе рођене у овом знаку треба да се боре против своје склоности да "ударају главом" (или разбијају) у различитим околностима и ситуацијама, него да то такође треба да зависи од њиховог тумачења "ударања главом" и њихове личне анализе и разумевања начина̂ на које се манифестује ова принудна особина. Знак, другим речима, је кључ – указатељ – за све особе рођене у њему, али пошто се свака разликује од других, неопходно је да оне изнађу, свака за себе, на које се начине знак исказује у њиховој индивидуалности.

Он је упозорио на то да у појединачном, индивидуалном трагању и анализи тих особина, кључ обично може да се пронађе ако је човек способан да објективно сагледа своје особине за које је нарочито везан. Рекао је да је, без обзира на то што је врло тешко видети сопствене предрасуде и "добре особине" са правом објективношћу, неопходно тако учинити да би човек самог себе исправно оценио. У овоме други људи могу да буду корисни, јер је кроз њих могуће посматрати утицаје (на њих) својих индивидуалних манифестација које **се понављају**. Један начин да у себи откријемо те ствари за које смо везани, које волимо и којима се дичимо (иако можда сасвим несвесно), јесте учесталост њиховог понављања у спољашњим манифестацијама – у односима са другим људима. Оне могу да буду први кључ за наше "таштине", које за узврат треба тумачити према карактеристикама нашег астролошког знака.

Покушао је да да̂ неки лако разумљив, довољно јасан, хипотетички пример, рекавши да је ако би нека особа увидела да у свом односу са другим људима испољава неко стално инсистирање на томе да "ради по своме", а да је рођена у знаку Овна, импликација врло очигледна. Треба да научи како да, свесно, не инсиситира. Ако и Риба "инсистира" у овом смислу, то инсистирање може да се тумачи као "једнострано"; а може да буде и неопходно да научи да свесно "инсистира" на другој половини своје природе.

Ако особа рођена у знаку Овна може да научи да не инсистира у својим односима са другим људима (уз претпоставку да је открила да то чини), она ће барем спознати могућност да не буде упорна у својим личним борбама на путу ка усавршавању и развитку. Свака **понављајућа** манифестација (свака несвесна навика) је, неопходно, један вид слепила по томе што манифестација која се понавља, по свом деловању, спречава свесну радњу.

Доводећи ову прилично општу расправу у везу са Гурђијевљевим "радом" или "методом", ја лично могу само да закључим да је она прилично јасан пример његовог учења – у основи, чини ми се, ова дискусија наглашава потребу за стварањем константне борбе у човеку, која је, уопште, и била основа његовог метода – све, само да у котлу ври. Све, чак и астрологија.

Најједноставнији водич дат у овој дискусији о астрологији и знацима Зодијака јесте да се у себи вребају оне ствари које човек "воли" – било да су оне физичке, емоционалне или менталне манифестаци-

је, принуде, навике, или особине (дао је избор појмова). Ако "волите" физичке црте својих руку – то је неки кључ; везан за употребу или функцију руку. Ако "волите" или "гајите" своју наклоност ка елоквенцији, то је неки други знак. Ако волите или се поносите чињеницом да сте увек "искрени"... други знак. И тако даље. Не постоје други одговори, како је увек наново опомињао, до оних које човек нађе у себи.

Рекао бих, као закључак о Гурђијеву као учитељу, да је он несумњиво био фанатик у смислу да, ма како свестан да је био, његово осећање оданости ширењу његовог метода мора да се сматра принудом. (Рекао је да је његов рођендан 1. јануара, у случају да неко пожели да се позабави астрологијом са тим датумом на уму.) Сматрати га компулсивним аутоматски доводи до осећања парадокса. Његов метод се заснива на постајању "свесним" као супротности стању у коме је човек "вођен" или "гуран" или "принуђен", а онда се човек логично пита: Зашто је он онда поучавао? Зашто би сасвим свестан човек – свестан, на пример, чињенице да он може да испуни – или разреши – само своју судбину (ако је то могуће) – посветио свој живот покушају да поучи друге? Могу само да непрестано понављам своје убеђење у то да је он апсолутно морао да буде учитељ, и да је, стога, био нека врста самоствореног, неизбежног, Месије – што га, чини ми се, на крају своди на врло људски ниво. Како год непристрасан он био, колико је морао да буде **принуђен** да би **морао да поучава**.

Такође, као да је заслепљен привучен неком магнетном силом – силом већом од њега самог, он је као учитељ задуго радио прво у Америци. Ово изгледа нарочито подесно – где је тргање за Богом, за ауторитетом, вођством, тако отворено изражено, тако очајнички "потребно"? Право интересовање је, наравно, постојало и у Француској, и Енглеској, Немачкој и Русији, али чини се значајним што је највише његових заиста ватрених привржченика у Сједињеним Државама. **Тражи и нађи кеш**. Учитељу су, нашта је Гурђијев први указао, **потребни** ученици. Мислим да је он урадио јединствену ствар за оне којима је био **потребан**. То је била, очигледно, посебна врста потребе. Исто тако очигледно, он је био "посебан" човек. И за крај, речи самог Гурђијева: "Врло је важно наћи прави животни позив. Једино је тако могуће испунити своју судбину". Без сумње, он је нашао право занимање, **за себе**. Могу да претпоставим и да је испунио своју судбину.

Епилог

Неколико дана пошто сам завршио претходни рукопис, поново сам, захваљујући једном срећном случају, прочитао наредне одељке из **Tertium Organum**-а. [3]

"У свој живој природи (а вероватно и у оној коју сматрамо неживом) **љубав** је снага која покреће креативно делање у најразличитијим смеровима.

У пролеће, са првим буђењем љубавних осећања, птице почињу да **певају**, и **граде гнезда**.

Наравно да би један позитивиста настојао да објасни све ово врло једноставно: певање наступа као привлачење између женки и мужјака, и тако даље. Али, чак и позитивист не би могао да порекне да у овом певању има много више него што је потребно за 'продужење врсте'. За неког позитивисту, свакако, 'певање' је пуки 'случај', неки 'нуспроизвод'. Али, у стварности је ово певање можда **основна функција дате врсте**, реализација њеног постојања, сврха којој је природа тежила у стварању те врсте; и да је то певање **неопходно**, не толико да би се привукле женке, колико ради неке опште хармоније природе коју ми ретко и делимично осећамо.

Зато у овом случају видимо да оно што изгледа као другостепена функција љубави, са становишта појединачног, може да служи као првенствена функција врста.

Даље, још нема голуждраваца: нема чак ни трага од њих, али 'домови' су спремни за њих. Љубав надахњује ту узаврелу активност, а инстинкт је усмерава, јер је

[3] P. D. Ouspensky, **Tertium Organum**. Routledge and Kegan Paul, London, 1951 (pp. 170-173).

она корисна са становишта врсте. Овај посао започиње са првим буђењем љубави. Једна те иста жеља ствара нову генерацију и услове под којима ће та нова генерација живети. Једна те иста жеља гура напред креативну активност у свим смеровима, спаја парове ради рођења нове генерације, и нагони их да **граде** и **стварају** за ту будућу генерацију.

Исту ствар видимо и у човековом свету: и ту је љубав стваралачка снага. А креативна активност љубави се не манифестује само у једном смеру, него на многе начине. Свакако је вероватно да се помоћу онога који подстиче љубав, **Ероса**, човечанство уздиже до испуњавања своје **првенствене улоге**, о којој ми не знамо ништа, већ је само понекад магловито назремо.

Али, чак и без обзира на смисао човековог постојања, морамо да схватимо, у оквиру граница сазнатљивог, да је сва креативна активност човека резултат љубави. **Наш** цео свет се врти око љубави као свог средишта.

Љубав у људском бићу развија оно што оно није знало да носи у себи. У љубави има много и од каменог доба и од вештичјег сабата. Многи људи не могу да буду подстакнути да изврше злочин ничим мањим од љубави, да издају, да у себи оживе осећања за која су веровали да су у њима давно умрла. У љубави се крије бескрај егоизма, таштине и себичности. Љубав је она моћна сила која скида све маске, и људи који беже од љубави то чине да би сачували своје маске.

Ако стварање, **рођења идеја**, јесте светлост која долази од љубави, онда та светлост долази од **велике ватре**. У овој вечитој ватри у којој се човечанство и цео свет непрестано пречишћавају, развијају се и пречишћавају све снаге људског духа и генија; и можда ће се заиста, из те исте ватре или уз њену помоћ, родити нова снага која ће да из окова материје ослободи све који је следе на њеном путу.

Може се рећи, не у фигуративном, него у дословном смислу, да љубав, будући најмоћније од свих осећања, открива у људској души све њене квалитете, и скривене и нескривене; она такође може да развије оне нове моћи које чак и сада сачињавају предмет окултизма и мистицизма – развитак моћи у људској души, скривених тако дубоко да већина људи пориче њихово постојање."

"Најважнији елемент у љубави јесте **онај кога нема**, који **апсолутно** не постоји са уобичајене световне, материјалистичке тачке гледишта."

Не само да ове речи Успенског дирају у мени жицу осетљивости – оне имају призвук коначне истине – него и објашњавају, по мени, узроке конфликта који је једно време постојао између Успенског и Гурђијева. Када се Успенски први пут заинтересовао за "идеје" Гурђијева, овај му је рекао да би, кад би он, Гурђијев, "знао толико" колико Успенски, био заиста велики учитељ. Ова изјава ми је изгледала загонетно, чак и када ми је Гурђијев објаснио, много пута, да је "знање **пролазна** садашњост".

Док је Успенски знао, у свом уму, да је "љубав она моћна сила која скида све маске, и људи који беже од љубави то чине да би сачували своје маске", Гурђијев је то **разумео**. Разлика између знања и разумевања, у наше време, јесте нешто слично разлици између знања како да се направи хидрогенска бомба и њене употребе. Гурђијев је користио све што је знао јер је разумевао оно што је знао. Успенски, у упоредном смислу, могао је само да комуницира на интелектуалном нивоу – његове књиге, кад се читају, много су занимљивије и читљивије од сваке књиге коју је Гурђијев икада написао. Ова чињеница, међутим, не даје им аутоматски и више **садржаја**.

Многи "ученици" Гурђијева би могли да се осећају, или се већ осећају, оштећеним мојим сећањима о његовом животу. Не извињавам им се због својих примедби о њиховом понашању – понашање људских бића под утицајем једног несумњиво изузетног људског бића, које их **воли**, јесте непредвидљиво, а није ни важно.

Оно што сам **знао** као дете, почињем да **разумевам** као одрастао. Гурђијев је

љубав **упражњавао** у облику који је готово свима непознат: без граница.

У гурђијевском смислу, "бити ил' не бити" није питање трагања душе. То је прелиминарна реченица која подразумева неопходну одлуку. Познајући Гурђијева, постоји само један могућ одговор, и, стога, нема питања.

[Fritz Peters, **Gurdjieff (Part Two: Gurdjieff Remembered)**, Wildwood House, London, 1989]

Превела са енглеског
Ангелина Милосављевић

Филозофске основе Гурђијевљевог система

Кетлин Риордан Спит

Ми по Гурђијеву живимо на веома неподесном и јаловом месту у свемиру, бар уколико бисмо се равнали према погодностима за сопствену еволуцију. Веома нам је тешко да постигнемо самопостварење, јер су механички закони који важе на нашој планети крајње строги, тако да су, иако су људска бића створена са одређеним потенцијалом да се уздигну на виши ниво постојања, шансе да се то у случају произвољно одабраног појединца и оствари готово незнатне. Због свих оних фактора који "раде" против појединца, сви ми морамо рачунати са тим да унутарњи развој неће бити лак, и да ће, чак, захтевати много разумевања, вештине и напора, и то напора који настају тек кад схватимо праве истине о околностима под којима живи човек. Платон је људско биће поистовећивао са бићем које је опчињено игром сенки на зиду пећине, које је толико издвојено да је несвесно света са оне стране њега. Гурђијев пореди "уобичајено" људско стање са стањем у коме се налази затвореник: "Ви нисте свесни свога правог стања, ви сте у затвору. Једино што бисте, ако сте осећајан човек, могли желети, је да побегнете. Али како побећи? Нужно је ископати тунел испод зида. Ту један човек не може учинити ништа. Али, претпоставимо да их је десет или двадесет – ако раде на смену могли би да заврше тунел и побегну. Али, то није једина препрека. Нико не може побећи из затвора без помоћи **оних који су побегли пре њега**. Једино они могу објаснити како је то могуће, или послати алат, турпије или било шта што би могло бити потребно. Али, **један** једини затвореник не може пронаћи те људе или ступити у контакт са њима. Неопходна је организација. Без организације се не постиже ништа."

Ослобођење, према томе, пре свега зависи од тога да ли смо свесни истине о сопственом стању. И када то једном схватимо, није довољно да будемо само јако интелигентни или довољно мотивисани да нешто учинимо, потребне су нам инструкције, мапе и знање оних који су се већ ос-

лободили, и тај "алат" морамо користити под њиховим надзором.

Једна од препрека са којима се суочавају они који настоје да се ослободе је та да човечанство на овој планети постоји из одређеног разлога, са одређеним циљем, и да тај циљ неће бити остварен ако известан проценат људи који више не би био незнатан збиља достигне изузетан ниво постојања, и заправо би се проток материја са виших нивоа наниже озбиљно пореметио ако би се општи ниво свести променио. Биосфера служи да преноси енергију на критична места у оквиру свемира који је у стању сталне еволуције, и она премошћује јаз између Сунца, Сунчевог система, и нашег Месеца.

Да бисмо схватили какав је прави положај човека у свемиру и каква је његова улога морамо обратити пажњу на место које он ту заузима, јер је Гурђијев сматрао да поредак директно произлази из неке врсте система који би се дао извести из Плотиновог или Ибн-ал-Арабијевог. Првобитни покретач, или праузрок, би био Апсолут. Апсолут исијава огроман, можда бесконачан, број **Зракова стварања**. Имајући их у виду (у складу са оним што нас највише интересује, нашим сопственим зраком) увиђамо да из Апсолута ничу сви могући системи појединачних светова, а да ти светови рађају сва сунца, наше Сунце, планете у нашем Сунчевом систему, нашу планету, Земљу, и коначно, Месец. Степенове на којима делују Зраци стварања разликујемо по броју закона којима су потчињени. На нивоу Апсолута постоји само један закон, јединствена воља за стварањем, на следећем степену већ постоје три реда закона, на следећем шест, затим дванаест. У нашем свету постоји 48 редова законитости под којима морамо да живимо. Једино место на коме би, бар из аспекта Зракова стварања, било теже изборити се за ослобођење би био Месец који је потчињен редовима 96 законитости. Воља Апсолута се манифестује само на нивоу свих светова, које он изравно и ствара. План или шема која је створена на том нивоу се аутоматски преноси даље, са нивоа на ниво, све док не досегне сам крај утицаја Зрака стварања, а то би, у овом случају, био наш Месец. Зато што смо нужно потчињени великом броју (48) законитости ми смо знатно удаљени од воље Апсолута. Ако бисмо се могли ослободити бар половине тих законитости били бисмо корак ближе, а то би нам се десило и када бисмо били у стању да смањимо број закона на дванаест. Циљ је кретање ка Апсолуту уз пропратно (корак по корак) ослобађање себе од свих механичких закона који нас држе прикованима за судбину самопоствариваља.

У свемиру све има своју тежину која се да мерити, иако се материјали од којих су поједине твари начињене разликују по густини и компактности. Можемо сматрати да је седам ступњева на којима делују Зраци стварања заправо седам нивоа поретка материјалности, и да се они међусобно разликују по интензитету вибрирања, јер Апсолут није згуснут и најбрже вибрира, а на свим нивоима који се налазе испод њега вибрирање бива успореније све док не доспемо до самог Месеца, најзгуснутијег и најспоријег на путу нашег Зрака. У оквиру овог поретка свега материјалног најтананије није уједно и најзгуснутије, мада га садржи. Зато нам све око нас делује познато, препознатљиво, и бременито свим нивоима материјалног који постоје, укључујући и материју Апсолута.

"Није потребно да проучавамо или истражујемо Сунце да бисмо открили од какве је материје сачињен Сунчев свет, та материја постоји у нама као резултат распадања и деобе наших атома. На сличан начин садржимо и материје свих осталих светова. Човек је у правом смислу речи 'минијатурни свемир'. У њему су похрањене све материје од којих се састоји свемир, све силе, сви закони који управљају дамаром свемира, све то у њему делује, и зато проучавајући човека проучавамо читав свет, као што проучавајући свет проучавамо човека."

Гурђијев можда најсуштинскији од тих основних закона, онај који се може применити на сва збивања и догађаје, свуда и увек, назива Законом Тројства. Овај се За-

кон заснива на томе да су сва делања резултат дејства три силе, које можемо назвати активном, пасивном и неутрализирајућом, или Светим Настајањем, Светим Поништавањем, Светим Мировањем, или једноставније, првом, другом, и трећом силом. Те су силе, попут ведских **гуна**, свеприсутне, чак и на првим корацима на путу Зрака Стварања, на оном степену на коме су још уједињене, што се одражава на многобројне светске религије и учења о тројствима у којима силе добијају имена Брахма, Шива, Вишну или Отац, Син и Свети Дух.

"**Гуне** су силе покретачи сваког делања. Човек заведен сопственим егоизмом мисли? 'Ја сам тај који дела'. Али, сви они који имају стварни увид у начин на који делују **гуне** и познају њихове бројне функције веома добро знају да се чула везују за предмете, а **гуне**, углавном, за саме **гуне**."

Стварање зависи од међудејства ових трију сила – ништа се и не може одвијати уколико све три нису присутне. Без неутрализирајуће силе активна и пасивна сила остају у јаловој опозицији, и из њих се не може развијати ништа ново, а када је присутна и трећа сила долази до удруживања активне и пасивне силе и та фузија даје резултате. Човек је у уобичајеном стању своје свести потпуно слеп, није у стању да сагледа и појми три силе, он нужно мора бити на вишем нивоу свести и поимања себе да би био свестан нечега што надилази обични дуалитет његовог света. Али, ако се позовемо на науку ту већ можемо пронаћи извесне примере који би нам могли послужити као нека врста илустрације. Један такав пример је катализација у хемији.

Када три силе одиста делују заједно и истовремено долази до стварања, а ланац збивања се може и прекинути или даље развијати, тако да, на пример, трећа сила у неком другом збивању и стварању прерасте у активну силу, јер три силе заправо мењају своје ознаке и места прилагођавајући се ономе што израде околности. На том нивоу почиње да делује други суштински закон – Закон Броја Седам. Закон Броја Седам управља следом збивања. Јавља се свуда где се јави траг, материјални доказ збивања, и његово дејство није линеарно. Зато што постоји поремећај поретка у развоју сваке ствари, у оквиру сваке серије. Овај поремећај континуитета који веома личи на творевину подређену законитостима лако уочавамо у нашој музичкој лествици, прелазећи њоме у оба правца дуж октаве, незаобилазно закључујући да она садржи различите степене (степене и полустепене). **До**, **ре** и **ми** су подједанко удаљени једни од других, док се између **ми** и **фа** налази полустепен уместо целог степена. Ако наставимо дуж лествице, видећемо да **сол**, **ла** и **си** (понегде **ти**) раздвајају пуни интервали, а да се између **си** и **до** поново налази полустепен.

Закон Броја Седам објашњава зашто се све што започне једноставно не наставља и наставља, ad infinitum, зашто жестина олује слаби, да би се коначно и угасила. Иза чињенице да у природи не постоје праве линије крије се Закон Броја Седам. То се, наравно, одражава на Зраке Стварања.

Ако бисмо зраке Стварања представили као да су октава која се спушта са нивоа Апсолута на ниво Месеца, до поремећаја континуитета ће доћи између Апсолута и нивоа свих светова, и између свих планета и Земље. Први од ових искорака или поремећаја континуитета бива премошћен захваљујући сили стварања која извире из самог Апсолута. Другом поремећају је неопходна наша биосфера – осетљив живи слој органског живота земље служи као преносилац енергије између планетарног нивоа и Зрака Стварања и наше сопствене планете и њеног сателита Месеца који је најнижи ниво до кога допире Зрак. Закон Броја Седам можемо назвати и законом шока, јер уколико се додатни енергетски потицај умеша у процес између **ми** и **фа**, он проузрокује неремећени континуитет све до интервала **си-до**, а ако онда дође до другог шока или убацивања енергије процес ће се без измена наставити све до свог окончања. На путу Зрака Ставарања ову енергију обезбеђује

човечанство и све што живи. Ако тако посматрамо ствари, ми заправо постојимо да бисмо служили природи и не би било у интересу природе да човечанство буде ишта више од преносиоца енергије између планета. Из једне друге (дакле, не те) перспективе, човечанство је створено несавршено и за њега постоји могућност да се развија и усавршава све до нивоа Сунца (а то је свет број 12) и чак и даље, и у човеку постоје силе које теже да употпуне октаву у сваком људском бићу, силе које би захтевале посебну врсту енергије, и то веома вешто примењену.

Међусобни односи по узору на октаву у оквиру Закона Броја Седам, бар према Гурђијеву, постоје и унутар сваког појединачног процеса. То да ли их ми сагледавамо зависи само од тога да ли их изучавамо на прави начин, тачније, од правилне метрике. У хемији постоји крајње очит пример у периодичном систему елемената у коме се суштинске карактеристике хемијских елемената очигледно понављају код сваког осмог елемента када су, као што јесу, поређани по атомској тежини. Уосталом, није ни неопходно да помно трагамо за примерима међусобних одоса по узору на октаву, јер су они присутни током свих наших радњи, како током кувања, тако и током градње кућа.

Јединство Закона Тројства и Закона Броја Седам се представља дијаграмом (који умногоме подсећа на кабалистичко Дрво Живота) који је средиште Гурђијевљевог учења – енеаграмом. Енеаграм је круг подељен на девет једнаких делова. Ако те делове обележимо бројевима крећући се у смеру сказаљке на сату можемо сачинити троугао спајајући бројеве девет, шест и три. Троугао представља тројство Закона Тројства. Ако читаво стварање схватимо као покушај да се све поново стопи са Апсолутом, утопи у његовом јединству, можемо пратити како се тројке понављају, јер три покушава да се сведе на један, што би језиком математике гласило: три у један, или, један према три, један подељено са три. И тако добијамо тражену и очекивану серију тројки, јер је један подељено са три 0,333333... Остале тачке на кругу су повезане на начин који одражава тенденцију да се сва збивања сроде у јединство, и то у складу са Законом Броја Седам. Тако да се седам своди на један, један се дели са седам, а резултат је 0,142857142857142, и тако даље. Добијамо тражену серију бројева у којима се у првих шест децимала не јавља број 3. На тај начин у оквиру једног симетричног дијаграма приказујемо оба велика закона, и начин на који то чинимо одражава и све оно што им је комплементарно, као и њихов међусобни однос.

Енеаграм можемо примењивати без обзира на природу процеса који проучавамо, јер он мора бити заступљен у сваком појединачном сегменту свега што се збива. И смењивање дана у недељи се, као што ћемо видети, може подвести под овај енеаграм. Пред нама се отварају бројне могућности. Недеља као дан се налази у сегменту у којем тројство продире у недељу као седмицу, а то се, уосталом, одражава на литургији. Изгледа да су преломне тачке шока у уторак и четвртак увече. Као што изгледа и да постоје две видне тачке напретка у току недеље – секвенце хронолошког времена су представљене на спољашњем кругу, а на унутрашњем, који творе линије, је представљен ток од понедељка до среде, и натраг до уторка, затим од уторка до суботе, и до четвртка и петка. Назначена су нека неуобичајена садејства међу данима – постаје нам јасно шта је то синхроност. Нешто што ја чиним (или што се, ако хоћемо да мислимо линеарно, спремам да чиним) у среду, може утицати на нешто кроз шта пролазим у уторак. Ако ову идеју разрадимо можемо разматрати могућност да постоје везе између збивања унутар њиховог хронолошког следа, узроци и ефекти којима можемо, на пример, мењати, тренутни вид збивања у корист будућег тријумфа. Та је идеја веома блиска будистичкој идеји о умноженој узрочности и Хајзенберговом принципу неизвесности.

Енеаграм садржи мудрост која нам може умногоме помоћи при сопственом прео-

бражају из онога што (у оквиру религиозне традиције) нужно бива прикраћени, пали облик, или стање, у стање савршенства. Ми смо оно чиме се хранимо. Варење хране у људском телу (односно, њен преображај) је обично употпуњено шоком изазваним ваздухом који надире између **ми** и **фа** једне октаве која се простире од онога што стављамо у уста до онога што тело доиста и прима. Инјекција ваздуха истовремено поспешује апсорпцију хране и започиње нову октаву. То је шок који доживљавају сва бића приликом удисаја (са сваким дахом).

Али, ваздух такође може бити апсорбован. Варење хране се наставља захваљујући удисајима (са сваким удисајем), али тиме почиње и нова октава која се обично завршава са **ми**, јер је потребан нови шок да би се прешло у **фа**. Ако до тог шока дође, он ће произвести нову октаву апсорпције утисака којој ће, такође, бити нужан нови шок да би прешла у **фа**. До тих шокова не долази аутоматски. Према Гурђијеву, човек, да би апсорбовао ваздух, мора сам себи задати оно што се зове **први свесни шок** тако што ће утиске примити свесно, подсетивши самог себе. Али, да би апсорбовао утиске и окончао "храњење" (бар оно које је могуће и својствено живим бићима) човек мора себи задати и **други свесни шок** којим се уклањају последице негативне емоционалне енергије коју производе спољашње околности. Ти виши шокови захтевају повећану свест о себи – **први свесни шок** је разумско сведочење о свему што се дешава, док **други свесни шок** захтева да се најтананији унутарњи процеси једноставно преусмере.

Уколико наш метаболизам у потпуности искористи храну, ваздух и утиске који долазе споља живећемо пуним животом, мада се, нажалост, на овај начин на који обично живимо једино апсорпција хране обавља како ваља. Апсорпција ваздуха је испрекидана и та октава заустављена, јер обично није уследио шок на полустепену између **ми** и **фа**, а октава апсорпције утисака нестаје и пре самог њеног наговештаја, иако је то вид прехране који је неопходан за живот. Ове би се октаве могле употпунити уз вежбу и великом вештином. Сва езотеричка учења се технички заснивају на производњи и апсорпцији ових шокова.

ЕНЕАГРАМ

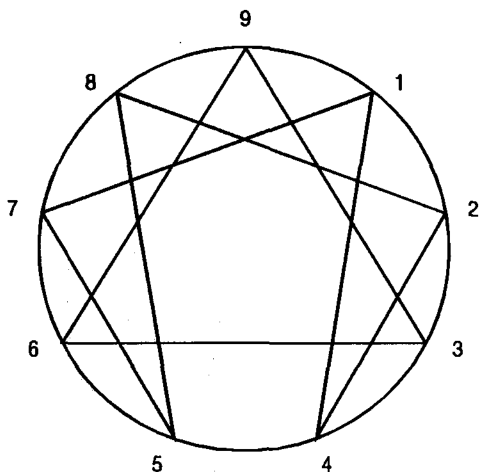

ЕНЕАГРАМ ДАНА У НЕДЕЉИ

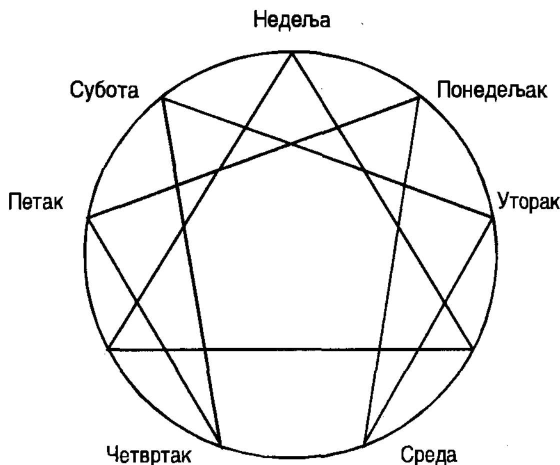

Могућности људског

Иако нам представа коју, захваљујући Гурђијеву, стичемо о људским потенцијалима може деловати прилично необећавајуће, ништа није ни приближно безнадежно. Особинама које бисмо сами себи желели приписати заправо се можемо приближити захваљујући машти, тачније, може постојати стварно и непромењиво "Ја", може постојати делање које није пуки "одговор на", јер ни врлине, ни пуно разумевање целокупног савршенства нису потпуно изван нашег домашаја.

Свако људско биће се рађа уз подједнако право да се развија, мада, очигледно постоје ступњеви некакве предодређености за унутарњи замах. Човек Број Један је нешто мање подложан утицајима који човека везују за рад на себи самом, док Човек Број Два није ни приближно толико отворен да би примао сличне поруке, као што је то Човек Број Три. Ако све посматрамо из угла могућности духовних достигнућа појединца узимајући у обзир његово понашање схватићемо да је важно да просечна особа буде "добар домаћин", и да је то боље него да буде "преварант" или "лудак", поготово уколико он, или она, теже да схвате шта је то укупни људски потенцијал. "Добар домаћин" је способна особа, у животу усмерена како ваља, он је у стању да обавља све своје дужности, а сем тога, он више не верује у потпуности у животна постигнућа и циљеве, онакве каквим их је зацртала култура. "Преварант" је неко ко верује у мало тога, ко не може или не жели да прихвати никакве одговорности. "Преваранти" су отворенији од "лудака" који мисле да могу, мисле да знају, верују у непостојеће. "Лудаци" су препуни свог квазиразумевања и умишљеног знања, и превише су опчињени сопственим фантазмагоријама да би сагледали ишта друго, а управо то су околности које би навеле једног зен-учитеља да на њих одговори досипањем све више и више чаја у шољу свога посетиоца, све док се и сама његова порука скроз не натопи и апсорбује – шоља нам увек мора бити празна да би примила **дарму**. Свако од нас у себи носи "преваранта" и "лудака", тако да је, условно речено, то оно што омогућава и само постојање отпора који се јављају при развоју личног, и то, наравно, зато што је понашање "лудака" и "преваранта" антагонистично. Гурђијев је, говорећи о руском сељаку, или **обивательу** као о типичном "добром домаћину", објашњавао: "Људи који увек размишљају о начинима, првенствено о интелектуалним начинима, заговорници интелектуалног, често ниподаштавају **обиватеље**, и у највећем броју случајева презиру њихове врлине. Тако нам само указују на сопствену неподесност и неподложност иједном од путева. Јер се ниједан пут не зачиње на нивоу који би био нижи од нивоа **обиватеља**. Ради се о слепилу људи који нису у стању да организују своје сопствене животе, који су превише слаби да би се борили са животом и надвладали га, слепилу оних који сањају о начинима, зато што мисле да ће им то бити једноставније него да живе, и зато јер то, да тако формулишемо, оправдава њихову слабост и неприлагодљивост. Човек који је у стању да буде добар **обиватељ** једноставно нам је од велике помоћи када изналазимо начине, трагамо за путем, за разлику од 'преваранта', који умишља да је нешто много вредније од **обиватеља**. Преварантима називам и такозвану интелигенцију, уметнике, песнике, боеме опште узевши, људе који презиру **обиватеље**, мада би, истовремено, били неспособни да преживе без њих. Способност да се правилно усмеримо је веома корисна особина када је рад у питању. Добар **обиватељ** би морао бити у стању да својим радом издржава најмање двадесет особа. Колико, уопште, вреди човек који не може извести ништа слично?"

Да би био спреман да се посвети уобичајеном као некој врсти темеља на коме ће израсти неуобичајено, изузетно, свако мора, унутар самога себе, открити порив ка саморазвоју. Гурђијев ту појаву назива постојањем **магнетног центра**. Свака особа одраста окружена утицајима који долазе однекуд из унутрашњости ње, и другим

утицајима чије је порекло у свесном, негде изван уобичајеног живота. Ти утицаји "одозго" (или из унутрашњег круга човечанства) се у појединцу таложе, а уколико их има довољно, развијају се у масу која је, такорећи, већ знатна и може утицати на усмерења и створити осећај потребе за саморазвојем, или, бар, елементарно незадовољство. Тако почиње истраживање на пољу вредности и циљева свакодневног живота, потрага за извесном врстом "читања", растућа склоност да се буде са људима који се, такође, баве таквим стварима. Успенски се позива на Гурђијевљев опис утицаја магнетног центра на лично усмерење: "Уколико магнетни центар бива задовољавајуће прехрањен, и уколико не постоји снажан отпор других страна човекове личности који би били производ утицаја које ствара живот, магнетни центар би почео да утиче на човекова усмерења, да га приморава да се окрене око себе, и да се чак помера у одређеном правцу. Када магнетни центар поприми довољно снаге, човек већ схвата идеју пута и почиње да трага за њим. Трагање за путем може да траје много година, и да не води никуда. То зависи од околности, услова, од снаге магнетног центра, од снаге и правца у коме се развијају унутарњи пориви који су у стању да преокрену човека управо у тренутку када се јави могућност коначног проналаска пута".

Уколико су он, или она, срећници, онда ће она особа која је управо почела да трага можда срести другу особу, која је на личан, оригиналан начин спознала како се треба развијати. У том случају, он или она потпадају под трећу врсту утицаја – под оно што може бити пренесено једино личним путем, са учитеља на ученика. Тада почиње обучавање које може водити унутарњој хармонији, или јединству, измењеним стањима, и све вишим и вишим нивоима постојања.

Четири пута

Постоје три традиционална религијска приступа у оквиру којих се појединац усмерава према добру, лепоти и истини окрећући се ономе што потиче из извора који су у већој мери свесни него што је уобичајено. Та три пута, или три начина, одговарају уобичајеним људским типовима: Човеку Број Један, Човеку Број Два и Човеку Број Три, и то у складу са значењем трију функција, или снагом "удара" произведеног на њих. Та три традиционална пута су:

1. Пут факира
2. Пут монаха
3. Пут јогина

Факир усавршава и развија мајсторство најнижег сегмента, физичког тела, понављајући мучне вежбе и истрајавајући у тешким позама. Неки факири постижу савршенство болних поза, као што је стајање на једној нози, или одржавање равнотеже на врховима ручних и ножних прстију. У стању су да то понављају годинама. На тај начин јачају вољу. Пут факира захтева врло мало знања. Ученици, једноставно, остају у сенци онога ко је савладао више, и уче опонашајући га. Уколико факир доиста и постигне несаломљиву вољу, пред њим је још увек задатак развијања преостале две суштинске функције, и то се неки пут, у ретким приликама када га обучава вешт учитељ, може и десити. Пут монаха је пут предаје, религиозне жртве и вере. Следбеници овог пута усмеравају свој рад на емотивни центар, а то је оно што се приписује Човеку Број Два. Ради се о надилажењу емоција, и о самообучавању које је могуће једино када су све жеље подређене љубави према Богу. Али, и када је достигнут тај ниво постојања, монах остаје једино "смешни светац" уколико истовремено не развија и физичке и психичке функције.

Начин јогина је пут знања, пут који највише одговара Човеку Број Три. Јогин може бити на нивоу потпуног разумевања, али ће то знање бити суво и јалово без осталих функција које би биле на истом ни-

воу. Уколико јогин хоће да достигне јединство, морају уследити нови напори и даље учење.

Факир, монах и јогин морају да се одрекну света, да се лише породичног живота, и да сву своју снагу окрену у правцу личног развоја. На почетку сваког од ова три пута, на сам наговештај да ће почети рад на себи, појединац мора да окрене леђа свету и да заборави сопствену прошлост.

Постоји још један пут, четврти пут, за оне који желе да остану "у свету, али не од овога света". За разлику од традиционалних религијских путева, следбеници четвртог пута се не везују за трајне институције. Четврти пут се јавља и нестаје, управљајући се према времену, месту и људима. Уколико се одлучи за овај приступ самопостварењу трагалац ће се одрећи одрицања. Пут је примењив на сва три сегмента такозване "фабрике хране", и то сместа, само онда и ако се може доћи до резултата, и он подразумева симултани развој све три функције. Пошто се заснива на неизмењеној животној ситуацији појединца таквој каква је, и не захтева даље измене, могуће је да се за овај пут определе најразличитије врсте људи. Гурђијевљев рад је у оквиру традиције "школе четвртог пута". Имена четири пута не морају неминовно одвести на странпутицу оне који се баве проучавањем светских религија, поготово ако се има у виду да то да ли појединачна секта, или нека од традиција спада у оквире једног или другог пута не зависи од тога да ли њени припадници сами себе називају монасима или јогинима, него од тога који центар надвладава остале. Зен-монах који медитира над коаном је, иако се зове монах, на путу јогина, онаквом каквим смо га овде описали, а они који упражњавају бхакти-јогу, у трансу певају под ногама гуруа, заправо су на путу монаха.

Сваки од ова четири пута може водити свога поклоника из самсаричне многострукости и патњи уобичајеног будног стања (а то је свакодневно стање у коме се налази огроман број људи који чини унутарњи круг човечанства), у предео савршеног бивања, у унутарњи круг постварених. Иако сваки од четири пута на најприроднији начин извире из природног света, учење се мора преносити у поједностављеној форми (јер је то једино што се може чути у свету лажи и забуна), мада постоји савршени склад међу онима који су досегли знање без обзира на ком су путу. Улазак у унутарњи круг подразумева даљи развој у заједници са сличним бићима, и крај нејасноћа и неспоразума.

Виша стања свести

Насупрот сну и будном сну, који се смењују током живота сваког појединца, има и других начина постојања, стања у којима је перцепција чиста и неометана, у којима су осећања "равна" и не сажимају се, а делање је са оне стране принципа жеље. Та су стања људским бићима урођена, али су, као што смо се уверили, у суштини само потиснута у корист психолошке сложености и многострукости, последице мистификације и замагљења свести изазваних инфекцијом културног која почиње у раном детињству. Гурђијев разликује два нивоа на којима изван уобичајених ситуација функционише свест: ниво самосвести и објективне свести.

Самосвест се јавља спонтано, намах, и обично нам остаје у непомућеном сећању. То је нешто до чега најчешће долази када смо у великој опасности, обузети јаким емоцијама, или захваћени стресом изузетне жестине. Пажња нам је тада изоштрена, неподељена и релативно пуна, и подједнако је посвећена нама самима и окружењу, тако да свако делање бива спонтано, непосредно и одговарајуће, а неки пут чак и херојско. Самосвест такође може постати начин постојања. Развија се на више нивоа. Започиње поделом на двоје, јер је један део пажње посвећен самом себи, а други перцепцији окружења. Када је самосвест достигнута у свом пуном об-

лику, его је неометан, и то доводи до посебне врсте искуства које госпођа Успенски описује на следећи начин: "Шта је прва карактеристика 'присећања самог себе'? У том стању човек није средиште. Он није издвојен. Седећи у соби, свестан је целе собе, себе као једног од предмета у њој. Свестан је и других, и не уздиже се изнад њих да би их критиковао или им судио. То није љубав, то је почетак љубави. У том стању човек нема себе, или, тачније, није себе свестан. Потпуно му је немогуће да разматра негативност, или да постане такав, јер би у тренутку у ком би тако поступио изашао из тог стања". Постоји и стање више од стања самосвести – стање објективне свести, које се, такође, јавља спонтано у налетима. Ти тренуци су животна "врхунска искуства", а то значи да су то искуства која су потпуно заборављена, јер нижи центри падају у стање несвесног да би заштитили осетљиву машинерију телесног од неподношљиво снажне енергије. Док траје стање објективне свести виши центри су у вези са оним уобичајеним. Човек је потпуно потчињен космичким законима и свестан их је. Поимање има "изузетну чистоћу и тренутну пријемчивост", као што би то рекао Лонг Чен Па. Човек разуме. Човек зна. Познавање ствари уједно прати благородни осећај радосног прихватања. И ово стање, такође, може постати трајно, сеприсутно стање. Многи од нас су искусили ово стање, али је оно из неких разлога праћено одсуством свести или амнезијом, јер су нижи центри једноставно привремено отказали. Том стању ћемо, пошто је оно једно од највреднијих и најређих људских искустава, овде посветити дужну пажњу. Као увод ће нам послужити сведочење једног од Гурђијевљевих ученика, који је проживео такво искуство у Талиесину, у архитектонској "заједници" насталој по узору на замисли самог Гурђијева: "Током тог лета сам први пут доживео дубоко и пуно искуство са вишом свести. Три претходна искуства са неочекиваним налетима виших сила су већ имала укус праве свести о себи самом. А ово ново искуство је било другачије. Једног врелог дана сам се упутио преко поља да бих се окупао у реци Висконсин. На отприлике пола пута у мене су почеле да улазе необичне и дивне силе, обузеле су читаво моје биће, и испуниле ме светлошћу и снагом. Стао сам, укипио се, и пустио да силе струје. Иако сам био свестан онога што ме окружује – шуме, поља и врелог сунца – они су били само позадина за унутарње искуство, нестали су сви страхови и бриге уобичајеног живота, а истовремено сам необично јасно сагледао себе и своје односе према људима, видео сам образац по коме сам живео, мој се организам кретао као да је све било предодређено. Није више постојало време, и чинило ми се да је разумевање живота као целине постало нешто веома могуће. То је било као да сам на тренутак ушао у свој стварни живот, а спољашњи живот, који ми се чинио тако важним и апсорбовао сво моје време, није био стварни живот, већ нешто пролазно, некаква врста биоскопског филма са којим сам се поистоветио. Само је моје унутарње 'нешто' било вечно – онај Ја, истинско моје Ја. Ја сам".

Постоји могућност да свако ко следи један од ових путева достигне стање објективне свести. Било је покушаја да се то и објасни – Свети Јован Крститељ говори о томе како га је "Христос ранио", а не заборавимо ни осећај учешћа у стварном који надилази време и простор који као да су унутар њега. Када су чувену исламску светицу, Рабију, позвали да присуствује и ужива у лепоти стварања, одговорила је да она трага за уживањем у Створитељу. А ево и одломка из описа "пута по унутарњем" једног следбеника Шри Ауробиндоа: "Да бисмо досегли душу, морамо се повући са површине, увући се дубоко унутра, и улазити, улазити, ићи надоле, далеко доле до самог дна великог понора, тишине и мира, а онда ћемо доле наићи на нешто топло, мирно, богато по садржају, сасвим непокретно, и веома пуно – нешто што личи на драгост – и то је душа. И ако смо упорни и свесни себе, уронићемо у обиље које оставља утисак некакве целине која је потпорањ чак и оном најдубљем. И осе-

тићемо да ће, уколико у то уђемо, почети проницање у тајне, све ћемо сагледати као врсту одраза у мирној, тихој води вечности. И неће више бити граница које нам намеће време. Имаћемо утисак да смо намењени вечном, и да је то одувек било тако". А ово је опис једног од дана који су претходили Кришнамуртијевом преображају: "Видео сам човека који је поплочавао друм, тај човек сам био ја, и сам камен који је ломио је био део мене, нежне влати траве су биле део мог бића, а и дрво поред човека је било ја. Скоро да сам могао да осећам и мислим на начин човека који је поплочавао друм, а могао сам и да осетим како ветар струји кроз крошње, као што сам осећао да је на влати траве мајушни мрав. И птице, и прашина, и бука коју је човек производио су били део мене. Баш у том тренутку на извесном растојању су прошла некаква кола. Ја сам био возач, мотор и гуме, кола су се удаљавала од мене, и ја сам се удаљавао од самог себе. Ја сам био у свему, или ће пре бити да је све било у мени, све живо и неживо, планине, црви, све што дише. У том стању исконске среће сам остао читав дан".

Кад год се ово искуство описује, оно се доводи у везу са светлошћу, расветљавањем, просветљењем. Позваћемо се на сведочење поникло у другој културолошкој сфери, на светог човека који је наш савременик и живи у Индији, на Свами Муктананда Парамахансу: "Медитирао сам као и увек. Одједном ми је Нитјананда задао унутарњи ударац. Истовремено су у мојих 72.000 нерава и небројено капилара засјали прстенови црвене светлости. Јавио се бели пламен и, у његовој пратњи, незаобилазна црна светлост, а потом и драги, вољени Плави Бисер, претеча свега. Пао сам у још дубљу медитацију. Визија ми се уобличавала пред очима. Док сам нетремице гледао у нежни Плави Бисер, он је почео да се шири у свим правцима, као што се ширио и његов плави омотач. Прстенови светла су прекрили све – све између неба и земље. То више и није био Бисер, претворио се у светлеће светлуцаво бесконачно светло. Ово су творци светих списа, и мајстори виших истина описали као светлост свести богиње Чити. Ја сам заправо посматрао како се из овог огромног светла рађа свемир, као што се колутови дима извијају из ватре. Свемир се јављао унутар светлости свести, а светлост свести унутар свемира, као што су у ткање уткане нити, и не можемо видети нити без ткања. На исти онај начин на који из семена израста дрво, да би развило снажне гране, лишће, цветове и плод, и сама се непромењива себи доследна Чити преображава у оквиру свог сопственог бића, и то из птице у животињу, из зрневља у инсекте, из анђела у демоне, из мушкарца у жену. Чулима сам искусио божанску, прелепу светлост свести која ме је само начас окрзнула и дотакла са свих страна, са унутрашње стране и споља, одозго и одоздо. Нисам престајао да медитирам иако су ми очи биле отворене. Као што се ронилац спушта у воду да би са свих страна био окружен њом и само њом, и ја сам био потпуно обавијен светлошћу свести. У том је стању нестао свемир, а преостао је једино чист сјај који је извирао одасвуд".

Последњи пример ће бити опис искуства једног будисте са Новог Зеланда. Он је за основу медитације користио само оно до чега је дошао читајући књиге: "Изабрао сам коан 'Све се ствари могу свести на Једно, на шта се, према томе, своди Једно', и чврсто сам се држао њега. У први мах ми је ум био преплављен мислима, али је постепено дошло до промене, и био сам у стању да очистим ум од свега што није коан. Али, нисам могао даље. Изгледало је да је све узалуд. Осећао сам се бескорисним и изгубљеним. Али, био сам одлучан и повукао сам се у осаму, у планине, да бих тамо пешачио и радио, што је водило крајњој исцрпљености, у којој ниједног тренутка нисам сметнуо с ума коан. Онда сам се једног дана зауставио покрај реке, јер сам се уморио. Одједном сам, али не ушима, него нечим другим, зачуо шумор ветра међу дрвећем. Сместа сам из стања исцрпљености прешао у стање у коме сам био потпуно опуштен, осећао сам да чекам да нешто почне да тече, преко и око мога

тела, и кроз њега. На све је попадала врела бела светлост или електрицитет (иако није било предмета као таквих), и то је било као да сам посматрао како се рађа свемир, и да се то понавља и понавља, као да га то неко излива из гвожђа. Како то да уопште постоји толико светла? Слој за слојем светлости која се надграђује. Преовлађујући утисак је био да сам проницао у срж, у суштину постојања – није било облика, ни личности, ни божанства – само сјај".

О стањима која су слична стању објективне свести често говоре и они који су експериментисали са халуциногеним дрогама. Судећи по Гурђијеву, дроге могу бити од користи, и могу пружити општу представу о таквим стањима, али до стања објективне свести се може доћи једино пажљивим развојем култивисане самосвести. Једино у том случају ово стање бива трајни, незаобилазни начин постојања.

Степени људског развоја

Последица постојања три основна типа људских личности, чију смо класификацију на основу тога да ли код њих преовлађује мишљење, осећање или инстинктивно функционисање већ обавили, је могућност за даље људско усавршавање и развој. Човек Број Један, Два или Три се рађа, али су виши типови људских бића, Човек Број Четири, Пет, Шест и Седам производ личних напора да се изнађе пут, и то напора који су уродили плодом. Без обзира на то за шта смо предодређени рођењем, уз рад и мало среће можемо постићи стање названо Човек Број Четири. Човек Број Четири има непромењив центар гравитације, он је предодређен да се даље развија, а центар је циљ ка коме се усмерава сав преостали живот. То је почетак праве еволуције. Главни центри почињу да усклађују свој рад и постижу међусобну хармонију. Зачиње се оно што би било стварно знање о самом себи, и разумевање пута којим се запућујемо.

Човек Број Пет је доспео до унутарњег јединства захваљујући кристализацији непромењивог "Ја". Нема му повратка назад сем уколико није дошло до декристализације која задире у све и која је вид агоније, али то само у ретким случајевима у којима се кристализација грешком заснива на погрешним темељима, јер појединац није прошао кроз стадијум Човека Број Четири. Та накарадна кристализација производи "хаснамусе", појединце чије стварне способности да "делају" неминовно ремети један недовољно потчињен лични его, који само наноси зло свима осталима. Уколико кристализација пође правим током сигурно је да ће појединац на том нивоу развоја бити неизмерно другачији од обичних људи, од којих ће се разликовати по својој способности да јасније сагледава и даље види, и да дела истински разумевајући ствари. Ти највиши нивои свести су заправо оно што се сви ми надамо да можемо постићи. Човек Број Шест има све одлике Човека Број Седам, али неке од тих одлика нису сталне. Човек Број Седам поседује све жељене особине које људско биће може имати, поседује вољу, пуну свест, стално и непромењиво "Ја", црте индивидуалности и бесмртности.

Еволуција, смрт и бесмртност

Људско биће може постићи бесмртност, али само уколико успе, и до оног степена до ког је у стању да се уздигне изнад и зађе са оне стране свог уобичајеног физичког тела. У оквиру многих езотеричних традиција се, када се говори о духовном развоју, говори о четири тела, од којих је свако тананије и крхкије од претходног, и то су тела која су у чврстој међусобној вези.

Код Гурђијева је прво тело нама добро познато физичко тело, са којим се идентификује свако људско биће. Ако бисмо користили терминологију хришћанства, то би, онда, било **смртно тело**.То је све што појединац има и без икаквог рада на себи, и он се у тренутку смрти претвара у прах, враћа земљи.

Под извесним околностима, друго тело, звано **астрално тело**, или, по Гурђијеву, тело **кесђан**, неки пут израста унутар физичког тела. Није неопходно да неке особе имају то ново тело, и могуће је да интелектуално, емотивно и, чак, духовно развијене личности буду без таквог тела. **Тело кесђан** је нека врста луксуза. Физичко тело врши све функције астралног тела, или функције аналогне њима, као, заправо, и функције свих виших тела. Оно може функционисати захваљујући истим енергијама, и трошити отприлике истоветне материје. Разлика је у томе што физичко тело никада, и поред тога што може користити енергије и материје, не поседује ништа од тога, све то само пролази кроз њега. "Примена" физичког тела, и оно чему оно служи, је управљање конзумацијом материја, и све је потчињено општим законима. Не постоји вођа. Особа са физичким телом је једино у стању да "реагује", иако изгледа да што се тиче врсте реакција можемо разликовати нијансе, да можемо, на пример, разликовати типичну реакцију особе која је нешто више развијена од реакције особе без искуства у личној еволуцији.

Треће тело настаје захваљујући раду интелектуалног елемента у нама, односно суочавању са тешкоћама при такозваном "вишем мишљењу". Зову га **духовно** или **ментално тело**. Четврто тело је **узрочно** или **божанско тело**, и настаје када сви центри раде пуном снагом, усмерени ка неремећеној хармонији. Само Човек Број Седам, који је развио сва своја четири тела, може, по Гурђијеву, бити назван "човеком без знакова навода".

Гурђијев упоређује људско биће са свим његовим мислима, осећањима и његовом физиологијом са кочијашем који управља кочијом. Кочија одговара физичком телу, коњ су емоције, а кочијаш, обучен помодно са новим шеширом који је верна копија Рокфелеровог, са џиновском хризантемом у рупици на реверу, представља мисаони апарат. Ту је и путник који је изнајмио кочију, и то је где се у том тренутку налази "Ја" – оно је код путника. Иако кочија може бити веома модерна, кочијаш то никада није схватао, и чак је и не чисти како ваља. Када би кочија и била првобитно замишљена тако да, у додиру са неравнинама на путу, сама себе специјалним механизмом подмазује, беспрекорни путеви данашњице јој не би пружили прилику за то. Мало је вероватно да коњ, бар према Гурђијеву, уопште разуме кочијашеве речи и сигнале, и ситуација је чак и гора од тога: "Коњ није никада посебно обучаван, ако је дресиран, дресирао га је градски шљам. Увек су га држали везаног, а уместо зоби, давали су му обичну сламу која никако није одговарала његовим стварним потребама – била је бескорисна. Он никада није осетио ни трачак нечије љубави или пријатељства, тако да је сада спреман да се у потпуности преда првом ко га помилује". Кочијаш поспано седи на свом месту, и чека да се запути било где ако га било ко добро плати (бар док му то не задаје додатне потешкоће), а за добру напојницу, и више од тога.

Када ову аналогију посматрамо у светлу онога у шта би се могло претворити људско биће, кочија одговара физичком телу, коњ астралном, кочијаш је ментално тело, а путник божанско или господар који, за разлику од било ког пролазника који би могао изнајмити кочију, заправо њу поседује, управља њоме и усмерава је. Обични појединац је сличан аутомату чије су акције, жеље и мисли производ потицаја који допиру из околине, тако да је он нужно раздеан унутарњим сукобом контрадикторних "Воља". Спољашњи свет контролише унутарњи. Развојем виших тела долази до обрта: стално "Ја", или господар, бива потчињено уму и осећајном, а тело се, самим тим, потчињава мислима и осећањима.

Ако се позовемо на начин првобитног стварања, онда је прво тело створено од материјала са ове планете, и зато је намењено земљи. Друго тело је сачињено од финије материје, материје двадесет четвртог нивоа, и можемо га сачувати после смрти физичког тела, мада није, у правом смислу речи, бесмртно. Наджевеће га, уколико постоји, треће тело. Четврто тело је бесмртно унутар граница Сунчевог сис-

тема, јер је сачињено од материјала који не потичу из Сунчевог система, него из предела са оне стране његових граница. Једна таква особа може бити бесмртна, али се може и потпуно распасти у тренутку смрти. То зависи од степена унутарњег развоја. Могућност постојања нивоа, или релативне бесмртности, која би била заснована на раду на себи, незаобилазно наводи на помисао о реинкарнацији, на идеју о повратку у живот, којом се, у свим њеним варијацијама (које су различите у зависности од теолошког или космолошког миљеа у коме су настале) тврди да се нешто у сваком људском бићу мора наново и наново враћати из живота у живот све док се психолошке запреке у потпуности не елиминишу. Гурђијев је често одбијао да говори о томе, или да о томе подучава, зато што је то превише личило на интелектуалну игру, а не на нешто што може имати практичну примену. Успенски га је, ипак, једном навео да о томе нешто каже: "Та идеја о понављању" – рекао је Гурђијев – "није пуна и апсолутна истина, али се у највећој могућој мери приближила истини. У том случају, истина не може бити изговорена, формулисана речима. Али, оно што се изговара бива врло блиско истини. А уколико разумете зашто ја о томе никада не говорим и ви ћете бити ближи истини. Каква је корист од тога да човек нешто зна о враћањима у живот, ако то није нешто чега је у потпуности свестан и ако се не промени? Могли бисмо, чак, рећи да, уколико се човек не промени, за њега као да и не постоји поновни живот, враћање. Ако му, у том случају, говорите о понављању, само ће пасти у још дубљи сан. Зашто би он уложио напор када је преостало толико времена и толико могућности – готово читава вечност. Управо зато ја, када говорим о свом систему, не говорим о понављању, и код мене се све односи на овај, нама свима познати живот. Систем не би имао ни смисао, ни значење без тежње ка самопромени. А рад на самопромени мора почети данас, сместа. Можемо сагледати све законе у оквиру овог, једног живота. Сазнање да се животи понављају не може бити од користи човеку уколико није сагледао како се све у оквиру његовог живота, дакле, овог живота, понавља, и уколико не тежи да промени себе како би избегао то понављање. Али, ако успе да у себи промени нешто суштинско, тачније, ако нешто досегне, не може то више никада изгубити".

Ова врста унутарње промене је крајњи циљ сваког религиозног учења и праксе, јер нам може подарити способност да живимо усклађеније, уз више врлина и вечно. Људско биће које је досегло највиши ниво узима храну, ваздух и утиске које прима из спољашњег света као неку врсту хлеба насушног који се користи на најекономичнији начин, јер је такав човек мудар и зна да свом унутарњем метаболизму мора приредити два-три неопходна шока дневно да би се уравнотежио. То је циљ система обучавања и праксе који је Гурђијев преносио на своје следбенике, а који је данас познат под називом "Гурђијевљево учење".

[Kathleen Riordan Speeth, **The Gurdjieff Work**, Jeremy P. Tacher Inc., Los Angeles, 1989]

Превела са енглеског
Александра Грубор

■

Гностик нашег доба

Жак Лакаријер

Никада нисам лично упознао Гурђијева, пошто сам његово дело и неке од његових ученика срео тек 1950, кад сам прочитао Успенскијеву књигу. Како, уосталом, нисам прошао ни обуку (хоћу да кажем: нисам радио са групама), може се поставити питање, за мене и за друге: зашто онда овај текст, зашто ова размишљања о Гурђијеву? Управо зато што његово учење, његова мисао, одонда никако не престају да играју одлучујућу улогу у мом животу и у неким мојим књигама. Али, да се добро разумемо: није посреди интелектуални утицај, какав могу да имају неке књиге или неки филозофи. Гурђијевљев утицај био је сасвим другачији и, уосталом, у складу са оним чему је подучавао. У моме начину бивања на овоме свету, у предузетим трагањима која су вазда била неразлучива од мога живота, на читавом једном унутрашњем путу, који су ме касније годинама водили ка неким духовним средиштима Блиског истока (Света Гора Атоска, коптски манастири у Египту) дотицао сам и поново сусретао Гурђијевљево учење. Његова мисао је за мене увек била окрепљујућа, наиме оптимистичка. Чинила ми се тада (и још и сад ми се чини) једином која коренито брише заблуде које одржавамо о нашем бићу, која нас суочава са нашом празнином, али нам при том нуди решења како да је испунимо.

Кад покушамо да радимо, не из друге или из треће руке (што је и сувише често случај код интелектуалаца Западњака), него што је могуће ближе изворима сазнања, кад се, на пример, помучимо да научимо оријенталне језике, па да се отиснемо друмовима попут древних ходочасника, без попудбине и без туристичких водича, с трудом да очистимо од јаловине нашу западњачку, церебралну жицу, да живимо складно са другима (а само тад, можда, ступамо у оно што Ремон Абелио зове **друго рођење**), неизоставно сусрећемо Гурђијева. Често сам га радо замишљао, као неку блиску сен, у пећинама светогорским, где сам затицао последње подвижнике нашега времена, као и у оним сеоцима на рубу пустиње где људи још умеју да сатима седе у тишини, а да нипошто не одају утисак да се досађују. Често су, чак, многе силуете и личиле на његову, обешењачку, тајанствену, на египатским улицама, на спрженим монголским висоравнима, или у препуним грчким кафаницама. То што ме је стално пратио у тим годинама иницијације, нипошто није било зато што сам живео опседнут сећањем на њега, него, напротив, зато што сам осећао да је он човек баш с ових простора, из ове гомиле, из ових тренутака пуноће. Исто тако, могао сам да схватим, постепено откривајући баш те просторе, који су, затим, постали моји простори, колико се његово учење додирује са онима које сам тада проучавао: светогорском мистичком традицијом – подвижништво Светих Отаца пустињожитеља – гностичком космологијом и сотерологијом. Нипошто не оптужујући Гурђијева за плагијат или за насилно присвајање – као што су то чинила многа празноглава невинашца – налазио сам, напротив, да је примерено, природно, добро, преко њега поново откривати суштинске видове Традиције. Он их је оживљавао, придајући им смисао и домашај актуелније него икад, а то је у мојим очима био још један доказ озбиљности његовог учења. Даћу овде неколико примера тих сличности, те постојаности, прецизирајући да све то има неизбежно двоструки смисао: Гурђијев је у својим вежбама могао да буде надахнут неким коптским или зен методом, али, у ствари, за мене је његова мисао та која поново актуализује праксу и технике на које, да њега није било, без сумње не бих уопште обратио пажњу.

Тако сам, проучавајући од 1956. до 1960. године историју коптског монаштва, а посебно оне необичне заједнице (општежића) које је, у Горњем Египту, у IV веку, основао свети Пахомије, био запрепашћен сличношћу одређених техника са техникама зен-будизма и Гурђијевљевим:

– намерна непримереност учитељевих одговора на – често наивна – питања ученика. Једноме ученику који га је сасвим незграпно питао: **Како да постигнем спасење**? – Пахомије је наредио да шест ме-

сеци непрестано плете и расплиће једну те исту корпу од врбовог прућа, без иједне речи.

– вређање, понижавање, систематска одбојност учиеља према ученику, с циљем да "убије у њему старог човека", да учврсти његово одвајање од света и његову смрт у томе свету: остављали су искушеника да данима лупа у манастирске двери, и нису му отварали; или су га пуштали да уђе и намерно га игнорисали, као да је постао невидљив; никад га не би ословљавали његовим именом, увек неким другим, смешним или понижавајућим.

– безусловно покоравање ученика учитељевим наредбама, колико год изгледале апсурдне. Једном набуситом ученику који је тврдио да пости више него други, Пахомије је наредио да месец дана залива сув прут усред пустиње. Тренутно су се заустављали чим чују одређени сигнал, и остајали непомични док год не зачују други сигнал. Један монах, кога је сигнал затекао док је стављао хлеб у пећ, пустио је да му рука изгори у пећи.

Наравно, овде је реч само о екстремним, посебно спектакуларним примерима, а зато су, уосталом, и приказани пре него други, не тако сензационални, у коптским **Житијима** светог Пахомија. Свакодневни живот тих заједница, са његовом вољном и чудесном монотонијом, непрестаним молитвама, исрпљујућим задацима, медитацијом у потпуној тишини, с његовом вољном једноличношћу, све то, већ, није занимало ни ондашње животописце.

Кад сам се, много година касније, вратио у она времена и у ону земљу египатску, да проучавам историју, живот и учење гностичких заједница, и ту сам опет био запањен постојаношћу неких ставова, неогностичким аспектом Гурђијевљеве мисли или, ако хоћете, прегурђијевљевским аспектом александријских гностика из другог века. Казати онако јасно, као што су тада учинили Симон Маг, Карпократ, офити, сетити, барбелогностици, да човек мора на овоме свету да **створи себи душу**, да распири, да нахрани, да ојача невидљиву искру свести, мајушну жишку бића која искри у нашој психи, укратко, да је човек, онакав какав је рођен, душевно још незрело биће, и да човека, у пуном смислу речи, треба тек избрусити, уобличити, пронаћи, **јер још није**, значи, по мом мишљењу, показати се чудесно видовитим, већ тада трасирати царски друм који ће бити заједнички свим тајним учењима, гностичким или не.

Откривајући то учење, скривано – и озлоглашено, у ствари клеветано – вековима (и откривши га, управо, као тако блиско ономе које нас овде занима), осетио сам силну радост, неку врсту опијености, јер сам тад стекао убеђење да у томе јесте истинска гноза: знати да не знаш, спознати да ниси, наслутити да можеш бити. Сигурно не бих реаговао онако како сам реаговао на речи гностика, оним дубоким заносом, луцидним и надахнутим у правцу могуће гнозе, да нисам познавао Гурђијевљево учење. И ту ми је он, опет, пружио Аријаднину нит која ми је омогућила да увидим до које су мере ти заборављени текстови нешто сасвим друго него прашина давно прошлих времена: жива и животворна реч браће, дотад непознате, којој сам, мојом другом књигом (**Гностици**, изд. Галимар), пожелео да одам почаст, с незнатним закашњењем од осамнаест столећа.

[Magazine littéraire, N° 131,1977]

Превео са француског
Милојко Кнежевић

■

Изабрана библиографија

У овој изабраној библиографији назначена су само прва издања наведених књига. Опсежну библиографију о Гурђијеву приредили су J. Walter Driscoll и Гурђијевљева Фондација у Калифорнији (Gurdjijeff: An Annotated Bibliography, ISBN 0-8240-8972-3), изд. Garland Publishing, New York, 1985. Ово дело, чије је ново, битно проширено и допуњено издање, у припреми, наводи 1743 библиографске јединице.

ГУРЂИЈЕВ, ГЕОРГИЈ ИВАНОВИЧ

The Struggle of the Magicians (**Борба мађионичара**), The Stourton Press, Capetown, 1957.

Viewes from the Real World (**Погледи из стварног света**) Routhledge & Kegan Paul, 1950.

Beelzebub's Tales to His Grandson (**Велзевулове приче унуку**), Routhledge & Kegan Paul, 1950.

Meetings with Remarkable men (**Сусрети са изузетним људима**), Routhledge & Kegan Paul, 1963.

Life is Real Only Then, When 'I Am' (**Живот је стваран само онда кад 'Ја јесам'**), Triangle Editions, New York, 1975.

Herald of Coming Good (**Весник будућег добра**), La Société Anonyme des Editions de l'Ouest, Angers (France), 1933.

Напомена: Гурђијев се лично одрекао **Весника будућег добра** и повукао књигу из оптицаја. Насупрот томе, значајно дело П. Д. Успенског, **У потрази за чудесним,** излаже учење управо Гурђијевљевим речима, што је и он сам потврдио.

ПИСМА И ДНЕВНИЦИ

Bennett, John G. & Elizabeth: Idiots in Paris; Diaries of J. G. Bennett & Elizabeth Bennett (**Идиоти у Паризу: Дневници Џ. Г. Бенета и Елизабете Бенет, 1949**), Coombe Sprigs Press, 1980.

Mansfild, Katherine: Katherine Mansfild's letters to John Middleton Murry, 1913-1922 (**Писма Кетрин Мансфилд Џону Мидлтону Марију**) изд. John MIddleton Murry, Constable, 1951.

Tilley, Basil: Letters from Paris and England 1947-1949 (**Писма и Париза и Енглеске**), приватно издање, Phene Press, 1981.

МЕМОАРИ

Anderson, Margaret: The fiery Fountains (**Пламена врела**), Rider & Co., 1953.

Bechhofer Roberts, C. E.: In Denikin's Russia and the Caucasus, 1919-1920; Being the Record of a Journey to South Russia, the Crimea, Armenia, Georgia and Baku in 1919 and 1920 (**У Деникиновој Русији и на Кавказу: забелешке са путовања по Јужној Русији, Криму, Јерменији, Грузији и Бакуу**), Collins, 1921.

Bennett, J. G.: Witness (**Сведок**), Hodder & Stoughton, 1962.

Butkovsky-Hewitt, Anna: With Gurdieff in St. Petersburg and Paris (**Са Гурђијевим у Санкт Петерсбургу и Паризу**), Routhledge & Kegan Paul, 1978.

Dukes, Sir Paul: The Unending Quest (**Бескрајно трагање**), Caseli, 1950.

de Hartmann, Thomas: Our Life with Mr. Gurdieff (**Наш живот са Г. Гурђијевим**), Cooper Square Publishers, New York, 1964.

Hulme, Kathryn: Undiscovered country (**Неоткривено подручје**), Little, Brown & Co., Boston, 1966.

Kenny, Rowland: Westering (**Ка западу**), Dent, 1939.

Landau, Rom: God is My Adventure (**Бог је моја пустоловина**), Ivor Nicholson & Watson, 1935.

Leblanc, Georgette: La machine à Courage (**Храбра машина**); Souvenirs (**Успомене**), Janin, Paris, 1947.

McCorcle, Beth: The Gurdieff Years 1929-1949; Recollections of Louise March (**Гур-**

ђијевљеве године; Сећања Лујзе Марч), The Work Study Association, New York, 1990.

Nott, C. S.: Teachings of Gurdieff; The Journal of a Pupil. An account of some Years with G. I. Gurdieff and A. R. Orage in New York and at Fontainebleau Avon (**Гурђијевљево учење; Дневник једног ученика. Приказ неколико година проведених са Г. И. Гурђијевим и А. Р. Орецом у Њујорку и Фонтенблоу**), Routhledge & Kegan Paul, 1961.**Путовање кроз овај свет: Други део дневника једног ученика, са белешкама о сусретима с Гурђијевим, Орецом и Успенским** (Journey Through This World: The Second Journal of a Pupil. Including an Account of Meetings with G. I. Gurdieff, A. R. Orage and P. D. Ouspensky), Routhledge & Kegan Paul, 1969.

Olgivanna (супруга Френка Лојда Рајта): The last days of Katherine Mansfild (**Последњи дани Кетрин Мансфилд**), The Bookman LXXIII (1) Март 1931, New York, стр. 6-13.

Ouspensky, P. D.: In Search of the Miraculous; Fragments of an Unknown Teaching (**У потрази за чудесним; Фрагменти непознатог учења**), Routhledge & Kegan Paul, 1950.

Peters, Pritz: Boyhood with Gurdieff (**Дечаштво с Гурђијевим**), Gollanz, 1964.

Gurdieff Remembered (**Сећање на Гурђијева**), Gollanz, 1965.

Pogson, Beryl: Maurice Nicoll. A Portrait (**Портрет Мориса Никола**), Vincent Stuart, 1961.

Popoff, Irmis B.: Gurdjieff: His Work on Myself... with Others... for the Work (**Гурђијев: његов рад на мени... с другима... за рад**), Vantage, New York, 1969.

Saurat, Denis: "A Visit to Gurdyev" (**У посети Гурђијеву**), Living Age CCCXLV (4408), Januar 1934, str. 427-33.

Scabrook, William: Witchcraft; Its Power in the World Today (**Магијска вештина и њена моћ у данашњем свету**), Harrap, 1940.

Staveley, A. L.: Memories of Gurdjieff (**Сећања на Гурђијева**), Two Rivers Press, Aurora (Oregon), 1978.

Walker, Kenneth: Venture with Ideas (**Пустоловина с идејама**), Jonathan Cape, 1951.

Welch, William J.: What Happened in Between: A Doctor's Story (**Шта се догодило у међувремену: Прича једног доктора**), George Braziller, New York, 1972.

Wolf, Edwin: Episodes with Gurdjieff (**Епизоде с Гурђијевим**), Far West Press, San Francisco, 1974.

ИЗВОДИ ИЗ МЕМОАРА

Anderson, Margaret: The Unknowable Gurdjieff (**Непојмљиви Гурђијев**), Routledge & Kegan Paul, 1962.

Pauwels, Louis: Gurdjieff, (**Гурђијев**), Times Press, Douglas (Isle of Man), 1964.

ИСТОРИЈСКЕ И КЊИЖЕВНЕ СТУДИЈЕ

Bennett, J. G.: Gurdjieff; Making a New World (**Гурђијев; стварање новог света**), Turnstone Books, 1973.

Hulme, C. Kathryn, Ma conversion – de Gurdjieff au catholicisme (**Моје преобраћење – од Гурђијева до католичанства**), Ed. Stock, Paris, 1967.

Kerman, Cynthia Earl & Eldridge, Richard: The Lives of Jean Toomer; A Hunger for Wholeness (**Животи Џин Тумер; Жудња за целовитошћу**), Louisiana State Univ. Press, USA, 1987.

Moore, James: Gurdjieff and Mansfield (**Гурђијев и Мансфилдова**), Routledge & Kegan Paul, 1980.

Munson, Gorham: The Awakening Twenties; A Memoir History of a Literary Period (**Двадесете, године буђења; Спомен–повест**

Једног књижевног доба), Louisiana State Univ. Press, USA, 1985.

Nicoll, Maurice, Psychological Commentaries on the teaching of Gurdjieff an Ouspensky (5 volumes), **Психолошки кометари учења Г. И. Гурђијева и Успенског** Vincent Stuart, London, 1964.

Random Michel: Les puissances du dedans; Luc Dietrich, Lanza del Vasto, René Daumal, Gurdjeff (**Унутрашње снаге; Лик Дитрих. Ланца дел Васто, Рене Домал, Гурђијев**), Denöel, Paris, 1966.

Views oif the real world: Early talks of Gurdjieff as recollected by his pupils (**Погледи на стварни свет: Гурђијевљево рано учење у сећању његових ученика**), Paul, Routledge and Kegan, London 1973 /Dutton, New York 1973.

Vaysse, Jean: Vers l'éviel à soi-même (**На путу просвећења**), Tchou, Paris, 1973.

Waldberg, Michel, Gurdjieff, Seghers, Paris, 1973.

Webb, James: The Harmonious Circle: The Lives and Work of G. I. Gurdjieff, P. D. Ouspensky, and Their Followers (**Круг склада; Животи и дело Г. И. Гурђијева, П. Д. Успенског, и њихових следбеника**), Thames & Hudson, 1980.

Welch, Louise: Orage with Gurdjieff in America (**Ореџ са Гурђијевим у Америци**), Routledge and Kegan Paul, London & Boston, 1982.

Zuber, René, Qui êtes-vous Monsieur Gurdjieff? (**Ко сте ви, господине Гурђијев?**), Courrier du Livre, Paris, 1977.

ПРИМАРНИ ИЗВОРИ

Значајни примарни извори, писани материјали и фотографије, везани за Гурђијева, све више се сливају у библиографске збирке којима управљају Мишел де Салцман у Паризу и Гурђијевљева фондација у Калифорнији. Значајна секундарна грађа остаје у приватним, породичним збиркама. Неке библиотеке, отворене за јавност у С.А.Д., премда нису гурђијевљевске per se, поседују релевантну грађу која се односи на поједине његове ученике. Овде наводимо неке од тих збирки: Архив Конгресне библиотеке, Вашингтон: Маргарет Андерсон, Џејн Хип и Солита Солано. Библиотека Универзитета Фиск, Нешвил, Тенеси: Џин Тумер. Универзитет Мериленд, Библ. McKelvin: Џуна Барнс и Џејн Хип. Библиотека Универзитета Принстон: Зона Гејл. Веслијански универзитет, Библ. Олин: Горам Мансон. Универзитет Висконсин, Милвоки, Библ. Голда Меир: Маргарет Андерсон. Универзитет Јејл, Библ. ретких књига и рукописа, Њухејвн, Конектикат: Мјуриел Драпер, Катрин Холм, Мејбл Доџ Луан, Пјотр Демјанович Успенски и Џин Тумер. Универзитет Јејл, Музичка библиотека, Њухејвн, Конектикат: Томас де Хартман.

■

Илустрације

Страна 155:

Гурђијев, Њујорк, 13. јануар 1924, на православну Нову годину
Гурђијев: у временима и местима

Страна 156:

Гурђијевљев отац, Георгијос Георгијадес
Саборна црква у Карсу где је Гурђијев као дечак певао у хору
Гурђијев као професионални хипнотизер у Ташкенту 1908.
Гурђијев у Кажгару

Страна 157:

Гурђијевљева остава–исповедаоница
Гурђијев на Булевару сумрака
"Пантљичара за умирење"
Гурђијев у Паризу 1947.

Страна 158:

Гурђијевљева сахрана, 3. новембар 1949.
Гурђијевљев гроб у Авону

Страна 159:

Гурђијев пише у кафе-ресторану "Чиле" у Њујорку
Гурђијев са псима

Страна 160:

"Студијска зграда" (ентеријер) у Приорату у Авону 1923.
Приорат у Авону код Фонтенблоа

Страна 161:

Радови у Приорату (1922-23)
Радови: Орец (први здесна)
Радови: Гурђијев (у средини) и А. Салцман (сасвим десно)

Страна 162:

Са снимања филма "Сусрети са изузетним људима" Питера Брука, 1978.
Драган Максимовић у улози Гурђијева у истоименом филму
Сцена из филма "Сусрети са изузетним људима"

Наша издања

У продаји

Часопис "Градац"

Хенри Милер
Мебијус
Радомир Рељић
Клод Симон
Православље и политика
Жилијен Грин
Артур Адамов
Гурђијев

Библиотека "Алеф"

Ј. Евола **Метафизика секса**
Е. Јонеско **Човек под знаком питања**
С. Бекет **Како јесте**
Д. де Ружмон **У загрљају Ђавла**
П. Флоренски **Пакао**
Гностички текстови
М. Хајдегер **Пољски пут / Опуштеност**
Д. Киш **Електра**
В. Розанов **Апокалипса нашег времена.**
Е. Јингер **Одметник**
М. Јурсенар **Тамнички круг**
К. Керењи **Кћери Сунца**
С.Кјеркегор **In vino veritas**
М. Чудина **Амстердам**

У припреми

Часопис " Градац"

Мистика: Празнина, Ништавило, Бездан
Мојсије Мајмонид
Владимир Величковић
Тајна мачке
Л. Ф. Селин
Имагинарни градови
Смрт
Трагови ружа: паралелни свет културе

Библиотека " Алеф"

В. Нижински **Дневник**
К. Лоренц **Осам смртних грехова цивилизованог човечанства**
Е. Сабато **Појединац и универзум**
Г. Флоровски **Вера и култура**
Р. Генон **Симболика крста**
М. Елијаде **Мефистофелес и андрогин**
Х. Лајзеганг **Гноза**
Г. Башлар **Психоанализа ватре**
Н. Берђајев **Јакоб Беме**
Фулканели **Мистерија катедралâ**
К. Керењи **Хермес, вођа душа**
Ј. Броновски **Магија, наука, цивилизација**

G. Gurdjieff